

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

C. STERE

BIBLIOTECA
Centrala Sibiiu
No. 48144
NO. 214
Anul Mai ziua 17

ÎN PREAJMA REVOLUŢIEI

ROMAN

EDIŢIA II

Editura „ADEVERUL", S. A.
Str. Const. Mille, 5—9

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

1964
1964
19X

Z
012

Toate drepturile rezervate, incluziv traducerea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

★ ★

COPILARIA ȘI ADOLESCENȚA

LUI

VANIA RĂUTU

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA I

ZORILE

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rndr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. I.

IN NEBULOASĂ.

Când în sânul nebuloaselor se formează un sistem solar, cu mult înainte de precizarea definitivă a formelor şi a orbitelor, structura lui e hotărâtă de forţele care l-au pus în mişcare şi de condiţiunile în care acestea se desfăşoară.

Nu se petrece altfel nici cu formarea unui suflet omenesc.

Inainte ca Vania să fi ajuns la conştiinţa de sine, înainte ca individualitatea lui morală să se fi fost desprins din mediul ambiant, armătura lui psihică fusese făurită sub presiunea, în primul rând a situaţiei lui în sânul familiei şi apoi sub tensiunea luptelor care au colorat toată viaţa socială în Năpădeni, —lupte isvorâte din aplicarea reformei agrare.

Pacea şi liniştea, după turburările primilor ani, domneau, în adevăr, acum în căsnicia Răuteştilor.

Insă Iorgu Răutu, cu vârsta, cădea tot mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mult sub autoritatea tinerei sale soții, care știuse, cu încetul, să-și asigure directiva reală a vieții de familie și o situație preponderentă în căsnicie, fără să jignească amorul propriu al lui Egor Stepanovici, care a rămas ferm convins că în casa lui „cântă cucoșul".

Pe acest temeiu s'a stabilit un echilibru care satisfăcea instinctul de dominație, din zi în zi tot mai pronunțat, al Smaragdei Theodorovna, și tot odată dădea liniște lui Iorgu Răutu, foarte fericit că putea uita vijelia începuturilor, — rămasă de altfel pentru el neînțeleasă, chiar în măsura în care fusese observată.

„Raportul real de forțe" în căsnicia Răuteștilor ar putea fi caracterizat chiar prin chipul în care Iorgu Răutu primea legenda, anume creată pentru uzul familiei, asupra îmblânzirii „varvarului" din Năpădeni de către porumbița venită din Sănătoasa.

Smaragda Theodorovna se complăcea să descrie, chiar în prezența copiilor, destrăbălarea și dezordinea pe care dânsa le-ar fi fost găsit în vizuina din Năpădeni, violențele de limbaj și execuțiunile feroce pe care „varvarul" le aplica argaților din curte și muncitorilor „boerescului"; — nu erau uitate nici siluetele suggestive ale personalului feminin al curții.

Tabloul acesta sumbru era menit să scoată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în relief inteligența, tactul și tenacitatea cu care fecioara răpită raiului din Sănătoasa știuse să aducă peste tot rânduiala și autoritatea morală în bârlogul acesta, transformând și pe fiorosul „varvar" de odinioară în blândul și supusul uriaș care se afla de față.

Iorgu Răutu, de obicei, asculta povestirea cu viu interes, ca și cum ar fi fost vorba despre altcineva și, privind cu admirație pe îmblânzitoarea sa, din când în când intercala câte o exclamație de confirmare, aruncându-și semnificativ capul în sus:

— „Ehei! Am fost varvar! Am fost zmău, am fost leu!"

Se părea că el credea în legenda îmblânzirii și mai mult chiar decât autoarea ei.

Extensiunea marilor reforme asupra Basarabiei a întărit încă această hegemonie conjugală.

Improprietărirea țăranilor pe moșiile lui Răutu îi reducea întinderea proprietăților la o treime.

Cinci mii de fălci nu însemnau încă o ruină, dar se cerea acomodarea gospodăriei la noile condițiuni.

Apoi, răzășii din Năpădeni, rămași în afară de dispozițiunile legii, și-au reînviat vechile revendicări. Țăranii clăcași care urmau să fie emancipați de „boieresc" și-au ridicat pre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

tenţiunile asupra terenurilor celor mai fertile şi mai bine situate.

Peste tot se simţea o nelinişte mare, o încordare, o luptă surdă.

Mare rol în aplicarea reformelor juca, — în calitate de mijlocitor legal între proprietari şi ţărani, — Ivan Nicolaevici Telega, ales „mirovoi".

Iorgu Răutu, cu desăvârşire dezarmat în faţa arcanelor legale, găsea mare sprijin în judecata solidă şi mintea limpede a Smaragdei Theodorovna, — care în apărarea intereselor familiei ştia să ţină piept lui Ivan Nicolaevici Telega, şi altor organe ale autorităţii.

Ivan Nicolaevici, care în faţa Smaragdei Theodorovna cu mirare îşi aducea aminte de incidentul dela balul mascat din Odessa, se arăta întotdeauna impresionat de energia şi inteligenţa ei.

Iorgu Răutu apreciind concursul pe care i-l dădea astfel Smaragda Theodorovna, accepta fără împotrivire autoritatea ei şi în raporturile de familie, — şi mai cu seamă în ce priveşte educaţia copiilor, — ceiace a avut o înrâurire hotărâtoare asupra închegării sufleteşti a lui Vania.

In anii care au precedat naşterea Maşei, Tosia concentra asupra sa toată dragostea de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mamă a Smaragdei Theodorovna. Numai el putea în oarecare măsură umple golul lăsat în inima ei după moartea Soniei.

Un copil calin, la vârsta de cinci ani foarte desvoltat fiziceşte şi de o inteligenţă precoce, Tosia aducea multă bucurie şi mângâere Smaragdei Theodorovna.

Costea, deşi primit cu resemnare, nu a adus în această privinţă o mare schimbare. Iar faţă de Vania, Smaragda tot nu reuşia să-şi gonească din suflet sentimentul de răceală. — Simpla lui vedere îi reînvia amintirea vremurilor de ispită şi păcat.

In zadar încerca ea să-şi facă şi faţă de el toată datoria ei de mamă: exasperarea reminiscenţelor, sau poate, revolta simţurilor „refulate" au fost mai puternice.

Chiar ceremonia de „vânzare" a lui Vania către Paraschiva a lui Vichentie, foarte ciudat, provocase în ea mai curând o reacţiune de uşurare sufletească.

Vania astfel creştea mai mult în afară de cercul de viziune al părinţilor săi, în grija exclusivă a „mamei" Irina, printre slugile din casă şi argaţii din curte.

El petrecea, când nu zăcea bolnav, în jocuri cu copiii lui Vichentie, „fraţii" săi, care mişunau prin curte.

Prin firea lui însă, el îşi însuşea suferinţele celor care se apropiau de dânsul.

Copil nervos, de o sensibilitate excesivă şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu o putere de imaginaţie foarte vie, el, adesea, din cauza aceasta, dădea naştere unor incidente care impresionau şi încurcau pe cei din jurul său.

Incă de foarte mic, el crea pentru cei de aproape situaţiuni foarte dificile.

Un incident întâmplat la pragul vieţii sale conştiente poate de minune caracteriza reacţiunile lui faţă de orice suferinţă.

Când odată un puiu îşi rupsese piciorul din cauza unei nedibăcii a argatului din curte, Vania, văzându-l bătând din aripi şi sărind într'un picior, târând pe cellalt însângerat după sine, începu să ţipe isteric:

— „Bietul' pui, bietul puí!" — şi urla astfel, sbătându-se într'un acces violent de nervi.

Mama Irina abia reuşi să-l potolească, asigurându-l că va tămădui piciorul puiului.

A doua zi Vania, împotriva aşteptărilor, nu uitase făgăduinţa Irinei şi cea dintâi întrebare pe care o puse sărind din pat a fost: dacă puiul e sănătos? Şi, nemulţumindu-se cu răspunsul afirmativ, el insistă să i se aducă pacientul.

Incercarea de substituire nu reuşi şi spre seară, copilul trebui să fie culcat în pat cu temperatură urcată, istovit de sbucium şi plâns.

Asemenea scene se petreceau cu prilejul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

oricărui animal din curte, asupra căruia se oprea afecțiunea lui Vania. Ajunsese că argații nu îndrăzneau în prezența lui să lovească cu bățul un cal, să gonească un viței sau să arunce cu piatra într'un câine.

Oamenii din curte au știut chiar să exploateze impresionabilitatea lui Vania: atunci, de pildă, când pe cineva îl aștepta vre-o pedeapsă era destul ca dânsul să se fi văetat puțin înaintea lui Vania pentru ca acesta să facă criză de nervi în rugăminți de iertare.

Și Iorgu Răutu, ale cărui isbucniri violente de cele mai multe ori motivau asemenea intervențiuni, întotdeauna se înduioșa de aceste porniri ale straniului copil, pe care probabil suferința proprie îl făcuse atât de accesibil pentru durerile altora.

In inima lui Iorgu Răutu, față de Vania, zăcea parcă ascunsă o deosebită duioșie, legată, poate, în subconștient, de amintirea crizei ale cărei victime la un moment dat fuseseră amândoi.

Aceste dispozițiuni nu puteau să nu influențeze adânc toată structura psihică a lui Vania și să-l singularizeze în sânul familiei chiar prin condițiunile creșterii sale.

Toată copilăria lui fiind învăluită în atmosfera luptelor și a preocupărilor inspirate de reforma agrară, — toate celulele sufletului său au fost saturate de această atmosferă.

De sigur, el nu înțelegea discuțiunile asu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pra problemelor ridicate. Dar, întrucât cei din jurul lui nu aveau pe atunci alte interese şi alte subiecte de conversaţie, — în adâncimile subconştientului său se cristalizau şi se depuneau impresiuni care trebuiau să caracterizeze toată fiinţa lui morală şi intelectuală.

Situaţia lui Vania faţă de ceilalţi copii, şi mai cu seamă faţă de noii născuţi, fatal îşi lăsa urme adânci în sufletul său.

Vania avea patru ani când cocostârcul îi adusese un nou frăţior — Costea — şi şase ani când tot astfel sosise şi Maşa.

El nu înţelegea cum cocostârcul putea pătrunde în casă. Dar se arăta foarte agitat şi mişcat la fiecare din aceste neaşteptate creşteri ale familiei, — şi accepta ca un fapt natural ca noii veniţi să intre în rândul privilegiaţilor casei.

Mai cu seamă îl impresionă atmosfera în care apăruse sora lui cea mică.

Maşa, cea mult aşteptată şi primită ca un dar deosebit al cerului, chiar înainte de naştere ajunsese centrul preocupărilor Smaragdei Theodorovna; şi din prima zi după apariţia ei, toată viaţa casei gravita în jurul leagănului ei acoperit de dantele.

Plecarea lui Tosia la şcoală, în Chişinău; precum şi faptul că îngrijirile de mamă nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai erau atât de mult necesare lui Costea, ajuns la vârsta de doi ani, — subliniară încă atât situația privilegiată a Maşei, cât şi singularizarea lui Vania în cuibul părintesc.

După plecarea de la curte şi a Irinei, măritată în sat, — el se simțea cu desăvârşire singur.

Astfel, înainte chiar de primele-i reminiscențe personale caracterul lui Vania apare în trăsăturile lui esențiale format, şi linia evoluției sale sufletești hotărîtă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. II.

PRIMELE AMINTIRI.

Aceste amintiri datau cam de la vârsta de şase ani.

In deobşte, poate şi din pricina frigurilor de care suferise multă vreme, amintirile lui din copilărie erau parcă şterse în amurg. Adesea el nu putea şti care sînt icoanele inspirate de aiurări, care sînt întâmplările trăite în adevăr de el însuşi, precum nici care sînt numai repercusiunea povestirilor auzite.

Cu toate acestea era sigur de câteva amintiri, puternic întipărite în memoria lui.

Acestea de cele mai multe ori erau sau grupuri de impresii vagi, care însă aveau să contribuie la însăşi plămădirea sufletului său, sau erau în legătură cu evenimente, care din diferite motive aveau să se resfrângă asupra vieţii lui ulterioare.

Prima amintire licăreşte în conştiinţa lui Vania ca o viziune fragmentară, ca o frântură dintr'un vis.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

El se vede pe podul plutitor de peste Nistru; nu știe pentru ce se află pe pod, nu-și aduce aminte nici de plecarea de la mal, nici de sosirea la celălalt, nici nu zărește măcar țărmurile; cerul e înourat ; Vania stă la marginea podului și se uită la apa plumburie care dispare sub pod și apare din cealaltă parte; fundul trăsurii mari, — „caleașcă", — îi ascunde cea mai mare parte a orizontului. Caii răsuflă sgomotos, tușesc și din când în când tropotesc pe loc, schimbându-și picioarele. Dumitru, vizitiul, stă în fața lor și numai din timp în timp îi liniștește printr'un domol *„tprruuu-ho-ho!"* In jur stau nemișcați oamenii, — vr'o doi bătrâni, din care unul mestecă ceva, o babă cu un coș de ouă, un flăcău, două fete, care tac, dar toată vremea zâmbesc între ele, aruncând pe furiș priviri spre flăcău; podul parcă stă pe loc, apa plumburie se scurge sub pod și apare din cealaltă parte; el, Vania, și Tosia aruncă mereu niște mere în apă, și urmăresc evoluțiile lor, până ce se arată de sub pod și dispar în depărtarea cenușie; și peste toate acestea, o atmosferă de așteptare!...

Ori de câte ori în urmă, se încheia o fază în viața lui Vania, și el se găsea în așteptarea necunoscutului, printr'o ciudată asociație de idei, se redeștepta în conștiința lui această frântură de amintire: sub un cer întunecat,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

între două ţărmuri nevăzute, un pod plutitor parcă imobilizat în vecinicie, apa plumburie care se scurge sub el, şi reapare de cealaltă parte, ducând nişte mere care se pierd în depărtarea cenuşie, apoi pătratul negru al „caleştei", care ascunde orizontul, şi figuri necunoscute, nemişcate, în aşteptare. Ce aşteaptă? Incotro se îndreaptă?...

Prin contrast, vie şi colorată, plină de soare şi de aer îmbălsămat de adierea primăverii, trăieşte în el ziua de „pornire a plugurilor".

In ograda Năpădenilor sînt adunate treizeci—patruzeci de pluguri, cu câte patru boi înjugaţi; Popa Vasile în odăjdii strălucitoare scânteiând sub razele soarelui slujeşte, ajutat de dascălul Andronache, „molebenul"; într'un colţ al curţii ard ruguri, pe care în enorme cazane fierbe laptele cu păsat; după sfârşitul molebenului Smaragda Theodorovna împarte fiecărui plugar şi „pogonaş", câte o cană de lapte cu păsat, — laptele e puţin afumat, dar pare lui Vania cu atât mai gustos, — câte un delicios colăcel de pâine albă uns cu miere şi presărat cu nuci pisate sau sămânţă de mac, şi un ulcior cu vin. Oamenii îşi fac cruce, „pogonaşii", nişte băieţi abia mai mari ca dânsul şi la care el se uită cu mult jind, pocnesc din bice; şi cortegiul pleacă din curte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu conu Iorgu şi vechilul Alexandru în frunte, călări, spre a trage brazde şi a împărţi „urocile" plugarilor. Ritualul acesta repetat în fiecare primăvară, nu s'a gravat în memoria lui Vania numai ca un simbol al naturii redeşteptate ci ca o sărbătoare a omului, a muncitorului, ca un fel de afirmare a solidarităţii umane în faţa naturii, de triumf al geniului omenesc asupra forţelor oarbe.

De la această serbare a primăverii îi rămase pentru totdeauna un gust deosebit pentru laptele afumat; şi acesta din urmă, printr'un proces psihic obscur, îi suggera voia bună şi nădejdea în biruinţa finală a Omului asupra bestiei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. III.

TANASICA.

După măritișul Irinei și plecarea lui Tosia la școală, Vania se crezu în pustiu, părăsit de toată lumea.

Nici măcar tovărășia copiilor lui Vichentie, a „fraților" săi în fața lui Dumnezeu, n'o mai avea, decând, — găsind că familia bucătarului luase proporții care nu mai erau compatibile cu liniștea și buna orânduială a curții, — Smaragda Theodorovna îi impusese lui Vichentie să se mute cu întreg neamul său într'o căsuță dela marginea satului.

Vania populase atunci curtea, și mai cu seamă parcul și grădina din Năpădeni, cu creațiunile imaginației sale bogate.

Ceasuri întregi, el era în stare să privească de pe platforma chioșcului asupra văii Nistrului și asupra peisagiului dimprejur.

Fascinat de acest orizont nemărginit, Vania era când haiducul care stă la pândă, urmă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rind bărcile care se coboară în jos ca niște gândaci negri înconjurând peninsula podoleană, când se transforma în pustnic care trăia într'o chilie făcută de el sub nucul bătrân din deal, când devenea cazacul plecat în recunoaștere, supraveghiind lagărul inamicului.

In toate excursiunile lui trebuia de cele mai multe ori să se mulțumească cu compania lui Trezor, un pointer alb cu o mare pată neagră pe tot ochiul drept.

Dar într'o zi de vară târzie i-a fost dat, însfârșit, să trăiască o adevărată aventură.

In colțul grădinii deasupra satului, plecând într'o expediție de descoperiri, deodată observă în vârful unui măr pe un băiețaș negricios, cu niște ochi mari, lucioși, cu o cămașă ruptă, — care nu prea îi acoperea mare lucru din goliciune, — călare pe o creangă și mâncând cu poftă mere.

Vania se repezi spre copac. I se păru că nu poate fi mai mare plăcere decât să stai călare pe o creangă și să mănânci mere.

Țigănușul însă îi trânti în cap jumătatea lui de măr cu așa violență, încât Vania fu silit să-și descleșteze mânile de pe trunchiul pomului ridicându-le repede deasupra capului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Un moment cei doi beligeranți se priviră în tăcere, apoi Vania întrebă plângător:

— „De ce m'ai lovit?"

Țigănușul îi aruncă la rândul său:

— „Dar ce cauți aici?"

Urmă dialogul :

— „Dar tu ce cauți?"

— „Eu fur mere. Dar tu de ce te suiai în copac?"

— „Am vrut și eu să fur mere".

O nouă tăcere de câteva clipe, țigănușul urmărind cu neîncredere fiecare gest al lui Vania. Apoi dialogul reîncepu:

— „Tu nu ești al boierului?"

— „Eu sînt Vania".

— „Nu-ți dă voie să mănânci mere?"

— „Zic că-s verzi încă. Dar pe tine cum te chiamă?"

— „Tănăsică!"

— „De unde ești?"

Cu o mișcare din cap și un gest vag, Tănăsică arătă spre marginea satului, unde erau îngrămădite bordeele mizerabile, în care sălășluiau familiile vechilor robi ai curții.

— „Vreau să fur și eu mere!" — reluă Vania.

— „Suie-te în copac".

Și o mână neagră i se întinse de pe creangă ca să-l ajute.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fantezia lui Vania începu îndată să dea aventurii proporţii grandioase; căci pe el nu-l puteau mulţumi cele două-trei mere acre înghiţite în silă.

Într'un moment, pomul fu golit de fructe, acelaş lucru se întâmplă apoi şi cu un păr de alături; o groapă menită să cuprindă comoara a fost săpată cu mare greutate, cu ajutorul unui vârf de par ascuţit şi al mânilor, şi cu concursul lui Trezor.

— „Deamu" — spuse Vania: — „trebuie să ne furişăm în vale, spre ţărm, să tragem o luntre în josul parcului, ca să mergem pe Nistru în jos, la cazaci, cu merindele!"

— „Prin grădină? Dar ne prinde şi ne dă bătaie!"

— „Atunci" — adăogă gânditor Vania —: „cum să sărim peste gard aici? E sus. Tu pe unde ai venit?"

— „Dar n'ai să mă spui?"

— „N'am să te spun".

— „Pe legea ta?"

— „Pe legea mea".

— „Vino încoace!" — îi şopti ţigănuşul, furişându-se cu „paşi de lup" spre gard.

In dosul unui soc stufos, o mică săpătură sub gard îngăduia trecerea unui câne, sau copil. Tănăsică se strecură pe gaură, iute ca o şopârlă şi-l chemă din afară şi pe Vania:

— „Vino repede şi tu, măi Vania!"

Afară din grădină, aventurierii noştri se furişară prin fundul unei râpe şi, de acolo,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

printre salcâmi, sălcii și plopi, lungind satul, până la țărm.

In vale copii din sat, băieți și fete, se scăldau înotând și aruncându-se unii pe alții în apă.

Merele și perele tezaurizate fură îndată uitate.

Vania uită și pe Tănăsică. Desbrăcându-se iute, el se scufundă în apa răcoritoare, urmat de Trezor.

Acest ceas de evaziune a fost scump plătit.

Vania a trăit una din acele experiențe, care se întipăresc pentru toată viața în sufletul unui copil.

Până în momentul când a fost prins și pus în fața Smaragdei Theodorovna, pe jumătate gol, cu hainele muiate și murdărite, cu părul încâlcit, Vania încă nu-și dădea seama de deosebirea dintre vis și realitate.

Din haiduc, navigator, mare explorator, prins de rivali și sbătându-se împotriva lor, el se simți deodată un mic băiețaș vinovat de mari păcate sub ochii unei mame adorate și temute.

— „Uitați-vă la el cu ce seamănă! Uite-te în oglindă! Ce, ești și tu un pui de țigan? Dacă ești țigan să umbli ca țiganii! Mina! desbracă-l și lasă-l gol, închis în odaie!"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi Smaragda Theodorovna, cu o mişcare de dispreţ îşi întoarse capul.

Vania se simţi strivit de conştiinţa subită a vinei sale şi de ruşinea pedepsei.

Lăsat gol în cameră, el găsi un şal al bonei şi, ascunzându-se în el cu capul, plângea amar, se căia şi se gândia la căile de ispăşire.

Spre seară Mina îl găsi aşa, şi când încercă să-i ridice şalul, Vania începu să plângă cu şi mai multă violenţă.

— „Lasă, Vaniuşa! Ei, mare lucru că ai stat fără haine! Dar să vezi ce-a păţit Tănăsică!"

— „Ce-a păţit?" — întrebă băiatul îndată, oprindu-se din plâns.

— „A chemat boerul pe tatăl său, Matei lăcătuşul, şi l'a ocărât straşnic. Atunci Matei l'a prins pe Tănăsică şi i-a dat o sfântă de bătaie cu vergi muiate de i-a crăpat pielea şi l-a umplut de sânge. Şi acuma nu poate nici umbla nici şedea. Stă tot timpul culcat pe pântece şi urlă, văitându-se, de stârneşte toţi câniі din sat".

Vania ascultă îngrozit. El nu numai că simţi o milă nesfârşită pentru Tănăsică, dar se şi indignă:

— „De ce l-a bătut aşa? Am fost împreună, şi eu l-am stârnit".

— „Apoi, mata eşti cuconaş, fecior de boier, şi grădina e a Dumneavoastră, pe când Tă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

năsică îi o baragladină, ia, un pui de ţigan păduchios!"

Aşa, abia trecut de vârsta de şase ani, Vania începuse să înveţe consecinţele privilegiilor sociale şi ale raporturilor de clasă.

In zilele următoare Vania cutreera parcul şi grădina în lung şi în lat, în nădejdea de a da peste Tănăsică. Dar nu-l văzu nicăieri. Apoi îi veni gândul să inspecteze ieşirea de sub gard, în dosul tufelor de soc. Spre bucuria lui găsi calea deschisă.

In râpa care ducea în vale, pe coasta bătută de soare, Vania văzu pe Tănăsică, plecat asupra unor muşuroaie de furnici şi scufundat în nişte îndeletniciri neînţelese. Intr'o clipă „conaşul" sări lângă „ţigănuş".

— „Tănăsică, ce faci aici?"

Acesta îşi ridică pentru o clipă capul şi, după ce o aspiraţie în nas îl dispensă de uzul mânecii, fără să răspundă îşi îndreptă din nou privirile spre muşuroaie.

Vania simţindu-se vinovat, îi puse braţul după gât:

— „Mă Tănăsică, hai în grădină să ne jucăm".

Tănăsică din nou suflă pe nas:

— „Baiu!"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „De ce, Tănăsică? O să ne jucăm, şi Franz grădinarul n'are să zică nimic".

— „Are să mă bată iar tătuca. Şi spatele îmi este încă hârjenit".

Vania, văzând prin rupturile cămăşii dungile care crestau spatele lui Tănăsică, căzu la pământ lângă el şi începu să plângă, rezemându-şi capul de umărul lui.

Tănăsică foarte surprins îl apucă de umeri întrebându-l:

— „De ce plângi? Te-a bătut şi pe tine? Hai dă jos bernevicii să văd; am eu un leac. M'a uns mama cu ceva, tare-i bun!"

Şi mânile lui agere şi începură să descheie nasturii pantalonaşilor.

— „Nu, nu m'a bătut pe mine" — abia putu strecura câte un cuvânt prin plâns Vania: — „Nu m'a... bă...tut... î-î-î...! Dar ce... ţi-a... făcut ţie... î-î-î ?"

Tănăsică nu mai putu rezista nici el, şi se porni pe plâns, ţinând isonul conaşului şi cu braţul pe după gâtul lui Vania:

— „I-î-î-î-î ! Ce plângi, frate, că nu mă doare, mi-a trecut!"

Apoi deodată exclamă:

— „Mă-ă! mi se fură ouăle de furnici", — şi se aplecă din nou asupra muşoroiului.

Vania sughiţând încă de plâns se aplecă şi el.

Ţigănuşul îşi aduna o grămăjoară de ouă de furnici din muşuroiul devastat, fără să ţie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

seama de furnicile care mișunau în toate părțile.

— „Pentru stigleți; că-s tare lacomi de ouă de furnici", — declară apăsat Tănăsică.

— „Ai stigleți? Mulți?" — întrebă Vania, așezându-se mai comod la marginea mușuroiului ca să-și ajute prietenul.

— „Nu-i am încă, dar am să-i prind. Așez ouăle în drumul lor ca să cadă în capcană".

Amarul era uitat în campania de pustiire a mușuroaielor de furnici dealungul râpei.

După o jumătate de oră pantalonașii lui Vania erau rupți, bluza de marinar eșită afară, mânile pline de noroiu și părul încâlcit amestecat cu țărână.

— „Să mergem deamu să prindem stigleții! Vreau să fiu și eu cu tine".

— „Amu nu se poate. Numai în zori de zi, — atunci se prind stigleții mai bine. Și poate vom prinde și o privighetoare".

— Și o pri-vi-ghe-toa-re? Știi să prinzi și privighetori?"

— „Păi !"

— „Ai prins multe?"

— „N'am prins încă" — răspunse Tănăsică, plin de importanța sa vânătorească: „Dar știu un cuvânt, care când îl spui, orice privighetoare vine ca fermecată".

— „Mi-l spui?"

Tănăsică, după ce-și șterse nasul cu mâneca și se scărpină la spate, întrebă la rândul său:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Dar ce-mi dai?“

Vania își lăsă mânile în jos descurajat:

— „Dar ce vrai să-ți dau?“

Ochii țiganului se aprinseră de luciri cupide.

— „N'ai un cuțitaș, din acele mici care se îndoaie?... Am văzut unul odată la conașul Tosia“.

— „Eu n'am. Dar mă-tem-că a lui Tosia a rămas aici“.

— „Păi !“

— „Am să-l caut“, — răspunse Vania gânditor, și puțin decepționat de tovarășul său.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

CAP. IV.

ILENUȚA.

Urcându-se pe marginea râpei, Vania zări jos, în uliţa satului, pe Irina, care se îndrepta spre casa ei purtând în cap, ca o cariatidă, o coloană de pânză albă învălătucită.

— „Mamă Irina! Mamă Irina!“ — se repezi spre ea în jos, printre garduri, parcă bucuros să se despartă de smeadul său tovarăş.

Irina se opri şi ridicându-şi ambele braţe în sus, ca să-şi sprijine povara de pe cap, se întoarse în toate părţile, scrutând coasta dealului.

— „Mamă Irina! Mamă Irina!“

— „Vai de mine, Pimperlicule, în ce hal eşti!“ — exclamă Irina, aşezându-se cu precauţiune pe vine, când zări mototolul mic, care se rostogolea pe o cărare dealungul gardului, în jos, cu faţa aprinsă, cu urme de lacrimi amestecate cu ţărână pe obraz, cu zgârieturi peste tot, încă proaspete, căpătate în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fuga printre tufe și spinii de gard, cu hainele în dezordine, rupte și murdărite.

Vania îi sări din fugă în brațe, încât era cât pe ce să-i răstoarne pânza din cap.

— „Stai! Stai! Zârghitule! Ce-ai pățit, Pimperlicule, puiul mamei!"

Vania o strângea de gât și o săruta, plângând de bucurie, la auzul poreclei ce i-a rămas pe viață dela mama Irina.

— „Ce-ai pățit, puiușorule! Cum ai să te duci așa acasă? Vai de mine și de mine! Hai la mine să te mai spăl și să te mai curăț, căci dacă are să te vadă așa coana Smaranda, vai de tine!"

Spălat, curățat, pieptănat, cu hainele aduse în ordine și drese cât era cu putință, Vania se simțea bine în odaia curată, văruită alb, cu lavițele dimprejur acoperite cu scoarțe, cu perinele suprapuse pe lada din colț, și cu covoare înflorite pe pereți, sub icoana cu candela aprinsă.

Așezat pe laviță și bălăbănind din picioare, el privea cu interes și simpatie la noua lui cunoștință, nepoata Irinei, Ilenuța lui Dumitru Moraru, — o fetiță cu vreun an mai mică decât el, bălaie, cu ochi albaștri de cicoare și c'un mic nas în vânt. Ea stătea în fața lui cu mânile la spate, privindu-l drept

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în ochi, cu un zâmbet din care deja nu lipsea cochetăria feminină.

— „Ești de la curte?“ — îl întrebă ea — „conașul Vania al mătușei Irina?“

Vania dădu din cap afirmativ.

— „Dar tu a cui ești?“

— „A tatei! Mătușa Irina e soră cu tata”.

— „A! Ilenuța! Mi-a vorbit mama Irina de tine”.

Când Irina îmbrăcată în haine bune, intră ca să-l ia pe Vania și să-l ducă la curte, copiii alergau, râzând, prin odaie: Vania sărea ca un cal năzdrăvan, înhămat la o trăsură invizibilă, iar Ilenuța, ca vizitiu, ținea strâns niște hățuri din sfoară și petici, și-l mâna cu o vargă.

— „Stați, nebunilor! Abia l'am curățat și l'am făcut ca oamenii, acuma iar s'a jerpelit. Hai acasă!”

Și Irina se apucă iarăși să-i îndrepte hăinuțele.

Gura lui Vania se strâmbă:

— „Mamă Irina, vreau să rămân aici, la tine, cu Ilenuța!”

Ilenuța nu spunea nimica dar își strânse mânile pe pântece, cu o poză de fată cuminte, și, cu ochii albaștri largi, aștepta răspunsul.

— „Dragul mamei!” — se așeză jos Irina, luând pe băiat în brațe: „nu se poate, dragă! Te așteaptă la curte coana Smaranda, și are să fie supărată, că și așa are să fie bucluc. Nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

face nimica, am să vorbesc eu cu coana Smaranda, să te mai lase să vii la noi să te joci cu Ilenuța".

Cu Vania dus de mânuță, Irina porni spre curte.

In rochia ei de cit înflorit, îmbrobodită cu o basma albă de sub care răsărea coroana de aur a părului ei roșcat, încă tânără și sprintenă, cu toate proporțiile luate de trupul ei bogat, ea apărea lui Vania ca o întrupare de frumusețe și de grație, într'o aureolă fascinantă în care o învăluiau dragostea și admirația lui nesfârșite.

In curte apariția fugarului, căutat în zadar în toate părțile, a fost primită cu un întreg alaiu.

In fața Smaragdei Theodorovna, pe terasa din dos, s'a prezentat întreg cortegiul, cu Irina și Vania în cap.

Ochilor severi n'au scăpat defectele îmbrăcămintei, cu toate reparațiunile Irinei, nici zgârieturile de pe obraz și de pe mâni.

— „Iar ai fost cu țiganii! Am să te dau la șatră. Uite în ce hal ești! Mina! Du-l în odaie și desbracă-l".

Aruncând o privire jalnică spre Irina, Vania, fără să spuie nimic, urmă pe bonă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Cum îţi merge cu gospodăria? Cum se poartă Simion cu tine?" — întrebă Smaragda Theodorovna pe Irina când rămaseră singure.

— „Sărut mâna, coniţă! Slavă Domnului! Muncim. E bărbat bun. Nu ne dă Dumnezeu copii; şi tare mi-i dor de Vania! Şi sărmănelul de el nu are cu cine să se joace acuma!"

Smaragda Theodorovna parcă nu auzise fraza din urmă. Dar după oarecare reflexiune îi răspunse:

— „Să vii la curte mai des ca să-l vezi pe Vania; poate va fi mai liniştit şi nu va mai umbla razna cu toţi ţiganii".

Perseverenţa lui Vania începuse deci să dea roade. Cel puţin tovărăşia Ilenuţei îi era asigurată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. V.

NUNTA LA CORBENI.

Căsătoria coanei Anica Mesnicu din Corbeni a fost iarăşi un fapt reţinut de memoria lui Vania.

Coana Anica — rămasă de foarte tânără văduvă după legendarul Ion Mesnicu, pe care generaţiile de fini ai Dumisale nu l'au cunoscut — a fost foarte bărbată, dar cu vremea, gospodăria ei prosperând, cu greu îşi putea îndeplini, pe lângă sarcinile economiei, şi rolul ei social.

Atunci cucoanele caritabile, în cap cu doamna Profira Merea din Bărbăţei, ajutată cu multă căldură şi de Smaragda Theodorovna, au conceput planul de a uni pe coana Anica cu cellalt stâlp al societăţii judeţene, Alexandru Ivanovici Braşevan, căruia urma să-i fie încredinţată mai cu seamă adminis-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

traţia moşioarei. Intrucât coana Anica era indispensabilă societăţii, după căsătorie ea putea uşor utiliza în interesul obştesc cunoştinţele specifice ale lui Alexandru Ivanovici.

Nunta a avut loc în cadrul simplu al conacului din Corbeni, dar n'a lipsit de solemnitate. Cu prilejul acesta au fost adunaţi la Corbeni nenumăraţii fini ai miresei. Nuni au fost conu Iorgu Răutu şi coana Profira Merea.

Vania cu vre-o alţi patru fini şi fine mai micuţi purtau grandioasa trenă a miresei, — care de altfel puţin şi-a schimbat portul său de sărbătoare, — deşi n'a putut să utilizeze celebra ei cununiţă de flori de lămâiţă.

Dar ceiace mai ales a impresionat pe Vania au fost cântecele lui Lemeş lăutarul, cu taraful lui vestit.

Aceasta a fost ultima ocaziune când i-a fost dat lui Vania să audă pe Lemeş, care în curând după aceasta, expulzat din ţară, a emigrat în America.

Bietul Lemeş, parcă presimţindu-şi soarta, nici odată n'a cântat mai jalnic şi mai frumos.

Băgând de seamă impresia pe care o producea asupra cuconaşului din Năpădeni, el parcă anume cânta pentru dânsul, „mâncându-l cu ochii".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

De atunci, până la bătrânețe i-a rămas lui Vania obiceiul să fredoneze romanța:

„Doi ochi eu am iubit în viață,
„Luceau ca stele printre nori,
„Și luminând în a mea ceață,
„Au trecut ca meteori"...

Dar și mai multă însemnătate a avut pentru Vania o cunoștință legată cu acest prilej.

In cortegiul nupțial se găsea și Pavluța, fiul lui Alexandru Ivanovici din prima căsătorie, un băetan de vre-o doisprezece ani, foarte brun și palid, cu priviri neliniștite.

Înăcrit de sărăcie și părăsire, cu atât mai amare după amintirile fastului de altă dată, Pavluța era un copil ciudat.

El își dădea multă silință să câștige simpatiile celor cu care venea în contact. Dar nu prea reușea; la un moment dat firea lui pismătăreață îl îndemna la vre-un gest care dărâma tot eșafodajul ridicat cu multă trudă.

Învăța greu, și spre sfârșitul cursului a fost dat afară din liceu pentru o extremă necuviință față de soția unui profesor.

Coana Anica, simțind foarte curând greșala săvârșită prin căsătoria cu Alexandru Ivanovici, — care se dovedise un gospodar nevrednic, — nu înțelegea să adune la Corbeni pe „toți trântorii".

Astfel sărmanul Pavluța după ce a fost eli-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

minat din şcoală, a fost gonit şi din casa coanei Anica, — şi ducea viaţa de copil de pripas pe la curţile boiereşti, — „de pomană" — pentru tatăl său şi pentru coana Anica.

Intrucât Smaragda Theodorovna îl lua de obiceiu sub aripa ei, el adesea se oploşea prin Năpădeni, înspăimântând pe Vania cu povestirile sale cinice.

Dar să nu anticipăm.

Personagiul care, după lăutarul Lemeş, reţinuse mult atenţia lui Vania, era Ivan Nicolaevici Telega.

Acesta, după libaţiuni excesive, ajuns în „vervă" drăcească, mereu silea pe „tinerii" să se sărute, strigând ca un nebun: „Mi-i amar!"

Coana Anica, cu toată vârsta ei, respectoasă pentru datini, se executa, deşi Alexandru Ivanovici, trecut cu măsura paharelor de şampanie şi licheruri, chicotea mânzeşte când „tânăra" îi întindea obrazul său „bărbat", — „hi-hi-hi-hi!"

Şi atunci Lemeş era dator să cânte:

„Ce-ai zice, copiliţă,
Când ţi-aşi spune că iubesc
Să mă uit la a ta guriţă
L'al tău zâmbet îngeresc?
Mă iubeşti, spune-mi da
Nu mă vrai, spune-mi ba.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr.1901-1932

— „Ho-ho-ho!“ — râdea Ivan Nicolaevici, strigând din nou:

— „Frate Lemeșe, zi încă una, zi: *Of, of, of, suflete of*“.

Și Lemeș se revărsa ca niciodată în melodii dulci, și în dansuri sburdalnice... și chiar din îndemnul lui Ivan Nicolaevici și spre mulțumirea venerabilelor matrone — tăinuită sub gesturi pudice, — în cântece „fără perdea“:

„După casă în grădiniță
A scos pui o prepeliță, —
S'a înădit și-un pui de mâță

Nu știu — mâță sau motan,
Ori e pui de moldovan
Că mi-a strâns pestelca val...

. . . . . .

... Și rochița vălătuc,
După dânsul mă usuc...“

Când bocrii mai bătrâni se gândeau să se retragă Ivan Nicolaevici se apuca să-i blăsteme:

— „Cine o pleca să nu ajungă până la răscrucea din Boroseni, să-i ia vânt caii, să-i sfarme trăsura, să-și rupă picioarele“, — și făcându-și cruce înaintea icoanei: „Doamne sfinte, ascultă pe robul tău: să lași secetă în lanurile celuia, care o pleca, să dai boală în vitele lui. — că odată se mărită coana Anica,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

unde ar mai putea da Dumneaiei peste un *biber* ca Alexandru Ivanovici".

— „Taci din gură, măi frate Ivan Nicolaevici!" — îl întrerupse înspăimântat conu Petrache Bârsianu, mareșalul nobilimii. — „aiasta-i *nevozmojnaia* batjocura! Taci că *prodoljim* cu toții!"

Obosit și somnoros, Vania vag își mai aducea aminte de protestările lui Alexandru Ivanovici și de supărarea coanei Anica.

Adormit pe un divan, el nu știa când și cum a fost adus acasă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. VI.

PRISACA.

La Năpădeni, Vania își ducea înainte viața, în mijlocul copiilor din sat, căci cu toate pedepsele primite, nu se resemna.

Perseverența lui, cu timpul, a tocit și rezistența Smaragdei Theodorovna, care ajunse-se chiar să fie mulțumită știindu-l cel puțin sub supravegherea Irinei.

Din vara anului următor această odraslă boierească fu definitiv primită în obștea copiilor din sat, pentru care nu putea fi invocat în rău titlul de copil „cumpărat" de Paraschiva lui Vichentie.

Iar în casa Irinei, sau la fratele ei Dumitru Moraru, ales reprezentant al sătenilor din „Zemstva", Vania petrecea împreună cu Ilenuța fiecare moment când putea scăpa dela curte, sau când nu era prins la vre-un joc sau pornit în vreo expediție cu băieții din Năpădeni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

El prefera cu mult această companie chiar și copiilor Berceșți din Cerleni, — societatea obicinuită a fraților săi.

Curtea din Cerleni se ridica drept în fața Năpădenilor, pe brațul de Sud al marei cotituri; în linie dreaptă depărtarea între cele două conacuri nu trecea peste puține sute de stânjeni. Pentru copiii din ambele sate era o mare plăcere să se viziteze, trecând înnot peste brațul Nistrului, și după ce se prăjeau pe pajiștea podoliană, s'o ia înnot și pe cellalt braț.

Dar din curtea Năpădenilor numai Vania își îngăduia din când în când acest sport. Ceilalți pentru o vizită la Cerleni, preferau să meargă o poștie în trăsură ocolind dealungul țărmului întreaga cotitură a Nistrului, deși din ceardacul din Năpădeni, cu ochi buni, se putea vedea și fără ochian ce se petrece la Cerleni.

Intre Răuteștii și Berceștii pe calea aceasta aveau loc zilnice comunicațiuni, printr'un întreg codex de semnale anume stabilite de copiii ambelor familii.

Caterina Chirilovna Berciu, soră mai mare a Nataliței Voronin, ținea mult, ca nepoată a lui Iorgu Răutu, la această legătură de familie. Cei trei copii ai familiei, fiul Volodea și două fete, Vera și Nadia, de o vârstă potrivită cu Răuteștii, — erau drăguți și vioi, și buni camarazi de joc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vania însă găsea mult mai mult haz și o atmosferă mai prielnică pentru el la țărănușii și la țigănușii săi.

O întâmplare căreia imaginația lui Vania i-a dat proporții excesive, i-a fixat în această privință simpatiile pentru totdeauna.

De ziua surioarei Maşa s'au adunat odată la Năpădeni toți copiii Berceștilor. Vania nu se putea sustrage în această zi obligațiunilor sociale și a participat la expediția plănuită la „bostănăria" și prisaca de lângă pădurea Ciripenilor.

Bostănăria și prisaca se găseau în vale, la marginea pădurii. Spre a ajunge la ele trebuia coborîtă o coastă destul de repede, lăsând trăsura în deal.

Pe când copiii cu bonele lor își alegeau „zămoșii" și „harbujii" și se pregăteau să urce panta spre trăsură cu câte un enorm fruct subsuoară, o teribilă dramă fu provocată de Costea, fratele favorit al lui Vania, pe atunci un buburuz de aproape trei ani, — singurul din copiii Răuteștilor, care moștenise ochii albaștri blajini ai lui Iorgu Răutu.

Copil molcom și gânditor, cu fantezii neașteptate, Costea se strecurase spre stupi și se amuza strivind cu degetul albinele care apăreau în gaura stupului.

Un țipăt strident sfâșiă văzduhul și în fața excursioniștilor apăru Costea urmărit de un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

roiu de albine, care în razele soarelui îl învăluiau într'un nor de scântei aurii.

Copiii şi chiar bonele lor, asaltaţi şi ei, cuprinşi de groază, fugeau la deal; sub înţepăturile albinelor însă scăpau pepenii, care se rostogoleau la vale; la prima impulsiune, neîndurându-se să-i lase, ei încercau să-i prindă, dar întâmpinaţi de oastea înaripată cu mii de săgetări dureroase, pepenii fură în sfârşit lăsaţi în plata Domnului şi toată lumea ajunse în goană în vârful dealului, la trăsură.

Bietul Costea a fost atunci uitat în prada albinelor. Numai Vania a încercat să-l ia în braţe, dar înţepat, fulgerat de durere, şi slăbuţ din fire, se jertfea fără mare folos: neavând destulă putere, nu era în stare să-l ridice pe frăţiorul rotunjel şi îndesat până în deal; pe de altă parte conştiinţa nu-i ierta să-l părăsească.

In clipa aceasta tragică apăru din tufiş Tănăsică, zdrenţuit, murdar, nepieptănat, care sări eroic în ajutorul tovarăşului său de aventuri.

Bonele şi ceilalţi copii, de mult ajunşi în deal, strigau cu mânie retardatarilor că din pricina lor sînt mâncaţi de albine.

Mina se repezi la Costea când nu-i despărţiau de trăsură decât vre-o douăzeci de paşi, şi ridicându-l în braţe, se răsti la Tănăsică:

— „Fugi de acolo, cioară, că-l umpli de păduchi!"...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acasă mamele, cu toate femeile din curte, îngrozite de starea copiilor, care aproape nu mai puteau vedea de umflăturile dela ochi, îi desmerdau, îi cocoleau, le îngrijeau rănile, se interesau de toate peripețiile falnicei bătălii de la prisacă; lăudau isprăvile fiecăruia... Dar numai numele bietului Tănăsică n'a fost pomenit de nimeni.

Iar când Vania a încercat să arăte ce datora el cu Costea eroismului acestuia, — toată lumea a râs, iar Smaragda Theodorovna l'a și dojenit:

— „Nu te lași de țigăniile tale! Dacă nu te poți despărți de acest puiu de cioară, apoi încaltea să nu-l târîi la ceilalți copii să-i umple de cine știe ce molimă"...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

CAP. VII.

PRECEPTORUL.

Emanciparea lui Vania de sub autoritatea şi supravegherea părintească a fost, în această privinţă, uşurată din momentul în care educaţia lui a fost încredinţată unui preceptor care urma să-l pregătească pentru şcoală.

Vasile Vasilevici Saharov, un tânăr negricios cu faţa rotundă şi părul foarte creţ a fost în Basarabia o primă rândunică a acelei mişcări intelectuale cunoscută sub numele de „şasezecişti" (adică generaţia din decada a şeptea a veacului), eternizată în scrierile lui Turghenev şi cunoscută sub porecla inventată de el în romanul „Părinţi şi Copii" — porecla aşa de nepotrivită de: „nihilism".

Născut într'o familie de mici funcţionari, crescut cu multe jertfe, dar eliminat din şcoală pentru o poemă satirică indecentă şi prea puţin reverenţioasă faţă de profesorii săi, dânsul fusese silit să se pregătească singur

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pentru „examenul de maturitate" (bacalaureatul), spre a putea intra la universitate. Ca să-şi asigure existenţa, el dădea lecţii particulare, câştigându-şi foarte curând reputaţia de meditator iscusit.

Cu sufletul întunecat din pricina prigonirilor, posac şi rezervat din fire, el ştia să se impună părinţilor printr'o atitudine foarte cumpănită şi respectuoasă în formă, iar copiilor prin severitate măsurată dar inflexibilă.

Sub masca aceasta clocoteau însă răsvrătirea şi ura, precum şi invidia din care nu lipsea şi disprețul pentru clasa celor privilegiaţi de soartă.

La Năpădeni, în ceasurile libere, lui Saharov îi plăcea plimbările lungi prin câmpii şi păduri; el se oprea cu mulţumire să stea de vorbă cu ţăranii.

Foarte curând ajunsese chiar popular printre aceştia prin sfaturile pe care le dădea, şi prin petiţiile pe care se oferea să le scrie către diferitele autorităţi.

Bine înţeles un preceptor astfel inspirat nu numai că nu punea nici o piedică împotriva relaţiilor pupilului său cu copiii din sat, dar Vania sub scutul lui putea pleca întotdeauna din curte, în afară de timpul lecţiilor.

Pe Iorgu Răutu, el însuşi un copil orfan şi neglijat în creşterea lui, — nu prea îl interesa cum îşi petrece Vania vremea.

Smaragda Theodorovna, — odată ce acest

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

copil straniu și nesupus fusese dat în seama unui preceptor — simția răspunderea ei ușurată, și nu prea cerceta felul de viață pe care Vania îl ducea în afară de curte. Ea insista numai să fie respectate orele de masă și de culcare.

De altfel acum ea nici nu putea da prea multă atențiune creșterii lui Vania întrucât rolul ei social, — patronarea diferitelor organizațiuni și întreprinderi de binefacere, — interesele religioase și cenzura moravurilor îi absorbeau tot mai mult timpul.

Tonul totdeauna egal dar rece, atitudinea rezervată a lui Saharov îi inspirau lui Vania un respect unit cu teamă. Totuși firea afectuoasă a copilului, interesul viu pe care dânsul îl manifesta pentru învățătură, cași tenacitatea cu care a știut să-și impuie dreptul de a frecventa cu satul, toate acestea sădiră în inima acestui auster discipol al lui Bazarov un sâmburc de simpatie și chiar oarecare condescendență pentru originea ciocoiască a copilului.

Un incident, care avu o mare înrâurire asupra formării caracterului lui Vania, a dus la o mai strânsă apropiere între pedagog și elev.

Trecând într'o zi pe platoul de deasupra satului, în dosul parcului, Saharov surprinse o scenă urâtă între Vania și Niculiță a lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dumitru Moraru, fratele Ilenuței, — un băetan zdravăn și cu vreo doi ani mai mare ca Vania.

La o ceartă din joc, Vania foarte violent din fire, furios, pierzându-și mințile, se repezi spre Niculiță și sărind în sus, îi aplică o palmă.

Ilenuța, care era de față, îl apucă de mână și îl trase înapoi plângând:

— „Vaniușa, dragă Vaniușa, dragă! nu te supăra! Taci, mă Niculiță, fugi de acolo," — strigă ea către fratele său.

Saharov, palid, cu gura strânsă, se apropiă de Vania cu pași măsurați, — care în urechile acestuia răsunară ca un tropot sinistru, și, apucându-l de mână, îl târî spre Niculiță cu o smuncitură bruscă:

— „Niculiță, să-i dai îndată o palmă îndărăt", — îi porunci dânsul.

Vania se smuncia din răsputeri și urla de furie și obidă.

Ilenuța plângând, se repezi spre Niculiță, și îl îmbrățișă, pentru că dânsul cu o mișcare dârză își arătă nesupunerea injoncțiunilor preceptorului.

— „Vezi, ticălosule!" — se adresă Saharov către Vania: — „dar tu numai te gândești să nu te lovească. Cere-i îndată iertare! Altfel să știi că n'ai să mai calci în sat. Eu nu te mai pot lăsa la acești oameni dacă tu te porți așa de neomenos cu ei. Cere-i îndată iertare!"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/1901-1932

Ilenuța părăsi pe Niculiță și apropiindu-se acum de Vania, îl mângâia pe obraji, și-l sărută, șoptindu-i:

— „Nu-i nimic, Vaniușa! Cere iertare, să plece Dumnealui, — ne împăcăm noi pe urmă. Ne împăcăm noi între noi, să rămânem numai noi singuri".

Vania, stângaci, se apropiă de Niculiță. Saharov nu-l slăbea din mână.

— „Iartă-mă, Niculiță! Iartă-mă!"

Atunci Niculiță începu și el să plângă, ștergându-și nasul cu mâneca; foarte mișcat dânsul îmbrățișă, așa în grămadă, pe Vania împreună cu Ilenuța, care tot stătea lipită de el.

— „Vezi, ce suflet are?" — îi spuse Saharov în rusește lui Vania: — „el mai și plânge de mila ta. Cum ai să te uiți acuma în ochii Irinei?"

Evocarea mamei Irina dădu o sguduitură hotărâtoare firii violente și spontane a lui Vania. Scăldat de un potop de lacrimi, el, fără să mai asculte pe Saharov, strângea pe Niculiță în brațe, repetând mereu:

— „Iartă-mă, iartă-mă, dragă Niculiță! Am fost ticălos, nici odată n'am să mai fac! Iartă-mă!"

Niculiță, sguduit, se revărsa și el în lacrimi, și deodată, apucând mâna lui Vania, i-o sărută.

Saharov, într'un gest indignat, era cât pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ce să isbucnească, când iată că Vania la rândul lui sărută mâna lui Niculiță.

Saharov, emoționat, îl ridică în brațe, și-i strânse căpșorul la pieptul său:

— „Bine, frățioare, foarte bine!"

Vania acum plângea ușurat și fericit, spunând:

— „Vasile Vasilevici, n'am să mai fac! Crede-mă, n'am să mai fac cât oi trăi!"

Saharov, suflet solitar și dornic de mângâere, îndrăgise pe pupilul său precoce și straniu, căutând, cum spunea el, „să-i altoiască pe un trunchiu boeresc sentimente omenești".

Vania găsi în el un apărător sincer și ferm în fața Smaragdei Theodorovna. Și prin aceasta Saharov își câștigă și simpatia lui Iorgu Răutu, care nu prea se amesteca în creșterea copiilor, așa cum înțelegea Smaragda Theodorovna, dar căruia totuși parcă îi apăsa conștiința atmosfera de izolare și înstrăinare în care creștea Vania.

Iorgu Răutu rar își putea îngădui vre-o expansiune sentimentală, — mai cu seamă de când Vania începuse învățătura în rusește.

Pe vremea aceia în școlile din Basarabia nu numai că dispăruse predarea limbii românești, dar nu era iertată elevilor întrebuințarea limbii lor materne nici chiar între ei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O măsură de prudenţă elementară impunea deci limba rusească şi acasă în raporturile cu copiii, ca să nu le fie greu de a urma regulamentele şcolare în această privinţă.

Dar vocabularul în limba rusă al lui Iorgu Răutu era atât de redus, încât de fapt făcea cu neputinţă vre-o intimitate.

Iorgu Răutu îşi găsea o consolare în raporturile prietenoase stabilite între Saharov şi Vania.

Astfel, viaţa lui Vania, se aşeza tot mai mult în sfera de interese şi de legături prieteneşti, în afară de curtea boerească.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. VIII.

BOMBARDAREA.

In curând, în jurul lui Vania, se formă un cerc mai intim de copii, în cap cu Niculiță al lui Dumitru Moraru, Gheorghiță al lui Vichentie bucătarul, Tănăsică țigănușul, și din care era, bine înțeles, nelipsită, ca inspiratoare și arbitru în caz de conflicte, Ilenuța.

Toți aceștia erau aproape nedespărțiți. Puteau fi văzuți mereu împreună, când scăldându-se în Nistru, când în pădure prinzând păsările sau culegând fragi și ciuperci, când hoinărind prin toate râpele și văgăunile depe dealurile din jurul Năpădenilor.

Astfel s'a gravat în memoria lui Vania relieful întregii regiuni cu toate detaliile lui, în raza până la zece verste, în jurul Năpădenilor. El cunoștea aici fiecare ondulațiune de teren, fiecare piatră, fiecare tufă sau copac.

In acelaș timp contactul zilnic cu țăranii, vizitele pe la casele și curțile lor, conversa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

ţiile în jurul ceaunului cu mămăligă din câmp, amestecul printre cosaşi sau secerători i-au sădit în suflet acel sentiment de legătură mistică cu pământul, cu viaţa lui organică, care e atât de caracteristică pentru ţărani.

La începutul vacanţei, după întoarcerea de la şcoală a lui Tosia, o bucată de timp frecventările lui Vania printre copiii din sat au fost întrerupte. Tosia, favorit al mamei, o fiinţă superioară, — dispărut de aproape un an din orizontul Năpădenilor, se întorsese în triumf, crescut, subţiat, îmbrăcat în splendoarea unei uniforme albastre cu bumbi şi galoane de argint, ridicat în slava cerului cu laude, îmbrăţişat şi alintat de părinţi.

Vania care întotdeauna avusese multă admiraţie pentru înaintaşul său, acum intră, fără nici o încercare de protest, sub dominaţiunea lui desăvârşită.

Tosia însă nu avea legături în sat.

In vremurile lui, înainte de îndărătnicile evadări ale lui Vania, în atmosfera curţii din Năpădeni nu era admisibil contactul mai intim cu viaţa satului.

Apoi Tosia, era un copil „cuminte", prin excelenţă. Îi plăcea să se învârte mereu în jurul mamei şi altor autorităţi ale curţii, şi să dea dovadă de supunere şi bună voinţă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prin participarea activă la micile operaţiuni de gospodărie casnică: fierberea de dulceţuri şi şerbeturi, tot felul de marinate, culesul fructelor sau al legumelor din grădină pentru serviciul de masă, ajutorarea mamei în lucrurile de mână, şi în alte „strâmbături", cum îi spusese odată Vania într'un ceas de necaz.

Acesta, străin de asemenea preocupări, aştepta în admiraţie pasivă până ce Tosia binevoia să plece cu el pentru vre-o plimbare în parc, până la cabina de baie a curţii pe ţărmul Nistrului sau pentru alte jocuri.

Prima ciocnire între fraţi, inevitabilă din cauza incompatibilităţii de temperament, s'a produs foarte curând mulţumită unui incident penibil pentru Vania.

Tosia băgă de seamă lipsa frumosului său briceag cu mâner de os încrustat şi îi puse lui Vania întrebarea categorică:

— „Mi-ai luat tu cuţitaşul?"

Vania ruşinat îşi mărturisi păcatul.

— „Da! L-am luat eu!"

— „Şi ce ai făcut cu el? L-ai pierdut?"

— „Nu l-am pierdut!"— scăpă vorba Vania.

— „Atunci unde-i?"

Vania îşi strânse gura cu mânile şi, înspăimântat de consecinţele grozave ce ar fi putut avea mărturisiri complecte, roşu la faţă, tăcea clipind nervos din ochi, ca să-şi reţină lacrimile.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tosia, înăbușindu-se de furie, îi scanda cuvânt cu cuvânt:

— „L-ai dat cuiva? Știu! Voi spune mamei!"

Conștiința lui Vania nu era curată. El găsea firesc ca Tănăsică să fi râvnit cuțitașul. dar nu-și putea ierta slăbiciunea de a fi primit suggestiunile lui.

Și ori de câte ori se gândia la întoarcerea lui Tosia i se strângea inima, în așteptarea ceasului de răfuială.—mai cu seamă că dânsul știa că tot bietul Tănăsică va plăti pentru clipa lui de slăbiciune.

— „Hai la mama!" — îi porunci implacabil Tosia, trăgându-l de mânecă.

Vania îl urmă fără împotrivire.

Smaragda Theodorovna, cu o mișcare de dispreț, își rosti fără șovăire diagnosticul:

— „L-a dat fără doar și poate, păduchiosului cela de țigănuș, pentru care e gata să care toate din casă".

Vania tăcea și întors spre părete cu capul rezemat de zid se cutremura în plâns stăpânit.

Totuși, simțindu-se vinovat și justificând întrucâtva pe Tosia, această umbră asupra raporturilor dintre ei, nu-l împiedică pe Vania să se țină lipit pe lângă Tosia, căutând chiar să-și asigure amnistia prin supunere și mai desăvârșită.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In curând însă izbucni un conflict mult mai grav și mai bogat în urmări.

Ca un copil crescut sub ochii unei mame, a cărei dragoste exigentă și intolerantă l-a deprins de cu vreme să-și stăpânească pornirile, Tosia avea o fire ascunsă și prefăcută. In fața părinților el căuta să ghicească gesturile și cuvintele care le puteau plăcea atrăgându-și lui laude. De aci un contrast cu firea spontană și temperamentul indomptabil al lui Vania.

Acesta, la fiecare pas se simțea „impuiat" și jignit prin evocarea vecinică a numelui lui Tosia, ca model fără pată și reproș, ceiace adesea ducea la represiunea dureroasă a spontaneității sale sburdalnice.

Intr'o zi din Iunie, când Iorgu Răutu și Smaragda Theodorovna plecaseră pe câmp pentru inspectarea lanurilor de grâu, ambii frați, rămași singuri în parc, se jucau cu multă aprindere.

După ce haiducul Vania a fost prins de căpitanul de poteră Tosia, legat de copac și executat, s'a pus problema unei noi aventuri. Destinul a voit ca în momentul acesta să fie observată pe fereastra bucătăriei silueta albă a lui Vichentie, care ținea un curcan în frigare.

— „Hai să cerem ficăței!" — hotărî Tosia.

Vichentie însă refuză categoric să obtempereze.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/1901-1932

— „Nu se poate, conașilor. Trebuie să-i țin pentru umplutura de gușă".

Tosia însă, iritat, îi porunci din nou:

— „Să ne dai îndată ficățeii, mama nu e acasă și mi-e foame, vreau ficăței!"

Tosia nu prea era popular printre slugile curții, care-l bănuiau de nelealitate și de denunțări la coana Smaragda; apoi, la vârsta de opt ani, el prea își afirma asprimea și intoleranța de „stăpân".

In cazul de față însă Vichentie se simțea la largul său, în temeiul ordinelor exprese primite.

— „Să pleci de aici, conașule! N'ai ce căuta în bucătărie, și apoi și trage dela ușă, cade aluatul din cuptor".

Și luându-l binișor de spate, Vichentie îl împinse peste prag și închise ușa.

Tosia înfuriat sări în ogradă și apucând două, trei pietre, le aruncă în geamul bucătăriei.

Vania, care în timpul controversei stătuse tăcut în dosul lui Tosia, acuma, dintr'un sentiment de solidaritate, aruncă și el o piatră în aceiași țintă.

Efectul produs suggeră tema unei noui aventuri extraordinare.

— „E cetatea turcească!" — declară Vania.

— „S'o bombardăm!" — hotărî Tosia.

— „Tu ești bateria întâia, eu a doua".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După ce artileriştii noştri adunară proiectile în grămadă, Tosia începu comanda:

— „Bateria întâi! Tunul întâi! Pli! Bateria a doua! Tunul întâi! Pli! Salve de baterie! Pli!"

Geamurile bucătăriei sburară în ţăndări. Se vedeau figurile bucătarilor siliţi să se ascundă sub mese şi după sobă; se auzeau tingirile în cioburi, strâchini, oale şi farfurii sfărâmate, căzând pe jos. Bombardarea continuă cu furie, şi fără nici o oranduială.

Un argat se grăbi să cheme pe Vasile Vasilevici Saharov şi pe Margareta Jozefovna.

Dar Tosia în toiul acţiunii zări, coborîndu-se din deal spre poarta curţii, trăsura părinţilor.

Când, dar, pe câmpul de acţiune alergau Saharov şi Margareta Jozefovna, Tosia fugea spre grajd, pe a cărui poartă dispăru.

Vania însă, aprins de focul bătăliei, plin de eroism neînfricoşat, fără să bage de seamă ce se petrecea, urla comandând:

— „Bateria! Pli!"

Când trăsura părinţilor intră pe poartă, Vania se sbătea, ridicat în braţe de Vasile Vasilevici, iar Margarea Jozefovna, care eliberase pe bucătari, îi interoga asupra peripeţiilor gloriosului asediu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. IX.

PASTORUL FALTIN.

In faţa dezastrului, — geamurile sparte, Vichentie cu Costache însângeraţi, bucatele răsturnate în foc sau amestecate cu pietre, — Iorgu Răutu apucând pe Vania de haina dela spate, ca pe un căţeluş de pielea gâtului, îl duse pe sus în zvârcoliri neputincioase până în cerdac, unde, culcându-l peste genunchiu, îi aplică cea dintâi şi cea mai dureroasă bătaie. Apoi ca să facă pedeapsa şi mai umilitoare, Smaragda Theodorovna porunci, ca de obiceiu, să fie desbrăcat şi, gol-goluţ, închis în odaia lui:

— „Ţigan, tot ţigan rămâne!"

Vania, ca întotdeauna când se simţea vinovat, înăbuşindu-şi plânsul, de durere, şi răpus mai cu seamă de umilinţă, îşi şoptea făgăduinţa de a nu mai cădea în asemenea păcat.

El se aştepta însă ca în fiecare moment să apară în carcera lui, ca tovarăş de suferinţă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și Tosia, inspiratorul și comandantul asediului și al bombardării bucătăriei.

Dar Tosia nu apăru decât mai târziu și în rolul neașteptat — de acuzator! In ancheta întreprinsă după execuție, mai cu seamă mărturia lui Tosia apăsa pe Vania.

Cunoscând dispozițiunile în sferele înalte, toată domesticitatea se derobă dela vre-o depoziție precisă, iar Vasile Vasilevici Saharov putu numai afirma că văzuse cum Tosia fugea spre grajd, în timp ce Vania bombarda încă bucătăria, și că era convins că această fugă nu putea fi explicată decât prin conștiința vinovăției.

Tosia însă, cu un aer spășit și senin, arătă că el se mărginise să ceară ficăței, și că tot atacul și bombardarea ar fi fost opera exclusivă a lui Vania, care „ca un turbat" nu ținuse seamă de îndemnurile și sfaturile sale, ba chiar îl lovise și pe el cu o piatră în genunchi. El, Tosia, speriat de aceasta, se și grăbise atunci să fugă spre a se ascunde în grajd. Ca o dovadă materială, Tosia exhibă o vânătaie veche pe care Vania știa foarte bine cum o căpătase la un joc, cu vre-o două zile înainte.

Vania trăsnit de atâta nerușinare, stătu un moment ca paralizat; apoi cuprins de indignare neînfrânată, se aruncă asupra lui Tosia și, mugind de furie, îl izbi de părete.

— „Mincinosule! Mincinosule! n'ai rușine?"

Pentru Smaragda Theodorovna acest acces

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

confirma numai versiunea favoritului. Vania fu deci supus unei noui execuţiuni, primind, din ordinul Smaragdei Theodorovna douăzeci lovituri cu vergi de răchită, şi lăsat trei zile închis, fără haine, în odaia lui, legat însă la gât, în deriziune, cu o cârpă. — „cravata ţigănească".

Vania nu suferea numai de obidă; nu-l ardea numai conştiinţa vie a nedreptăţii săvârşite faţă de el. Il exaspera mai cu seamă până la nebunie, perfidia şi făţărnicia lui Tosia.

Fusese atins în el, din rădăcină, însuşi sentimentul de dragoste de frate; fusese slăbită legătura morală cu cei de mai aproape, otrăvită atmosfera întregii vieţi de familie.

Pentru prima oară se strecură în sufletul lui gândul de sinucidere.

Cu căldură chema el moartea, şi înduioşat, se şi vedea, între lumânări aprinse, pe masă, cu braţele încrucişate pe piept, — „ca Sonia" — auzia şoaptele de regret şi de laude la adresa lui, prindea lăcrămi prelinse pe obraji şi şterse pe furiş: — „Ii va părea rău şi el, va şti că m'a obidit pe de geaba"...

O singură rază de mângâiere îl mai însenină în ziua liberării din captivitate, şi anume când în închisoarea lui veni însuşi Iorgu Răutu şi, mângâindu-l pe cap, îi spuse:

— „Măi băiete, ai făcut şi tu o trăsnaie;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

eşti prea iute, du-te de te joacă afară. Lasă, că mama va uita şi te va ierta".

Dar după această grea încercare, sentimentul de înstrăinare se înrădăcină şi mai adânc în sufletul acestui copil stingher.

Vasile Vasilevici Saharov nu făcu nici o aluzie la acest incident, dar ştiu să-i inspire lui Vania încredere în simpatia sa.

Ca să-i uşureze primele zile, ei eşeau împreună, imediat după lecţii, la plimbare, spre ţărmul Nistrului, sau spre pădure. Iar în braţele mamei Irina, ca sub îmbrăţişările Ilenuţei Vania găsea întotdeauna acea atmosferă de dragoste şi afecţiune, care îi era refuzată, sus, în casa părinţilor.

Sub conducerea lui Vasile Vasilevici Saharov, Vania se dădea la învăţătură cu o sârguinţă şi mai mare, realizând progrese îmbucurătoare.

Intre părinţi se discuta tot mai mult, adesea cu participarea lui Vasile Vasilevici, despre trimiterea lui Vania la şcoală; sănătatea lui delicată impunea în această privinţă precauţiuni deosebite.

Pe neaşteptate soluţiunea a fost găsită dela sine.

Intr'o zi, în lipsa părinţilor, în curtea din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm1901-1932

Năpădeni trase la scară un faeton din care coborî un om cu părul de argint și ochi albaștri, cu fața tânără, care radia multă blândețe.

Vania îl privea cu multă curiozitate, întrucât acest bărbat nu numai că avea mustața rasă, dar purta peste pălărie un voal verde ca să fie ferit de praf și de arșița soarelui.

Musafirul a declarat Margaretei Jozefovna, ieșită întru întâmpinare, că e pastorul luteran din Chișinău, doctor Faltin, care, plecând în inspecția lui prin coloniile germane din regiune, e silit, în drum spre Camenca, să ceară ospitalitate peste noapte la Năpădeni, trăsura lui având nevoie de mici reparații.

— „De sigur aveți aici meșteri",—se adresă el către Margareta Jozefovna: „care vor putea, până mâine dimineață, să-mi facă acest serviciu?"

Vania, cu mânile la spate, nu-l slăbea din ochi pe acest domn, cu înfățișare și maniere neobicinuite:

— „Bună ziua, tinere! Mergi la școală?" — îl întrebă musafirul pe rusește cu un accent străin.

Vania se simți bucuros că-i poate răspunde în aceiași limbă, cu alt accent:

— „Nu merg la școală. Învăț acasă cu Vasile Vasilevici. Dar mata cine ești?"—îndrăzni el să întrebe față de gestul de mângâiere al pastorului Faltin.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

— „Eu? Eu sînt pastor, adică popă nemțesc".

— „He-he-he!" — râse neîncrezător Vania: — „Popă fără barbă? și în haine albe, fără antereu și potcap? Să creadă cine o vrea!"

Pastorul Faltin îl ridică și îl așează pe genuchi:

— „Apoi eu ți-am spus că-s popă nemțesc. Noi nu purtăm nici barbă, nici potcap, nici antereu".

Vania trase cu nasul:

— „Și miroși ca parfumul, nu ca popa Vasile, care Dumineca în biserică miroase a tămâie iar în celelalte zile..."

— „Ei, vezi că eu mă spăl bine, și săpunul meu, apa de colonie,—toate acestea miroasă".

— „Dar nemții nu sînt creștini? Nemții din Camenca, pe care i-am văzut, sînt oameni foarte buni! Și Mina noastră este și ea nemțoaică, dar ea vorbește și rusește și moldovenește, și merge și la biserică la noi în sat".

— „Apoi sîntem și noi creștini. Dar fiecare neam se roagă lui Dumnezeu în felul și limba lui. Totul este să asculți poruncile lui Dumnezeu. Tu știi poruncile lui Dumnezeu? Ia să le spui!"

Vania se simți mândru că poate repede, într'o răsuflare, să-i recite cele zece porunci.

Pastorul însă cu câteva întrebări, îl aduse în mare confuziune, dovedindu-i că nu prea înțelege ce recită.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/micri1901-1932

— „Vezi, dragă" — spuse pastorul, hâțâindu-l puțin pe genunchi: „nu trebue să zici numai din gură, trebue să ai poruncile acestea și în inimă, și să le ții în viață; — atuncia numai ești creștin".

Vania gânditor, își puse degetul pe bărbie, și deodată declară:

— „Dar popa Vasile când se îmbată, merge călare ca Alexandru Machedon și ca Suvorov..."

Pastorul Faltin se grăbi să schimbe vorba și puse pe băiat în picioare. Ridicându-se și el, salută pe Vasile Vasilevici Saharov, care se ivise în salon.

Vania expediat să se joace afară, plecă nu fără regret: pentru prima oară un musafir „mare" binevoia să stea de vorbă, interesat, cu el.

Musafirul, până la sosirea stăpânilor se întreținu multă vreme prietenește cu preceptorul.

In urma acestei conversațiuni, între patru ochi, cu Vasile Vasilevici, seara după masă pastorul Faltin întrebă pe Smaragda Theodorovna:

— „Aud că voiți să trimiteți pe băiat la școală. Aveți pe cineva la Chișinău, care să se îngrijească de el, căci e cam delicat din fire?"

Astfel, a fost hotărît ca Vania să-și urmeze

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

studiile la pastorul Faltin, care avea un fel de mic pensionat, mai mult pentru copiii nemți ce au nevoie să se perfecționeze în limba rusă, și trec acolo și cursul claselor pregătitoare înainte de a intra în liceu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. X.

LEIZĂR „ARHITECTUL".

Pregătirile pentru şcoală au dat prilej lui Vania să se bucure de serviciile lui Leizăr, croitorul din Năpădeni, zis şi „arhitectul".

Leizăr, cumnat cu Aizic cârciumarul, — un omuleţ cu un enorm cap acoperit de o vegetaţie spălăcită, prin care se puteau abia deslui nişte ochi mici deasemeni incolori, un nas cartof, şi o buză inferioară groasă şi proeminentă, — era, în deosebire de cumnatul său, foarte guraliv, vioiu ca o vrăbiuţă, şi vesel, întotdeauna în voie bună şi pornit pe anecdote, în general nu tocmai evlavioase.

Acest tip comic putea însă ilustra tragedia evreimii din Rusia de pe vremuri.

El nu avea dreptul de a locui la ţară. Astfel „oficial" el se număra printre locuitorii „coloniei" Vârteja, dar în văzul şi ştirea tuturor avea o casă cu o droaie de copii la Năpădeni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pentru a satisface cerințele „regulamentului", el ținea întotdeauna înhămată iapa lui chioară, — și la auzul clopoțeilor prevestitori ai vre-unei autorități, se arunca buzna în căruță și pornea spre ieșirea satului, „în trecere dela Vârteja la S***"; și, ocolind pe deal marginea satului, cobora, dacă ceasul era potrivit, la celălalt capăt pe „la Răzeși".

Autoritățile, închizând ochii asupra acestor migrațiuni, își asigurau, bine înțeles, rotunjirea veniturilor din munca bietului Leizăr croitorul, — zis „arhitectul".

Și așa și-a exercitat Leizăr meseria la Năpădeni, toată viața, — până la obștescu-i sfârșit, când Aizic cârciumarul, plătind pentru trupul lui ultima vamă, îl aduse în aceiași căruță, înhămată cu iapa cea chioară, ca să-l înmormânteze în cimitirul din Vârteja, reședința lui definitivă.

Îi zicea lumea „arhitect", fiindcă, la drept vorbind, Leizăr nu cunoștea croitoria, ci numai o întâmplare îi pusese la dispoziție două patroane în carton, pentru femei și bărbați, după care el cu multă trudă croia, pentru femei: — o fustă în formă de butoiaș cu suplimentul ei, căruia îi zicea, nu se știe pentru ce, „bască", o polcuță scurtă cu coadă rotundă la spate, care vecinic se ridica cu indiscrețiune în sus, desvelind dedesupturile; — iar pentru bărbați

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe lângă pantaloni largi, o „brandenburcă", — un fel de veston, cu o talie invariabilă, ori care ar fi fost conformaţia pacientului, cu nişte şnururi groase la piept şi la spate, probabil pentru a scoate mai bine în evidenţă cele două gheburi obligatorii în faţă şi dinapoi.

Alte fasoane Leizăr nu cunoştea, şi era ferm convins că nu hainele trebuiesc potrivite pentru fanteziile anatomice ale clienţilor săi, ci aceştia aveau datoria să se adapteze modelului imuabil pe care li-l hărăzia arta lui.

Populaţia de ambe sexe din Năpădeni şi din tot ocolul lor primise cu resemnare aceste modeluri, găsind, cu drept cuvânt, că trăinicia şi eftinătatea pot compensa micile defecte arhitectonice.

Cu multă mândrie îşi puse Vania primul său costum civil, — „brandenburca", croită de Leizăr cu sârguinţă, cu mari „rezerve" pentru „creştere", dintr'o veche redingotă albastră a lui conu Iorgu „aproape nepurtată".

Din momentul acesta Vania începu să-şi ia rămas bun dela Năpădeni... El îşi petrecea şi mai mult vremea cu copiii din sat, colindând peste văi şi dealuri, ca să revadă, înainte de despărţire, toate colţurile din împrejurimi, de care erau legate amintirile clipelor fericite.

Iar mama Irina şi Ilenuţa se boceau la gândul despărţirii şi nu mai ştiau cum să-şi arăte toată dragostea şi părerea lor de rău.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA II

ANII DE ȘCOALĂ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista.transilvania.ro/mcrr 1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XI.

LA PASTORAT.

Chișinăul se întinde pe o coastă de deal înclinată spre Nord până la valea Bâcului.

Dealungul acestui râuleț mlăștinos, în partea cea mai veche a orașului, sînt așezate mahalalele românești. Ceva mai sus se află celebrul *Tolcioc* („învălmășală",) un fel de Târgul Cucului al Chișinăului. Iar și mai sus, în „târgul Rușilor", străzi largi și drepte împart orașul în pătrate regulate, ca într'o tăblie de șah. Două din aceste pătrate, în centrul orașului, care se întâlnesc la colțurile lor în diagonală, formează două mari grădini publice: „Parcul orășenesc" și „Bulevardul"; în mijlocul acestuia din urmă se ridică impozantul „sobor", — catedrala arhiepiscopiei.

Acum șaptezeci de ani, capitala Basarabiei făcea impresia unui mare sat, adormit dacă nu chiar mort. Vastele străzi nepavate și necanalizate se transformau pe vreme ploioasă în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

râuri de noroiu care se scurgeau în vale, iar pe timp de secetă erau acoperite vecinic de un adânc strat de praf.

Imensa piață „Polițienească" se înfățișa în acele vremuri ca o adevărată Sahară și străbaterea ei prin nisipul în care se înecau picioarele cerea un efort fizic la care nu mulți îndrăzneau să se expună, iar după ploaie nimeni nu avea curajul să întreprindă navigațiunea prin noroiul ei fără fund.

Casele, cele mai multe fără etaj, se pierdeau între largi terenuri virane, numai în parte plantate cu arbori.

Dintre puținele clădiri cu etaj răsăreau, în centrul orașului, în contururi masive, palatele Răşcan-Derojinski și Semigradov, iar spre marginea de Est, în mijlocul unui alt vast pustiu de nisip: „Piața ostrovului", se profila „castelul" închisorii, o sumbră clădire, cu aspect medieval, cu ziduri înalte și turnuri sinistre.

La Vest, în strada Moscovei, numită în urmă Alexandru, se ridica sveltul turn pătrat al bisericii luterane, cunoscută sub numele popular de „Chirca" (Kirche).

Printre copacii parcului care o împrejmuiau se putea zări din stradă, mai în fund, casa pastoratului înconjurată de vasta ei verandă cu geamuri colorate.

Acolo se adăpostea și micul pensionat de băeți al pastorului Faltin.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Transplantat în acest mediu, din imensul parc din Năpădeni, lipsit de orizontul nemărginit al dealurilor Basarabiei și al câmpiei Podoliei, Vania Răutu se mișca mașinal, ca un automat; i se părea că plutește în vid, în mijlocul unui decor ireal, învelit într'o tăcere dușmănoasă; sunetele vieții de pe alt tărîm abia răzbăteau până la conștiința lui amorțită ca printr'un mediu izolator.

Pastorul Faltin cu „Frau Pastorin" și cei trei copii ai lor, un băiat și două fete, ca și cei vre-o patru elevi ai pensionatului, îl primiră pe Vania cu multă cordialitate și chiar căldură. Dar pentru Vania era greu chiar să-i deosebească între ei: toți blonzi, toți bine spălați, mirosind a săpun proaspăt, toți îmbrăcați în haine fără nici o pată și nici o cută, ca și cum ar fi fost abia scoși din cutie, toți vorbind cu același accent străin.

Pastorul dându-și seama de starea de depresiune și de nostalgia noului său pupil, însărcină să aibă grijă de el în deosebi pe fiul său Herman, un băetan zdravăn, mai în vârstă decât Vania, și pe fiică-sa mezină, Dudi, codană plină de viață, în vârstă de vre-o doisprezece ani.

Dela prima noapte însă petrecută de Vania în dormitorul pensionatului el găsi la pastorat un sprijin dela cineva la care nu s'ar fi gândit.

In acea cameră spațioasă și luminoasă era

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

destinat pentru Vania primul pat cu căpătâiul spre perete, dintre cele trei înșirate dealungul zidului.

Rămas în lumina discretă a lămpii de noapte, Vania multă vreme nu putu dormi, și înaintea lui treceau, nedesluşite şi confuze, scenele de curând trăite la Năpădeni: — despărțirea de tovarăşii săi de copilărie, şi mai cu seamă de mama Irina şi de Ilenuța, cea din urmă scăldătoare în Nistru ca și cea din urmă plimbare; şi apoi drumul lung, lung, întâi în trăsură, apoi o noapte întreagă în tren, înconjurând prin Podolia și Chersonia; Vania întins în cupeul lor rezervat, cu capul pe genunchii tatii, mai blând şi mai duios ca oricând; în fața lui Tosia care împărția banca din față cu Vasile Vasilevici; — în sfârşit drumul care părea nesfârşit, în zori de dimineață, dela gară pe străzile pustii până la hotel; şi iată-l acum aici, lăsat într'o lume de himere, — tatăl, Vasile Vasilevici Saharov şi chiar Tosia, dispărând în necunoscut,—într'o cameră plină de taină, alături de doi băieți străini, singur-singurel; nici măcar Mina nu era acolo, ca să-l poată acoperi cu plapuma...

Vania îşi trase oghialul peste cap şi, înăbuşit în şiroaie de lacrimi tăcute, îşi înfundă fața în perină.

Deodată el simți că o mână ridică uşor plapuma şi îl mângâie pe cap.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Era Fräulein Hanţa, menajera pastoratului, — şi ea o nemţoaică sdravănă, spălată, mirosind a săpun proaspăt, fără nici o pată şi nici o cută în haine, doar numai că era brună şi că buza ei de sus avea la dreapta o umflătură de parcă ar fi fost înţepată de albină.

Vania începu să plângă şi mai tare, fără să-şi poată stăpâni vocea, dar în acelaş timp se simţi mai liniştit, sigur că are lângă el un suflet prietenesc.

Cu un gest obicinuit, cum făcea de atâtea ori cu mama Irina, el îşi puse braţul după gâtul Hanţei şi îşi lipi căpşorul de buza ei umflată.

Aceasta continua să-l mângăie fără să spună un cuvânt.

Vania nici nu-şi dădu seama cum, obosit de drum şi de emoţiuni, adormi.

A doua zi la şase dimineaţa, copiii fură sculaţi, spălaţi, sub supravegherea lui Fräulein Hanţa, care zâmbi lui Vania prietenos, şi parcă îi dădu o deosebită îngrijire.

Vania fu de îndată prins de rutina vieţii din pension.

Mai întâi, toată familia pastorului, pedagogii, elevii, ca şi toată domesticitatea, adunaţi în salonul cel mare al pastoratului, fură aşezaţi în semicerc în centrul căruia, pe o canapea, au luat loc pastorul şi Frau Pastorin. Fräulein Betty, fata cea mai mare, începu să cânte la piano un motiv, şi toată asistenţa uitându-se într'o cărticică germană de psalme, distribuită

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fiecăruia, urma să cânte în cor psalmul zilei.

Vania nici nu știa să citească încă nemțește și nu îndrăznea să deschidă gura. Dar Dudi, punându-i brațul la spate, se înclină la urechea lui intonând melodia. Într'o pauză ea îi șopti:

— „Cântă fără cuvinte după mine".

Bietul Vania, căruia providența nu-i dăruise ureche muzicală, se încerca totuși să cânte, după îndemnul blondei lui protectoare. Oricare va fi fost efectul muzical al intervențiunii sale, rezultatul moral a fost că din acest moment Vania se simți mai puțin singur, nu atât de străin în sânul familiei pastorului.

Predarea în pension avea loc în limba germană, afară de cursul de gramatică și literatură rusească.

Ca profesori funcționau însuși pastorul Faltin, Fräulein Betty și încă alți doi profesori germani, Herr Kemritz, care preda gramatica și limba franceză și Herr Winzengerode profesor de matematici; apoi — Ivan Semenovici Malcenco, profesor de limba și literatura rusă la liceul local.

Acest reprezentant al științei și ideii rusești era personagiul cel mai original din corpul didactic al pensionului. Ucrainian de origină,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

el cu îndărătnicie nu vorbea în clasă altă limbă decât cea ucraineană și nimic nu-l făcea mai fericit ca răspunsurile date de vre-un elev în aceiași limbă.

Desigur, din cauza aceasta cunoștința limbii rusești ar fi suferit mult, dacă Ivan Semenovici nu compensa neajunsurile acestui metod pedagogic sădind în sufletul elevilor săi o mare dragoste pentru citit, cu atât mai mult cu cât însuși Ivan Semenovici era, cu tot accentul lui ucrainian, un cititor minunat. Mai cu seamă operele lui Gogol, el le citea cu atâta talent încât auditorul rămânea multă vreme sub farmecul lor.

Chiar prima lui oră de curs, el o consacrase celebrei nuvele a scriitorului său favorit: *„Poveste despre aceia cum Ivan Ivanovici s'a certat cu Ivan Nichiforovici"*.

Începutul acestei povestiri, chiar din acea zi, Vania putea să-l reproducă pe de rost, și până la adânci bătrânețe nu l-a putut uita:

— „Frumoasă becheșă blănită avea Ivan Ivanovici, minunată! Și ce guler! Dumnezeule sfinte, ce guler! De astrahan învineţit de parcă era bătut de brumă"...

Karl Karlovici Kemritz, profesor de franceză era și el un personagiu remarcabil.

Era înalt, uscăţiv, cu trăsături fine, cu enormi favoriţi, atârnaţi în lături dela ambii obraji, îmbrăcat cu o eleganţă extremă și vorbind franţuzește cu multă preţiozitate. Ca și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Ivan Semenovici, el preda şi la liceu tot limba franceză, cu singura deosebire că acolo, în măsura necesară pentru lămurirea elevilor, recurgea la limba rusească, deşi, în principiu, el căuta să şi predea tot în limba franceză.

Şi la dânsul, cea mai mare parte a orei de curs era consacrată citirilor. Insă el silea pe elevi să citească, fiecare greşeală servindu-i de pretext pentru sarcasme şi anecdote, pline de duh, pe seama nenorocitului *pacient*.

Familia pastorului şi camarazii au uşurat mult lui Vania începuturile învăţăturii, până ce el îşi însuşi îndeajuns limba germană, ca să poată urmări lecţiile.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XII.

ANDRIUŞA MATU.

In curând însă viaţa pensionatului a fost turburată de un episod penibil, care în mare parte rămase acoperit de mister pentru elevi.

In afară de Vania, în pensionat fusese primit un singur moldovan de obârşie: Andrei Matu. Copil ursuz, scund şi negricios, ciupit de vărsat, cu un nas larg şi deprimat, cu ochii mici înfundaţi, acesta din primul moment se singularizase în sânul pensionatului şi se arătase refractar şi nesupus faţă de obiceiurile stabilite.

Deşi pastorul Faltin îşi dădea multă trudă ca să-l îmblânzească şi să-l împrietenească cu ceilalţi copii, Andriuşa Matu parcă simţea o deosebită plăcere de câte ori reuşea să necăjească pe un camarad, sau să-l facă să plângă.

Intr'o noapte el se strecură pe furiş din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dormitor, fără să-l simtă tovarășii. Mai târziu, când Fräulein Hanța în camera ei își făcea înainte de culcare toaleta de noapte, un ușor zgomot o făcu să se uite sub pat. Și acolo, spre uimirea ei, descoperi pe Andriușa roșu la față, cu ochii aprinși și parcă bătut de friguri.

Dus la judecată în fața pastorului, Andriușa se sbătea furios și urla năprasnic.

Bătrânul a încercat, cu multă blândețe, să-l aducă în fire, cerându-i explicații pentru această purtare.

Andriușa tremura, cu fața desfigurată de un tic nervos, își rotea ca un puiu de lup privirile în toate părțile, căutând parcă pe unde să poată fugi.

Nimic poate nu-i mai caracteristic pentru firea pastorului Faltin și pentru concepția lui pedagogică decât motivele pentru care el primise în pensionul său pe acest straniu copil.

Andriușa Matu care pierduse pe mama lui atât de devreme încât nu-și aducea aminte de ea, a crescut în condițiuni extrem de nenorocite.

Despre tatăl său, un moșier din valea Prutului, foarte bogat, circulau în toată Basarabia legende fantastice: om violent, stăpânit de patimi, incapabil de a pune vre-un frâu pornirilor lui.

In parcul său din Stăuceni, în apropiere de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

conac, se ridica un pătrat de clădiri, ale căror ferestre dădeau numai într'o curte interioară.

Nici un străin nu putea avea acces înăuntrul misteriosului edificiu, în care bătrânul Matu ținea, sub pază strașnică, mai multe tinere femei și fete, din care unele erau chiar născute și crescute în acest harem.

Lumea spunea că pe bătrânul satir nu-l oprea nici o considerație de vârstă nici de legătură de sânge.

Mama lui Andriușa, soția legitimă umilită și schingiuită, ar fi murit, după credința generală, nu numai de inimă rea, dar și din cauza unor maltratări îngrozitoare.

Andriușa, moștenitorul numelui și al unei averi imense, era singurul băiat crescut în haremul din Stăuceni.

Cu credința lui în firea omenească și în puterea unei educațiuni morale, pastorul Faltin nu s'a crezut în drept să refuze îngrijirile sale unui copil nevinovat, condamnat altminteri la pierzanie.

După incidentul din odaia lui Fräulein Hanța, Andriușa spre a fi supus unei supravegheri mai strânse, a fost transferat din dormitorul copiilor în camera pedagogului, — Herr Heinze, — un tânăr teolog, care se pregătea și el pentru pastorat. Ce s'a întâmplat în urmă elevii n'au aflat nici odată. Se șoptea printre dânșii cu oroare că Herr Heinze ar fi declarat că nu poate rămânea în serviciul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

pensionatului, dacă nu este îndepărtat Matu. Se pronunţa, în legătură cu un nou incident şi numele lui Fräulein Dudi, — fetiţa durdulie, de obicei atât de sburdalnică şi veselă, care fusese întrezărită pe atunci într'un acces violent de nervi şi apoi o bucată de vreme stătuse bolnavă în pat.

Pastorul Faltin a doua zi a plecat el însuşi cu Andriuşa şi acesta n'a mai fost văzut în pension.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

CAP. XIII.

PRIMELE LECTURI.

In urma dispariţiei lui Andriuşa Matu, viaţa pensionatului îşi reluă cursul ei lin şi studios.

Intre Vania Răutu şi Herman Faltin se stabili o legătură de prietenie mai strânsă. Cu toată deosebirea de temperament îi unia pasiunea comună pentru citire.

Imaginaţia exuberantă a lui Vania deschidea pentru Herman, când citeau împreună vre-o carte, interpretări sugestive şi orizonturi neaşteptate aproape la fiecare pagină. Exegezele literare ale lui Vania îl interesau mai mult decât textul însuşi; şi în fiecare zi se întărea şi creştea în el prietenia pentru tovarăşul său moldovan.

La rândul său Herman făcea accesibile pentru Vania comorile literaturii germane, netraduse încă în ruseşte. Devotamentul lui şi răbdarea cu care traducea şi tălmăcea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fiecare rând, deştepta în Vania o caldă recunoştinţă şi consideraţie pentru nemţişorul său, cum îl numea.

Dela operele lui Gogol şi Turghenev recomandate de Ivan Semenovici şi dela poveştile lui Andersen care formau hrana intelectuală de predilecţie a celorlalţi elevi, prietenii noştri trecură repede la „Robinson Crusoe" şi „Coliba lui Moş Toma", şi apoi la romanele lui Fenimore Cooper şi Mayne Reid, cu descripţiunile lor pitoreşti din viaţa triburilor americane neatinse de corupţiunile civilizaţiei, — povestiri bogate în acţiuni nobile, pline de eroism şi de dragoste pentru libertate şi dreptate ; în sfârşit la romanele istorice ale lui Walter Scott, cu isprăvile răsboinice şi misterele cavalerilor medievali.

Blândul şi tihnitul Herman Faltin era atras mai mult de aventurile sângeroase ale corsarilor, şi de povestirile căpitanului Marryat din viaţa marinarilor, în care pe Vania îl interesau cu deosebire descoperirile iluştrilor navigatori. Dacă el din condescendenţă pentru „nemţişorul" său, accepta pe „Corsarul roşu" sau pe „Bătrânul comandor", în schimb acesta trebuia să-i traducă din „Viaţa animalelor" de Brehm ca şi descrierile din vremurile reformaţiunii în care îl fascinau focul sacru şi eroismul marilor novatori.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XIV.

PRIMA VACANȚĂ.

Când la sfârșitul lui Mai, Iorgu Răutu veni să-și ia băiatul dela pastorat pentru vacanță, el a fost uimit de faptul că Vania putea servi de interpret între el și pastorul Faltin.

La Năpădeni, în sânul vieții de familie, și în special în raporturile dintre Tosia și Vania, se accentuă o nouă diferențiere.

Tosia, la doisprezece ani, un lungan care promitea să atingă statura tatălui său, era un elev stăruitor, care știa să câștige simpatia dascălilor săi prin atitudini de supunere și adulațiune, — trecuse în clasa a treia de liceu cu distincțiune, acoperit de laudele directorului.

El cu plăcere etala acasă cunoștințele sale de limba latină, sau de istorie rusească. Dar citirile lui Vania, ca și cunoștințile căpătate în afară de studiile școlare în istoria naturală,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

apoi o oarecare fluenţă în limba germană, îi creaseră o situaţie excepţională în cercul de copii din familiile boereşti vecine, şi mai cu seamă la Berceştii din Cerleni, — până atunci nelipsiţi în ceata de admiratori ai lui Tosia.

Nu numai amorul propriu al lui Tosia suferea din cauza aceasta. El, împreună cu Maşa rămăseseră favoriţii Smaragdei Theodorovna, ale cărei sentimente faţă de Vania nu au fost influenţate de succesele lui şcolare.

Acesta găsi însă un aliat în familie, în bunducul Costea, ajuns la vârsta de cinci ani, — copil greoiu dar fire foarte drăgăstoasă. Vania ştiu să-l fascineze dovedind aptitudini pedagogice, în jocurile cu care se pricepea să distreze pe frăţiorul său.

Astfel din zorii vieţii se produse o separaţiune între cele două grupuri de copii din curtea boerească dela Năpădeni.

Dar Costea bineînţeles, nu-i putea satisface toate nevoile de sociabilitate.

Chiar în prima zi Vania alergă la mama Irina. Aceasta la năvala lui vijelioasă, se speriă, neputându-l recunoaşte, apoi se repezi la el, îmbrăţişându-l şi sărutându-l printre lacrimile de bucurie:

— „Pimperlicule dragă! Puiul mamei! Dragul mamei! Cum ai crescut de mare! Şi te-ai făcut frumos! Nici nu te-am recunoscut! Ptiu!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să nu fie de deochi! Ce bucurie are să fie și pentru Ilenuța. Ia stai să te mai văd!"

Ea îl învârtea privindu-l din toate părțile și acoperindu-l din nou cu sărutări.

In sânul vechilor săi tovarăși de joc, în afară de Ilenuța, copil cuminte și bine îngrijit, — în primul moment Vania fu impresionat de aspectul lor, care prin contrast evoca pe camarazii săi din pension.

Niculiță, care putea ajuta acuma pe tatăl său Dumitru la plug și la cărat, Gheorghiță al lui Vichentie bucătarul, și mai cu seamă Tănăsică țigănușul, i se păreau în comparație cu blonzii pupili ai pastorului Faltin grosolani, necioplițî, nespălați.

Dar în curând aceștia, și în deosebi tocmai Tănăsică țigănușul, se dovediră mai accesibili suggestiunilor sale de aventură, inspirate de Fenimore Cooper, Mayne Reid sau Walter Scott, decât toți colegii dela școală.

Tănăsică nu avea nevoie de maimuțăriile literare pentru a face pe „Cercetașul de urme" sau pe „Vânătorul de scalpuri". El cu adevărat putea descifra pe fața pământului semne invizibile altora, și aplecând apoi urechea la pământ, putea da indicațiuni și îndrumări folositoare pentru vreo întreprindere sau aventură, spre a surprinde pe culegătorii de ciuperci sau fragi, sau spre a evita întâlniri indezirabile.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Iar Niculiță era întruparea însăși a „Ultimului Mohican" sau a „Șefului alb".

Și când Vania organiză naufragiul lui *Robinson* și salvarea lui pe o insulă a Nistrului mai jos de Năpădeni, — Ilenuța îndeplinea cu religiozitate rolul lui *Vineri*, împărțindu-l cu Tănăsică, pentru care părea foarte naturală dedublarea personalității sale prin trecerea dela rolul naivului Vineri, la acel al fiorosului șef de canibali descins cu tribul său pe insula lui Robinson.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

CAP. XV.

CAZUL MARIEI VORNICU.

In vacanța aceasta i-a fost dat lui Vania pentru prima oară să apară în rolul de stăruitor pentru țărani pe lângă tatăl său.

Intr'o zi la mama Irina, o vecină, — femeie îmbătrânită înainte de vârstă, arsă de soare și istovită, văduvă cu mulți copii, — se plângea în prezența lui Vania de prigonirile vechilului Alexandru, care i-ar fi reținut pe nedrept o vacă și o silise să secere mai mult de cât datora.

— „Vai de mine, și de prăpădiții ăștia de copii!" — se bocea femeia, apucându-se cu ambele mâni de cap: „ce mă fac cu ei amu? Nu le pot da măcar un gât de lapte! Să-i las flămânzi acasă și să mă duc pe lan să robotesc, cine știe cât o vrea el, bată-l pustia de hain?"

Mama Irina, fără să spuie nimica, aranja gulerul de marinar al lui Vania, îndreptân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

du-şi privirea în altă parte. Dar Vania simţi ca o împunsătură de reproş:

— „Mamă Irina" — întrerupe el bocetele femeii: „spune-i să nu plângă. Mă duc să-i vorbesc lui Alexandru".

— „L'am văzut adineauri în ograda lui Vasile Munteanu", — îngăimă parcă în treacăt Irina.

Vania şi porni puşcă, spre casa lui Vasile Munteanu. Dar întâlni pe vechilul Alexandru în drum, călare pe vestita lui mârţoagă sură.

— „Moş Alexandre! Moş Alexandre!" — se repezi înaintea lui, Vania: „stai un ceas!"

Vechilul Alexandru se opri şi-l privi curios în tăcere, parcă mestecând ceva.

Vechilul Alexandru rămânea neschimbat de cursul vremurilor. Numai cu vârsta sârmele de aramă, care îi acopereau ca o perie deasă dela ochi în jos tot obrazul, se argintau puţin câte puţin.

— „Moş Alexandre! Moş Alexandre!" — îl apucă Vania de picior: „de ce prigoneşti pe sărmana Maria Vornicu? I-ai luat vaca! N'are cu ce-şi hrăni copiii!"

Vechilul Alexandru se coborî de pe cal, şi, ţinându-şi mâna stângă de coama calului, cu dreapta îşi frecă peria de pe bărbie, şi după obiceiul lui aruncă un singur cuvânt:

— „Hm! păpuşoiu"

Vania, cam iritat, îl întrebă cu vehemenţă:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901_1932

— „Dar de ce o pui și să secere mai mult decât datorează?"

— „Hm, măsurat!"

Vania descurajat începu totuși să se roage: apucând cu ambele mâini pe vechilul Alexandru de poala hainei:

— „Moș Alexandre! Moș Alexandre! Sînt atât de mari lipsa și stricăciunea?"

Vechilul Alexandru, cu mâna dreaptă adusă brusc după cap și cu buzele lăsate în jos, cu un ochi pe jumătate închis, suggeră imensitatea pagubelor pricinuite de Maria Vornicu.

— „Moș Alexandre! Dar s'ar mai putea ierta ceva; îi vine mai greu să muncească ei decât altora, singură, cu o droaie de copii mici!"...

Privirea aruncată în sus spre curtea boerească din deal, ajunse ca Vania să înțeleagă că vechilul Alexandru nu putea face nimic, că numai stăpânul avea dreptul de a ierta pe Maria Vornicu.

Toată ziua Vania se învârtise prin casă și prin curte fără să plece în excursiunile-i obicinuite.

Iorgu Răutu băgase și el de seamă că mereu dă peste Vania, care se uita rugător la el, deschidea gura, și apoi parcă într'un spasm se întorcea fără să spuie nimic.

In sfârșit îl întrebă:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Ce ai, măi băete? Parcă nu ți-s boii acasă?"

— „Tată!..." — începu Vania aprins, înăbușindu-se de emoție.

Dar în clipa aceasta auzi pașii mamei în camera de alături și speriat își aduse mâinile la gură și sgribulit, fugi pe ușă.

Pândind momentul când mama se coborî în cămara de provizii din subsol, el se repezi din nou în cabinetul în care Iorgu Răutu, cu ochelarii pe nas, însemna ceva în registrele sale de gospodărie.

— „Tată! dragă tată!" — se descărcă grăbit Vania, înghițindu-și pe jumătate cuvintele: „Maria Vornicu, știi, vădană... săracă... cu o casă de copii... se prăpădește... vaca prinsă în păpușoi... singură... o scoate la seceriș... peste putere... se prăpădesc cu toții... iart-o tată... iart-o!..."

Iorgu Răutu îl privi, înduioșat, peste ochelari:

— „Măi băiete! Apoi așa o să ne mănânce toată pânea pe câmp. Și nu va mai munci nimeni pentru datorie".

— „Tată!..." — Vania apucă mâna tatei, care ținea încă condeiul, și cu atâta violență o duse la gură, încât își sgârie obrazul, dar fără măcar să bage de seamă, urmă cu pasiune să se roage: „bătrână!... sărmană!... moare de foame cu copiii!... N'are ajutor dela nimeni!... E păcat, tată!..."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

Lacrimile lui scăldau mâna bătrânului.

Acesta puse condeiul pe masă, își ridică ochelarii și atrăgându-și băiatul între genunchi, îl mângâiă pe cap, vorbindu-i, mișcat, așa cum nu-l mai auzise Vania:

— „Liniștește-te, piciule! Ți-e milă? Ai inimă bună! Viața e crâncenă. Să-l trimeți dar pe Alexandru la mine și să-i spui babei că-i iertată de sufletul tău".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XVI.

INTRE PARINȚI.

Asemenea intervenții, din acea zi, se îndesau din partea lui Vania.

Iorgu Răutu le primea cu multă bonomie și chiar cu duioșie, căutând să facă ce poate, mai cu seamă dacă nu afla Smaragda Theodorovna. Și chiar la protestările acesteia adesea îi răspundea:

— „Apoi, Smaragdița, nu vezi că băiatul ista nu-i de lumea iasta. Dacă va trăi va aduna pe toți calicii și schilozii pe petecul său de moșie, în slava domnului. Lasă, nu-i mare lucru, să-i fie de pomană!"

Bietul Iorgu nici nu-și dădea seama cât de jignită se simția Smaragda Theodorovna de această ipoteză a unor favoruri divine pentru Vania!

— „Aș! se ține numai de țigăniile lui. Nu trăiește decât cu milogii ceia; fuge de acasă ca necuratul de tămâie!" — îi arunca atunci înțepat *Sfânta* Smaragda.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Smaragda Theodorovna apropiindu-se de pragul celor treizeci de ani, nu mai avea înfăţişarea figurinei de porţelan de altă dată; talia ei începuse să se rotunjească, trăsăturile i se înăspriseră, şi privirea ochilor negri, umbriţi, pierdea cu timpul expresiunea de nostalgie şi de romantism.

In centrul preocupărilor sale stau acuma interesele gospodăriei, lupta aprigă pentru agonisire, motivată de voinţa tenace şi ambiţiunea de a asigura pentru copiii favoriţi, pentru Tosia şi mai cu seamă pentru Maşa, un viitor de belşug şi strălucire.

Ea nu mai participa decât în limitele strict necesare la acţiunile de binefacere; şi toate aspiraţiunile sale sufleteşti se mărgineau la religiune, sau mai bine zis acum mai mult la practicile rituale, cu cea mai mare stricteţe observate.

Ea rânduia nenumărate panahide şi rugăciuni; în fiecare zi întâi ale lunii îşi sfinţea casele; în zile prescrise împărţea pomeni tradiţionale, şi păzea cu rigoare toate zilele de post. Astfel ea era sigură de mila lui Dumnezeu, aşa de sigură încât, blăstămându-l odată cine ştie pentru ce vină pe vechilul Alexandru a rămas convinsă că vestita lui iapă sură pierise pentrucă Dumnezeu ar fi ţinut seama de blăstămul ei...

Cu timpul ea îşi asuma tot mai mult rolul de implacabil cenzor de moravuri.—rol, care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indr1901 1932

mai târziu, la bătrâneţe, trebuia să facă din ea spaima întregii societăţi feminine din judeţ.

Reminiscenţele dramei din tinereţă şi a ispitelor biruite îi întăreau numai credinţa în sfinţenia şi infailibilitatea proprie, — şi, din adâncimi de ea însăşi nebănuite răscoleau cele mai feroci porniri împotriva oricărei femei care câtuşi de puţin s'ar lăsa ispitită de visuri de dragoste şi de poezie.

In aceste dispoziţiuni, deprinsă să-l supună pe Iorgu Răutu voinţii sale, ea nu ierta lui Vania nici cele mai mici abateri dela îndrumările ei, săvârşite de tatăl sub influenţa fiului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XVII.

IN „GIMNAZIUL NOBILIMII".

După doi ani petrecuți în pensionatul pastorului Faltin, Vania a putut să treacă cu multă distincțiune nu numai examenul pentru cursul elementar, dar și examenul de clasa întâi de liceu.

Fiindcă Doamna Faltin, Frau Pastorin, — cu sănătatea ei tot mai delicată, nu mai putea suporta ostenelile ce i le impunea pensionatul, acesta din urmă a și fost închis.

Vania, intrând în clasa a doua a „Gimnaziului nobilimii", — așa se numea pe atunci singurul liceu din Basarabia, — a fost dat în gazdă la doamna Agripina Ivanovna Bonin, unde ocupa aceiași cameră cu Tosia.

Despărțirea de familia Faltin și de colegii săi de pensionat, mediul nou la liceu și condițiile de viață sub ocrotirea doamnei Bonin, însemnau prin sine însăși, o criză acută în viața lui Vania. Dar criza a fost încă agravată de regimul sub care urma să trăiască aici.

In adevăr pus sub autoritatea și supravegherea fratelui său mai mare prin instrucțiu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nile exprese ale Smaragdei Theodorovna, Vania avea astfel să treacă prin faza cea mai grea a copilăriei sale.

La şcoală, între treizeci de băieţi necunoscuţi, setea lui de prietenie şi afecţiune nu putea fi satisfăcută încă.

El se simţea dar între ei apăsat şi înstrăinat.

Profesorii, pe care nu-i vedea decât în orele de curs, nu veneau în contact sufletesc mai strâns cu elevii.

In afară de Karl Karlovici Kemritz, cunoscut din pensionat, dar care şi el parcă avea aici o altă înfăţişare, ceilalţi îi păreau nişte fiinţe enigmatice şi sinistre.

Din nenorocire nici iubitul său profesor de limbă şi gramatică rusă dela pensionat. Ivan Semenovici Malcenco nu preda în clasa lui.

Mic de statură, Vania Răutu fusese aşezat pe o bancă din rândul întâi, alături de un rotofeiu vioiu ca o veveriţă, a cărui gură nu putea tăcea nici în ora de curs, când mereu şoptea ceva la urechea vecinului său de bancă:

— „Cum te chiamă? De unde eşti? Unde stai acuma? Unde ai învăţat până acuma?“ — şi aşa la nesfârşit.

Şi deodată el ţâşni în râs înăbuşit:

— „Dar nici nu m'am recomandat încă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sînt Saşa Lungu. Tatăl meu îi funcţionar la zemstva din Benderi. Dar noi stăm la Chişinău, în casa noastră din strada Mihailovscaia. Am şi două surori: Tania şi Catia, în clasa întâia a liceului de fete. Tu eşti frate cu Anton Răutu din a cincea? Ai alţi fraţi? Cum îi chiamă?"

In prima pauză între ore de curs Saşa Lungu se urcă pe catedră şi proclamă:

— „Domnilor, în cinstea *pijonului* Ion Răutu, un concert! Incep băşii, apoi discanţii şi tenorii!"

Şi deodată dânsul îşi umflă buzele şi începu în bas surd: „bu-bu-bu-bu-bu..."

Şi clasa se prefăcu ca prin farmec, într'o băltoacă de broaşte, care cântau pe diferite tonuri, şi cu variaţiuni de note neaşteptate, veşnicul concert al broscăriilor de primăvară.

Cu vreo două bănci în urmă şedea un băiat spătos cu un trunchiu mai lung ca picioarele, cu braţele lungi aproape până la genunchi; ochi-i mici înfundaţi, care abia se întrezăreau de sub o frunte bombată, priveau răutăcioşi şi dispreţuitori împrejur.

Saşa Lungu, observând tăcerea lui îi strigă:

— „Mă Prestea, de ce taci ca un măgar? Ce fel de tovarăş eşti? Vrai o opăreală?"

Prestea, cel interpelat, păli şi mai mult, apucă un dicţionar gros, — urma ora de latină, — şi cu putere îl aruncă ţintind pe Saşa Lungu. Proectilul trecu vâjâind deasupra ca-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pului lui Vania Răutu și se isbi, fără a atinge pe Saşa Lungu, în geamul uşii.

Prin fatalitate, tocmai în această clipă apăru în cadrul uşii un chip lung ca o prăjină, uscăţiv, cu hainele largi care fâlfâiau ca pe un băţ, şi din care răsărea un cap mic verzuiu, cu ochi sticloşi şi cu o barbă neîngrijită.

Dicţionarul, după ce sparse geamul ricoşând dela pervaz, lovi pe noul venit drept în falcă, acoperindu-l cu fărâme de geam, care îi însângerară obrazul şi dosul mânei în mai multe părţi.

Era temutul profesor de latină „frătuţ". — adică un slav din imperiul habsburgic. — cu nume de Marin Scarnitz, şi cu poreclă de Marinca Scărnăvie.

Incremenit de furie, el îşi răsucea numai gâtul lung, sâsîind: „ss-ss-ss", — şi în sfârşit cu o voce scârţâită se năpusti asupra clasei:

— „Rrromanilor! Măgarilor!" — şi repezindu-se spre Vania Răutu: „Alt rrroman!... De unde ai ieşit, rîie moldovenească, ca să-mi arunci cărţile în cap? Cum te chiamă, spurcăciune valahă? Te-oi strivi de nu va rămânea nici untul din tine! Cum te chiamă?"

Vania Răutu tremura înfrigurat şi în zadar se silea să-şi deschidă gura; îl putea numai privi cu spaimă, strângându-şi cu gestul obicinuit mânile la piept.

— „Cum te chiamă? Nu vrai să răspunzi? Aaa!"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mugind de furie, Marinca Scărnăvie răsucea urechea lui Vania, ai cărui ochi lăcrimau, dar din gura lui nu puteau ieși decât gemete strangulate.

— „Aaa! rrromanule! Nu vrai să spui? Longinus", — interpelă el pe Sașa Lungu, care se făcuse ghem pe bancă, alături de Vania: „cum îl chiamă?"

In clasă domnea o tăcere întreruptă numai de respirațiuni tulburate.

Sașa Lungu putu abia răspunde: — „Ion Răutu!"

— „A-a-a! Jovinus Reus!" — răsucea el urechea lui Vania: — „De unde ești?"

Vania tot tăcea.

— „Tu, Alexander Stultus Longinus?"

— „Din Năpădeni"... răspunse Sașa Lungu.

— „A-a-a! Jovinus Reus Obstinatus Napadensis! Ha-ha-ha-ha-ha! Marș la colț! Trei ore de carceră și patru bețe la catalog".

Urcându-se pe catedră, profesorul cu voluptate, deschise catalogul și șueră printre dinți: — „Un băț pentru Jovinus, altul pentru Reus, al treilea pentru Obstinatus și încă unul pentru Napadensis! Vei învăța cum să arunci dicționare în capul profesorilor!"

Vania pus în colț sub avalanșa aceasta de strigăte sălbatece, nici nu mai încerca să răspundă, privind fascinat de teroare pe faimosul latinist.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/micri1901-1932

Domnul Scarnitz, liniştindu-se puţin, deodată întrebă:

— „Stultus Longinus! Tu stai în aceiaşi bancă cu Reus Napadensis? El este acela care aruncase dicţionarul?

— „Nu, domnule profesor!“ — sări repede în sus Saşa Lungu.

Ochii profesorului începură să sticlească şi mai răutăcios. Frecându-şi cu un deget nasul, el întrebă:

— „Cine atunci?“

— „Nu ştiu, domnule profesor!“

— „Marş în colţ şi tu! Reus Obstinatus, tu ai aruncat?“

— „Nu, domnule profesor!“ — putu însfârşit rosti Vania.

— „Cine?“

— „Nu ştiu, domnule profesor!“

— „Al cui e dicţionarul?“

— „Al meu, domnule profesor“ — se ridică un băiat, Simion Brânzaru, care stătea în ultima bancă chiar lângă uşă, încât evident nu el ar fi putut lansa proectilul.

— „A-a-a! Sempronius Brenzarius Constipatus!“ — exclamă latinistul: „cum dar a putut fi aruncat dicţionarul tău?“

— „Mi-l luase cineva de pe bancă“.

— „A-a-a! Romani mamaligensi! Aveţi cu toţii câte un băţ suplimentar la catalog, şi veţi sta un ceas după sfârşitul lecţiilor şi veţi traduce paragraful 34 din *Cornelius Nepos*. Iar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tu, amice Jovinus Reus Obstinatus Napadensis tot vei sta trei ore în carceră pentru iniţiare! He-he-he!"

„Frăţuţul" latinist era, în fond, foarte mulţumit oridecâte ori găsia vr'un pretext să explodeze.

Nimic nu-l irita mai mult decât caracterul etnic evident al Moldovenilor.

Adesea întreaga oră de curs el o petrecea în bătăi de joc de latinismul lor:

— „Rrromani!" sbiera el furios: „Asta-i limbă: *maldavineşti prindi popa pieşti?* Mă Sempronius Brenzarius, cum e latineşte *pieşti* al vostru?"

— „*Piscis*, domnule profesor".

— „Atunci, de ce bolboroseşti *pieşti? Prehendo piscem*, — nu *prindi pieşti!* Stultus Longinus, cum e în jargonul vostru *lac dulce?* Oho-ho-ho! — *lapti dulşi!* cum îndrăzniţi, vitelor, să schimonosiţi aşa limba lui Cicero ? *Lac, lactis*, boule ! Înţelegi ? *Curechiu murat!* Oho-ho-ho ! *Cauliculus mollitus*, mă ! A-a-a-a!" — urla turbat de mânie Marinca Scărnăvie, bătând din răsputeri cu pumnii în masă, vânăt la faţă, cu ochii injectaţi şi gura înspumată.

Dar deosebită plăcere îi făcea „iniţiarea" noilor elevi moldoveni.

Şi „iniţiarea" lui Vania Răutu s'a săvârşit cu o pompă deosebită.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XVIII.

NOUI PRIETENII.

Această inițiare a asigurat însă lui Vania Răutu multă considerație din partea colegilor.

Un „pijon“ care se expune maltratărilor și din spirit de solidaritate nu-și denunță camarazii, se ridică îndată în judecata clasei la rangul de „turtă veche“.

In timpul recreației Prestea, legănându-se ca un urs, se apropiă de Vania:

— „Dă mâna, Răutu!“ — se răsti el parcă cu mânie.

Și apoi cu o strângere care stoarse lacrimi lui Vania, urmă tot posomorît:

— „Să știi că voi fi totdeauna alături de tine, și nu voi îngădui nimănui să te obijduiască“, — și se întoarse brusc pe loc, pornind legănându-se spre banca lui. In drum însă, fără voie, călcă pe picior pe Sașa Lungu.

— „Au!“ — sări acela în sus, văitându-se:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Ce nu te uiți unde calci, ursule? Mi-ai strivit degetele. Și tot din pricina ta suferim cu toții!"

Prestea se opri și, ciudos, îi răspunse:

— „Scuză-mă! N'am voit".

— „Ce să te scuz! Fii mai cu băgare de seamă! Țopăi ca un orangutan!"

— „Îți cer scuze, mă!" — se înfurie din nou Prestea: „că de nu fac praf din tine!"

Sașa Lungu preferă, mormăind încetișor să accepte aceste scuze, lăsându-l pe Prestea în plata Domnului.

Ion Prestea era singurul fiu de țăran din clasă, — sau mai exact — fiu de țărancă, fiind un copil natural, crescut și dat la învățătură de proprietarul moșiei, a cărui protecțiune îi deschisese și ușile liceului, pe acele vremuri închise pentru „copiii de bucătăreasă", după lozinca înaripată a ministrului instrucției publice, contele Dimitrie Tolstoi.

In tot liceul din Chișinău nu se găsea pe atunci, în afară de Prestea decât încă un fecior de țăran, Nicolae Pătrașcu din clasa a treia, căruia tot împrejurări excepționale îi îngăduiseră intrarea în liceu.

In mijlocul „băeților de familie" aceștia doi intruși, legați de prietenie, duceau o viață deosebită, a lor proprie, în puțin contact cu ceilalți colegi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi mai şubredă era situaţia celor doi evrei din clasa a doua, admişi în liceu din consideraţie pentru finanţa străină, — pe atunci foarte mult adulată în Rusia, — în conformitate cu vestitul „*numerus clausus*".

Printre profesorii şi elevii liceului, bântuind un antisemitism feroce, numai un adevărat eroism şi pasiunea lor pentru învăţătură, le făcea cu putinţă să-şi urmeze studiile sub ploaia de insulte şi prigoniri.

In afară de Ion Prestea, Vania Răutu a mai câştigat un prieten în persoana vecinului său de bancă Saşa Lungu.

Acesta nu mai putea de entuziasm şi admiraţie din cauza stoicismului lui Vania.

— „Cunoşti pe cineva la Chişinău ca să poţi petrece în ceasuri libere şi de sărbători?" — întrebă dânsul pe Vania.

— „Cunosc numai familia pastorului Faltin !"

— „Phe! Cârnăţarul?" — întrebă Saşa Lungu, trăgându-şi în sus pantalonii care mereu parcă-i lunecau în jos.

— „Cum cârnăţar?"

— „Neamţ-cârnăţar. Toţi nemţii sînt cârnăţari!"

Vania se încruntă puţin.

— „Stai, frate! Nu te supăra! Ai nas de ceară ! Aşa glumim noi, fără nici o răutate."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După sfârșitul cursurilor și a orei de pedeapsă, Sașa Lungu ajută pe Vania să-și așeze cărțile în raniță, îl petrecu până în carceră, unde Vania urma să fie „inițiat" trei ceasuri:

— „Eu mă reped numai pentru un minut acasă", — îl asigură noul prieten: „și mă întorc îndată, să stăm împreună. Am să vorbesc cu Costache Odecolonul. — și mă va lăsa, pentru un pac de tutun".

Costache Odecolonul era rândașul liceului, care avea în grija lui deosebită toaletele, unde era dator și să supravegheze ca elevii să nu fumeze, dar el însuși un fumător pasionat, putea ușor fi îndulcit cu „un pac de tutun".

Fiind în acelaș timp și gardianul carcerei, — situată de altfel în vecinătatea arenei sale de serviciu, — el și aici avea multe prilejuri de a-și asigura aprovizionarea cu tutun.

Sașa Lungu, în adevăr, n'a întârziat să vie la carceră, și, după eliberarea lui Vania Răutu cu ranița lui cu cărți în spinare îl însoți până acasă, vorbind tot timpul.

— „Duminică vei veni la noi, nu-i așa? Avem să petrecem foarte bine. Tania și Catia sînt fete foarte drăguțe. Și noi facem ce vrem. Mama, ai să vezi, caută numai să nu ne îmbolnăvim, și apoi face după pofta noastră, și îi bucuroasă când vine un prieten; ne pregătește fel de fel de prăjituri; îi foarte dulce; iar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indr1901-1932

tata rar îi acasă, şi când este, nu ne sâcâie. Işi face pasienţa sau îşi citeşte gazeta"...

Acasă Vania a fost întâmpinat cu observaţiuni severe din partea lui Tosia, care-şi luă în serios rolul de pedagog.

— „Unde ai întârziat atâta? Ai şi început să baţi străzile cu derbedeii!"

Vania îşi povesti păţaniile arătându-şi urechea inflamată de torsiunile „frăţutului" latinist.

— „Frumos început!" — cântă pe nas Tosia: „Ai făcut pocinogul. Acuma Marin Iozefovici are să-ţi poarte sâmbetele. El nu înţelege gluma. De ce te-ai amestecat în ciorba asta? Şi buni tovarăşi ţi-ai găsit! Ţărănoiul cela nespălat şi o moară stricată ca flecuşteţul cela de Lungu, — un prost şi un leneş. Ai rămas fără masă. Aici nu se poate servi pe fiecare de zece ori pe zi. Pregăteşte-ţi lecţiile pentru mâne".

— „Le-am pregătit în carceră", — răspunse Vania: „Acuma mă duc să-i cer Agripinei Ivanovna măcar o bucată de pâine cu unt".

— „Vei răbda până la ceaiul de seară!"

— „Dar de ce să rabd? Tu, cred, te-ai săturat până la urechi".

— „Taci din gură, obrazniculeţ!" — răcni deodată Tosia şi îi şterse o palmă răsunătoare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aceasta a fost picătura de apă, care a revărsat paharul.

Vania, într'un acces de furie nebună, cu dinții încleștați aplecă capul și cu putere isbi pe severul său pedagog în pântece.

Tosia însă, un adevărat atlet, cu o singură mișcare îi răsuci brațul, îl aruncă în genunchi, și îl lovi fără cruțare și fără socoteală.

In desnădejdea lui, Vania s'a aruncat atunci în pat și multă vreme a plâns amar, pe tăcute, până ce istovit și așa cum era: îmbrăcat și nemâncat, a fost furat de somn greu ca de plumb.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XIX.

TOSIA PEDAGOGUL.

Agripina Ivanovna Bonin reprezenta şi ea un caz tipic de decădere a boerimii moldoveneşti din Basarabia.

Unică fiică a cuconului Ioniţă Albotă din judeţul Orheiului, ea se măritase cu un ofiţer rus, mai tânăr decât dânsa, şi care foarte repede i-a „tocat" aproape toată averea. Încât, după ce fusese vândută moşia lor, ca se stabilise în casele ei din strada Grădinilor la Chişinău şi, mulţumită legăturilor cu familiile boereşti, a reuşit să-şi facă un venit ţinând în gazdă băeţi din gimnaziu.

In momentul povestirii noastre familia Bonin era alcătuită din căpitanul în retragere Mihail Mihailovici Bonin, Agripina Ivanovna şi fiul lor Mişa, elev şi el în clasa a patra a gimnaziului nobilimii.

Tatăl doamnei Bonin, bătrânul Ioniţă Albotă, trăia de asemeni la fiică-sa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dânsul era un tip de boer moldovan ireductibil, care până la moarte n'a învăţat nici un cuvânt ruseşte şi nu s'a lăsat măcar de clasicul antereu blănit, — ultimul purtat în Basarabia.

Acest moşneag cu o barbă albă rară, cu un nas încovoiat care cădea peste gură, şi cu antereul lui blănit de care nu se despărţia nici iarna nici vara, a fost una din figurile pitoreşti şi caracteristice ale Chişinăului, până după a opta decadă a veacului.

In familia Bonin elementul bărbătesc era reprezentat de Agripina Ivanovna. Această femee de o energie indomptabilă purta toate greutăţile căsniciei. Inaltă şi uscată ca „ţârul", ca şi tatăl ei, cu acelaş nas acvilin, ea accentua încă trăsăturile tipului; capul fiindu-i parcă presat din lături, nasul se proecta ca o lamă de cuţit deasupra buzelor subţiri şi mereu strânse. Cu picioarele ei lungi, care parcă începeau dela gât, ea se mişca întotdeauna repede, cu umărul drept înainte, ca într'o sforţare de a răzbi prin mulţime.

Doamna Bonin avea în fond o inimă foarte bună. Se putea chiar bănui că îi era oarecum milă de Vania Răutu. Dar necăjită şi vecinic trudită, ea nu putea da prea mare atenţiune trebuinţelor sufleteşti ale copiilor găzduiţi la ea; apoi şi din consideraţiuni diplomatice nu-i putea conveni vreun conflict cu Tosia Răutu, favoritul Smaragdei Theodorovna. Incât Va-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nia nu prea găsia la ea vre-o apărare împotriva pornirilor tiranice ale fratelui său, care simţea o plăcere sadică de a se pune în calea dorinţelor lui.

Când acesta vroia să citească, îi poruncea să-şi pregătească lecţiile, dacă dânsul îi arăta că lecţiile au şi fost pregătite, atuncea invenia pentru el un comision în oraş sau îl punea să copieze vre-o poezie, să-i dreagă mici neajunsuri ale toaletei, sau să citească ceva după alegerea sa, cu glas tare; şi chiar pur şi simplu îl gonea afară, afimând că-i vreme bună şi trebuie să ia aer. Iar dacă Vania, el însuşi vroia să iasă pentru vre-o plimbare, atuncea sub diferite pretexte nu-i dădea voie să părăsească camera.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XX.

FAMILIA LUNGU.

Singura scăpare pentru Vania era să se refugieze, profitând de absenţa lui Tosia, la Saşa Lungu unde era întotdeauna primit cu braţele deschise.

Incercările lui Vania de a deştepta interesul literar sau curiozitatea intelectuală la Saşa Lungu au fost zadarnice.

Acesta nu-şi îngăduia un alt efort intelectual decât jocul de *dame*, dar şi acestuia îi prefera mingea şi săriturile de „capră". In schimb surorile lui au prins mult gust la povestirile lui Vania din cele cetite şi îşi dădeau toate silinţele să descifreze cărţile pe care le recomanda dânsul.

Tania, cea mai mare dintre surori, o fetiţă slăbuţă şi deşirată, care umbla întotdeauna puţin încovoiată, cu pieptul înfundat, nu avea frumos decât ochii căprii vii, care se pierdeau într'o faţă rotundă de cele mai multe ori in-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

flamată de o erupţiune, cu o gură mare şi un nas mai mult lat. Dar temperamentul ei, firea ei veselă şi foarte expansivă îi dădeau mult farmec. Şi între Vania şi ea se legă foarte repede o adevărată prietenie. Cu părul tăiat băeţeşte în cerc în jurul capului, dânsa îi făcea impresia de un bun camarad, şi nici nu i-ar fi venit în gând să o intituleze „Domnişoară".

Surorile se iubeau foarte mult cu toate că aveau puţine lucruri comune între ele atât ca înfăţişare cât şi ca însuşiri sufleteşti.

Catia, — scurtă de talie şi îndesată; cu un cap prea mare pentru corpul ei, dar cu trăsături frumoase şi ochi negri visători, — era o fire timidă şi rezervată. Dar faţă de Vania manifesta şi ea multă simpatie.

Mai mult însă decât copiii, pe Vania îl atrăgea în casa din strada Mihailovsca, mama copiilor, doamna Lungu, Ecaterina Matveevna, născută Burlacu.

Dânsa învăţase tot în pensionul doamnei Carotte, unde cunoscuse pe Smaragdiţa Cacioni, deşi cu mult mai în vârstă. Ea avea şi vechi legături de prietenie cu Natalia Chirilovna Voronin de la care avusese destule informaţiuni despre viaţa de familie a Răuteştilor.

Ea a îmbrăţişat dar cu căldură pe acest copil nedorit. Şi Vania a găsit astfel în casele din strada Mihailovsca o adevărată atmosferă de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

familie şi s'a ataşat cu toate puterile firii sale afectuoase de Ecaterina Matveevna, care după o vreme ea însăşi nu făcea nici o deosebire între Vania şi proprii ei copii.

Ea a ştiut chiar să impue pe acest copil adoptat şi soţului ei Gheorghe Gavrilovici Lungu, faţă de care de obiceiu era supusă fără nici o rezervă.

Imbătrânită înainte de vreme, palidă, cu trăsături fine şi cu ochi de o blândeţe cuceritoare, ea, tăcută din fire, vorbind rar şi domol, împrăştia în jurul ei o atmosferă de linişte, încredere şi afecţiune. Incât desigur Vania a putut să treacă peste zilele negre din această fază a vieţii sale numai mulţumită adăpostului şi sprijinului pe care le găsise sub aripa ocrotitoare a Ecaterinei Matveevna, cu toate că în casa ei nu prea găseau satisfacţie interesele lui intelectuale şi literare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXI.

„CAL IDEAL".

O împrejurare i-a dat putinţa de a găsi aceste satisfacţiuni în altă parte.

Atmosfera antisemită în liceul din Chişinău de pe vremuri se datora în mare parte profesorului de limbă rusă Andrei Vasilevici Şimanschi, poreclit „cal ideal".

Un tip de calmuc, cu ochi care abia se puteau zări prin crăpăturile oblice, cu un năsuc cât un bumb, cu o voce stridentă şi foarte nazală, această podoabă a corpului didactic din Chişinău se distingea printr'o incomensurabilă capacitate de ură.

El ura pe toţi, — pe elevii, care aveau nenorocirea să-i cadă în mână, pe colegii săi profesori, pe şefii săi din administraţia şcoalelor, şi chiar, după cum credea tot liceul, pe soţia şi pe copiii săi. Dar mai cu seamă ura pe evrei.

Porecla de „cal ideal" i-a fost dată mulţumită definiţiunilor lui stereotipice pentru artă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu fiecare prilej şi chiar fără nici un prilej el asurzea clasa cu aceiaşi formulă. „Arta, care va să zică", — cânta pe nas tenorul lui strident, — şi gesturile largi îi complectau descrierile: „Arta, care va să zică este meşteşugul de a înfăţişa viaţa, nu-i aşa, sub un aspect ideal. Ce este, care va să zică, ideal? Iată de pildă, care va să zică, un cal. Fiecare cal are, nu-i aşa, un defect, la unul gâtul, care va să zică, e prea scurt, la altul crupa e prea lungă, la al treilea picioarele, care va să zică, prea groase, la al patrulea, nu-i aşa, capul e prea mic, la al cincilea coama, care va să zică, e prea rară, şi coada prea scurtă. Şi artistul crează un tip de cal, care va să zică, ideal, — adică, nu-i aşa, ia gâtul de la unul, crupa de la altul, aşează, care va să zică, coada de la al treilea şi coama de la al patrulea şi aşa mai departe luând, nu-i aşa, din realităţile vieţii, care va să zică elementele cele mai frumoase pentru a imagina un ideal!"

Şi vai de elevul care ar fi încercat vre-o altă definiţie a artei, — mai cu seamă dacă omitea exemplul calului!

Când elevul interogat era evreu, atunci nelipsit se producea, cu foarte puţine variante, aceiaşi scenă, la care i-a fost dat lui Vania Răutu să asiste chiar în primele zile ale vieţii sale de liceu.

Şimanschi chemă „spre tablă" în acea zi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe Moise Roitman, — un băiat crescut prea mult pentru vârsta lui, cu un piept îngust, cu obrajii supți și pometii suspect înroșiți, cu o voce stinsă, dar cu o frumoasă frunte de intelectual și ochi strălucitori.

— „*Moșco* Roitman!“ — strigă atunci Șimanschi cu voluptate, din catalog: „Spune, care este, nu-i așa, femeia ideală în *Eugeniu Oneghin* de Pușchin?“

— „Tatiana“.

— „Pentru ce Tatiana, care va să zică, este femeia ideală a lui Pușkin?“

Bietul Roitman se gândea conștiincios: cum s'o întoarcă aici spre „calul ideal“? Și vădit perplex, nu îndrăznea să se rostească despre coama sau crupa Tatianei.

— „Ei?“ — exclamă atunci strident profesorul, încât zăngăniau și geamurile: „Nu știi ce este idealul?“

Moise Roitman a simțit, în sfârșit, un teren solid sub picioare.

— „Idealul este, iată de pildă un cal. Fiecare cal are câte un defect...“ etc. etc.

— „E! Atuncea, care va să zică, ce are ideal Tatiana?“

Iar din partea lui Moise Roitman o tăcere apăsată.

— „Are ea de pildă un nas încârligat de jidan?“

— „Nu, domnule profesor“.

— „Atunci, poate, nu-i așa, are perciuni?“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Nu, domnule profesor".

— „Atunci, are ea părul roşcat, are ea pistrui, miroase a usturoi?"

— „Nu, domnule profesor"... îl asigură în toate aceste privinţi Moise Roitman.

— „Atunci, să-mi spui cum este, va să zică, idealul jidan?"

Moise Roitman se schimba la faţă, petele roşii ale obrajilor săi apăreau şi mai aprinse, ochii îi fulgerau şi cu o voce surdă, dar hotărîtă, el răspunse:

— „Isus Hristos!"

Şimanschi în primul moment amuţi, apoi din gura lui eşi un muget şi aruncându-se asupra lui Roitman, îl apucă de păr şi zgâlţâindu-l în toate părţile trompeta pe nas:

— Profanezi după ce l'aţi răstignit, târtane, obraznicule? In colţ! In genunchi! Am să supun cazul colegiului pedagogic, ca să te dea, va să zică afară, liftă puturoasă! Iar după ora de curs vei sta, nu-i aşa, în carceră până ce îţi va da drumul Excelenţa sa, domnul director".

Vania, nu degeaba fiu al boerului Iorgu Răutu, — revoltat de această sălbăticie idioată nu-şi putu stăpâni indignarea şi ridicându-se în picioare, cu o voce sugrumată de necaz, ţinându-şi mânile la piept, exclamă :

— „Nu e profanare, domnule profesor, să spui că Hristos, născut dintr'o evreică, este cel mai ideal fiu al acestui popor. Este omagiul adus credinţei noastre".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Şimanschi ca ars sări spre Răutu, dar dânsul nu era un Marin Scarnitz, chemat din Carintia sau din Bohemia de către oblăduire.

Născut în Chişinău, însurat cu o moldovancă el îşi dădea seama ce greutate specifică poate avea fiul unui latifundiar de obârşie nobilă şi la ce urmări l-ar putea expune vreo sălbăticie la adresa acestuia.

Mâna ridicată a fost repede lăsată în jos; şi furibundul „idealist" a avut prudenţa de a se mărgini la urlete:

— „Iată fructele corupţiunii jidoveşti! Mergi şi tu la colţ! Vei sta şi tu, care va să zică, în carceră!"

Vania fixând drept în ochi pe Şimanschi trecu spre colţ. Aici însă interveni acela dintre elevii clasei, dela care mai puţin ca de la oricare se putea aştepta o asemenea eşire, fiind dată firea lui închisă şi izolarea lui dispreţuitoare faţă de cei mai mulţi colegi. Ursuzul Ion Prestea se ridică greoiu din bancă şi cu o voce de tunet protestă:

— „Domnule profesor, sînt jignit în credinţa mea prin profanarea numelui lui Christ pe care *nu* Moise Roitman a făcut-o!" — şi privind ameninţător spre clasă: „*Noi* cerem ca acest caz să fie deferit colegiului pedagogic".

Atitudinea lui, vocea şi privirea aveau atâta putere suggestivă, încât întreaga clasă, deobiceiu terorizată de Şimanschi, urât de altfel de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toți, începu să murmure, și în diferite colțuri se auzi:

— „Să mergem la Excelența sa domnul Director, să vie domnul Diriginte, domnul Inspector!..."

— „A-a-a!" — porni să urle, de data asta răgușit, tenorul nasal al lui Șimanschi:

— „Rebeliune, pusă, care va să zică, la cale de jidani!" — și sări pe ușa clasei, învârtindu-și brațele ca aripi de moară.

Abia își întoarse spatele, și în urma lui și vâjâiau șuerături și huiduieli.

Prestea ridicându-se din banca lui, se îndreptă, cu pasul lui legănat de urs, spre colțul în care stăteau Roitman și Vania Răutu. Fără să spuie nici un cuvânt el iarăși strânse cu putere mâna lui Vania, încât acesta abia își reținu țipătul de durere. Apoi, se alătură în colț celor doi pedepsiți.

Când în ușa clasei apăru directorul liceului împreună cu Șimanschi, aci era o tăcere mormântală.

In colț stăteau în rând feciorul de țăran Prestea cu „conașul" Vania Răutu și „jidanul" Moise Roitman.

Șimanschi reușise să realizeze împotriva lui un front unic, cu tot antisemitismul care bântuia printre elevi.

Elevii știau de altfel că Șimanschi, care avea patima denunțărilor și intrigilor, nu era agreat nici de director.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dimitrie Dimitrievici Orlov, care cu rangul de general civil, avea dreptul la titulatura de „Excelenţă", era poate cel mai temut membru al corpului didactic, cu toate că el foarte rar se cobora măcar până a face vreo observaţie unui elev. De obicei, trecând prin coridoare, cu toată corpulenţa lui respectabilă, uşor ca o umbră, cu mânile la spate sub cozile fracului de uniformă, el pe neaşteptate răsărea în uşa clasei, în momentul celor mai mari vociferări sau desordini, şi privea mai multe clipe în tăcere, până ce-l observa vreun elev.

Bine înţeles liniştea se restabilea imediat şi atunci directorul se întorcea tot în tăcere, şi-şi îndrepta toate fulgerele împotriva pedagogilor şi dirigintelui clasei.

Chiar înfăţişarea lui impresiona pe elevi: era singurul în Chişinău, în afară, natural, de „neamţul cârnăţar" Faltin, care pe vremurile acelea îşi rădea mustaţa şi barba, căpătând pentru aceasta din partea elevilor porecla de „baba-hârca".

De altfel cu pastorul Faltin, deşi nu s'ar putea spune că au fost prieteni, amândoi fiind prea rezervaţi pentru orice fel de expansiuni, — îl lega o pasiune comună pentru numismatică. Directorul avea şi oarecare inclinaţiune spre dispute teologice, — ceea ce iarăşi le servea ca punct de contact.

In faţa clasei, ridicată în picioare, Excelenţa sa îşi plimbă în tăcere privirile prin bănci,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

apoi și le fixă asupra grupului penitent din colț.

Vania care avusese prilejul să-l vadă la pastorul Faltin, cu fermitate îi întâmpină privirea.

— „Răutu!" — întrebă domol directorul: „Ai fost în pensionatul pastorului Faltin? Mi-a vorbit despre tine ca de un băiat cuminte, deștept și bine crescut! Cum ți-ai putut permite o necuviință atât de mare față de Andrei Vasilevici?"

Evocarea numelui pastorului Faltin, îi dădu lui Vania curaj, și, sub presiunea indignării, —*facit indignatio versum!* — în răspunsul său fără să-și dea seama, dădu dovada unui talent satiric:

— „Să-mi dați voie, Excelență!" — începu el cu toată candoarea: „domnul profesor a scos pe Roitman la tablă și l-a întrebat, cum este calul ideal? A știut foarte bine și a spus despre crupa, coada, și picioarele calului, și așa mai departe. Atuncia domnul profesor l-a întrebat cum este făcută femeia ideală? Dacă are păr roșcat și pistrui? Roitman n'a știut, și nici eu nu știu, și nimeni dintre băieți nu știe, pentrucă domnul profesor nu ne-a spus încă cum e făcută femeia ideală. Și atunci domnul profesor a întrebat cum este jidanul ideal. Și Roitman s'a gândit că-l întreabă un creștin, și a spus că idealul este Isus Hristos. Atunci domnul profesor a început să-l bată, să-l ocă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rască, zicând că-i profanare. Eu am văzut că Roitman n'a vrut să profaneze, dar după ce n'a ştiut cum este făcută femeia ideală, a vrut să dea un răspuns măcar asupra evreului care să placă domnului profesor. Şi aşa am înţeles noi toţi pe Roitman. Dar domnul profesor m'a trimis şi pe mine în colţ, ne-a ocărât pe toţi şi a alergat la Excelenţa voastră".

Directorul, care cunoştea perfect povestea cu „calul ideal", abia îşi putu stăpâni zâmbetul, iar când auzi despre „cum e făcută femeia ideală", îşi înfipse privirea în ochii profesorului, care agitat se frământa pe loc sub această privire grea, şi-şi pierduse cumpătul.

Când Vania răsuflă la sfârşitul naraţiunii sale, directorul iarăşi câteva clipe în tăcere îşi plimbă privirile prin bănci, apoi liniştit îşi rosti verdictul:

— „Toată clasa va rămâne o oră după terminarea cursurilor, sub supravegherea lui Andrei Vasilevici pentru a scrie o compoziţie pe tema: *buna cuviinţă şi sentimentul de camaraderie sînt însuşiri sufleteşti ale unui elev bine crescut*".

Intors spre profesorul vexat, directorul, încet, cu o notă uşoară, dar perceptibilă de ironie, îl rugă:

— „Andrei Vasilevici! Vă rog să-mi comunicaţi compoziţia cea mai bună".

Şi eşi din clasă, cu acelaş pas măsurat, neauzit, cu mânile la spate sub cozile fracului de uniformă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXII.

MOISE ROITMAN.

Astfel Vania Răutu își câștigă un nou prieten în persoana lui Moise Roitman, dar și un prigonitor implacabil în Șimanschi.

Incidentul se răspândi foarte repede în tot orașul. Și Vania Răutu, pe neașteptate ajunse la celebritate.

O legendă întreagă se formă asupra conflictului între el și Șimanschi. Și răspunsul lui Vania dat directorului, — înflorit și desvoltat, — pătrunse până și în „Foișorul" din Odessa, ziar opoziționist și bine înțeles calificat de „jidovesc". Corespondentul din Chișinău al ziarului, consacră incidentului un foileton umoristic sub semnătura suggestivă de *„Bess-Arab"* (adică „Drac Arab").

Foiletonistul, în versuri și în proză, proslăvea pe profesorul care învață pe băieții din clasa a doua „cum sînt crupa, picioarele, coa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

da femeii ideale, unde are ea părul, și ce fel e, roșcat sau nu, cu pistrui sau fără...?"

Prietenia între Roitman și Vania Răutu se deosebea foarte mult de celelalte legături ale lui.

Roitman era foarte puțin expansiv și străin de orice sentimentalism.

In conversațiile cu Vania el nu-și permitea măcar vre-o familiaritate de camarad, întrebuințând totdeauna expresiuni de ireproșabilă politeță.

Față de această atitudine Vania, afectuos și sentimental din fire, își impunea și el o mare rezervă. Totuși el era mai sigur de prietenia lui Roitman decât, de pildă, de a lui Saşa Lungu cu toate că acesta, în entuziasmul său, era gata întotdeauna să-l îmbrățișeze și să-l sărute.

Moise Roitman aparținea unei familii de intelectuali, în care mai multe generații au trecut prin școli superioare, după ce, într'un alt șir de generații, ascendenții săi s'au distins ca rabini și teologi doctrinari.

Tatăl lui Moise era medic cu o bună reputație în oraș, nu numai ca profesionist, ci și ca un om activ pe ogorul obștesc. Consilier comunal, organizator de conferințe și cursuri publice, întemeietor de biblioteci, — el era considerat ca o căpetenie în cercurile liberale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In casa familiei Roitman, Vania Răutu găsi acea atmosferă de interese intelectuale şi literare, care putea însfârşit, satisface setea lui de cunoştinţe şi toate aspiraţiunile sale artistice şi poetice.

Şi Moise Roitman era un cititor pasionat, care însă găsea în tatăl său, doctorul Roitman, un îndrumător competent, încât citirile lui erau mai selectate şi mai sistematice decât cele ale lui Vania.

Moise Roitman, între altele, îi recomandă lui Vania două cărţi care trebuiau să-l impresioneze adânc: „Călătoria în jurul lumii pe vasul Beagle" de Charles Darwin, care în forma ei simplă, pentru prima oară îl făcu să întrezărească un vast orizont al concepţiunilor ştiinţifice moderne; a doua: celebrul roman al lui Cernişevschi „Ce-i de făcut?"

Acesta i-a răscolit tot sufletul, i-a clătinat ideile şi credinţele acceptate până atunci ca adevăruri nestrămutate.

Dar poate şi mai multă înrâurire decât citirea, aveau discuţiile interminabile cu Moise Roitman, care înzestrat cu o logică strânsă şi cu un spirit critic excepţional pentru vârsta lui, din principiu nu accepta nimic fără analiză şi discuţie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/1901-1932

CAP. XXIII.

CENZURA.

Revenit din sfera acestor preocupări sub acoperişul doamnei Bonin, Vania se simţea încă mai umilit şi prigonit sub ferula brutală a fratelui său.

Acesta, dându-şi seama că Vania suferă mai mult de umilinţă decât de maltratări, găsea o deosebită plăcere în inventarea de pedepse care exasperau amorul propriu al lui Vania: îi lipea, de pildă, de nas o enormă trompă de hârtie, sau îi făcea urechi de măgar, ori îi punea în cap o bonetă de paiaţă, — şi îl silea cu forţa să stea sub acest aparat la masă.

Intre fraţi creştea astfel tot mai tare învrăjbirea, ducând la o tensiune mereu mai acută.

Examenele de sfârşit de an au contribuit şi mai mult la încordarea relaţiilor dintre ei.

Tosia, elev sârguitor, învăţa bine şi întotdeauna reuşea la examene cu note bune; dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui Vania i-a fost acordat după examen premiul întâi. Și acest lucru nu-i putea fi iertat nici de Tosia, nici de Smaragda Theodorovna.

La Năpădeni, în vacanța acelui an, Vania petrecea cu mult mai puțin în societatea prietenilor săi din sat, — îl cam jena „trândăvia" sa în fața acestor copii care, cu gravitate, își luau locul în rândul muncitorilor pământului.

Aducând cu sine traducerea popularizată a istoriei Greciei antice de *Grote,* el trăia în lumea eroilor Spartei și a gânditorilor și a poeților din vremea lui Pericle.

Nouile înrâuriri s'au manifestat în hotărîrea lui Vania de a învăța carte pe Ilenuța.

Fetița se supuse cu drag încercărilor lui pedagogice dar părinții, și mai ales mama, care aștepta să fie ajutată în gospodărie, — nu înțelegeau rostul învățăturii, mai cu seamă pentru fete.

Cu toate insistențele și chiar vehemențele lui Vania, această primă încercare de „poporanism" a căzut în baltă.

Citirile lui Vania la țară au avut un efect neprevăzut.

Smaragda Theodorovna a fost intrigată de faptul că acest copil, vagabondul incorigibil

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de altă dată, care era în stare de dimineaţă până seară să cutreere împrejurimile Năpădenilor de astă dată sta înfundat în cărţi şi chiar la plimbare de cele mai multe ori lua cu sine câte un volum.

Şi într'o zi, în lipsa lui Vania, ea întreprinse o percheziţie în mica lui bibliotecă.

Astfel dădu peste volumaşul cu traducerea biografiei lui Darwin.

Câteva pasagii referitoare la origina omului au îngrozit-o.

Cartea purta însemnarea : „permis de cenzură". Dar ea nu putea înţelege această îngăduire a unui sacrilegiu atât de grozav.

In consecinţă, Vania fu supus unui sever interogator: ce fel de carte? e dată pentru învăţătura la şcoală? de unde e luată? etc.

Faptul că această carte fusese împrumutată dela un doctor evreu, atacat câte odată şi în gazetele „leale" din Odessa, a dat deslegarea enigmei.

— „Ce cauţi tu în casa unui jidan? Poate şi mănânci acolo?"

Ca rezultat, Tosia primi însărcinarea să supravegheze din scurt legăturile lui Vania şi să nu-i îngăduie asemenea frecventări reprobabile, nici citiri subversive — prima cenzură, pe care i-a fost dat să o sufere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm.1901-1932

CAP. XXIV.

„PUȘCHIN".

După vacanță viața lui Vania în casa doamnei Bonin, sub tutela apăsătoare a lui Tosia, deveni un calvar.

Fiecare vizită nu numai în casa doctorului Roitman, dar și la Lungu, era răsplătită de umilinți și schingiuiri.

Mai cu seamă Vania era torturat prin cenzura instituită de Tosia asupra citirilor sale și care de fapt îl lipsea de toate cărțile ce-l puteau interesa.

Acest regim de acasă era resimțit de Vania cu atât mai multă amărăciune, cu cât la școală, el se bucura de mult prestigiu printre colegii săi, mai ales pentru atitudinea lui de bun camarad.

Elevii de liceu erau împărțiți de către opinia publică a școlii în patru categorii principale: „Așii", — elevii buni, și care mai cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

seamă aveau autoritatea și puterea de rezistență față de profesorii urâți dispuși la prigoniri, cum erau de pildă Scarnitz și Șimanschi; apoi „bucherii", băeții mediocri ca inteligență și capacitate, dar care prin „tocire" perseverentă își asigurau note de trecere; urmau zișii „târâie-brâu", băieți adesea capabili, dar hărțăgoși și puțin stăruitori, care o duceau în veșnice conflicte cu profesorii și colegii; însfârșit „puturoșii" sau „pierdevară", — iloții clasei — slabi la învățătură, proști la purtare și adesea lași și răi camarazi.

Simion Brânzaru era un tip de „bucher" cum Ion Prestea era un caracterizat „târâie brâu". Un exemplu clasic de „puturos", și „pierde-vară" era Andrei Matu, pe care Vania îl regăsise la liceu.

Din prima zi, după conflictul cu Marinca Scărnăvie, Vania și-a pus candidatura ca „as".

Foarte curând acest titlu nu i-a mai fost discutat de nimeni, iar după incidentul cu „calul ideal" el a fost proclamat „asul așilor" și, după propunerile lui Sașa Lungu, nu numai că a fost onorat cu un concert monstru de broscărie, dar, surprins în curte la ieșire, a fost ridicat pe sus și dus în triumf până la poarta liceului.

In curând Vania Răutu a ajuns până la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înălțimi de slavă fără precedent în analele gimnaziului nobilimii din Chișinău.

Chiar la începutul vieții sale de liceu, Vania fusese recunoscut de colegii săi, mai cu seamă de elevele liceului de fete, ca un mare talent poetic.

Această reputație se datora unei împrejurări care i-a pus o grea sarcină pe umeri în tot timpul carierei sale școlare.

Intr'o zi, sosind la Sașa Lungu, el nu-l găsi acasă, dar surprinse pe Tania desperată, înăbușindu-și plânsul cu batista care-i acoperea fața inflamată de emoție.

Multă vreme dânsa nici nu fu în stare să lămurească pe Vania asupra cauzelor acestei desnădejdi. In sfârșit el află, că a doua zi ea trebuia să prezinte lui Ivan Semenovici Malcenco, care preda literatura rusă și la școala de fete, o foarte „grea" compoziție pe care nu se simțea în stare să o scrie.

Tema dată era: „Grădina noastră".

Vania se oferi imediat să o ajute și plecând de la tufa de iasomie de sub fereastră îi dictă câteva pagini înflorite asupra frumoasei grădini din strada Mihailovsca.

Tania a fost încântată. Dar inimă bună cum era, ea se gândi îndată și la biata Catia care fiind în aceiași clasă urma să compună și ea descrierea „Grădinii noastre".

Vania se crezu dator s'o servească și pe Catia.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/imdr1901-1932

O altă descriere pitorească, cu nucul bătrân din fund, dădu o altă icoană nu mai puțin înflorită a aceleași grădini.

Ivan Semenovici a fost foarte mulțumit de ambele compoziții, le-a citit în clasă, relevându-le „frumusețile poetice" și recomandând surorilor Lungu să-și cultive talentul.

Printre elevele liceului nu a rămas o taină isvorul real al acestor inspirațiuni poetice.

Din acel moment, Vania Răutu nu era numai copleșit cu comenzi literare pentru toate prietenele surorilor Lungu, dar se simțea dator să-și afirme darul poetic.

Intr'o zi de sărbătoare din toamna aceia, Vania petrecea cu mai mulți prieteni în viile dela marginea de sud a orașului.

Lumina dulce a soarelui, coloritul bogat al peisajului, mirosul frunzelor pălite, îi inspirau o melancolie nedesluşită.

Deodată în seninul cerului el zări un triunghiu de cocoare în migrațiunea lor de toamnă.

Prins de o violentă nostalgie după Năpădenii săi, el nu-și mai putea găsi astâmpăr.

Și în noaptea aceia își așternu pe hârtie prima lui poezie:

TOAMNA LA NĂPĂDENI

Ca de-o rețea de sânge,
De frunze înroșite
S'acopăr coastele de deal.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In vale Nistrul plânge,
Și undele-i cernite
Bat jalnic stâncile de mal.

Triunghiuri călătoare,
Tovarăși buni ai verii,
Străbat văzduhul, și, grăbite,

In dorul lor de soare,
Tăind azurul serii,
Se șterg din zările umbrite...

In setea-i de lumină
Câmpia îngălbenită
Se stinge în depărtări...

Veni-va oare, iar senină,
Și ziua înflorită,
Fugară în alte țări?...

Nu numai cenaclul din casa Lungu găsea că această operă era demnă de pana lui Pușchin, — poetul cel mai adorat în Chișinău, de când îl blăstămase ca loc de exil, — dar și realîstul Moise Roitman sfătuia ca Vania Răutu să încerce, dacă poezia nu va fi primită de vreo redacție.

In consecință Vania își trimise producțiunea vechiului său preceptor Vasile Vasilevici Saharov, care studia la universitatea din Odessa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mai bine de o săptămână Vania umbla ca ameţit şi simţea o durere aproape fizică în fiecare dimineaţă, răsfoind, în zadar, toate ziarele din Odessa.

Nici Vasile Vasilevici nu dădea semn de viaţă.

Într'o bună dimineaţă însă Vania primi sub bandă un număr al *Foişorului*, — în care găsi încadrată cu creion roşu poezia „Toamnă", fără indicaţia localităţii şi cu alte mici modificări, — semnată cu porecla ce-i fusese dată de mama Irina: *„I. R. Pimperlic"*.

Iar la „Poşta redacţiei" el citi:

„I. R. Pimperlic. Deşi ritmul cam şchiopătează, poezia promite. Mai încercaţi!"

Senzaţia produsă de acest eveniment în lumea şcolară de ambele sexe a Chişinăului şi prin intermediul acesteia, în „publicul de elită" în această adormită capitală de provincie, îi creară lui Vania o situaţie excepţională la liceu: el parcă purta pe frunte cununa de lauri a poeziei...

Din acest moment nu era cunoscut între colegi şi eleve de liceu decât sub numele glorios de „Puşchin al Basarabiei".

Dar mult mai mare însemnătate pentru el a avut cunoştinţa făcută cu acest prilej cu „Dracul Arab", — *„Bess-Arab"*, — corespondentul local al *Foişorului*, — rugat de Vasile Vasilevici Saharov să menţină contactul cu „adolescentul care promite".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXV.

TOPORUL.

Contrastul între prestigiul de care se bucura astfel Vania în mijlocul tineretului liceian şi josnicia şi sălbătecia regimului sub obligăduirea lui Tosia în gazdă la doamna Bonin, a dus revolta lui Vania la un paroxism, care la un moment dat era cât pe ce să aibă urmări tragice.

Pentru ca să poată citi cărţile care îl pasionau, Vania recurgea la o stratagemă. El citea întins pe divan cu faţa spre perete, şi dedesubtul cărţii citite avea întotdeauna vreun manual de şcoală, deschis. Dacă Tosia intra pe neaşteptate în cameră, el repede dosea volumul interzis sub o perină, anume aşezată pentru aceasta.

Dar într'o zi, scufundat în drama lui „Wilhelm Tell" de Schiller, trăind momentele de luptă eroică împotriva opresiunii, el nu auzi cum Tosia se apropiase tiptil, şi se trezi deodată cu cartea smulsă din mânile sale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

— „Iar te-ai apucat de prostiile tale? Pregăteşte-ţi lecţiile" — îi strigă Tosia.

Vania sări în sus:

— „N'avea grijă de lecţiile mele. Eu învăţ mai bine ca tine!"

— „Taci din gură, obraznicule!"

Şi Tosia îl isbi în cap cu volumul luxos legat, împrumutat de Vania dela Herman Faltin.

Vania, mai mult speriat pentru volum decât atins de durere, apucă cartea cu ambele mâni. şi, încercând să i-o smulgă, striga:

— „Lasă cartea, o strici!"

Tosia, cu o lovitură cu dosul mânii peste obraz, îl răsturnă pe Vania pe divan şi, alergând spre soba aprinsă, deschise portiţa şi aruncă volumul în foc.

Vania se repezi, îngrozit, spre sobă. Dar focul era în toiul lui, şi cartea pâlpâia tocmai în fund.

In clipa aceasta privirea lui căzu asupra toporului, uitat lângă gura sobei de servitorul care despicase surcele pentru a aprinde focul.

Nebun de furie şi îndurerat, Vania apucă în neştire coada toporului şi-l aruncă în capul lui Tosia.

El văzu numai, ca prin ceaţă, cum Tosia, palid, sărind înapoi, căzu, lovindu-se cu capul de marginea unui scaun, iar toporul se înfipse cu putere în pervazul uşii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vania leşină.

Când îşi veni în fire era în pat. Alături stăteau doamna Bonin, fiul ei Mişa şi un tovarăş de clasă Petea Stan, care şi el se afla în gazdă la doamna Bonin.

Tosia dispăruse, Vania se simţea grozav de obosit, îi era silă şi de sine şi de toţi cei din jurul lui. In tăcere se întoarse dânsul cu faţa spre perete, trăgându-şi plapoma peste cap.

Doamna Bonin şi ceilalţi ieşiră încetişor din cameră şi închiseră uşa.

In casă domnea o tăcere neobicinuită şi stranie.

Mai târziu, după ce căzu noaptea timpurie de Noembrie, şi toată lumea era adunată pentru prânz în sufragerie, unde Vania nici nu fusese chemat, el îşi puse încetişor paltonul şi se furişă în vârful degetelor afară.

Era o noapte senină, fără lună, cerul strălucea de frumoasele constelaţiuni de iarnă, vastele străzi ale Chişinăului, pustii pe vremea de masă, erau negre sub scunda lumină a felinarelor cu lămpi de petrol.

Vania se îndreptă spre „Chircă".

Paşii lui pe pământul îngheţat răsunau a gol; umbra lui se rotea dela felinar la felinar în jurul său, dându-i sentimentul şi mai acut de singurătate şi izolare.

Prin ferestrele luminate ale caselor, se puteau vedea grupuri adunate în jurul meselor sau, după perdelele lăsate în jos, siluete cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gesturi expresive: pentru toţi avea fiinţă un cămin şi un adăpost, iar el e aruncat în stradă, părăsit de toţi, singur în faţa întunericului.

Pastorul Faltin se afla în biblioteca lui, după masă.

Vania nu îndrăznea să-l deranjeze. Herman însă îl luă de mână şi îl împinse aproape cu deasila în bibliotecă, strigând tatălui că Vania are nevoie de el.

Pastorului i-a ajuns o singură privire ca să-şi dea seama că se petrecuse ceva foarte grav.

Palid, cu obrajii supţi, cu ochii febrili, cu hainele în dezordine, Vania tot timpul îşi răsucea gâtul, în mişcări sacadate, fără să poată spune ceva.

Cu blândeţe şi cu multă pătrundere psihologică, pastorul a ştiut să-i declanşeze mărturisirile.

Imbrăţişându-l de talie, el căuta mai mult să-i redeştepte în inimă încrederea şi afecţiunea, pe care ştia că Vania le avusese întotdeauna faţă de bătrânul său protector:

— „Stai aici, mai aproape, Vania. Poţi vorbi liniştit orice s'ar fi întâmplat. Eu ştiu ce suflet bun şi curat ai tu. Ştiu că n'ai putut face nimica rău, cu tot dinadinsul. Şi tu ştii că eu sînt ca şi un tată pentru tine. Noi cu toţii te iubim. Uite-te la mine!"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pastorul îi ridică faţa de bărbie şi-l mângâiă peste cap.

Vania îşi plecă capul la acest piept de nădejde şi deodată simţi că nu este aşa de singur şi părăsit pe lume, şi putu însfârşit plânge.

Pastorul l-a lăsat să plângă în voie, mângâindu-l cu mişcări domoale.

Vania găsi astfel puteri de a-i povesti cele întâmplate:

— „Nu mai pot!"—sfârşi el: „nu mai pot suferi, nu mă mai duc acolo. Mă tem de mine. Nu ştiu ce se mai poate întâmpla", — se sbătea dânsul într'un acces de nervi.

Pastorul continua să-i vorbească cu blândeţe:

— „Lasă, băete, ai să dormi astă noapte la noi. Să te linişteşti. Avem să-punem în camera lui Herman vechiul tău pătuc şi pe urmă vom vedea ce e de făcut".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXVI.

INCEPUT DE EMANCIPARE.

A doua zi Vania se trezi târziu, singur, în camera invadată de soare.

In cămin jucau flăcările, pe scaun lângă pat erau aşezate hainele lui curăţite.

Abia sărit din pat, el şi văzu pe Fräulein Hanţa, intrând, ca altă dată, în cameră; şi buza ei umflată i se păru aşa de „dulce" şi prietenoasă!

Spălat, îmbrăcat, după ceaiul servit, ca de obicei, el se găsi din nou în bibliotecă, în faţa pastorului.

Acesta acum îi vorbea cu gravitate:

— „Un om sănătos şi vrednic trebuie să fie stăpân pe sine".

— „Dar, Herr Pastor, ce să fac eu, cum să mă întorc iarăşi acolo, mai ales după cele ce s'au întâmplat? Luaţi-mă aici la Dumnevoastră şi voi face totul să fiţi mulţumiţi de mine!" — îl implora Vania.

— „Nu !" — îi răspunse pastorul cu acelaş ton grav: „In interesul viitorului tău, tu tre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

buie să te întorci la gazda căreia te-au încredințat părinții, și ești dator, prin purtarea ta, prin disciplina pe care ți-o vei impune, să dovedești că ți-ai dat seama de păcatul cel mare pe care erai să-l săvârșești, să arăți că ești hotărît să-l ispășești. Rămâi deocamdată aici, eu mă duc la doamna Bonin, am să-l văd și pe fratele tău, precum am să-i scriu și Domnului Răutu. N'ai să mergi astăzi la școală, iar după masă te voi duce acasă".

La doamna Bonin, Vania a găsit încă o atmosferă deprimată.

Tosia îl evita, iar el a fost instalat în altă cameră, împreună cu Petea Stan.

Doamna Bonin l'a prevenit că a scris și ea la Năpădeni și că se așteaptă sosirea tatălui său.

In adevăr peste câteva zile Iorgu Răutu sosi la Chișinău.

Vania n'a putut afla ce a vorbit tatăl său cu pastorul Faltin, precum și ce-i fusese comunicat de doamna Bonin și de Tosia.

Bătrânul îl luă cu sine la hotelul Paris, tratându-l cu o atențiune și o afecțiune care l'au mișcat. El a fost astfel sguduit mai mult, decât ar fi putut face orice pedeapsă.

— „Măi băiete! prea ești iute. Ai să te nenorocești și pe tine și pe alții dacă nu te stăpânești. Și eu am fost iute din firea mea, am

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fost ca un zmău, ca un leu. Şi ştii câte griji şi suferinţi am pricinuit pe vremuri mamei tale. Dar mulţumită lui Dumnezeu, am putut să mă mai îmblânzesc. Şi înţelegi că am şi durerea să ştiu că de la mine îţi vine şi năravul ista. Roagă-te lui Dumnezeu să nu cazi în vreun păcat".

După plecarea lui Iorgu Răutu, Vania a rămas definitiv tovarăş de cameră cu Petea Stan. Şi doamna Bonin intervenea cu autoritate ori de câte ori se ivea vreo primejdie de conflict între fraţii Răutu. Tiraniei lui Tosia i se pusese capăt. De altfel şi dânsul nu mai râvnea atâta la rolul de pedagog sever al fratelui său.

Până la adânci bătrâneţi, ori de câte ori temperamentul său violent ameninţa să isbucnească, înaintea ochilor lui Vania reînvia icoana fratelui său, care, trecând ca prin ceaţă, palid, se arunca îndărăt, şi, căzând pe spate, se lovea cu capul de colţul scaunului. Şi el *auzia* vâjâitul toporului, şi-l vedea înfipt cu o lovitură seacă în pervazul uşii.

Pentru moment însă furtuna a curăţat atmosfera. Intre fraţi, dacă nu era afecţiune, raporturile deveniseră mai normale.

In orice caz Vania avea mai multă libertate să-şi frecventeze prietenii şi să citească ce vrea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXVII.

ROMANUL LUI „PUȘCHIN".

In iarna aceasta a avut loc un episod romantic în viața lui Vania Răutu, în calitatea lui de Pușchin al Basarabiei.

Biografia lui Pușchin, cunoscută întregului liceu, afirmă că poetul fusese îndrăgostit pentru prima oară la vârsta de unsprezece ani.

Sanhedrinul din casa lui Lungu găsea aici pe Vania ajuns la doisprezece ani fără să cunoască amorul, în deficit față de reputația lui de poet.

In deosebi se agita pe chestia aceasta Tania Lungu, care reușise să convingă pe toți admiratorii lui „Pușchin al Basarabiei" că o asemenea lacună este intolerabilă.

Roșie de animație, cu ochii căprii scânteietori, ea insista asupra *datoriei* lui Vania de a se îndrăgosti, — în vocea ei puțin nazală suna atâta hotărîre încât Vania se resemnă.

Dar urma să fie rezolvată o problemă și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai grea: *de cine* trebuia să se îndrăgostească Vania?

Tania decretă fără şovăire: de Aniuta Burlacu, — verişoara ei şi a lui Saşa Lungu, o fată cu un cap mai înaltă decât Vania şi cu un an mai în vârstă, — o blondă sprintenă, cu ochi albaştri lucizi, şi cu mişcări stângace şi bruşti ca cele mai multe fete la vârsta asta ingrată.

Cenaclul votă pentru această candidată în unanimitate şi Tania primi mandatul să aducă la cunoştinţa Aniutei sentinţa.

Iar Vania i-a şi adresat îndată o înflăcărată scrisoare de dragoste, care după ce a fost admirată de tot cercul, a fost transmisă tot de Tania.

In răspuns Vania a primit un splendid trandafir, pe care, spre a-şi dovedi pasiunea vulcanică, în conformitate cu ritualul bine stabilit al perfectului amor, dânsul l'a şi mâncat îndată.

O altă scrisoare, în pagini incandescente, descria iubitei pojarul care-l mistuie, şi îi cerea un răspuns şi o întrevedere „între patru ochi".

Ei se întâlneau aproape în fiecare zi de sărbătoare în casa familiei Lungu, — şi nimeni nu-i împiedica să-şi vorbească. Dar aşa cerea protocolul amorului.

Vania însă primi în răspuns nu mai puţin decât un întreg buchet de flori — nu atât de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ușor de devorat, — și care, de altfel, trebuia să aibă urmări asupra digestiei destinatarului.

Iar Tania foarte emoționată, i-a comunicat că Aniuta plânge, dar nu e în stare să redacteze, în răspuns, o scrisoare de dragoste la nivelul misivelor primite, — și că nici ea, Tania, nici Catia nu au reușit să o ajute.

Bietul Vania, ca redactor general al „compozițiilor" pentru liceul de fete, fu silit astfel să-și redacteze el însuși răspunsul la scrisorile sale, care apoi îi parveni copiat de Aniuta (Vai! cu erori, care dovedeau o complectă lipsă de imaginație poetică!), ca cea mai autentică dovadă de dragoste neprihănită.

Intrevederea „între patru ochi" organizată, în salonul Lungeștilor, a dat niște rezultate și mai jalnice.

Aniuta la parafrazele înflăcărate ale discursurilor lui Eugeniu Oneghin, doar tremura de emoție ca varga, clipea din ochi și plângea în șiroaie, fără să fie în stare să îndruge două vorbe legate.

La sărutările și îmbrățișările lui Vania, ea răspundea fără fasoane, — dar dânsul, inundat de lacrimile ei, se simțea amărât și decepționat, cu atât mai mult că știa că la uși întreg cenaclul se așteaptă la cele mai romantice expansiuni.

Evident din acest roman nu au putut isvorî decât decepțiuni pentru toată lumea. Și cea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai indignată de lipsa de talent a Aniutei, pentru rolul de „grande amoureuse", — a fost Tania Lungu.

Astfel în sânul cenaclului a fost pusă problema găsirii unei alte partenere de amor poetic pentru noul Puşchin.

Dar problema trebuia să rămână fără soluţie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXVIII.

DISPARIȚIA LUI TOSIA.

Cu puține zile înainte de vacanță, liceul din Chișinău și întreg orașul au fost sguduiți de o tragică întâmplare.

La sfârșitul lui Mai, căzuseră mari călduri. Tosia Răutu, ca un copil născut pe malul Nistrului, era un pasionat înnotător.

Intr'o Duminică, împreună cu mai mulți colegi, el pornise într'o excursiune până la iazul din valea Buicanilor.

După dejunul pe iarba verde, au urmat jocuri aprinse. Copiii, înfierbântați, s'au hotărît să se scalde în iaz.

Tosia, înalt, de structură atletică, porni înnot spre țărmul opus al iazului. Pe la mijlocul apei însă, în partea cea mai adâncă, apucat de un cârcel dânsul căzu fulgerător spre fund.

Ceilalți copii, care îl cunoșteau ca un minunat înnotător, așteptau să răsară la suprafață.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md=1901 1932

Au trecut mai multe clipe, un minut, două, trei, — Tosia nu mai apărea...

Seara târziu, directorul liceului, Dimitrie Dimitrievici Orlov, pe neașteptate apăru în casa Doamnei Bonin. După câteva minute de conversație cu gazda, în fața lui fu chemat Vania.

Acèsta a fost uimit, văzând pe jupiterianul Director, în cadrul acesta familiar, luându-l de mână, atrăgându-l spre sine, și numindu-l nu după familie, ci cu diminutivul „Vania" :

— „Vania! O mare nenorocire s'a întâmplat pentru părinții tăi, pentru tine și pentru noi toți. Tosia e mort".

Vania auzi cuvintele acestea, dar înțelesul lor îi rămase încă străin.

Tosia e mort !

El auzise despre moartea surorii sale Sonia, știa că oamenii mor; dar aceasta era prima moarte trăită de el.

Și mortul este Tosia.

Și deodată o durere acută parcă îi străpunse inima.

Tosia e mort ! Tosia e mort !

Cu mânile strânse de piept, cu ochii rotunjiți, el se uita la bătrânul director.

Și iată, ca prin ceață, în fața lui trecu icoana lui Tosia, care, palid, se arunca îndărăt, căzând pe spate, lovindu-se cu capul de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

colțul unui scaun; și el auzi vâjâitul toporului, și-l văzu din nou înfipt, cu o lovitură seacă, în pervazul ușii...

— „Vrei să-l vezi?" întrebă directorul.

Vania plecă tăcut capul în jos.

Directorul îl luă de mână, eși așa pe ușă, și-l așeză alături de el în trăsură.

In capela liceului, pe un catafalc negru, între lumânări aprinse, zăcea un chip străin, necunoscut, despre care i se zicea că ar fi Tosia. Un cap mare, enorm de mare, și albverzui, privea în sus, și, în colț, lângă nara stângă, o picătură de sânge îi dădea o expresie de spaimă ; o muscă se așeză pe această mică pată roșie.

Și Vania însfârșit a înțeles că Tosia este mort, că nu va mai fi niciodată. Un sentiment acut, strivitor, de vină, îl fulgeră ca un curent rece, din creștet până în tălpi.

A doua zi sosiră părinții, și descinseră ca de obiceiu, la hotelul Paris.

Iorgu Răutu veni singur în casa din strada Grădinilor. Vania nu-și dădea seama pentru ce dânsul se simți ușurat că nu venise și mama.

Tatăl, în haină neagră, părea și mai slab și mai palid. Simplicitatea, fără nici o afectare, cu care vorbea îl impresionă și mai tare pe Vania.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Măi băiete, ai să stai aici, mama săraca e bolnavă, nu trebuie s'o turburăm ; am să vin să te iau la înmormântare".

Apoi bătrânul intră gârbovit în camera lui Tosia, se aşează pe divan, şi mai multă vreme nemişcat se uită la un carnet lăsat deschis la o pagină pe jumătate scrisă.

Inmormântarea lui Tosia a fost oficiată cu o mare pompă. Dar Vania nu se gândea decât la mama. Inima lui se strângea de jale pentru suferinţa ei. El o zărise numai din depărtare, când se cobora sprijinită de Iorgu Răutu şi Natalia Chirilovna Voronin, care se şi grăbise să vie la Chişinău îndată ce aflase trista veste.

După câţiva paşi, Smaragda Theodorovna nu mai putu merge; Iorgu Răutu o ridică pe sus şi o aşeză în trăsură.

Serviciul funebru era slujit de însuşi arhiepiscopul Basarabiei. In sunetele marşului lui Chopin, carul funebru pornit spre cimitir era urmat de Iorgu Răutu, care, încovoiat, ţinea strâns de mână pe Vania. Apoi, după un grup de rude şi prieteni, se înşirau profesorii, elevii liceului, cu directorul şi inspectorii săi în frunte.

Vania, neliniştit, privea la coroana mare de liliac, depusă în numele său pe catafalc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu inscripţia „iubitului meu frate". Această inscripţie parcă îi arunca o învinuire.

El mereu îşi întorcea capul încercând să vadă pe mama. Dar trăsura era departe şi numai din când în când, la oprirea cortegiului pentru rugăciuni, se auzia un plâns sfâşietor din trăsura cernită.

In faţa groapei Smaragda Theodorovna a insistat să fie lăsată să se apropie. Coborîtă din trăsură, sprijinită de Iorgu Răutu şi de directorul liceului, ea a fost mai mult târâtă spre sicriu, şi când capacul a fost ridicat, inima lui Vania îngheţă la auzul unui răcnet neomenesc în care abia se putea desluşi apelul disperat: Tosia! Tosia! Şi apoi văzu pe mama inertă, în neştire, ridicată de tata, dusă până la trăsura ei, şi culcată acolo în braţele tatei.

Natalia Chirilovna Voronin, plângând cu hohote, săruta pe Vania, care fusese parcă uitat, şi care cu inima sfâşiată primea pasiv toate mângâierile şi nici nu auzia ce i se spunea. El repeta mereu acelaş cuvânt: „Mama ! Mama !"

— „Indată mergem la ea, puiule!" — încercă să-l liniştească Natalia Chirilovna.

Ea îl luă în trăsura ei şi îl duse la hotel Paris, unde era descinsă şi ea, ocupând o cameră alături de apartamentul soţilor Răutu.

Natalia Chirilovna îl aşeză întâi într'un fo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md=1901 1932

toliu în camera ei, şi eşi să vadă dacă Vania putea fi introdus în camera mamei sale. De după uşă, care dădea spre apartamentul de alături, se auziau întâi gemete şi plânsete înăbuşite, apoi strigăte stridente :

— „Dumnezeule, Doamne ! Pentru ce pedeapsa aceasta pentru mine? Intâi îngeraşul meu Sonia, apoi Tosia, aşa de voinic şi sănătos, bun şi cuminte! Dumnezeule Doamne, cu ce-ţi sînt vinovată ?"

Vocea surdă a lui Iorgu Răutu răsuna nedesluşit prin uşă. Dânsul vădit încerca să-i aducă o mângâiere. Dar deodată străbătură până la Vania cuvintele grozave, care i-au sângerat multă vreme inima.

— „Nu-i din vina mea ! Pentru păcatele dumitale, pentru viaţa dumitale blăstămată, Dumnezeu ne pedepseşte!"

— „Vino-ţi în fire, femeie, mai avem copii. Iaca aşteaptă amu şi bietul Vania, vrai să te vadă în halul ista ?"

— „O-o-o !" — se auzi un gemăt: „A! Dumnezeule! Uriciosul cela! A luat Dumnezeu pe Sonia şi pe Tosia, şi-l ţine pe hainul ista care mă priveşte ca un pui de lup !"

— „Taci, femeie! Nu te simţi ce vorbeşti... E mare păcat ce spui. Dumnezeu nu poate ierta aşa cuvinte de mamă"...

Vania fugi pe uşă, în neştire, coborî scările şi eşi în stradă.

„Bulevardul", scăldat de soare, uşor îşi clă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm.1901-1932

tina vârfurile de ulmi și fagi înalți, acoperiți de verdeața tânără de Mai. Lumina irizată spre amurg învăluia cu razele ei calde contururile catedralei. Dar Vania le vedea pe toate ca întunecate de un nor de fum negru, sub apăsarea unei tăceri grozave și pline de mister.

Și el mergea tot drept înaintea lui spre destinul necunoscut.

El se simți deodată un băiețaș mic, pe un pod plutitor, între țărmuri misterioase, — un cer înnourat, și apa plumburie dispărea pe sub pod, și reapărea de cealaltă parte, mânându-și undele spre depărtarea cenușie; așteptarea....

Ce îl aștepta ?

Anii de copilărie erau sfârșiți.

Unde avea să-l ducă noua cotitură a vieții?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr-1901-1932

PARTEA III

INIȚIAREA

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXIX.

IN „BROSCĂRIE".

Ploaia măruntă de toamnă învălea Chişinăul în reţeaua ei rece şi sumbră.

Spre seară, în amurg, mergea dealungul aleii mărginaşe a Bulevardului un omuleţ, ciudat împopoţonat într'un palton prea lung, cu poalele târâte prin noroiul străzilor, cu mânecile largi şi lungi, din care mânile nu puteau răzbate, şi cu o pălărie mare, aşezată pe gulerul paltonului ca un cort, astfel încât cu greu se putea vedea faţa trecătorului.

Eşind din Bulevard, la colţ cu strada Moscovei, această siluetă stranie se înfundă în „Tolcioc", înnotând în noroiul adânc şi lipicios al străzilor lui nepavate. Luptând cu acest fluviu cleios omuleţul nici nu băgă de seamă că-şi pierduse în noroiu, Dumnezeu ştie unde, galoşii...

Apropierea nopţii şi ploaia nu potoliseră încă animaţia obicinuită din *Tolcioc,* — aceste mari „galerii" ale sărăcimii. Vreo doi „comercianţi", observând că trecătorul nostru se în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md=1901 1932

funda în noroiul străzilor fără galoşi, l-au apucat de capătul mânecilor goale, din dreapta şi din stânga, lansând apeluri stridente şi ispititoare :

— „Poftiţi, domnule, în prăvălie, am galoşi, noi-nouţi, parcă făcuţi pentru dumneata. Şi-s eftini, las numai pentru dumneata".

— „Ce galoşi? Are numai nişte rupturi bortelite. Eu am nişte ciubote mari, intri până în gât în ele şi nu-ţi pasă de apă şi glod..."

Trecătorul, spăriat, se smulse din mânile comercianţilor şi porni în fugă la vale, urmat de râsetele şi batjocurile negustorimii din tot Tolciocul.

La marginea Tolciocului, la hotarul mahalalei româneşti, cunoscută sub un nume popular suggestiv de „Broscărie", trecătorul, sau mai bine zis navigatorul, se opri în faţa unei porţi deschise asupra unei imense curţi, în care erau împrăştiate în dezordine câteva căsuţe joase, sub acoperiş de ţiglă veche, mucegăită, cu pecetea de netăgăduită vetustate.

Trecătorul, cuprins de timiditate, se opri nehotărît. Toată curtea nu era decât o mlaştină de noroi stătut, care răspândea o duhoare greţoasă. Şi căsuţele cu ferestruicele lor mici, oarbe, din care numai prin una răsbătea o lumină scundă, aveau un aspect prea puţin ospitalier.

— „Unde şede aici domnul Manin?" — întrebă însfârşit trecătorul misterios, fluturân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

du-şi printr'un gest implorator capătul gol al mânecii, adresându-se unei bătrâne, care, — ridicându-şi fustele până la genunchi, deasupra unor galoşi enormi, ca nişte luntre, se îndruma cu curaj prin poartă în oceanul odorant din curte :

— „Manin, ce fel de Manin? Ce este el ?" — întrebă femeia, scoţând cu greu luntrea piciorului drept din noroi, pentru ca să-şi poată menţine echilibrul în timpul conversaţiei.

— „Porfirie Nicolaevici Manin, corespondentul *Foişorului*" — răspunse trecătorul.

— „A, *Dracul Arab,* (Bess-arab), iaca în casa aceia din fund unde se vede lumină!" — arătă cu cotul bătrâna după o aruncătură bănuitoare de ochi asupra interpelatorului, şi cârmi spre o altă căsuţă din curte.

Impresionat de aspectul curţii, nu mai puţin de privirea bănuitoare a bătrânei, navigatorul porni şi el prin pasta cleioasă spre ochiul de lumină din fund.

La uşă, la trei lovituri discrete, dânsul fu salutat de grohăitul unei voci răguşite:

— „Care dracu e acolo ? Ce sînt *fanaberiile* astea? Intră!"

Din prag se putea vedea, la lumina unei lămpi afumate, scriind la o masă, — pe care erau îngrămădite farfurii, pahare de ceai, bucăţi de pâne printre cărţi, jurnale, obiecte de toaletă şi ustensile de bucătărie, — un om cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

un cap enorm pentru un trup prea scurt, cu o faţă palidă, fără un pic de sânge, ca o mască galbenă în mijlocul părului cărunt al capului şi al bărbii, prin care străbăteau ochi negri, neliniştiţi, cu o expresie de iritaţie şi de grozavă oboseală.

Un divan spart care din burta-i prăbuşită îşi etala umplutura mucegăită şi câteva scaune disparate complectau mobilierul.

— „Ei? Ce cauţi?" — întrebă supărăcios domnul cărunt, ciocănind nerăbdător cu creionul în masă.

— „Eu sînt Vania Răutu. Mi-a scris Vasile Vasilievici Saharov din Odessa". Glasul îi tremura şi deabia şoptea de emoţie în faţa unei asemenea primiri eroul nostru — căci el se ascundea în navigatorul drapat în aceste baroce pânze.

— „A! Pimperlic!" — sări în sus, aruncându-şi creionul Dracul Arab: „poetul care scrie versuri cu apă de trandafir, puiul de năpârcă metamorfozat în mieluşel, conaşul pocăit care năd ăjduieşte să-şi ispăşească păcatele strămoşilor cu dulcegării sentimentale! Buuun! Hai să-l vedem! Vino încoace. Ce ai înţepenit acolo la uşă?"

Bietul Vania se uita la picioarele sale pe care se năclăise noroiul aproape până la genunchi, şi la poalele muiate ale nesfârşitului său palton :

— „Ha-ha-ha-ha!" — isbucni Dracul Arab

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la şovăiala lui, — strâmbându-şi sardonic gura şi răsucindu-şi colţul bărbii : „ce te-ai împopoţonat aşa? Conspiraţia ! De sigur se ţineau băeţii de stradă şi toţi cânii după dumneata! Vei fi speriat şi femeile! Bun! Vino încoace!"

— „Dar sînt murdar, Porfirie Nicolaevici, mi-am pierdut galoşii!"

— „Bre, bre, bre, câte fasoane ! Apoi noi sîntem deprinşi ca să ne aduceţi de sus glodul boeresc. Aşa-i făcut Chişinăul. Pe străzi se scurge noroiul de sus în vale, din cartierele boereşti spre mizeria Broscărici. Aşa-i societatea toată basarabeană. Aşa-i toată Basarabia. De sus se scurg murdăriile boereşti şi înnecă mizeria din vale. Nu face nimic! Vino aici, sau iată *Foişorul* cu opera genială, pentru care am fost plătit două copeici rândul. Şterge-ţi puţin picioarele. Grunea !" — se adresă el către o femeie slăbuţă, cu faţa ciupită de vărsat, luminată de nişte ochi cenuşii speriaţi şi îmbrăcată foarte sărac dar cu o vădită îngrijire pentru decenţă : „Grunca! Să primim cu cinste pe musafir. Are să-ţi placă şi ţie, că ştie să se prelingă în versuri, ca siropul! Ai să verşi lacrimi şi să fii fericită de emoţii nobile. E Pimperlic acela, ştii, puiul de ciocoi din S***, despre care mi-a scris Saharov... A! Trebuie să fac prezentaţia şi dumitale !" — se îndreptă el către Vania, şi declamă întinzându-şi solemn braţul: „Agrafe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramsiviana.ro/mdrr1901-1932

na Ivanovna, consoartă eroică, victima amorului nelegitim şi răsvrătită împotriva regimului matrimonial! Ha-ha-ha-ha! Nu face nimic, Grunea! Samovarul nu s'a stins? Să ne dai câte un pahar cu ceai. Ai pus mâna pe un pachet cu tutun?"

— „Aduc îndată; ne-a împrumutat Andrei Vichentievici. Dar scoateţi paltonul..." — se adresă doamna către Vania: „daţi pălăria încoace".

Vania se simţi îndată încurajat chiar de tonul vocii Agrafenei Ivanovna, şi se apropiă de masă, strângând mâna „Dracului Arab" şi a doamnei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXX.

„DRACUL ARAB".

Porfirie Nicolaevici Manin a fost unul din naufragiaţii „şcasezeciştilor", — o generaţie de intelectuali din decada a şaptea a veacului.

Fiu al unui antreprenor de lucrări publice ruinat, el a fost prins, ca şi amicul său Saharov, de acel curent de răsvrătire cunoscut în străinătate mai mult sub numele cu totul impropriu de „nihilism".

Inteligent şi talentat, el repede s'a distins ca orator al întrunirilor studenţeşti. In generaţia sa, un moment dânsul a fost privit ca o nădejde a viitorului, şi înconjurat de un grup de admiratori cunoscuţi sub numele de „Saint-Maninişti".

Această fugară glorie a fost plătită cu ruina carierei şi cu chinurile vieţii întregi.

Arestat, după vreo doi ani de închisoare el fusese deportat în nordul provinciei Arhan-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

gelsc, într'un orășel de pescari de pe țărmul Mării Albe.

Acolo l'a urmat, fugind de la soțul ei, — funcționar la una din nenumăratele cancelarii ale Petersburgului, — o tânără femeie, care, atrasă și ea de curentul ideilor noi, frecventa cercurile studențești.

Agrafena Ivanovna, — numele ei de familie nu-l cunoștea nimeni, — admiratoare entuziastă din primul ceas, a rămas credincioasă toată viața eroului visurilor sale din tinerețe.

Aruncat între ghețurile mărilor polare, oratorul întrunirilor studențești, în cea mai neagră mizerie, nedisciplinat, încărcat cu o ereditate nenorocită și destrămat sufletește de amintirile unei copilării dezordonate, — în care belșugului de parvenit i-au urmat brusc scăderile și amărăciunile falimentului, — Porfirie Nicolaevici Manin n'a dat dovadă de tăria sufletească necesară pentru rezistență în fața cruzimilor și vulgarităților vieții.

Prins, ca mulți intelectuali ruși, de viciul național al beției, el poate ar fi ajuns foarte repede la abisul de degradare și descompunere sufletească, dacă Agrafena Ivanovna prin devotamentul ei și puterea ei de idealizare, neatinsă de tristețile realității, nu i-ar fi dat acel suport moral pe care el nu-l găsea în sine însuși.

Cu înfățișarea ei ingrată și sănătatea șubredă, femeia aceasta avea un suflet eroic și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se sacrificase de istov pentru a aduce puțină lumină în această viață înnourată.

După sfârșitul termenului de deportațiune, lui Porfirie Nicolaevici i s'a interzis așezarea în centrele mari ale imperiului, și mai cu seamă în orașele universitare.

După multe tribulațiuni, și în mare parte grație stăruințelor Agrafenei Ivanovna, Manin a fost însfârșit autorizat să se stabilească la Chișinău, unde își putea asigura o existență mai puțin decât modestă în calitate de corespondent pentru Basarabia al *Foișorului* din Odessa dar mai cu seamă mulțumită energiei Agrafenei Ivanovna, care în curând își asigurase o clientelă în calitate de croitoreasă a elitei feminine din „Broscărie" și ca meditatoare a copiilor din mahala.

In curând faima câștigată de corespondențele semnate „Drac Arab" ar fi putut aduce oarecare ameliorări în existența lor, dacă excesele de beție nu zădărniceau toate sforțările Agrafenei Ivanovna.

In această căsuță dela hotarele Broscăriei Vania a venit pentru prima oară în contact cu marile curente de idei din sânul intelectualității ruse, și pentru prima oară a fost silit să-și pună și întrebarea despre însăși legitimitatea existenței lui.

Exasperat de sbuciumările și adversitățile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vieţii, nemăsurat la vorbă, — în deosebi după două, trei păhărele de „votcă moldovenească" (singura raţiune de a fi a Basarabiei, cum afirma el), — „Dracul Arab" nu cruţa pe Vania Răutu, fără să-şi dea seama că avea în faţa lui încă un copil.

— „Nu ştiu ce gust a avut şi Saharov pentru un ciocoiaş? S'a înduioşat de stihurile dumitale, sau e recunoştinţa tubului digestiv pentru blidele din Năpădeni? Dar Dumneata ce dracu cauţi aici?"

Astfel a fost începută conversaţia între Vania Răutu şi ilustrul corespondent al *Foişorului*.

Vania nu ştia ce să-i răspundă:

— „L'am rugat pe Vasile Vasilevici să-mi recomande pe cineva ca să-mi dea sfaturi literare", — nu îndrăzni el să-şi mărturisească altfel veleităţile de autor: — „pentru... alegerea cărţilor de citit. La noi la liceu puţini citesc şi nici nu ştim unde să căutăm cărţi bune".

— „A! ştiu, ştiu, eşti un coconaş pocăit — *dvoreanul penitent* al lui Mihailovschi, — mănânci cozonacul babachii şi ai poftă şi de plăcintă morală, cu brânza în mânecă şi cu sufletul în rai! E plăcut să storci măduva ţăranilor din Năpădeni şi să disertezi asupra materiilor înalte. Buun ! Distracţii până la anii de maturitate, când vei şti şi dumneata să mânuieşti presa la Năpădeni. Până atunci

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

poczele, toamna la Năpădeni, frunze aurite, triunghiuri de cocoare, — le cunoaştem, le cunoaştem!"

— „Porfirie Nicolaevici!... Eu nu vreau să storc pe ţărani. Eu vreau să învăţ care este datoria noastră, eu nu vreau să mânuesc presa"...

— „Ha-ha-ha-ha ! vorbe dulci ! Când îţi vei şterge mucii le vei uita, ştim noi, am văzut ! Dar ştii dumneata, cum s'a acumulat averea Răuteştilor? Cum s'au rotunjit Năpădenii dumitale?"

— „Tata a moştenit de la bunicul", — răspunse înăbuşit Vania —: „şi apoi a mai cumpărat"...

— „Prin tâlhărie, domnule! Jefuind pe răzeşi, prin judecăţi nedrepte, şi apoi storcând toată vlaga din clăcaşi prin boeresc; iată vezi nasturele acesta de argint pe bluza dumitale? E condensat din sângele şi sudoarea generaţiilor de ţărani! Şi crezi dumneata cu poezele şi cu vorbe de căinţă să ispăşeşti ticăloşiile şi împilările de generaţii?"

— „Porfirie Nicolaevici !" — îl întrerupe în acest moment Agrafena Ivanovna: „de ce eşti aşa de crud cu un copilaş? Ce-i vinovat el de păcatele părinţilor? De unde ştii ce va mai putea fi el? De sigur e un suflet curat".

— „Hop şi tu, mironosiţo!" — se oţărî „Dracul Arab", dar totuşi se potoli.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXXI.

POCAIȚII ȘI RASVRATIȚII.

Vania a fost sguduit de revelațiunea păcatelor strămoșești. El nici nu încerca să discute teza lui Manin. De altfel acesta știa, prin documentarea iscusită a părerilor sale și printr'o logică strânsă, să risipească orice veleitate de obiecțiuni din partea lui Vania.

După mai multe întrevederi, Porfiriu Nicolaevici îi dădu lui Vania, recomandându-i discreție, o carte care avea să însemne un hotar în desvoltarea acestuia:—„Scrisorile istorice" ale lui P. Lavrov (Mirtov), lucrare pe atunci oprită de cenzură.

Cartea aceasta a fost evanghelia a trei generații de revoluționari ruși. Ea a luminat pentru Vania toată problema morală a vieții sale.

Unul din primele capitole ale „Scrisorilor" sub titlul de „Prețul Progresului" i-a transpus filipicele „Dracului Arab" în cadrul perspectivelor istorice și al teoremelor de sociologie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

Acolo se arăta datoria enormă ce apasă asupra intelectualilor, față de massele muncitoare, grație cărora au ajuns la situația lor privilegiată.

„Scrisorile" au fost cetite împreună cu Moise Roitman. In curând la discuțiile interminabile, provocate de carte, au fost atrași Ion Prestea și Nicolae Pătrașcu, cei doi „țărani" ai liceului, și Petea Stan, tovarăș de cameră al lui Vania, în gazdă la doamna Bonin.

Teoriile lui Lavrov n'au fost primite în acelaș fel de toți prietenii care se adunau la Vania Răutu și la Moise Roitman.

In publicistica legală din Rusia tineretul, care nu eșea din clasele privilegiate, — cunoscut chiar în terminologia oficială sub titlul de „declasați" *(raznocinți)*, — a fost entuziasmat pe atunci mai cu seamă de un critic implacabil și impetuos care era adevăratul teoretician al nihilismului lui Bazarov, — Dimitrie Ivanovici Pisarev, redactorul faimoasei reviste „Ruskoie Slovo".

Pisarev nu vroia să știe nimic de tradiții, de religie, de morală, — pe care dânsul le califica „superstiții" și „prejudecăți".

In numele „proletariatului intelectual", — termen care de sub pana lui a trecut în literatura mondială, — campionul nihilismului nu recunoștea alte norme de conduită decât cele isvorâte din rațiune și știință pură, în serviciul „egoismului luminat".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In numele raţiunii Pisarev ducea război crunt împotriva tuturor credinţelor moştenite, care natural nu puteau fi decât „superstiţii" şi „prejudecăţi".

Ion Prestea care, — nefiind un „dvorean" şi neavând, după credinţa lui, păcate de clasă de ispăşit, — era un adept înflăcărat al lui Pisarev şi jura în numele lui:

— „Tot ce se poate sfărâma", — repeta el după idolul său: „trebue sfărâmat. Ceeace va rezista la atacul raţiunii şi al ştiinţii îşi justifică existenţa. Ceeace va cădea în ţăndări nu va fi decât moloz fără coheziune. In orice caz, — pentru a distruge toate superstiţiile şi prejudecăţile, — trebuie să lovim în dreapta şi în stânga în toate supravieţuirile trecutului, — să rămână în picioare numai ce poate trăi. Nu poate isvorî nici un rău din aceasta".

— „Dar", — obiecta Vania Răutu: „avem datoria înainte de a lovi să cercetăm dacă şi trecutul nu ne-a transmis ceva ce *merită* să fie conservat. Nu putem lua răspunderea morală pentru destrucţiunea haotică".

— „Datoria? Nu recunosc nici o datorie" — afirma sumbru Ion Prestea : „nu am nici o răspundere morală că am fost aruncat în viaţă. Nu datoresc nimănui nimic. Şi munca mea îmi justifică revendicările până la limita puterilor mele".

— „Dar nu recunoşti nici filozofia, nici arta? Un Platon sau un Rafael n'au dat nimic

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

omenirii, și chiar ție?" — întrebă liniștit Moise Roitman.

— „Filosofie? Baliverne, bune pentru a gâdila pe eunuci. Și mai presus de toată opera lui *Rafael* eu pun părechea de ghete nouă care mi-ar apăra picioarele de frig și de umezeală, iar femeile lui Rafael, cele sfinte și cele nesfinte, nu sînt bune decât pentru cucoane isterice sau romanțioase", — și Ion Prestea spre a-și ilustra teza își ridică suggestiv piciorul cu talpa ghetei găurită: „Natura", — urmă el: „nu e nici templu, nici galerie de picturi, ci un atelier și un laborator, și omul nu-și justifică existența decât prin valoarea sa individuală înverderată prin munca lui utilă"...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXXII.

RĂSBOIUL ŞI MIŞCAREA REVOLUŢIONARA.

Aceste discuţiuni au luat în curând, sub presiunea evenimentelor o nouă întorsătură.

In ajunul războiului ruso-turc, fură concentrate multe trupe în Basarabia şi în Chişinău se stabilise marele cartier general al armatei.

In aşteptarea isprăvilor eroice ale oastei imperiale, bătea praznicul din plin, cum în acest tihnit oraş şi în toată Basarabia nu se mai văzuse.

Parăzi, solemnităţi, recepţiuni, baluri, zăngănit de pinteni, strălucire de epoleţi, uniforme brodate în aur, fracuri încrustate de decoraţiuni, rochii decoltate, briliante, perle, — tot caleidoscopul de nestemate şi de artistice giuvaere.

Dar dedesuptul acestora: orgii, excese, abuzuri, malversaţiuni şi chiar crime.

Strălucirile oficiale nu puteau acoperi toate ignominiile.

Gurile rele au şi decernat atunci celor două

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

doamne mai frumoase din aristocraţia locală titlurile de „împărătească" şi de „mare ducesă", — şi toate rangurile aveau reprezentantele lor în familiile de elită.

Veştile despre o năvălire nocturnă, sub conducerea eroilor titraţi, într'o şcoală de fete au răspândit murmure sinistre despre sinucideri, dispariţii misterioase şi drame grozave în sânul familiilor modeste.

Noroiul de sus se scurgea în vale, înnecând suburbiile Chişinăului.

Intr'o seară Porfirie Nicolaevici Manin l-a întâmpinat pe Vania trompetând imnul războinic al oastei pravoslavnice, ţinând mâinile pâlnie la gură şi umblând în „pasul de gâscă":

„Tram-ta-ta-ta-pam-pam-pam!
Tună slava biruinţii.
Bucură-te suflet rus!
Tram-ta-ta-ta-pam-pam-pam!

„Hc, dacă nu eşti suflet de rus", — abordă el pe Vania fără măcar să-l salute: „nici slav, eşti însă totuşi fiu al patriei, pravoslavnic şi balcanic, şi desigur sufletul dumitale saltă de bucurie pentrucă oastea pravoslavnică are să vă elibereze de sub jugul semilunei. Tram-ta-ta-ta-pam-pam-pam ! Are să vă frece ridichea oastea pravoslavnică, mă frate balcanic ! încât aveţi să plângeţi după semilună, — dacă providenţa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista.ateneu.ro/mdrr1901-1932

nu va pregăti pentru emancipare o păpară ardeiată, mai strașnică decât cum a fost cea din Crimeea..."

„*Dracul Arab*" era unul din numeroșii intelectuali ruși, care doreau din suflet înfrângerea oastei pravoslavnice, așteptând de la această înfrângere o nouă eră de reforme pentru Rusia. Pe el îl bucurau dar toate veștile despre destrăbălarea din armată, desfrâul ofițerilor, abuzurile și delapidările comandamentului, și malversațiunile furnisorilor. Acestea erau tot atâtea șanse pentru înfrângerea Rusiei.

In camera lui, lipsită de ornamente, el afișase pe perete o gravură dintr'o revistă, care reproducea tabloul celebru în care o santinelă rusă din Balcani, într'o manta sdrențuită, se preface la postul său, sub gerul crunt al munților, într'un bloc de ghiață, — cu inscripția : „In Balcani e liniște !"...

Când ziarele aduseră vestea despre respingerea cu multe pierderi a primului asalt asupra Plevnei, *Dracul Arab* aranjă un fel de banchet în care dacă piesa de rezistență a fost numai un ghiudem foarte sărat și pipărat, în schimb „votca moldovenească" curgea cu profuziune :

— „Frate Pimperlicule! să dai pe gât un păhărel pentru Osman Pașa, liberatorul Balcanilor și al lumii întregi de ciuma țaristă".

Nu-i vorbă, veștile despre victoriile rusești

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu mai puțin motivau recursul la „votca moldovenească", (pentru a „înneca necazul"; și în acest caz *Dracul Arab* isprăvea de obicei cu un scandal, care nu rareori ducea la pugilat și pricinuia multe necazuri Agrafenei Ivanovna).

Era natural ca aceste dispoziții ale intelectualității ruse să se resfrângă și în cercul tineretului școlar din Chișinău, în măsura în care curentele de idei din Rusia pătrundeau până la el.

Dar pe culmile societății basarabene atmosfera era confuză, lipsită de orice orientare.

O ciudată repercusiune a războiului asupra psihologiei moldovenilor din Basarabia,—Vania Răutu a putut-o descoperi la tatăl său.

Intr'o zi, în timpul vacanței, Iorgu Răutu făcu lui Vania un semn să-l urmeze în „cabinet". Acolo, deschizând ușa cămăruții unde se afla casa de fier în care își ținea el registrele și documentele, îi arătă atârnată pe părete o gravură veche, tipărită la Iași: „Ștefan cel Mare la poarta cetății Neamțului".

— „Aista-i Ștefan Vodă cel Mare, domn al Moldovei. Acolo sus pe zid, vezi maică-sa care nu-l lasă să intre în cetate până ce nu-și răpune dușmanul".

Pentru Iorgu Răutu, ca și pentru toți țăranii din Basarabia, numele lui Ștefan cel Mare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

aproape singur mai supraviețuia pustiirii vremurilor. Orice ruină, ca și orice pod mai vechiu, erau atribuite aici lui Ștefan cel Mare.

Pentru țăranii moldoveni din Basarabia, care adesea erau întrebuințați la căratul munițiunilor și al proviziunilor până la front, războiul a fost un prilej de contact cu Moldova de peste Prut. Contactul acesta n'a adus însă vre-o schimbare esențială în mentalitatea lor. Ei, peste Prut, vedeau pe aceiași „nacialnici" și „ghenerari" ruși în aceiaș situație dominantă ca și dincoace de Prut.

Și dacă se minunau că și „moscalii" (soldații) acolo „tot moldoveni sînt, și grăiesc moldovenește ca și la noi", — pe de altă parte constatau că boerii de dincolo, au „mai mare putere și țărănimea îi mai săracă și mai apăsată decât pe la noi".

In schimb, în orașe, și mai cu seamă în mediul intelectualilor, războiul pentru prima oară a creat o legătură mai strânsă cu societatea rusă, deșteptând curentele politice și sociale care de mai de mult agitau opinia publică din Impărăție.

Mișcarea revoluționară care de la începutul decadei a opta câștiga zilnic în intensitate, n'a fost oprită de război. Entuziasmul, mai mult

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sau mai puțin factice. provocat de el în unele cercuri ale societății ruse, a fost de prea scurtă durată.

Dimpotrivă, războiul a arătat reversul medaliei. Incât agitația revoluționară pătrundea tot mai adânc și cuprindea cercuri tot mai largi în massele populare.

Focul revolverului Verei Zasulici a găsit răsunet și în Basarabia.

In cercul care se aduna la Vania Răutu sau la Moise Roitman, actul tinerei eroine a fost primit cu multă înflăcărare.

Discuțiunile, cu toate divergențele teoretice dintre Ion Prestea, Moise Roitman sau Vania Răutu, nu împiedicau acordul lor în ce privește legitimitatea acestei acțiuni teroriste.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXXIII.

SEMINARIȘTII

In curând însă Vania eși din cadrul strict al discuțiunilor prietenești de până acuma.

In această privință, o înrâurire deosebită a avut-o contactul cu „seminariștii".

In lumea școlară a Chișinăului, de ani îndelungați, se ducea un război crâncen între „gimnaziști" și „seminariști".

Gimnaziștii, adică elevii liceului, în cea mai mare parte copii ai claselor privilegiate, și pentru care învățătura deschidea toate perspectivele, — nu puteau, natural, inspira multă simpatie seminariștilor, băeți de popă și dascăli de țară, condamnați să rămână în „tagma duhovnicească".

Diferențele erau încă accentuate prin faptul că seminariștii, crescuți și trăiți în mediul satelor, se simțeau *moldoveni*, pe când gimnaziștii erau mai înstrăinați și pierduseră conștiința legăturii lor etnice cu massele țărănimii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Din această „necompatibilitate de umoare" adesea se năşteau conflicte violente între cele două categorii de şcolari.

Iar seminariştii, fiind de obicei mai zdraveni şi deci gimnaziştii de cele mai multe ori infrânţi, — la aceştia din urmă, dispreţul pentru „mojici", se mai alia cu turbarea şi cu furia neputinţei.

Vania Răutu a legat totuşi cunoştinţă şi chiar prietenie cu un seminarist, Vasile Giurilă din judeţul Orhei, — un băiat blond, de vârsta lui, cu luciri de oţel în ochi.

După primele sondări şi încercări de discuţie, Vania Răutu în curând şi-a dat seama de tăria intelectuală şi morală a noului său tovarăş, despre inteligenţa lui vie ca şi de caracterul său.

Dar lucrul mai de seamă era că Vasile Giurilă aducea o notă cu totul nouă.

Prietenii lui Vania Răutu din liceu, — chiar fără excepţie pentru Prestea şi Pătraşcu, — dacă nu se simţeau rusificaţi pe deplin, se credeau mai presus de distincţiunile naţionale: revoluţionari internaţionali, cetăţeni ai lumii.

Nici odată Vania Răutu n'a putut uita prima seară când, la discuţiunile cenaclului de liceeni, au luat parte şi Vasile Giurilă cu alţi doi seminariști.

Vania Răutu a dat atunci cetire unui număr

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

al foii revoluționare clandestine, tipărită în străinătate, „Vperiod" (Inainte).

Articolul de fond (atribuit directorului revistei, P. Lavrov, autorul „Scrisorilor istorice"), cu multă căldură predica datoria pentru orice revoluționar, și chiar pentru orice intelectual, — conștient de misiunea ce-i pune pe umeri istoria, — de a „merge în popor".

Un revoluționar, — scria P. Lavrov, — trebuie să apară în ochii țărănimii desbrăcat de orice vestigiu de privilegii sociale. Trebuie să vie în sânul satelor ca un *muncitor*, câștigându-și viața prin muncă fizică. Numai așa poate dânsul inspira încredere și răspândi evanghelia revoluționară printre muncitorimea satelor.

Prietenii au și început atunci să facă planuri, cum ar putea și dânșii, „înarmați cu toată știința veacului", să pornească în mijlocul țărănimii basarabene și să se așeze în sate ca simpli muncitori.

— „Dar cum aveți să mergeți voi în *popor?*" — — întrebă deodată Vasile Giurilă: „Credeți că e destul să vă puneți un suman în spate și opinci în picioare? Dar nici nu știți măcar să grăiți mai omenește în limba lor!"

— „Dar țăranii nu sînt șoviniști. Apoi nu se cer prea multe cunoștințe linguistice ca să le poți vorbi; și, la urma urmei, înțeleg și ei puțin rușește", — obiectă hotărît Moise Roitman: „Apoi socialismul poate birui prin simpla în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

frățire a muncitorilor, fără deosebire de caracter etnic sau de religie, împotriva burghezimii internaționale. O societate nu poate fi dar clădită mai liberă și mai fericită decât pe o temelie anațională".

— „Bine!" — răspunse atunci Giurilă —: „Dar Lavrov spune că țăranul nu trebuie să te privească ca pe un străin. Și cum te va privi el, când îi schimonosești limba? Și apoi nu te înțelege și nici nu-l înțelegi. Ce? Credeți voi că un popor e ca un sac de păpușoi: l-ai turnat sub piatra morii istorice, și ese făină sau păsat? Apoi pentru ce o mie de ani Europa a fost învelită în întuneric după căderea imperiului roman? Pentru ce a trebuit să treacă o mie de ani până ce s'au închegat din dărâmăturile civilizației antice popoare noi, cu limbă nouă și cu sufletul nou? Priviți ce se petrece la noi în Basarabia: nemernicia de sus, sălbătăcia de jos! Nici o rază de lumină nu poate pătrunde în întunericul satelor din cauza stratului impermeabil pe care îl formează cultura străină a intelectualilor noștri. De aici și corupția, stricarea de moravuri, josnicia, servilismul, lipsa de orice rezistență față de împilare și opresiune. Și chiar dumneata, Roitman, trebue să-ți dai seama că pe acest teren prinde aici cu atâta ușurință virusul antisemit. In această stare de lucruri cultura nu poate pătrunde nici în popor, nici în clasele superioare ai căror mem-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/mdrr1901-1932

bri dacă nu mai sînt moldoveni, nu sînt încă nici ruşi; n'au învăţat dela ruşi decât să urle lozincile obscurantismului, ale intoleranţei, ale urii. Civilizaţia omenească nu poate fi asimilată de un popor decât în forma culturii sale proprii, — altfel ea rămâne ca o bibliotecă cu cărţi frumoase, dela care cheile s'au pierdut. Şi în zadar citiţi şi discutaţi aici, revoluţia nu se poate face fără masse, iar massele nu pot urma nişte avortoni intelectuali care nu sînt în stare să le aducă lumina civilizaţiei în forma accesibilă lor".

Odată cu discuţiunile aprinse de problemele ridicate de acest fiu de popă, Vania Răutu vedea lămurit că dinaintea lui se deschideau perspective nebănuite până atunci.

Marii „narodnici" ruşi, — Glieb Uspenschi, Zlatovraţchi, Zasodimschi, Eliseev, poetul Necrasov, — cântau slava ţăranului rus, predicau apropierea de el.

Dar ţăranul moldovan din Năpădeni, din Cerleni, din Ciripeni, din Solonţi pe care-l cunoştea el, Vania, nu era ţăranul rus. Nu numai că vorbea altă limbă decât cea rusească, nu numai că se afla pe o altă treaptă de cultură, dar avea şi altă mentalitate şi alt suflet. Cum dar s'ar fi putut apropia de acest suflet, el, Vania Răutu, care nu cunoştea nici trecutul lui şi nu văzuse până atunci nici o singură carte scrisă în limba lui (afară de biblie)?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lar din literatura lui nu cunoștea decât cântecele auzite dela evreul Lemeș?

La liceu, la cursul de geografie, despre români și România el aflase doar atâta:

„Principatele-Unite ale Valahiei și Moldovei. Capitala București; populația trei jumătate milioane de locuitori, în majoritate români. Produce porumb, prune uscate și vin acru..."

Iar profesorul Șimanschi, mare slavofil, a încercat odată chiar să dovedească că „moldovenii" sînt slavi românizați, datori deci să se întoarcă la matcă!

In afară de aceste elucubrațiuni, numai insultele și batjocura Marincăi Scărnăvie, vecinic exasperat împotriva „Rromanilor", aduceau aminte băieților de liceu despre originea lor!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm.1901-1932

CAP. XXXIV.

„ODESSIȚII"

O nouă împrejurare a lărgit încă cercul de viziune al cenaclului lui Vania Răutu, și a așezat pe altă temelie întrunirile lui.

Aceasta a fost cunoștința făcută de Vania cu „Odesiții".

După moartea lui Tosia, starea sănătății Smaragdei Theodorovna impusese soților Răutu o călătorie în străinătate. Vara aceia au petrecut-o în munții Elveției.

Costea și Maşa au fost lăsați în grija coanei Anica Brăşevan, fostă Mesnicu, iar pe Vania Natalia Chirilovna Voronin îl luă la Odessa, unde soții Voronin aveau închiriată o frumoasă căsuță pe malul Mării Negre la „Fontan", — celebra suburbie de vile a Odessei.

Natalia Chirilovna, foarte afectuoasă și întotdeauna drăguță cu Vania, nu-l stingherea întru nimic. Incât el aproape în fiecare zi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

putea merge în oraș, de care „Fontanul" era legat cu o linie de tramvai.

Vasile Vasilievici Saharov, acum un „vechiu student" cu o mustăcioară subțire și cu o bărbuță neagră încrețită, — a introdus pe Vania într'o lume nouă; între altele l-a prezentat Verei Nicolaevna Marmarov, care în urmă avea să aibă un rol atât de însemnat în viața lui Vania. Pe atuncea ea era o foarte tânără și delicioasă fetișcană de abia șaptesprezece ani, cu un bogat păr blond buclat, cu ochi albaștri senini și adânci, ca lacuri de munte, și cu un zâmbet care prin el însuși lumina și aducea bucurie tuturora.

Dar pentru moment un mai mare interes prezenta pentru Vania legătura cu frații Goncev, — Grișa și Polia, — elevi ai liceului din Odessa, unde fuseseră transferați din Chișinău, după permutarea la Curtea de Apel din Odessa a părintelui lor, — un înalt și integru magistrat.

Frații Goncev, deși numai cu puțin mai în vârstă decât Vania, erau mult mai avansați decât el în atmosfera revoluționară.

Ei își puteau procura regulat publicațiunile clandestine, și formaseră și dânșii un cerc la care luau parte elevii și elevele din școlile secundare din Odessa.

Sub direcția Verei Nicolaevna Marmarov, — cunoscută în cercurile tineretului revoluționar sub porecla de „tovarășul Undina" aveau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr1901-1932

loc aproape în fiecare sărbătoare şedinţe de „auto-instrucţie" în care se discutau atât cele citite în comun cât şi evenimentele politice la ordinea zilei.

Din pricina lui Vania a fost pusă într'o şedinţă şi problema naţională.

Bine înţeles, „Odessiţii" erau cu toţii internaţionalişti şi nu recunoşteau nici o însemnătate factorului etnic.

— „Barierele, pe care deosebirile naţionale le ridică între popoare" — afirma Polia Goncev, — un băetan foarte lung şi foarte subţire, cu un cap mic cu trăsături fine care contrasta cu voce adâncă şi puternică de bas de adolescent —: „toate îngrădirile acestea, care rezultă din mulţimea de limbi, stau în calea progresului; din ele izvorăsc conflicte şi războaie care asigură dominaţiunea exploatatorilor şi a opresorilor".

— „Nu deosebirile de naţionalitate şi de limbă produc conflicte şi războaie", — obiecta cu multă vioiciune Vania: „Nu s'au războit oare între ele, veacuri îndelungate, diferitele stătuleţe germane şi republici italiene, cu toată comunitatea de origină etnică şi de limbă? Iar Franţa, cu Bretonii, Normanzii, Provensalii, Catalanii şi Bascii ei, nu mai puţin formează o unitate armonioasă. Nu poate fi monotonie şi uniformitate acolo unde este viaţă. Toată bogăţia naturii isvorăşte din varietatea formaţiunilor organice. Şi civilizaţia,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ca un produs armonios al omenirii, presupune, ca o condiție neînlăturabilă, colaborarea dintre geniile atât de variate ale marilor națiuni. Națiunea engleză, ca și cea franceză, germană, italiană sau spaniolă, tocmai mulțumită deosebirilor dintre ele, au adus, fiecare, un prinos neprețuit la tezaurul comun al civilizației umane. Desnaționalizarea unui popor îl transformă întotdeauna într'un corp inert, într'o greutate moartă care se pune în calea propășirii mondiale".

Vorbind, Vania parcă avea înaintea ochilor săi satele moldovenești oropsite din cotitura Năpădenilor.

„Tovarășul Undina" asculta cu multă atențiune argumentele lui Vania. De mai multe ori ea se ridicase de pe scaun, apoi iarăși se așezase, desfăcând și încheind din nou cureaua bluzei sale. La sfârșit, ea păși htoărît spre Vania și-i întinse mâna cu acel gest de „bun camarad", care-i era caracteristic, declarând:

— „Tovarășe Pimperlic! (spre a se conforma normelor de „conspirațiune", Vania fusese prezintat sub această poreclă), chestiunea pe care o ridici mai trebuie discutată pentru ca să putem pune de acord interesele culturii naționale cu necesitățile revoluției sociale".

Vania era în șaptelea cer.

Astfel a fost hotărîtă colaborarea Odessiților cu Chișinăuțenii, s'au stabilit mijloacele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

de comunicaţiune, şi Vera Nicolaevna s'a angajat să asigure „adresele conspirative".

Vania Răutu a conceput imediat un plan grandios al organizării „cercurilor de auto-instrucţie" în toată regiunea din Sud-Vest, în scop de a pregăti cadrele Revoluţiei.

In acest sens el şi-a şi primit „mandatul" din partea Odessiţilor pentru Chişinău.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXXV.

„ZWEI SEELEN WOHNEN, ACH! IN MEINER BRUST".

Vania se întoarse la Chișinău după sfârșitul vacanței socotindu-se „luptător înregimentat în marea oaste a Revoluției mondiale".

Și, la vârsta de patrusprezece ani, în noua lui ipostază de „revoluționar mondial", el vedea viața în altă lumină și în altă perspectivă de cum o văzuse ca „Pușchin" al școalelor din Chișinău, sau ca băețașul din Năpădeni.

De fapt însă el rămăsese tot sensibilul pupil al Irinei din Năpădeni precum și visătorul și expansivul „Pușchin" din Chișinău.

In gazdă la doamna Agripina Bonin, el era foarte fericit pentru că avea alături de el acuma pe Costea care se înscrisese în clasa pregătitoare a liceului. Vania îi sacrifica multă vreme ca să-i ușureze transplantarea din Năpădeni și aclimatizarea în mediul școlar.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

El se credea dator să ferească pe Costea de suferinţele prin care trecuse el sub oblăduirea lui Tosia.

Şi îl bucura nespus dragostea pe care o manifesta cu fiecare prilej bunducul său de frate, drăgostos, dar în deobşte tăcut şi puţin expansiv.

L-a dus îndată în casa Lungeştilor, pe care continua să o frecventeze cu toate că Saşa Lungu nu avea nici o inclinaţiune spre preocupări literare sau ştiinţifice, şi mai puţin spre cele revoluţionare.

Numai surorile lui, — mai cu seamă Tania — s'au arătat accesibile propagandei revoluţionare. Tania citea cu multă silinţă toată „literatura" revoluţionară pe care i-o dădea Vania, şi asculta povestirile lui, ca fermecată, cu ochii scânteietori, cu umerii ridicaţi în sus spre gâtul ei scurt, cu faţa întotdeauna aprinsă.

El se simţea acasă la el şi mulţumit în sânul familiei Lungu şi în intimitatea cu Costea. Dacă dânsul ar fi urmat numai îndemnul firii sale, nu s'ar fi despărţit niciodată de acest mediu.

Dar acum conştiinţa nu-i dădea răgaz. Ea nu-i mai permitea nici cele mai simple şi nevinovate plăceri. Mustrările de cuget îl chinuiau pentru orice petrecere sau distracţiune pe cari şi le îngăduia.

Discursurile lui Porfirie Nicolaevici Manin,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/an/1932-1933/

— în lumina învățăturilor lui Lavrov, Dobroliubov și Mihailovschi, îl încărcau personal și direct cu răspundere pentru generațiile de boeri asupritori și împilatori din Năpădeni. El nu putea dar găsi echilibru sufletesc, nu putea fi împăcat cu sine însuși, dacă nu ispășea păcatele strămoșilor prin jertfa de sine, sfărâmând orice solidaritate cu „clasa impilatorilor", din care ieșise.

Vania Răutu cu firea lui entuziastă, biruindu-și dar dispozițiunile spre o viață tihnită în sfera preocupărilor pur științifice și literare, pășì cu hotărîre pe calea pe care îl mâna „conștiința bolnavă" de „pocăit".

La prima întâlnire a prietenilor, care a avut loc la Moise Roitman, Vania comunică propunerile Odessiților și făcu apel la conștiința lor de „proletari intelectuali".

Privind în jurul lui, dânsul avu inspirația să declame celebra poemă de Turghenev, evocarea imperativului de conștiință revoluționară:

— „Văd o imensă clădire. In fațada ei e deschisă o portiță îngustă. Dincolo, întuneric intens. Pe prag stă o tânără copilă. Din adâncimile întunericului suflă o voce glacială și înceată: *Știi tu, care vrai să treci peste acest prag, ce te așteaptă?* — *Știu!* răspunde copila. — *Frigul, foamea, ura, disprețul și hula, închisoarea, suferința, poate și moartea?* — *Știu Sînt gata.* — *Și din partea părinților și prie-*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr1901-1932

tenilor de ieri? — Știu! și din partea lor. — Ești gata și la crimă? Copila își pleacă smerit capul: — *Sînt gata chiar pentru crimă!* După o clipă de tăcere răsună din nou vocea surdă: — *Intră!* Copila trece peste prag și un văl gros cade în urma ei..."

Vania, adânc emoționat puse prietenilor săi întrebarea:

— „Sînteți gata să suferiți ura și prigonirea? Să vă jertfiți viața? Sînteți gata și pentru crimă?".

A urmat un moment de tăcere. Apoi, palizi, copiii au răspuns cu toți, ba chiar „egoistul" Ion Prestea, mai hotărît decât ceilalți:

— „Sîntem gata!"

Astfel a fost constituită la Chișinău prima celulă revoluționară din care făceau parte, alături de cuconașul din Năpădeni Vania Răutu, „jidanul" Moise Roitman, „țăranii" Ion Prestea și Nicolae Pătrașcu, și „teologii" Vasile Giurilă și Andrei Găină.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXXVI.

„TOVARAŞUL UNDINA"

In curând funcţionau la Chişinău nu mai puţin de şaptesprezece celule, din care făceau parte elevii din seminar, din şcoala reală, din liceul de fete şi câţiva gimnazişti, mai cu seamă dintre elevii evrei.

Creator a şaptesprezece focare de viitori eroi ai revoluţiei mondiale, Vania Răutu se repezi în cele dintâi două zile de sărbători consecutive la Odessa, să-şi comunice triumful Verei Nicolaevna Marmarov.

Acolo la gazda „conspirativă" el dete peste un tânăr păros, sumbru şi tăcut, care fierbea ceva pe o lampă de spirt şi se uita chiorîş la Vania, frecându-şi cu dosul mânii vârful nasului.

— „Aş vrea să pot vedea pe Vera Nicolaevna Marmarov" — îi declară timid Vania.

Părosul îl privi cu ostilitate, scuipă cu dispreţ în lături pe jos, şi-i răspunse:

— „N'o cunosc!"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

Vania a rămas cu gura căscată:

— „Cum n'o cunoaşteţi? Am fost împreună la Polia Goncev şi dânsa m'a prezentat, — eu sînt Vania Răutu, membru în comitetul cercurilor de auto-instrucţie din Chişinău".

Părosul scuipă cu un dispreţ superlativ, şi dându-şi cu putere o lovitură cu dosul mânii în nas, se oţări:

— „Nu cunosc nici pe Polia al dumitale, dracu' ştie cum îl chiamă, nici pe Vania ducă-se pe pustiu, de unde o fi, nici cercul de idioţi care te-a putut alege în vre-un comitet. Înţeles?"

— „Dar îmi spuneaţi cu toţii *Pimperlic*".

— „Pe tovarăşul Pimperlic îl cunosc; şi-mi pare rău că nu ştie abecedarul conspiraţiunii..."

Vania înţelese, însfârşit!

— „Aş vrea să văd pe tovarăşul Undina", — spuse el ruşinat.

— „Am să-i comunic! La ora unsprezece şi douăzecişicinci vei avea răspunsul în faţa vitrinei magazinului Toinet din strada Richelieu. Cât e just ceasul la dumneata? Eu sînt Marat".

Cu mult înainte de ora fixată Vania se plimba nervos lângă magazinul de mobile din strada Richelieu, privindu-şi ceasul la fiecare două minute şi pândind în toate părţile apariţia nădăjduită a Verei Nicolaevna.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Fix la momentul stabilit îl zări pe „Marat" și se aruncă radios spre dânsul.

Dar părosul și sumbrul conspirator se strâmbă așa de feroce la el, parcă gata să-l înghită, — încât bietul „tovarăș Pimperlic" încremeni pe loc:

— „In fața vitrinei!",— îi șueră fioros Maratul conspirativ și trecu înainte.

Vania, simțindu-se ca un câne bătut se postă umil „în fața vitrinei".

Peste câteva clipe i se alătură și conspiratorul, făcându-se că admiră mobilele expuse, — și-i furișă în mână un bilețel:

— „Conspirația e prima datorie a revoluționarului", — îi șopti dânsul, clocotind.

Vania citi bilețelul: „Ora patru jumătate; Bulevardul Nicolae, pe bancă lângă statuia Ecaterinei".

Imbujorată de adierea vântului marin de toamnă, sub căciulița ei de astrahan negru care nu-i putea stăpâni buclele blonde, strângându-și bărbia în gulerul tot de astrahan al paltonașului care-i învelea silueta feciorelnică, — tovarășul Undina salută cu gravitate pe tovarășul Pimperlic.

Sub cerul senin, razele soarelui de apus se resfrângeau pe tot întinsul mării în mii de luciri sclipitoare.

Rezemați de balustradă, cu fața spre ne-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/imdr1901-1932

sfârşirea undelor verzi scânteietoare şi înspumate, conspiratorii discutau problemele de organizare ale „cercurilor de auto-instrucţie".

Raportul tovarăşului Pimperlic aprobat, planul de expansiune în celelalte centre şcolare stabilit, — tovarăşul Undina întrebă:

— „Ai citit pe Karl Marx, tovarăşe Pimperlic?", — şi ochii albaştri, mai adânci ca marea şi mai senini ca cerul, îl priveau cu gravitate.

Tovarăşul Pimperlic de ruşine, se făcu mai roş ca macul şi abia putu bolborosi :

— „Nu l'am citit încă, Vera Nicolaevna. Mă tem că nu-l voi putea încă înţelege..."

— „N'ai studiat încă economia politică?"

Vania lăsă în jos capul în tăcere, strângându-şi mânile la piept.

— Câţi ani ai?", — îl interogă severul tovarăş Undina.

— „*Aproape...* cincisprezece", — îngăimă vinovat interogatul.

— „Pentru *Capital*, e încă prea de vreme" — hotărî încercatul tovarăş Undina, de pe piedestalul celor şaptesprezece ani: „Dar cel puţin *Manifestul Comunist* trebuie să-l citeşti. Ţi-l voi procura eu. Numai atunci vei şti pentru ce ne jertfim noi..."

Globul inflamat al soarelui se scufunda în abisul mării, aprinzând mii de făclii roşii printre încreţiturile întunecate, cu panaşele lor albe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vania, ridicat deasupra lutului pământesc, transfigurat de fericire negrăită, prindea în adâncimea ochilor albaștri reflexul flăcărilor solare...

Pojarul mistic aprins în sufletul lui Vania Răutu de acest reflex nu a mai fost stins.

Dar lutul pământesc îl trăgea în jos.

Acum și mai mult el simțea mustrări de cuget și vedea o scădere morală în fiecare ceas de veselie nevinovată petrecut în sânul familiei Lungu.

Mai cu seamă dacă îl ispitea cu o prăjitură incorigibila Tania, — care avea darul să prefacă pe ferocele revoluționar în copil sentimental și blajin prin niște mijloace ridicol de simple: cu o furculiță băgată în buzunar, pe care Vania pe neașteptate o găsea acolo în mijlocul unei conferințe, cu un ghem de lână roșie aninat la spate, care stârnea ilaritatea obștească, sau cu schimonosiri și pastișări de gesturi și de cuvinte ale membrilor cenaclului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXXVII.

CEASUL.

In iarna aceasta Vania s'a simţit însă vinovat de o scădere mai gravă.

Pentru trecerea în clasa a cincea, Iorgu Răutu dăruise lui Vania de ziua lui un ceas de aur, un superb „Patek" cu repetiţie, care la presiune vestea ora în sunete armonioase, fără să te mai uiţi la cadran.

Vania era grozav de mândru de acest „Patek cu certificatul fabricantului", — cum nu-l aveau nici profesorii. El mereu îl scotea din buzunar, la curs şi în stradă, şi nu se mulţumea să vadă ceasul, dar îl făcea să şi bată ora, — mai ales dacă cineva o putea auzi.

In subsolul unei case dărăpănate din strada Mihailovsca se găsea o mică papeterie, cu accesul direct din stradă prin câteva trepte de piatră, roase de vreme.

In această papeterie, condusă de o femeie fără vârstă, palidă şi extrem de slabă, Vania obişnuia să se aprovizioneze cu caete, creioa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

ne şi peniţe, primit fiind întotdeauna cu atenţie deosebită ca un „client serios".

Intrând în prăvălie într'o zi, Vania, după ce-şi făcu „Patekul" să bată ora, observă pe patroana plângând cu hohote, cu capul rezemat de tejghea. La intrarea muşteriului, ea îşi vârî batista în gură şi numai umerii i se cutremurau; nemişcată, cu ochii încercuiţi de dungile roşii ale genelor inflamate, ea parcă privea din abis, şi nici nu vedea pe Vania.

— „Ce s'a întâmplat?" întrebă Vania, băgându-şi stingher „Patekul" în buzunar.

Era o vulgară şi jalnică poveste a micilor mizerii.

Soţie de funcţionar bătrân şi paralizat, a cărui pensie nu era îndestulătoare pentru a întreţine o familie cu doi copii în şcoală, biata femeie se sbătea cu micul ei comerţ, să îngrijească pe bolnav şi să dea învăţătură copiilor; o poliţă de două sute de ruble protestată şi investită cu formula executorie ameninţa cu ruina desăvârşită, cu soţul lăsat pradă boalei cumplite, cu copiii aruncaţi în stradă...

Vania se simţi ca trezit dintr'un vis fascinant şi urât.

El scoase ceasul din buzunar, îl aruncă cu lanţ cu tot pe tejghea şi fugi spunând doar în treacăt :

— „Luaţi! Costă de trei ori mai mult..."

El văzu numai abisul ochilor negri înspăi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

mântaţi de bucurie, şi două braţe scheletice aruncate în lături.

Peste puţin timp doamna Bonin observă dispariţia ceasului. Dar toate investigaţiunile şi insistenţele ei au fost zadarnice. Vania tăcea.

Astfel Agripina Ivanovna a fost silită să scrie la Năpădeni.

O scrisoare, foarte acidă, a Smaragdei Theodorovna, l'a făcut să plângă, dar nu i-a descleştat gura.

Pe la papeteria din strada Mihailovsca, Vania nu a mai dat.

Cu mult mai târziu Iorgu Răutu reuşi să răscumpere ceasul din amanet şi avu generozitatea să-l restituie lui Vania.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXXVIII

REMINISCENȚE.

La Năpădeni îl așteptau pe Vania Răutu noi încercări.

Șmaragda Theodorovna la vârsta de aproape treizeci și cinci de ani, cu silueta îngreuiată, cu trăsături aspre și cu privirea severă, se cristalizase desăvârșit ca matroană temută a societății județene.

Ea părea resemnată, după pierderea lui Tosia, și cu atât mai mult se consacra îngrijirilor pentru Maşa, — la opt ani o fetiță care promitea mult ca frumusețe, o fire ascunsă și insinuantă, apăsată de o dragoste geloasă și intolerantă.

Pentru Vania Răutu a fost o surpriză de a găsi instalat în camera lui pe Pavluşa Braşevan, invitat anume de Smaragda Theodorovna, cu nădejdea influenței bune din partea lui asupra lui Vania.

Influența exercitată de Pavluşa, din neno-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromania.ro/mdrr1901-1932

rocire, se îndreptă cu totul în altă direcţie decât cea dorită de Smaragda Theodorovna.

Pavluşa Braşevan, acum un tânăr „domn" cu pretenţii la eleganţă, era foarte popular în mediul cucoanelor bătrâne, ca băiat cuminte şi serviabil, cu idei sănătoase şi maniere bune; iar în acel al duduilor tinere — pentru înfăţişarea lui plăcută, cu toată culoarea măslinie a feţii.

La pragul celor douăzeci de ani, cu mustaţa mică ce-i umbrea buza, şi cu mari ochi negri, dânsul era şi un profesional răpitor de inimi în sânul tineretului feminin din domesticitate, — având şi multe aventuri printre femeile şi fetele din sat.

Din prima zi el începu să-şi bată joc de „candoarea de porumbiţă" a lui Vania.

Amintirile lui Vania Răutu au rămas apăsate din copilărie de o icoană urâtă.

La şase ani, după măritişul Irinei, îngrijia de el bona Mina, sub înalta directivă a Margaretei Jozefovna.

Aceasta din urmă nu găsea necesar să se jeneze prea mult faţă de „un copil care nu înţelege încă nimic", şi adesea parcă găsea o deosebită plăcere să nu-şi dosească faţă de Vania detaliile de toaletă. Inconştienţă, sau poate şi perversitate de femeie nesocotită de bărbaţi, — ea se plimba de multe ori prin ca-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1952

mera lui Vania numai într'o cămașă scurtă, care la orice aplecare sau gest mai viu, desvelea peisagiile dezolante ale anatomiei ei de cărnuri veștede.

Vania în aceste ocaziuni era totdeauna prins de un desgust violent, dar și de o neînțeleasă surescitare.

Îi era scârbă, și în acelaș timp nu se putea stăpâni să nu urmărească evoluțiunile Margaretei Jozefovna, la pânda noilor revelațiuni.

Vania Răutu, — crescut de mama Irina care nici ea nu făcea multe fasoane față de el, trăit în mijlocul copiilor de țărani care nu cunoșteau nici îmbrăcăminte complicată nici nu se fereau să se scalde băieți și fete împreună, nu era un copil de o „inocență" cristalină, pentru care să fi existat vre-un mister feminin impenetrabil.

De altfel în mediul rustic, în raporturile simple de la țară, ca și în traiul printre animalele domestice, el nu avea nevoie de inițiare specială în ce privește procesul vieții.

Dar față de Irina, față de Ilenuța și în urmă față de prietenele sale eleve ale liceului din Chișinău sau Odessa, el nici odată nu s'a simțit stingherit sau tulburat de contactul feminin. Chiar episodul romantic cu Aniuta Burlacu era cu desăvârșire străin de sensațiuni impure.

Reminiscența peisajelor sahariene desvelite

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de Margareta Jozefovna rămânea un fapt izolat, fără nici o legătură cu celelalte raporturi ale lui faţă de sexul frumos.

Amintirea lor îi provoca numai un sentiment de aversiune, ca aspectul unei tumori urâte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XXXIX.

PAVLUŞA BRAŞEVAN.

Lui Pavluşa Braşevan parcă i-ar fi făcut plăcere să atragă atenţiunea lui Vania asupra detaliilor de anatomie feminină şi să-l lumineze asupra proceselor fiziologice.

Vania se simţea îngrozit şi revoltat de aceste indiscreţiuni, dar în acelaş timp începu să-şi dea seama că şi femeile au picioare sub clopotul fustei, căuta să surprindă dezvelirea gleznei sau pulpei la o mişcare mai vie, şi să urmărească curbele siluetei şi contururile tăinuite ale sânilor feminini.

Intr'o noapte însă pedagogia lui Pavluşa Braşevan a întrecut măsura.

Prin domesticitatea Năpădenilor se găsea pe atunci şi Pelaghia, — o fată de vreo optsprezece ani, foarte voinică, cu forme sculpturale, deşi figura îi era foarte oarecare, cu trăsături banale şi o carnaţie spălăcită.

Nu era greu de ghicit pentru Vania că Pavluşa Braşevan o urmărea cu asiduităţile lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi că fata nu rămânea insensibilă faţă de acest cuconaş întreprinzător.

In acea zi Pavluşa prevenise pe Vania de cu seară că Pelaghia va veni în camera lor:

— „Înţelegi?" — îi spuse el: „Ea doarme în subsol cu celelalte slugi şi sub paza cerberului de Margareta Jozefovna care crapă de ciudă că nici un bărbat nu vrea să se uite la ea, şi mănâncă de vii pe toate fetele drăguţe. Pelaghia vrea să se furişeze aici. Dar nu ştiu ce să fac cu tine? Pentru prima oară are să-i fie ruşine; apoi mie nu-mi place nici să bâjbâi prin întuneric. Are un corp aşa de frumos! Şi ar fi bine să stai chiar dincolo de uşă, pentru mai multă siguranţă..."

Vania îngheţă.

Noaptea aceea a fost o noapte de coşmar; tremura fără să poată adormi o clipă, astupându-şi urechile şi totuşi ascultând şoaptele şi mişcările de după uşă.

După ce Pelaghia, acoperindu-şi faţa cu cotul, s'a strecurat ca o umbră pe lângă el spre scară, Vania intrând în cameră, nu mai putea suferi nici aspectul patului lui Pavluşa, nici, mai cu seamă, mirosul care infesta aerul, cu toată fereastra deschisă.

Pavluşa Braşevan i-a otrăvit astfel lui Vania toată vara aceea. El se simţea vinovat faţă de părinţi ca tăinuitor al unor porniri urîte şi desonorante; dar în situaţia lui în familie nu putea destăinui nimănui amără-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ciunea sa. Nici măcar cu mama Irina și Ilenuța el nu putea avea în această privință aceleași raporturi calde și deschise ca în trecut.

In întâlnirile lui cu tovarășii din sat, limbajul lor adesea crud, — în care el înainte nu vedea decât denumirile populare, dela sine înțelese, ale lucrurilor banale și cunoscute, — acuma prin asociație de idei, îl irita și-l tulbura.

Și totul par'că era învelit în reminiscența revelațiunilor obscene de altă dată ale Margaretei Jozefovna.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XL.

CALEA REVOLUȚIEI.

La Chișinău, din fericire, scufundat în atmosfera altor preocupări și interese, Vania se emancipa de obsesiunea deprimantă provocată de contactul cu Pavluța Brașevan.

Sub aripa Ecaterinei Matveevna Lungu, în viața aceea de familie tihnită și plină de afecțiune, el putea relua contactul atât cu prietenele dela liceu cât mai cu seamă cu Tania Lungu, precum și cu „tovarășul Undina" din Odessa, fără ca suggestiunile lui Pavluța Brașevan să tulbure aceste raporturi.

La doamna Bonin el a găsit în Petea Stan un prețios ajutor în această fază de activitate intensă, în care el nu mai putea da multă atențiune studiilor de liceu.

Cu un devotament care se ridica până la eroism, Petea pregătea pentru prietenul său toate lucrările scrise.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1977

Nu mai puțin Vania a găsit sprijin în idealismul romantic al camaradului său.

Acesta, deși nu scria versuri, poetiza toate fetele, și printre toate alegea una pe care o încununa ca pe regina inimii sale; pe ea o înzestra cu toate virtuțile și cu toate darurile imaginabile, intelectuale și trupești; în adorațiunea lui, — religioasă în sensul adevărat al cuvântului, — el era gata să se jertfească la un singur gest al zânii visurilor sale.

Dar era deajuns manifestarea vreunei slăbiciuni trupești, cel mai ușor vestigiu, de pildă, de tulburare a digestiunii, la aceea ce trebuia să fie o ființă eteree și imaculată, — pentru ca Petea să fie aruncat în besna desnădejdii și să dărâme implacabil piedestalul zânei.

In contactul cu un astfel de suflet, sugestiunile lui Pavluța Brașevan se risipeau ca fumul.

In anul acesta Vania, cu multă trudă, a reușit însfârșit, să pună mâna, prin contrabandă pe o bună gramatică românească și între altele pe un volum de „Doine și Lăcrămioare" de Vasile Alecsandri, — prima carte românească tipărită ce-i căzuse în mână!

La studiul mai serios al limbii românești literare, care astfel putea fi început, au luat de îndată parte și moldovenii din „cercurile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de auto-instrucţie", şi mai cu seamă seminariştii.

Şi de atunci dânşii au prins şi obiceiul de a vorbi româneşte între ei, când nu erau de faţă elemente străine.

Dar în curând evenimente grave au îndreptat atenţiunea revoluţionarilor noştri în altă direcţie.

Lupta partidului „Narodnaia Volia" (Voinţa poporului) împotriva ţarismului lua forme tot mai violente.

După asasinatele diferiţilor demnitari ai statului, a urmat o serie de atentate împotriva împăratului Alexandru al II-lea.

Atmosfera în toată împărăţia era încărcată cu electricitate în prevederea catastrofei iminente.

Chiar în societatea somnolentă a Basarabiei se observa oarecare agitaţie şi aşteptare.

Iar „celulele" lui Vania Răutu trăiau într'o efervescenţă continuă; toţi se credeau părtaşi la acţiune şi aşteptau ceasul suprem când vor fi chemaţi la fapte eroice.

Vania circula mereu între Chişinău şi Odessa, unde se formase un „Comitet central al cercurilor de auto-instrucţie din Sud-Vest", din care făcea parte şi dânsul, şi care reuşise să grupeze treisprezece licee şi vreo şase alte şcoli secundare din regiune.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-193

Moralul tineretului școlar era foarte ridicat. Iar la Chișinău, mai cu seamă după trecerea pe acolo a Verei Nicolaevna Marmarov invitată de Vania Răutu, oricine din cei optzeci de membri ai „celulelor" era gata să-și dea viața la ordinul „comitetului executiv" al partidului „Narodnaia Volia" în care se pretindeau înregimentați.

Cu acest prilej a intrat cu trup și suflet în acțiune și Petea Stan, care până atunci nu venea în contact cu „celulele" decât din admirațiune pentru Vania.

Dânsul și-a fixat definitiv obiectul de adorațiune.

Deși nu văzuse pe Vera Nicolaevna decât o singură dată în scurta lui viață, el i-a închinat toată ființa lui cristalină de idealist ireductibil, și a rămas credincios cultului ei până la moartea care în curând l-a secerat.

Manifestul comunist de Karl Marx și Fr. Engels, cu stilul său lapidar, în care fiece cuvânt părea tăiat în granit, cu nesfârșitele lui perspective istorice, cu patosul ideologiei sale, — stăpânea sufletele întregului tineret.

Dar Vania își punea îngrijat întrebarea, dacă îl poate acorda cu „țărăniile" sale basarabene?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XLI.

IAR NATALIȚA.

In aceste condițiuni i-a fost foarte greu lui Vania să plece în anul acesta în vacanță la Năpădeni, să apară din nou în situația de copil ținut sub o disciplină severă.

Agitat, dânsul căuta să-și potolească nervii în sporturi, ca vânătoarea și călăria, și se ducea adesea la Oniţcani în vizită la Natalia Chirilovna Voronin, singura din cercul cunoștințelor familiei pentru care Vania avea oarecare simpatie.

Natalia Chirilovna și la patruzeci și cinci de ani se menținea vioaie și cu mult interes pentru viață.

Carnațiunea ei blondă își păstra încă toată frescheţea; părul nu pierduse nimic din lustrul tinereții; cu agilitatea mișcărilor ei, cu toată silueta ei impozantă, ea părea acum mai tânără decât „mătușica" Smaragda Theodorovna.

Natalița arăta întotdeauna multă afecțiune

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui Vania, pe care îl cunoștea dela naștere și a cărui evoluție o urmărea cu interes.

Rămasă refractară față de normele moralei județene, — vecinica răsvrătire a lui Vania îi inspira toată simpatia. Cu drag discuta ea cu dânsul toate „materiile înalte", deși nu prea lua în serios revoluționarismul fugosului adolescent și nu-și ascundea slăbiciunea pentru plăcerile și bucuriile vieții.

— „Ta-ta-ta-ta-ta!" — îl întrerupea ea pe Vania: — „Trebue să știi, dragul meu, să-ți trăiești viața. De când e lumea au fost stăpâni și supuși, bogați și săraci, privilegiați și desmoșteniți. Iți otrăvești numai sângele degeaba, dacă încerci să îndrepți lumea. Dar pentru toți luminează soarele, pentru toți înverzește pădurea și înflorește câmpia, pentru toți apele murmură și răcoresc văzduhul, în care răsună cântecul păsărelelor, și pentru toți, — auzi, Vania, aceasta-i esențialul, — pentru toți există dragostea. Ia să-mi spui mai bine, ești îndrăgostit? Ai iubit vreodată o fată drăguță?"

Domnul Voronin, care acuma trebuia să fie purtat în fotoliu pe rotițe, zâmbea melancolic la sburdălniciile vecinic tinerei Natalița, și atleticul căpitan Varnavin, care la treizeci și cinci de ani părea prea puțin schimbat față de sublocotenentul adolescent pe care l-am cunoscut, aproba prin toate fibrele uriașului său corp teoriile Nataliței.

La întrebările indiscrete ale Natalici Chl-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaarhivania.ro/mdr1901-1932

rilovna, Vania tulburat și înroșit nu îndrăznea să dea nici un răspuns.

— „Bun, bun! Să fim discreți! Ia spune, îți place dansul? Știi să dansezi valsul?" — îl întrebă atunci dânsa.

— „Nu știu, n'am dansat nici odată", — îi răspunse Vania: „n'am avut vreme".

— „Ha-ha-ha-ha!" — isbucni în hohote Natalia Chirilovna: „dar atuncea nu cunoști una din bucuriile vieții, când te confunzi în ritmul muzicii cu o fată drăguță, strânsă la piept, care trăiește același fior cu tine, în armonia muzicii. Ce sînt Grecii și Romanii voștri, și toate logaritmele voastre, în comparație cu aceasta! Dar nu se poate! Trebue să te învăț cu valsul. Serghei Simionovici", — se adresă ea deodată către căpitanul Varnavin: „ia să ne cânți nouă la pian vreun vals frumos".

Și ea și începu să cânte în tact: „Tra-la-la, Tra-la-la", silind pe Vania s'o ție de talie și învârtindu-l într'un vals furtunatec.

Talia ei planturoasă, curbele bogate ale torsului în contactul strâns cu pieptul lui Vania, vârtejul dansului, și muzica plină de langoare și voluptate au turburat pe Vania; și după câteva tururi par'că-i venea ameteală, sângele i se urcase la cap, ochii i se turburaseră;... el se opri brusc în loc, nemaiputând face nici un pas.

Natalia Chirilovna îl privi curioasă, drept în ochi, și apoi se revărsă în triluri de râs :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Ha-ha-ha-ha! Tiens, tiens, tiens!" — și apucându-l de nas îi șopti: „c'est trop tôt encore pour vous, mon petit!" — și dându-i o ușoară palmă peste obraz îi porunci: „Hai! *Pașol!*"

Vania aștepta să se deschidă sânul pământului și să-l înghită...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XLII.

RUPTURA.

Acasă, Vania Răutu găsi în vara aceasta o atmosferă încordată.

Curtea se afla în conflict violent cu satele de pe moşie pentru dreptul de pescuit în iazul cel mare dela Ciripeni.

Prin aplicarea reformei agrare, proprietatea asupra iazului fusese lăsată stăpânului moşiei, dar şi foştilor clăcaşi le fusese recunoscut dreptul de folosinţă după „obiceiul locului".

De aci cearta : Smaragda Theodorovna interpreta această clauză astfel, încât nu admitea pentru ţărani decât dreptul de a adăpa vitele la iaz.

In casa lui Dumitru Moraru, membru în zemstvă, Vania a asistat la multe consfătuiri dintre săteni, şi simţea că dânşii nădăjduiau un sprijin din partea lui. Chiar Ilenuţa, —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

foarte crescută, cu liniile formate, sprintenă ca o lamă de oțel, cu coroana de păr blond îmbrobodită în jurul capului, îl privea cu așteptare.

Acum ea se purta ca „fată mare", foarte rezervată, și nu-și permitea familiaritățile de altă dată. Dar Vania la privirea ei se simți sub imboldul uneia din acele chemări cărora, împotriva fondului blajin și pașnic al firii sale, — el nici odată nu putea rezista.

Seara găsind în cerdac pe Iorgu Răutu singur, cu hotărîre abordă subiectul:

— „Tată, de ce nu lași pe oameni să prindă pește în iaz? Știi foarte bine că ei întotdeauna au prins pește. Și pentru ei aceasta înseamnă foarte mult, dar pentru matale ca și nimic, — căci pentru folosința curții este destul".

— „Măi băete, spui drept, n'ar fi mare treabă, dar așa se zice că este lege. Când era boerescul, ei prindeau pește, dar amu după ce au luat trei părți din moșie aproape pe degeaba, de ce să se mai lăcomească și la peștele din iaz?"

In momentul acesta intră în cerdac și Smaragda Theodorovna, care auzise ultimele cuvinte ale lui Iorgu Răutu. Cu vioiciune se îndreptă ca către Vania:

— „Ai fi bucuros să ne și desbraci pentru țărănoii tăi. Tu îi stârnești de nu se mai pot sătura. Nici la muncă nu ies, nici datoriile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu-şi plătesc. Işi lasă vitele în lanuri. Ştiu ei că au un ocrotitor în tine, şi că Egor Stepanovici îi slab şi se ia după tine. Dar să prindă peşte din iaz nu le dau voe. Să nu am eu măcar o bucăţică de peşte în post? Nu cumva să mănânc de frupt şi în Vinerea Mare, cum faci tu? De când ai venit nici n'ai călcat odată în biserică! Te-i fi nemţit, sau jidovit, sau ţigănit, dar numai creştin nu mai eşti. Incaltea să mă laşi să-mi ţin posturile, aşa cum a lăsat Dumnezeu, şi apoi trebue să rămâe ceva din munca noastră, cel puţin pentru Costea şi Maşa, iar tu vei face cu al tău, când va fi al tău, cum vei voi, — să dăruieşti toate la scârnăvii cum ţi-ai dăruit ceasul. Amu stăpâni sîntem încă noi".

Vania Răutu simţea că a venit momentul conflictului care se pregătea de multă vreme.

— „Aceasta înseamnă că eşti creştină? A fi creştină înseamnă a mânca în post mult curechiu murat şi mult peşte?"

— N'ai să mă înveţi tu ce înseamnă să fii creştin. Tu care ai uitat cum se face o cruce, şi n'ai prieteni mai buni decât toţi jidanii şi ţiganii".

— „Atunci îmi dai voe să-ţi spun, mamă,—" răspunse Vania pasionat şi tremurând de emoţie: „dă-mi voe să-ţi spun că nu eşti creştină. Te duci la biserică, arzi tămâe, posteşti şi crezi că Dumnezeu îţi ascultă blăstămurile.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

N'ai alt gând decât să agonisești cât mai multă avere. Și ce a spus Cristos în această privință? Judeci cu asprime orice slăbiciune și uiți cum judeca Cristos pe femeia vinovată. Ai ajuns spaima lumii! Și pe mine pentru ce mă chinuești din copilărie? Ce vină ți-am purtat eu de când eram încă un copil nevolnic? Și am auzit, cum a auzit și tata, cum mi-ai urat moartea! Ești mamă, ești creștină? Și acuma pentru un cuvânt bun pe care-l spun pentru acei care muncesc pentru noi toți, pentru dreptul lor pe care l-au avut din vechi, pentru ca să-și poată îndulci puțin hrana lor și a copiilor, îmi arunci cuvinte grele și ești gata să aduci tulburare în sat, din care Dumnezeu știe ce va ieși! Ești creștină? Dar cine sînt atunci păgânii?"

O paloare cadaverică acoperi fața smeadă a Smaragdei Theodorovna. Mai multe clipe ea nu putu rosti nici un cuvânt, apoi din gura-i cu greu descleștată, porniră în șoapte sacadate frânturi de cuvinte și fraze fără șir:

— „A! Ți-ai arătat firea! Pui de lup... lup... lup...! Ai fost blăstămul vieții mele, m'ai urît dela sânul doicii, hain ai fost cu noi toți... Trăești ca o lepădătură de cuc în mijlocul celorlalți copii!... Ții cu dușmanii noștri... Vrai să ne duci la sapă de lemn și acum nu ai liniște, când slujesc pe Dumnezeu cum înțeleg și cum pot! Blăstăm să fie pe capul tău!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/imdr1901-1932

Piei... Piei... Piei din ochii mei! Să trăeşti cu cine vrei şi cum vrei, dar nu cu mine în casa mea. A! A! Dumnezeule".

Smaragda Theodorovna se sbătea într'un acces violent de isterie.

Iorgu Răutu speriat o apucă în braţe şi făcu în tăcere, cu capul, semn lui Vania să părăsească odaia.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XLIII.

EXODUL.

Vania plecă pe scări din cerdac, eşi pe poartă aşa cum era cu capul descoperit şi lungi toată uliţa satului până la mama Irina.

Irina, când îl văzu, îşi făcu, speriată, cruce şi apucându-l de gât îi şopti cu spaimă:

— „Ce s'a întâmplat, Pimperlicule dragă, puiul mamei ?"

Vania tăcea. O oboseală mortală îl cuprinse, el nu se simţea în stare să-şi lămurească măcar sie-şi scena trăită. Intors în tăcere, el se duse în colţul în care din copilărie obişnuia să se odihnească la mama Irina, se culcă pe laviţă şi întors cu faţa spre părete trase perina sub cap.

— „Simioane", — şopti în tindă înspăimântată, Irina: „s'a întâmplat o nenorocire. Ce-o fi? Nu l-am văzut încă aşa. Du-te la curte să afli".

Vania privea păretele. Toată viaţa lui se desfăşura înaintea ochilor lui, dela primele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

licăriri ale conştiinţii, — şi acum el nu mai vedea în faţa lui decât portiţa îngustă din zidul misterios prin care din întuneric îl chema o voce adâncă şi gravă, ca pe fecioara din poezia lui Turgheniev.

In curând odaia Irinei se umplu de vecini.

Dumitru Moraru, Niculiţă, Ilenuţa, Simion şi Irina, abia puteau satisface curiozitatea obştească, povestind cele aflate dela curte.

— „Blăstămul mamei!“ — şopteau oamenii îngroziţi, făcându-şi cruce, şi priveau par'că cu teamă spre Vania Răutu, întins fără nici o mişcare pe laviţa din colţ.

— „Pentru noi, pentru noi!“ — cu vehemenţă repeta Ilenuţa: „Nu e păcatul lui!“

La aceste cuvinte se simţi par'că o uşurare în toată asistenţa.

— „Dar ce-i de făcut amu?“ — întrebă Dumitru Moraru.

— „Să-l lăsăm să se hodinească liniştit“ — răspunse Irina.

Şi cu toţii au eşit încetişor, în vârful degetelor din odaie.

N'a rămas cu Vania decât Ilenuţa, care se aşează pe laviţă alături de el şi, ca altă dată, îl mângâie pe cap şi pe obraji, şoptindu-i:

— „Vaniuşa dragă, nu-i nimica, Dumnezeu ne va ajuta, el ştie toate, ştie ce suflet ai, că numai din inimă bună ai grăit“.

In mângâerile acestea nespus de dulci, Vania sdrobit şi sleit de puteri adormi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Somnul n'a fost lung. El se trezi însă mai liniștit, hotărît și lămurit asupra cărării ce-i rămânea deschisă.

In lumina candelei dela icoană, el văzu silueta Ilenuții aplecată în rugăciune.

— „Ilenuță dragă!"— îi spuse dânsul: „m'am hotărît să plec îndată. Nu mi-ar putea da o căruță până la *Vogzal* tată-tău sau Simion?

El se ridică în picioare apropiindu-se de Ilenuța.

Aceasta se repezi spre el, îl îmbrățișă strâns la pieptul ei, îl sărută și se aruncă spre ușă șoptindu-i:

— „Căruța noastră e slobodă, te va duce Niculiță".

Vania a rămas pe loc, simțind încă pe piept ca o împunsătură a sânilor feciorelnici. Mama Irina s'a îngrijit de merinde, s'a învrednicit să aducă dela curte ceva din hainele lui Vania. Și în toiul nopții, Niculiță porni cu Vania în căruță, urmat de bocetele Irinei, de plânsul tăcut al Ilenuții, și de tăcerea plină de mâhnire și de simpatie, a sătenilor care aflaseră despre plecarea lui și veniră să asiste la acest exod.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PARTEA IV

LA PRAG

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XLIV.

„TALMUDISTUL".

In colţul de Sud-Vest al Chişinăului, la bariera Buiucanilor un grup de căsuţe vechi, par'că s'au adunat la sfat, şovăind dacă trebue să facă parte din viile mărginaşe, sau să intre în târg.

In una din aceste căsuţe aşezate în mijlocul unei curţi umbrite de salcâmi bătrâni, locuia văduva de mic negustoraş, Sarah Blumberg, care reuşise, primind în gazdă pe copiii de şcoală ai sărăcimii evreeşti din provincie, dacă nu să scape de mizerie, cel puţin să nu moară de foame, şi chiar să întreţină la liceu pe fiul său Isaac, unul din membrii „cercurilor de auto-instrucţie".

Prin ce minune Sarah Blumberg găsea cu putinţă în cele patru odăiţe nu numai să se adăpostească cu cei doi copii ai săi, dar să îngrămădească în ele încă cincisprezece până la douăzeci de băeţi, să-i hrănească, să-i spele şi să-i îngrijească pe un preţ inimaginabil, —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

singur Dumnezeu știe. Și... biata Rosa, fiica sa, o fetiță de vreo patruzprezece ani, care muncea ca o roabă de dimineață până noaptea, sacrificată, — lăsată fără învățătură, numai ca să poată răsbate Isaac...

In căsuța Sarei Blumberg, — goală de „cvartiranți" pe timpul vacanței, găsi ospitalitate și Vania Răutu după exodul din Năpădeni.

Pătlăgele vinete, pe care la nevoie le cocea el însuși, ceapă și usturoi cu pâne de obicei neagră, din când în când o bucată de caşcaval uscat, apoi „harbujii" și „zămoșii", și mai târziu „poama", îi ajungeau pentru ospățuri sardanapalice la care nu rareori luau parte Sarah Blumberg cu Isaac și Rosa, — altfel reduși la „regimul de vacanță".

Puține economii din banii săi de buzunar, ca și amanetul celebrului „Patek cu repetiție", i-au procurat cu profuziune mijloacele necesare pentru acest lux.

După un scurt timp de prostrație, în care el mereu își măcina amintirea „blăstămului de mamă", Vania reuși să se scuture de apăsarea acestei amintiri și cu energie, deși nu fără oarecare melancolie, întreprinse studiul „Capitalului" lui Karl Marx, spre a nu mai rămânea de ruşine față de „tovarășul Undina".

Ca să fie sigur de comprehensiunea sa Vania s'a hotărît chiar să rezume, în limbajul accesibil majorității „cercurilor de auto-instrucție" această evanghelie a socialismului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vremea astfel se scurgea pe nesimţite, şi se apropia de sfârşitul vacanţei.

Cu puţin înainte de începutul cursurilor, Moise Roitman vorbi lui Vania despre un văr al său, venit din fundul unui gheto de provincie ca să se pregătească pentru rabinat, — un băetan de vre-o optsprezece ani, care nu-i de lumea asta, — sărac ca Iov, dar cu gândul veşnic la Talmud şi Tora:

— „Nu l-aţi putea primi", — întrebă Moise: „la Sarah Blumberg. măcar pentru câteva zile până ce i se va găsi vre-un rost?"

A doua zi Vania mai găsi încă un client pentru „hanul Blumberg", cum numise el modesta căsuţă a Sarei.

Era colegul de clasă Sereja Bilii, fiul poliţaiului din Ackerman, de asemeni membru al „cercurilor", gonit de acasă de tatăl său pentru „idei subversive".

Vania l-a găsit rătăcind pe străzile Chişinăului cu gândul de sinucidere, după vreo patru zile de nemâncare şi patru nopţi petrecute pe băncile „Parcului orăşenesc".

Prima conversaţie cu tânărul „talmudist" Avram Zalkind i-a suggerat lui Vania planul de organizare a vieţii personale pe alte temelii.

Indată ce a fost instalat în camera lui Vania, Avram scoase din mica lui legăturică de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bagaje un enorm volum, tipărit cu litere ebraice, şi aşezat la un colţ al mesei, liniştit, se scufundă în citire, şoptind câte un cuvânt şi luând note.

La alt colţ al aceleiaşi mese Vania studia „Capitalul".

Astfel trecu toată după amiaza, fără ca ambii eruditi să schimbe vreun cuvânt, aproape chiar fără să se uite unul la altul.

Spre seară Rosa aduse pentru „prânzul" lui Vania un superb „harbuz", cu o bucată bună de pâine *albă*.

Vania surprinse o lucire flămândă în ochii lui Avram şi-i oferi să împartă cina.

După câteva cuvinte schimbate în „idiş" cu Rosa, dânsul acceptă simplu şi liniştit invitarea, ca un gest natural şi dela sine înţeles.

Vania privi curios la noul său tovarăş:

Un trupşor slăbuţ, numai piele şi oase; un cap enorm, încoronat ca de un dom de catedrală de o frunte palidă, pe care cădea în snopi un păr de culoarea nisipului; pe faţa cenuşie răsăreau în dezordine mici tufiţe de acelaş păr, care vădit nu cunoştea foarfeca şi briciul; ochi mici suri, visători, umbriţi de gânduri şi visuri, „de pe alt tărâm".

— „Ce citeşti dumneata, cu atâta sârguinţă?" — se crezu dator să-l întrebe Vania.

— „Talmudul".

— „A!" — exclamă Vania cu un zâmbet de superioritate: „Comentariile asupra comenta-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

riilor de comentarii! Ce folos în toate exerciţiile acestea?"

Foarte liniştit, într'un accent imposibil, schilodind cuvintele cele mai curente, şi încurcându-se în frazele cele mai simple, Avram răspunse:

— „Aristotel zice că înţelepciunea nu atârnă de folosul practic, ea este chiar cu atât mai curată şi mai înaltă cu cât e mai puţin folositoare; ea caută să desvălue obârşiile şi temeiurile".

Vania sări în sus la numele lui Aristotel, pronunţat cu atâta siguranţă, — Aristotel, despre a cărui învăţătură dânsul avea o foarte vagă ideie.

Foarte agitat, Vania isbucni:

— „O înţelepciune nefolositoare nu e înţelepciune, — vorbărie! Şi pentru asta te gârbovesti tot timpul asupra hârţoagelor cele?"

— „Căutarea adevărului nu este nefolositoare chiar dacă nu urmăreşte un rezultat material. Ştiinţa ne spune care sînt pricinile şi care este scopul vieţii, — şi ceeace este bun în fiecare lucru, şi care este binele desăvârşit în lume. Pentru a descoperi aceste lucruri studiăm Sfintele Scripturi. Ne îmbogăţim astfel sufletul şi aflăm rostul vieţii, — aşa cum a aşezat-o Dumnezeu. Sufletul înseamnă mai mult decât toate foloasele materiale".

— „Unde ai învăţat dumneata până acum?",

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— îl întrebă Vania interesat: „Unde ai citit despre Aristotel?"

— „Am învățat numai la Berdicev, în școlile evreești. Iar despre Aristotel știu din comentariile lui Moise Maimuni asupra cărții *Mischnah*..."

— „In ce limbă?" — întrebă Vania, care nu auzise încă despre Maimonide.

— „In limba noastră. Eu citesc greu rușește, și altă limbă nu știu".

Inaintea lui Vania se desvelea o nouă lume.

— „Karl Marx, — un mare învățat și evreu de obârșie — spune", — rosti el gânditor: „că ideile isvorăsc din situația materială, din condițiunile economice. Altfel gândea lumea pe vremea robiei, altfel în vremea feodalismului și altfel acum sub dominația capitalismului".

Pe această temă se aprinse o vie discuțiune, în care „talmudistul", — cu toată ignoranța lui crasă de tot ce nu se cuprinde în literatura ebraică, dădea dovadă de o neîntrecută putere de analiză și de argumentare. Cu cea mai mare ușurință despica firul de păr în patru, și știa din fiecare premisă, acceptată de Vania, să-l ducă ca în lanț la ultimele consecințe logice.

Rezultatul a fost că Avram Zalkind, de la Tora și Talmud, a trecut fără tranziție la studiul „Capitalului" lui Karl Marx.

Dacă Avram profita cu acest prilej de cunoștințele generale ale lui Vania, nu mai pu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţin şi acestuia îi serveau pentru comprehensiunea şi asimilarea teoriilor socialiste fineţele şi arguţiile „talmudistului", căruia nu-i scăpa nici o lipsă de consecvenţă sau o lacună într'o construcţie logică.

Vania se ataşase mult de acest acerb polemist, — un băetan foarte tânăr, cu un suflet curat şi naiv, în ciuda formidabilului său aparat intelectual, care — de altfel — din lipsă de cunoştinţi pozitive, lucra în vid.

Cât de străin a fost acest metafizician şi logician de realităţile vieţii curente, — învederează următorul fapt:

După crahul „cercurilor de auto-instrucţie", arestat, Zalkind a fost după regulă fotografiat la închisoare.

Pus înaintea aparatului fotografic, el credea că se află in faţa unui fel de tun şi că urmează să fie împuşcat pe loc, — fără alt proces!

Vania păstra, în urmă, cu sfinţenie icoana acestui „jidănaş", pe atunci abia de nouăsprezece ani, care cu ochii mari, plini de negrăită tristeţă, totuşi ferm, ştia să privească drept în faţa morţii.

Dar să nu alergăm înaintea vremurilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

CAP. XLV.

„C O M U N A"

Când în „Hanul Blumberg" apăru și Sereja Bilii, — Vania se gândi la un proiect grandios: întemeierea, sub aripa doamnei Sarah Blumberg, a unei „Comune" din membrii „cercurilor" destul de pregătiți sufletește pentru a trăi sub regimul „comunității bunurilor".

Isaac Blumberg, o fire entuziastă și un temperament de luptător, cu toată aparența lui de copil bleg și ursuz, a îmbrățișat proiectul cu căldură.

Nu i-a fost greu să convingă pe maică-sa că, în formă, „comuna" putea foarte bine păstra, pentru a dejuca perspicacitatea autorităților, caracterul unei găzduiri de elevi — iar în fond ea nu avea ce pierde prin „comunitatea de bunuri". Dimpotrivă viața ei ar fi putut, pe această cale, fi numai ușurată, iar Rosa ar fi găsit răgazul și mijloacele pentru puțină învățătură.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In afară de familia Blumberg, Avram Zalkind, Sereja Bilii şi Vania Răutu, dela început făceau parte din „Comună" seminaristul Vasile Giurilă şi un elev de liceu Boris Hofman, fiul unui bogat cerealist, un băiat simplu şi modest, dar cu inimă bună, membru asiduu al „cercurilor de auto-instrucţie" şi un fervent „lassalist", — mai cu seamă pentru că i se zicea că forma capului său aduce aminte de Ferdinand Lassalle.

Cele patru odăiţe ale „Hanului Blumberg" au fost repartizate după un plan bine chibzuit: una a fost rezervată pentru doamna Blumberg, — care-şi luase sarcina de menajeră, — şi pentru Rosa care urma să o ajute în serviciu, — întrucât servitorii nu erau admişi din principiu; camera de alături era destinată pentru sufragerie, salon de primire şi loc de întâlnire al „comuniştilor"; din cele două camere de peste coridor, in una s'au instalat Vania Răutu, Sereja Bilii şi Avram Zalkind, iar în cealaltă, — Isac Blumberg, Boris Hofman şi Vasile Giurilă, fiecare cameră cu teologul ei: „seminaristul" între evrei, şi „talmudistul" între creştini.

Astfel a fost inaugurată o viaţă la care Vania mai târziu nu se putea gândi fără o adâncă înduioşare.

„Planul" ca toate planurile bine chibzuite ale vieţii, natural a căzut baltă aproape din prima zi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu numai „hanul" a fost mereu supraplin de populație flotantă, fiecare „cercuist" în lipsă putând găsi acolo oricând adăpost și primire prietenească, dar el a ajuns centrul de gravitație al întregii elite intelectuale din școlile Chișinăului.

După întoarcerea familiei Lungu din vilegiatură, Tania alergă îndată spre bariera Buiucanilor. Dânsa era entuziasmată de toată orânduiala și-i părea grozav de rău că nu poate avea parte la această viață ideală ; aproape în fiecare zi ea căra la Comună dulcețuri, prăjituri, plăcinte și alte produse ale artei culinare a Ecaterinei Matveevna.

Dacă surioara ei Catia, venea mai rar, în schimb Petea Stan nu numai în fiecare dimineață alerga la Comună, „în pas gimnastic", tocmai din capătul străzii Grădinilor, pentru ca Vania, „să nu uite de a veni la școală", dar și în cursul zilei petrecea acolo orice moment liber.

Serviciile de menaj erau cu stricteță împărțite între „comuniști", — pentru ca Rosa să aibă timp pentru studii. Și Vania Răutu, alături de Avram Zalkind sau de Vasile Giurilă, cu entuziasm și gravitate, spălau dușumelele, vărsau afară lăturile sau cărau din piață coșuri cu provizii.

Sarcina de a învăța pe Rosa și-au asumat-o cu tot focul sacru, nu numai membrii stabili și fluctuanți ai „Comunei", dar și vizitatorii,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— care-i predau după deviza lui Pico di Mirandola, *de omni re scibili et quibusdam aliis,* încât biata copilă, oacheşă şi frumuşică, dar foarte puţin intelectuală, a dat dovadă de foarte multă sănătate fizică şi sufletească dacă nu şi-a pierdut minţile sub un asemenea regim pedagogic.

Viaţa în „Comună" a fost aşezată la un diapazon foarte înalt.

In atmosfera de frăţie şi prietenie dintre membrii comunei, interesele intelectuale şi literare se întreţeseau cu „propaganda revoluţionară", — deocamdată, bine înţeles mai mult în mediul şcolar : studii şi cetiri în comun, conferinţe şi discuţiuni, dar şi cântece „revoluţionare", excursiuni, teatre şi concerte.

Mijloacele le procurau mai cu seamă Boris Hofman şi Vania Răutu căruia tatăl său i-a transmis discret o subvenţiune mai mult ca îndestulătoare prin intermediul Nataliţii, care după moartea lui Anatol Vasilevici se stabilise pentru un timp în vila ei la Odessa, de unde făcea adesea incursiuni la Chişinău.

Dar şi Isaac Blumberg câştiga ceva cu meditaţiile, iar Vasile Giurilă primea mici ajutoare de acasă, aşa încât sărmanei Sarah Blumberg, i se părea că înoată într'un belşug cum nu cunoscuse ea în toată viaţa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Când eleganta trăsură de piață a Nataliei Chirilovna, însoțită de Sașa Lungu, pe care ea îl rugase să-i arate drumul, s'a oprit în fața „Hanului Blumberg" într'o după amiază de Duminecă, această apariție a provocat o enormă senzație în „Comună". Se adunase foarte multă lume și discuția era în toiu.

Vasile Giurilă ținuse o conferință asupra romanului de Turghenev de curând apărut „*In ajun*".

Conferențiarul fusese foarte aspru cu Turghenev, care „caută în Bulgaria eroi fără să vadă ce se petrece în Rusia"; — dar mai cu seamă el ataca pe eroina Elena, care deși rusă, fugise după „bulgăroiul" său peste Dunăre, ca să se pună în capul unei bande de comitagii răsvrătiți împotriva jugului turcesc; — „adică în țara ei cucoana nu găsea pentru ce și pentru cine să lupte!"...

Clocotind de mânie, cu fața inflamată și ochii aprinși, cu părul tăiat băiețește în vânt, Tania Lungu sări pe scaun să-i răspundă:

— „Meschinărie, platitudine!" — țipa ea, cu glasul ei nazal, răsucindu-și nervos un nasture dela mâneca stângă și aducând mereu degetul la nas.

In momentul acesta a fost zărită pe fereastra deschisă a sufrageriei în poarta curții silueta impozantă în doliul ei de văduvă a Nataliei Chirilovna, totuși sprintenă și grațioasă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vania a recunoscut-o îndată şi exclamă cu bucurie:

— „Tiotia Nataliţa! Nu vă temeţi, tovarăşi, e foarte drăguţă şi de treabă"...

Vasile Giurilă şi Ion Prestea mârâiau, dar Zalkind „Talmudistul", — fără să ţină seamă de hainele sale pătate şi peticite şi de ghetele sale „guralive". — cu cea mai mare gravitate i-a deschis uşa, salutând-o cu respect.

Tania nu se intimidă de această figură prietenoasă şi de mult cunoscută; ea continuă cu ochii umeziţi de pasiune:

— „Platitudine! Micime de suflet! Ce e vinovată o femeie dacă mijloacele ei intelectuale şi cunoştinţele nu-i îngăduie o acţiune independentă. Mileniile de depresiune nu se şterg cu o adiere a vântului nou, despre care ne vorbeşte tovarăşul Giurilă. Dar şi cea mai modestă femeie poate găsi în inima ei o enormă forţă morală, pe care numai cretinii şi oamenii de peşteră nu o recunosc. Şi dacă dragostea poate înzeci forţele luptătorului într'un ceas de cumpănă sau îi aduce reconfortare şi mângâiere în zile de încercare, — nu îndeplineşte ea, ca şi Elena lui Turghenev, o înaltă misiune, nu aduce un imens serviciu omenirii?"...

„Talmudistul", deşi tăcea, vădit o aproba din tot sufletul.

In curând discuţia trecu la alte teme, —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvaniara.ro/mdrr1901-1932

până la speculaţiuni interminabile şi trandafirii asupra „societăţii viitoare".

Inainte de despărţire a fost intonat în cor „Imnul Ocnaşului":

El merge trudit
Pe drumul pustiu,
Şi lubugru zornăie lanţul.
Dar fruntea-i mândră
Nu e plecată,
Şi inima-i nebiruită
Svâcneşte în nădejdea
Triumfului final
Al dreptului ş'al libertăţii.

Natalia Chirilovna la plecare sărută cu drag pe Vania:

— „Pimperlic Nihilistul! Fii sănătos!".

Alături de Tania, pe care o luase cu ea în trăsură, Nataliţa rămase puţin pe gânduri, pentru a şopti, în cele din urmă:

— „Cine ştie? Poate dânşii văd mai bine?"...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XLVI.

PEDAGOGIE ŞI REVOLUŢIE.

Studiile lui Vania Răutu la liceu îşi urmau, cu ajutorul lui Petea Stan, cursul lor normal.

De altfel îl interesau acum foarte puţin profesorii, la care dânsul privea de sus, ca la „troglodiţi".

Amorul său propriu, ca şi firea lui sentimentală, suferea mult, pentrucă Smaragda Theodorovna dispusese ca favoritul său, Costea, rămas în gazdă la doamna Bonin, — acum ajuns la vârsta de aproape doisprezece ani — să fie ferit de contactul pernicios cu fratele său mai mare. Vania nu-l putea vedea decât pe furiş, — şi Tania îşi dădea multă silinţă ca să-i înlesnească cât mai des aceste întâlniri.

De altfel asupra lui Vania căzu o sarcină pedagogică şi înlăuntrul „Comunei".

Sereja Bilii, băiat inteligent, era de o lene înspăimântătoare. Lăsat repetent şi în clasa a patra, cum fusese şi în a treia, el era ame-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

ninţat să fie exclus din şcoală, şi totuşi nu găsea în sine tăria de voinţă ca să-şi pregătească lecţiile.

Aşezat cu deasila de Vania la masă, înaintea vreunui manual deschis, el încă putea ceasuri întregi să zugrăvească diferite arabescuri pe marginea cărţii, fără să citească un rând.

Vania se înfuria şi în zadar îi făcea morala, îl ocăra, îl ameninţa chiar, exasperat, cu bătaia.

Dar Avram Talmudistul găsi meşteşug ca şi acest îndărătnic „pierde vară" să înveţe; el descoperi că Sereja se temea grozav de gâdiliri; era deajuns să i se arate degetele răsfirate pentru ca dânsul să fie gata să leşine.

Vania îl rugă pe Zalkind, care stătea nemişcat toată ziua acasă, să vegheze ca Sereja să-şi pregătească lecţiile sub sancţiunea gâdilirilor.

Talmudistul se executa, ca întotdeauna, conştiincios şi grav. Incât bietul Sereja ajunsese un adevărat martir, dar, de bine de rău, îşi învăţa lecţiile.

Intr'o seară însă, sosind acasă după o obositoare şi enervantă discuţie cu *Dracul Arab*, — Vania găsi pe Avram disperat : Sereja, pentru a scăpa de gâdilituri fără a învăţa, se băgase sub pat şi-l sfida de acolo.

Aceasta umplu paharul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Ieşi de acolo, puturosule!“ — răcni turbat Vania.

Sereja tăcea şi se vâra şi mai adânc sub pat, în colţ.

Lui Vania i se făcu negru în ochi. Apucând un condeiu de pe masă, dânsul se aplecă şi înfipse lui Sereja peniţa în moalele spatelui.

Sereja ieşi plângând, fără să-şi scoată măcar peniţa, care îi ţinea condeiul la spate în sus, ca o codiţă.

Pe Vania îl podidiră lacrimile. El se aruncă spre Sereja, şi-l îmbrăţişă, cerându-i iertare.

— „Nu mai ştiu ce să fac cu tine, dragă Sereja! Eşti în stare să turbezi şi pe toţi îngerii din cer!“

Sereja foarte blând, îmbrăţişă şi dânsul pe Vania, şi, pe când Talmudistul îi scotea cu băgare de seamă peniţa, verificându-i vârful, — printre gemete, se rugă:

— „Daţi-mi acum gramatica lui Kühner...“

Şi un alt membru al „Comunei“ suferea martirul, dar pentru motive de altă ordine.

Boris Hofman vorbea prin somn. Sgâlţâit puţin, el răspundea, exact şi precis, la întrebările ce i se puneau, fără să-şi dea seama de nimic, şi fără să-şi aducă de ceva aminte a doua zi, — o mare nenorocire pentru un revoluţionar, care astfel putea denunţa, fără să vrea, toate secretele conspiraţiunii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Când acest „viciu" a fost descoperit, întreaga „Comună" s'a dedat cu furie operei de „vindecare".

In fiecare noapte, Boris abia adormit mai adânc, era supus unui atroce examen ; cel dintâi comunist deşteptat, îl sgâlţâia punându-i diferite întrebări. Şi dacă Boris răspundea, atunci la semnalul dat primea un duş cu apă rece din găleată, sau, ridicat pe sus, era aruncat afară, înţepat cu ace sau chiar lovit cu cingătoarea.

Nenorocitul nu numai că nu se supăra, dar era şi recunoscător pentru acest exerciţiu de pedagogie revoluţionară.

Aceste preocupări „interne" nu împiedecau acţiunea revoluţionară.

Vania primise, prin „tovarăşul Undina" un mandat din partea comitetului partidului „Narodnaia Volia", din Odessa, de a înlesni organizarea contrabandei de literatură revoluţionară din străinătate. In acest scop el veni în contact pentru prima oară cu agentul Comitetului, studentul Alexandru Levi.

Iorgu Răutu, având o moşioară şi pe malul Prutului, nu era greu, prin contrabandiştii cunoscuţi, puşi în legătură cu Levi, să se asigure transporturi destul de regulate de peste graniţă.

Cu acest prilej Vania reuşi să aducă, spre

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

marea bucurie a lui Giurilă şi a altor „moldovenizanţi" ai „Cercurilor", şi câteva cărţi româneşti de istorie şi literatură, — care în Basarabia erau urmărite de stăpânire cu aceiaşi ferocitate ca şi scrierile revoluţionare.

Vania înfiinţă la Comună şi un „hectograf" (şapirograf) ca să poată multiplica „literatura", din care, de obicei, Chişinăului nu-i era lăsat mai mult de un exemplar.

Intr'un cuvânt, „cercurile" fierbeau.

„Lupta pentru libertate şi dreptate" s'a manifestat în iarna aceea şi printr'o răpire romantică.

Printre vizitatoarele asidue ale Comunei erau două „cercuiste" de primă oară, surorile Ghitis, două fetiţe frumuşele, Corina şi Bela, fiice ale unui mare fabricant de spirt.

Mama Ghitis, o matroană foarte voluminoasă şi bună, dar „plină de prejudecăţi şi superstiţii", se arăta îngrijată de limbajul şi de manierele „emancipate" ale fetelor.

Când acestea însă au început să vină acasă după miezul nopţii, înconjurate de băieţi şi mai „emancipaţi", şi cu figuri feroce de „nihilişti", ea a încercat să le mai modereze.

Iar când a mai dat şi peste nişte manifeste incendiare, biata mamă s'a îngrozit şi a oprit pe fiicele sale să iasă din casă şi să primească pe vreunul din „zurbagiii ceia" la ele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vestea despre acest act de despotism părintesc a revoltat toate cercurile și mai cu seamă Comuna, care se credea mai datoare să se ridice împotriva tuturor autorităților constituite.

Vania a și întocmit un plan de evaziune a captivelor, — care îndată a fost fericit adus la îndeplinire, cu ajutorul lui Moise Roitman, cam înrudit cu familia Ghitis, — și cu tot aparatul necesar: sergentul din colț mistificat, felinarul stins, scări de frânghie, gratii de la fereastră tăiate, o sanie cu un „trotteur" ca să scape de urmărire, etc...

A doua zi doamnei Ghitis îi parveni o scrisoare foarte respectuoasă din partea lui Vania, care o liniștea că fetele sînt la adăpost și „bine", în gazdă la o familie respectabilă, unde vor rămânea până ce „onorata doamnă Ghitis va reveni la sentimente mai bune".

Onorata doamnă Ghitis se și grăbi să se prezinte la „Comună" unde a fost întâmpinată cu toate onorurile de către Vania și Avram.

Emoționată, respirând greu, cu o voce tremurată:

— „Unde's fetele?", — întrebă ea.

— „La adăpost de orice represalii", — răspunse grav Vania.

Zalkind dădea afirmativ din cap, frecându-și mânile.

Doamna Ghitis se uita când la unul când la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

celalt, apoi potolindu-se, ca o femeie cu o bogată experienţă, se adresă lui Vania:

— „Care din două îţi place dumitale, şi care istuia? Eşti încă un copil!"

Vania o asigură că orice romantism e străin de toată întâmplarea, — că nu e vorba decât de sfărâmarea unui jug odios.

Mama privi un moment curioasă la acest „puiu de boer" şi răsuflă uşurată.

In puţine cuvinte o convenţie fu încheiată, stipulând pe deoparte întoarcerea imediată a fugarelor la căminul părintesc, iar pe de alta, asigurând pentru acestea libertatea de frecventare şi de cunoştinţi, în limite şi condiţiuni bine precizate.

Slava „Comunei" din Hanul Blumberg ajunsese în toată lumea şcolară a Chişinăului la apogeu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XLVII.

1 MARTIE 1881.

In iarna 1880—1881, Rusia trăia sub o grozavă tensiune.

Acţiunea teroristă se desfăşura tot mai intens, şi represiunea devenea tot mai feroce. Nimeni nu mai era sigur de ziua de mâne.

După atentatul cu dinamită din palatul de iarnă, a urmat o serie de asasinate de miniştri şi alţi înalţi dregători.

„Cercurile" din Chişinău, au fost adânc impresionate de proclamaţia demnă pe care „Comitetul executiv al Partidului Narodnaia Volia", o lansase cu acest prilej, şi care vestia:

— „Din ordinul comitetului executiv, în ziua de 5 Februarie, ora 6.20 de seară, un nou atentat la viaţa lui Alexandru Spânzurătorul a fost săvârşit. O explozie a avut loc în palatul de iarnă. Mina a fost aprinsă la timpul fixat, dar împăratul coborându-se la masă cu o jumătate de oră de întârziere, explozia s'a produs în timpul când el nu ajunsese încă în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sala de prânz. Astfel pentru nenorocirea țării, împăratul a rămas în viață... Noi facem cunoscut încă odată lui Alexandru II că vom continua această luptă, până ce el va renunța la cârmă în folosul poporului, până ce el va încredința reorganizarea vieții noastre publice unei Adunări Constituante liber alese".

Tonul hotărît și sigur de sine al proclamației a produs o senzație imensă. Toată Rusia aștepta desfășurarea evenimentelor cu respirația suspendată.

Vania Răutu reproducea proclamația la „hectograf" (șapirograf) în ediții după ediții. „Cercuiștii" o răspândeau în sute de exemplare în centrul orașului, la mahalale și chiar la țară.

Din capitală veneau vești, care dovedeau că guvernul imperial își pierduse cu desăvârșire cumpătul. Generalul Loris-Melicov fusese numit dictator cu puteri discreționare, pentru a înăbuși mișcarea revoluționară. Și totodată la Petersburg se convocase o „comisiune a oamenilor de experiență" pentru a se consfătui asupra mijloacelor de împăciuire a spiritelor, ca și asupra reformelor necesare.

Cu acest prilej a urmat o serie de banchete copioase și de discursuri pompoase, pe care le rosteau cu nemiluita „experții".

Toată societatea rusă pe deoparte era terorizată, pe de altă parte exulta la râsul coro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

siv al lui Scedrin-Salticov, care proslăvea iscusința „experților"; aceștia ar fi fost în măsură cu ochii închiși, să ghicească din ce licheururi sau rachiuri, și chiar în ce doze, e compus un *punch*.

Deși ziua de 1 Martie 1881 era așteptată de multă vreme, totuși vestea despre „execuția" Impăratului Alexandru II a aruncat toată Rusia în stupoare.

Vestita scrisoare a „Comitetului Executiv" către țarul Alexandru III pe care șapirograful lui Vania Răutu a răspândit-o în mii de exemplare, era în toate mânile, și cetită cu o adâncă emoțiune.

La „Comună" i s'a consacrat o ședință solemnă.

„Majestate", — suna grav și sobru scrisoarea: „Deși înțelegem adânca durere ce o resimțiți în momentul acesta, Comitetul Executiv nu se crede în drept de a ceda sentimentului de delicateță, care ar cere, poate, amânarea acestor lămuriri. Dar sînt lucruri mai sacre decât și cele mai legitime sentimente omenești, — e datoria către țară, datorie căreia un cetățean e dător să se sacrifice pe sine însuși, ca și sentimentele sale, și chiar sentimentele altuia...

„Grozava tragedie care a însângerat cheiul Ecaterinei, nu este un fenomen întâmplător,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

un fapt neașteptat. După tot ce s'a întâmplat în cursul ultimului deceniu, această tragedie era inevitabilă. In aceasta constă sensul ei adânc pe care e dator să-l înțeleagă omul pus de destin în capul puterii guvernamentale..

„Nu se poate împrăștia numai prin represalii, nemulțumirea și revolta unui popor întreg. In locul celor exterminați se ridică un și mai mare număr de alți luptători, încă mai violenți, încă mai energici...

„Mișcarea va crește. Actele de terorism se vor repeta tot mai des... Numărul nemulțumiților va spori în țară; încrederea poporului în ocârmuire se va clătina tot mai mult și ideia de revoluție va fi îmbrățișată de cercuri tot mai largi. *Și va veni un ceas când o explozie teribilă, lupte sângeroase, o grozavă sguduire, clătinând din temelie toată Rusia, vor sfârși acest proces de distrugere a vechii ordine...*"

Multora din copiii adunați atunci la „Comună", pentru cetirea manifestului, le-a fost dat să trăiască realizarea acestor sumbre profeții...

In căsuța din *Broscărie*, cu toate ferestrele astupate, *Dracul Arab* a sărbătorit isbânda revoluției cu un chef năstrușnic la care au luat parte în afară de Vania Răutu, încă vre-o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trei „cercuişti", Moise Roitman, Vasile Giurilă şi Ion Prestea.

Vania Răutu, foarte sobru, şi Moise Roitman şi mai sobru, au fost însă mai beţi decât ceilalţi, de entuziasm.

Se aştepta capitularea ţarului. Iar în cazul contrar, chiar scepticul şi cinicul „Drac Arab", era sigur de isbucnirea revoluţiei.

Vania şi porni îndată la Odessa, pentru ca să se informeze la „centru" şi să ceară instrucţii.

Sumbrul şi părosul Marat, când îl văzu, s'a dat de vreo trei ori peste cap de entuziasm, şi, apoi, uitând toate formele conspirative, îl îmbrăţişă pe Vania sărutându-i când un obraz când celalt, fără să poată rosti decât un singur cuvânt:

— „Straşnic, mă Vania! Straşnic, mă Vania!" — apoi, începu să execute în jurul lui „dansul războinic al Irochezilor".

„Tovarăşul Undina", cu ochii-i albaştri care luceau ca stelele, îi strânse lui Vania mâna cu o emoţiune stăpânită, dar apoi, luându-i capul cu ambele mâni, înlăcrimată, l-a sărutat de mai multe ori.

Stând la balustrada bulevardului Nicolae, în faţa mării sumbre şi reci sub cerul înnourat, Vania încercă să-şi etaleze cunoştinţele căpătate din studiul „Capitalului', dar „tovarăşul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Undina" nu era dispusă să discute marxismul:

— „Pimperlicule dragă, hai să luăm o ciocolată la cofetăria Mattoni. Incaltea să facem şi noi un praznic".

Lui Vania i se părea lumea transfigurată, — pe feţele trecătorilor el parcă citea aceiaşi bucurie şi aceiaşi nădejde.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XLVIII.

REVELAȚIUNILE NATALIȚEI.

Nădejdile au fost înșelate. Un vânt de reacțiune sufla mai crunt ca oricând în împărăția țarilor.

Arestări în massă, deportațiuni și execuțiuni capitale au clătinat din temelie partidul „Narodnaia Volia".

Depresiunea morală în societatea rusă a fost grozavă.

Ea se resimțea și în sfera „cercurilor de auto-instrucție", și chiar în „Comună".

Sguduirea provocată de 1 Martie a avut o repercusiune neașteptată și în viața personală a lui Vania Răutu.

Intr'o zi, ducând în spinare un sac cu cărbuni pentru samovarele comunității, în poarta Hanului Blumberg, el văzu o trăsură de piață, iar în curte a dat peste tatăl său însoțit de Na-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

talia Chirilovna Varnavin, căci Natalița se măritase cu atleticul ei admirator.

In fața băiatului, îmbrăcat într'un costum indescriptibil, cu obrajii înegriți de praful de cărbune, răsbătut prin rupturile sacului, bietul Iorgu Răutu se cruci :

— „Măi băiete, în ce hal ești !..."

Dar Natalița îl apucă îndată de braț și îi opri astfel expansiunile.

— „Pimperlicule dragă", — se adresă ea către Vania: „Moș Iorgu nu te-a văzut de atâta vreme și știi cât te iubește el. Trebuie numaidecât să stăm puțin de vorbă. Spală-te și îmbracă-te repede să ne ducem la hotel".

Vania era tulburat. Dar, observând pe fereastră chipul speriat al Talmudistului, își stăpâni firea și declară cu curaj :

— „Pentru ce nu? Sînt bucuros să ne lămurim. Dar pentru ce să stați aici până ce mă voi readuce în stare mai prezentabilă pentru hotelul *Paris*? Voi veni îndată după dumneavoastră..."

— „Măi băiete!" — încerca Iorgu Răutu să convingă pe fiul său, când dânsul sosise la hotel: „Te vei prăpădi năprasnic. Eu nu mă pricep în treburile voastre. Tu ai mintea ageră și învățătură multă și, poate, știi ce faci. Dar eu, cu mintea mea proastă, zic: de ce să-ți vâri degeaba capul în gura leului? Sînt vre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

muri grozave aiestea, îi fi stârnit toți copoii după tine. Cocioaba ceia a voastră hodorogită, trebue să fie ca un pai în ochiul *polițaimaistărului*. Măcar până ce s'o mai potoli prăpădenia aiasta, să stai în altă parte, cum se cade unui băiet de boer cu stare, ca să-ți mai uite lumea năsdrăvăniile..."

— „Dar mama știe?" — întrebă Vania, înăbușindu-se de emoție: „Ea m'a blăstămat fără nici o vină și eu nu vreau numai din mila matale pe ascuns, să mă folosesc de bunătatea matale. Mi-a fost greu să iau și paralele pe care mi le-a dat tiotia Nataliția. Știam că-s dela matale, deși dumneaei spunea că mă împrumută. In gândul meu eram hotărît să i le dau înapoi când voi fi mare".

Iorgu Răutu își freca genunchii cu palmele, și se sbuciuma fără să-și poată stoarce decât exclamația:

— „Păcatele mele!... Măi băiete!... Păcatele mele!... Măi băiete!... Doamne, Doamne, fii cu milă și îndurare!..."

Nataliția se ridică și îl mângâiă sărutându-i mâna:

— „Lasă, Moș Iorgule, liniștește-te! Lasă-mă pe mine să vorbesc cu Vaniușa. Are inimă bună și suflet curat. Ne-om înțelege noi. Fii liniștit. Du-te undeva la plimbare sau la club. Lasă-ne singuri."

Iorgu Răutu oftă, își făcu cruce, se înălță în toată statura lui uriașă, și, ridicând în brațe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe Vania ca pe un copil, îl sărută pe frunte, apoi legănându-se greoi și gârbovit pe ușă.

. . . . . .

— ...„Vezi dar, dragă Pimperlicule," — încheiă Nataliţa povestirea romanului Smaragdiţii, — „trebuie să-ţi dai seama că femeia aceasta, din copilărie n'a avut o zi de cea mai firească mulţumire, — n'a cunoscut acea fericire care de obicei nu este refuzată, măcar pentru puţine clipe, până şi fiinţei celei mai prăpădite. Silită să-şi înăbuşe toate svâcnirile inimii, toate cerinţele ei; resemnată la viaţa cenuşie a matronelor din S***, ea nici măcar în sfera aceasta n'a găsit satisfacţie. Unii copii mor, alţii se răsvrătesc. Instinctul ei de dominaţie şi practicele religioase fiind ultimul ei refugiu sufletesc, ea primeşte de la tine grozava lovitură, şi vede autoritatea ei clătinată şi credinţa ei călcată în picioare. Iar lovitura vine tocmai de la tine. Gândeşte-te ce se leagă în sufletul ei, chiar inconştient, de această lovitură venită dela copilul, care pentru dânsa e fructul înjosirilor şi al durerilor."

Nataliţa, înlăcrimată, a încercat să ridice mâinile lui Vania, care, în tăcere, cu capul rezemat pe braţele sale, sprijinite din cot pe genunchi, asculta fără să întrerupă această tragică evocare.

Şi o serie de icoane din vremurile copilăriei, înecate în uitare, reînviau şi îi ilustrau calvarul Smaragdiţii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Când Natalia Chirilovna reuşi să-i vadă faţa pălită, cu ochii înegriţi şi cu privirea parcă stinsă, care priveau din adâncimi întunecoase ale sufletului său, speriată, îi aruncă grăbită cuvinte de mângâiere:

— „Dragă Vaniuşa, eşti bărbat şi am îndrăznit să-ţi spun această jalnică poveste pentru ca să găseşti putere de a judeca cu dreptate pe mama ta, *şi s'o ierţi!* Oricât de mare ar fi vina ei, înţelegi că nu se poate cere prea mult de la o inimă omenească şi mai cu seamă de la o inimă de femeie. Şi eu sufăr din pricina ei acuma. I-am fost devotată mai mult ca o prietenă, ca o mamă şi o soră mai mare împreună. Nu ştiu cum ar fi trecut ea prin criză, dacă nu mă aşterneam sub picioarele ei, s'o feresc şi de asperităţile pământului. Şi am avut şi eu o viaţă umbrită, aproape douăzeci de ani am fost infirmieră a unui om foarte bun, foarte cumsecade, mi-am făcut toată datoria faţă de el, i-am jertfit tinereţea mea; a murit blagoslovindu-mă şi cerându-mi iertare pentru viaţa mea întunecată. Dar eu nu pot trăi fără soare, fără poezie, fără dragoste. Am avut un prieten care, devotat şi credincios, mi-a dat putinţa să suport povara vieţii. Îi pot crede pentrucă, deşi mai tânăr decât mine, îndată ce am fost liberă m'a implorat să ne unim zilele ce mai avem de trăit", — şi strângând mâinile lui Vania, zâmbind printre lacrimi cu adâncă înduioşare şi melancolie, ea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1933

ii spunea: „și dacă toată viața m'am îngrijit de alții, i-am cocolit, i-am mângâiat, nu-mi este iertat și mie, care mi-am pierdut primăvara și vara, măcar în toamna vieții să am pe cineva care să se îngrijească el de mine, să mă cocolească și să mă mângâie? Dar mama ta vede în căsătoria cu Varnavin dovada unui păcat, unei dragoste vinovate. Și ea se răsbună astăzi pentru tinerețea ei ofilită, asupra tuturor femeilor care reușesc să smulgă destinului o floricică albastră. Ce-a făcut cu biata Eleonora, nepoata cucoanei Profira Merea? Știi în ce infern a aruncat-o ostracismul mamei tale, și în fond fără dreptate?"

La o privire mirată și la un gest de protestare din partea lui Vania, ea nu-l lăsă să vorbească și continuă:

— „Știu, știu, știu ce poți spune! Dar nu vezi că ea însăși e cea mai nenorocită, ce vid e în jurul ei, ca și în sufletul ei? Nu are decât pe Mașa și se teme că i-o vei răpi și pe aceasta cum ai răpit pe Costea. Numai de la tine, poate, ar putea veni o mângâiere pentru dânsa. Și în orice caz, tu, cu mintea ta și cu inima ta, nu înțelegi că ea merită compătimire? Și nu crezi că cel puțin pentru tatăl tău ar trebui să înceteze această sfâșiere în sânul familiei? Bietul om!..."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nataliţa tăcu, dar Vania înţelegea tot ce cuprindea această exclamaţie.

Iorgu Răutu întors acasă, a găsit pe Vania potolit şi înduioşat în braţele Nataliţei. Vania i-a cerut foarte supus să-i dea vreo două zile de gândire şi timp pentru aranjarea lucrurilor la „Comună", înainte de a da răspunsul definitiv.

El şi-a petrecut toată seara împreună cu tatăl său, şi cu Nataliţa, care a stăruit ca Iorgu Răutu să-şi prelungească cu câteva zile şederea la Chişinău, pentru ca Vania să aibă putinţa de a pune toate la cale.

A doua zi s'a adunat la Hanul Blumberg sanhedrinul cel mare al „cercuiştilor".

Vania a expus situaţia şi le-a cerut sfatul.

O discuţie furtunoasă a ţinut până noaptea târziu. Părerile erau foarte împărţite. De la extrema stângă a lui Ion Prestea, care în inima lui obidită de copil de pripas, fără tată cunoscut, nu admitea nici o tranzacţie şi cerea ca Vania să rupă toate legăturile cu lumea putredă în sânul căreia a fost născut, — până la extrema dreaptă, unde spre uimirea tuturor se postase Talmudistul, care, cu multă căldură, susţinea că iertarea şi comprehensiunea tuturor suferinţelor este cel mai înalt dar al

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901_1932

unui suflet omenesc, că nimeni n'are dreptul să refuze și ultima picătură de dragoste care poate zace în inima lui.

În sfârșit, după multe desbateri, a fost acceptată soluția propusă de „realiștii" Moise Roitman și Vasile Giurilă:

Vania rămâne în fond membru al Comunei. El își păstrează în sânul acesteia toate drepturile, și îi va purta toate sarcinile. Dar, în formă, va satisface dorința tatălui său în interesul superior al Revoluției, — mai întâi pentru ca să nu expună Comuna fulgerelor Ohranei, iar în al doilea rând, pentru ca să poată organiza în locuința lui oficială o „gazdă conspirativă", un centru de acțiune mai la adăpost de indiscrețiunile polițienești.

Iorgu Răutu a fost foarte mulțumit și el însuși a instalat pe Vania într'o garsonieră înzestrată cu tot confortul dorit, cu o ieșire independentă, — închiriată de la doamna Staroverov, în capătul de sus al străzii Pușchin.

A fost convenit că vacanța acestui an, până la aplanarea conflictului familial, Vania o va petrece la Odessa, la Natalia Chirilovna sau, dacă va prefera, într'o cameră de „student", pe care aceasta se obliga să i-o găsească.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. XLIX.

„EXPEDIŢIA".

La Odessa, încântat de odăiţa lui „de student" cu îngrijire aranjată de Nataliţa, chiar la vila ei din Fontan, Vania Răutu, în primul ceas liber, se grăbi la „gazda conspirativă".

„Marat" se arătă mai întunecat decât toţi norii de toamnă.

Aşezat la masă, deasupra unor hârtii, el nici nu-şi ridică ochii la salutul lui Vania, abia mârâind ceva nedesluşit în răspuns:

— „Bună ziua, tovarăşe Marat".

— „Hm..."

— „Pot găsi pe tovarăşul Undina?"

— „Nu ştiu", — aruncă sumbru Marat.

— „E în Odessa?"

— „Nu ştiu".

— „Unde şi cum aşi putea să mă informez?"

— „Nu ştiu, nu ştiu, nu ştiu!", — sări furios Marat şi prin pădurea lui de păr negru de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mult nepieptănat, ochii săi întunecați sfredeleau dușmănos pe Vania.

Vania se zăpăci.

— „Bine, tovarășe Marat..."

— „Nu mai sînt Marat, domnule, nu mai știu ce sînt; du-te dracului ! Toate se duc dracului și eu mă duc dracului..."

Vania nu-și putu stăpâni surâsul și, așezându-se pe scaun îi declară râzând:

— „Bine, tovarășe *Nuștiucineești*, atuncea voi sta aicea și ne ducem împreună dracului."

Fără voie, fiorosul și părosul conspirator începu să rădă și el.

Vania a fost însfârșit lămurit că în Odessa, ca de altfel în toată Rusia după 1 Martie, a urmat un crah după altul, o mulțime de tovarăși au fost arestați, cele mai multe organizațiuni distruse, că nimeni nu mai știa ce-l așteaptă peste un ceas și că el, Marat, cu „gazda lui conspirativă, șade ca un idiot la postul său cu toate legăturile rupte, izolat de toată lumea".

— „Cum vrei dar, să știu ce-i cu tovarășul Undina, care acum două săptămâni trebuia să plece la Kiev, dar de atunci n'a mai călcat pe aici, și n'a dat nici un semn de viață?"

— „Dar atunci eu am s'o caut pe Vera Nicolaevna Marmarov", — îi răspunse hotărât Vania: „și dumneata, prietene, să mă tratezi cu mai mult duh de blândețe și să mă ajuți".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md=1901-1932

Vania se hotărî să vadă pe Kwiecinski, studentul care fusese însărcinat de Comitetul partidului din Odessa să menţină contactul cu „cercurile de auto-instrucţie" din regiunea de Sud-Vest.

Stanislaw Kwiecinski, un tânăr de vârstă indeterminabilă, în care totul era sur şi lung, părul cenuşiu, ochii decoloraţi, faţa pământie, capul lung, nasul lung, bărbia lungă şi ascuţită şi urechile începând mai sus de frunte şi isprăvindu-se aproape de bărbie, — acest „delegat al comitetului" îl primi foarte acru, observându-i că acuma nu e vremea pentru vizite şi declară cu răceală că nu-i poate da nici o informaţiune despre Vera Nicolaevna, nici despre altcineva.

— „A propos!", — se înveseli el îndată: „ce faci acum la Odessa ? Dispui de vreme? Ai ceva parale?"

— „Stau toată vacanţa aici şi sînt la dispoziţia partidului, dacă este nevoie".

— „A! Dumnezeu te-a adus" — îşi frecă acuma vesel mânile Kwiecinski : „uniforma dumitale ca şi mutra dumitale sînt cea mai bună conspiraţie. Vor crede că un elev se întoarce pentru vacanţă acasă", — spuse el încet ca pentru sine: „Vei putea face un mare serviciu partidului. Este absolută nevoie să transmitem la Harcov un material important, —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

foarte important! Iată, vezi lădița aceasta? Trebuie s'o duci numaidecât la adresa pe care ți-o voi da. Dar bagă de seamă: ți se încredințează o misiune gravă. Lădița cu nici un preț nu poate cădea în alte mâni. Ai revolver?", — îl privi suggestiv Kwiecinski.

— „N'am", — răspunse emoționat Vania : „l'aș putea cumpăra dacă aș putea căpăta autorizația".

— „Dă-mi treizeci de ruble, îți procur eu un revolver de buzunar, comod și puternic. Dar știi să tragi?"

— „N'am tras la țintă din revolver", — răspunde intimidat Vania: „dar știu să trag din pușcă".

— „Merge!", — aruncă semnificativ Kwiecinski.

La noapte, în clasa a treia a trenului personal pentru Harcov, luă loc un băiețel, care părea chiar mai tânăr de cei șasesprezece ani ai săi, în uniformă de „gimnazist", slăbuț și negricios, cu ochii vii și curba exagerată a nasului, și se așeză pe o bancă, alături cu o lădiță strâns legată cu o sfoară groasă. După ce privise nervos în toate părțile, își alese locul în fața unei femei groase de tipul caracteristic al negustoreselor lui Ostrovschi, și un bătrân spân cu o enormă șapcă vânătă în cap. Aproape din două în două minute „gimnazi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stul" își băga nervos mâna în buzunarul pantalonilor.

Negustoreasa lui Ostrovschi și bătrânul cu șapcă vânătă l-au primit cu multă cordialitate :

— „Incotro, porumbelule? La mama acasă după învățătură?", — îl întrebă ea.

— „Ehehei!" — sâsâi printre dinții răriți spânul : „Învățătura e grea. Bătaia de cap e mai rea decât bătaia la spate".

— „Lasă că-l va ogoi mama, îl va îngrășa. Uite ce slăbit e sărăcuțul de el, de cazna școalei" — îl privea cu drag negustoreasa.

Când un călător voi să se așeze pe bancă alături de Vania, ea, revoltată se oțări la el:

— „Lasă, domnule, nu vezi că e un copilaș crud încă? Are nevoie de odihnă după școală; dumneata îți vei găsi loc în altă parte, și la nevoie vei sta în picioare. Uite ce taur ești!"

Energia ei intimidă pe călător, care se îndepărtă bombănind.

Astfel lui Vania îi fu asigurată banca întreagă pentru noapte.

Dar plin de importanța misiunii ce-i fusese încredințată, înfricoșat de consecințele vreunui gest imprudent, el multă vreme nu putu dormi. Se culca, se ridica, privea pe fereastră, și din nou se culca.

Oboseala, enervarea, însă, cași cerințele unui organism în creștere, la urma urmelor îl biruiră și el adormi cu capul pe lădița lui, pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

șalul pe care cu multă îngrijire i-l așternuse negustoreasa.

— „Vă rog, domnule! Ridicați picioarele de pe bancă. Faceți loc și pentru mine!", — tresări Vania la auzul acestor cuvinte, ușor scuturat de mânecă.

Inaintea lui stătea un enorm jandarm, cu o barbă care-i ajungea aproape până'n brâu, înarmat până în dinți.

— „Prins!" — îi fulgeră prin gând lui Vania, când își lăsă picioarele în jos lipindu-se de lădița lui; iute își băgă mâna în buzunar și-și aruncă privirea în bezna nopții prin fereastra deschisă.

Trenul trecea pe un pod.

Vertiginos îi treceau prin minte hotărîri contradictorii: să arunce lădița pe fereastră? Să sară el? Să se arunce împreună? Să tragă cu revolverul?

Cum, înainte de toate, să fie salvată lădița, să nu cadă în mâna jandarmului?

El nu găsea răspuns la întrebare. In toate ipotezele lădița era pierdută...

— „Incaltea să-mi vând scump viața în slava Revoluției!..." aproape cu glas tare se gândi el și hotărât, și parcă mai liniștit, își puse mâna pe revolverul din buzunar.

Jandarmul cu mânile rezemate de sabia dintre picioare, puțin ațipit, moțăia. Negustoreasa deșteptată din somn, îl privea cu ostili-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

tate, dar nu îndrăznea să facă nici o observație în fața acestui organ al autorității.

Bătrânul spân cu șapca vânătă găsi mai cuminte să-și facă o față nevinovată, și, răsucind o țigară, pândea momentul s'o poată oferi paznicului ordinei.

Vania auzi sforăitul sonor al vecinului său.

— „Se preface, bestia!", — se gândi el, și strânse cu putere mânerul revolverului în buzunar.

Negustoreasa adormi din nou, spânul printre căscături de tenor liric își pufăia țigara, pierzând nădejdea de a servi puterea de stat.

— „Poate doarme adevărat?", — svâcni inima lui Vania. Încet, el se ridică în picioare, trăgând fără voie poala tunicii sale, pe capătul căreia era așezat jandarmul. Acesta ridică capul și se uită „fioros", — i se păru lui Vania care, aruncându-se din nou pe bancă, apucă mânerul revolverului.

— „Ce așteaptă bestia?"

La stația Jmerinca, unde trenul stătea vreo douăzeci de minute, în sgomotul de pe peron (Jmerinca era un nod însemnat de căi ferate), jandarmul trezit scoase capul pe fereastră și legă o convorbire cu colegul de pe peron.

Vania trăgea cu urechea să prindă vreun înțeles care-l privește.

— „Dacă au simțit ceva, aici se va întâmpla. Sau..."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trenul porni, și jandarmul se așeză din nou la locul său. Vania încercă să se ridice de pe bancă. Jandarmul, politicos, își strânse picioarele să-l lase să treacă.

— „Mă cearcă?"

Vania ieși din bancă și se îndreptă spre ușă. Jandarmul privindu-l în urmă, îi spuse:

— „In celălalt capăt!"

Vania tresări indignat :

— „Își mai bate și joc de mine, canalia ! Vrea să puie mâna pe ladă".

Eșind pe ușa vagonului, el pândea prin crăpătura ei pe jandarm. Acesta se așeză lângă fereastră, punându-și cotul pe lădița lui Vania.

— „N'o va lua așa cum crede el!", — se repezi Vania spre locul său.

Jandarmul i-l ceda liniștit.

La stația următoare, când se crăpa de ziuă, jandarmul se coborî din tren.

— „Să trăiești, Andreiev", — auzi Vania pe fereastră: „te-ai întors însfârșit din concediu. Mi s'a înăcrit sufletul așteptându-te. Nevastă-mea a născut un copil și eu mă murez aicea..."

Vania oftă ușurat, dar tot parcă nu-i venea să creadă că nu e comedie, cum, după spusele conspiratorilor încercați, se obicinuește de poliția secretă, pentru a pune mâna pe toate ițele și firele unei organizațiuni revoluționare....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La Harcov, când după mii de precauțiuni și învârtituri prescrise unui perfect conspirator, Vania ajunse la adresa dată, — găsi acolo o femeie mai în vârstă, bolnăvicioasă, sumbră și cu o expresie de oboseală, și un băiat tânăr cu trăsături energice și cuvânt autoritar.

— „Ce veste ne aduci tovarășe, din Odesa?" — întrebă acesta după parola spusă de Vania.

Vania îi înmână lădița.

— „Ce-i acolo, Dumnezeule?" — exclamă lungind cuvintele femeia : „E vremea acum pentru daraveri de acestea ? Nu știm încotro să dăm cu capul, în fiecare clipă așteptăm sfârșitul. Ce-i acolo? Vezi, Nichifor !"

Tânărul desfăcu lădița. Era plină de manuscrise, broșuri vechi, jurnale și alte publicațiuni clandestine.

— „Idioți!" — șuieră mânios printre dinți tânărul: „ce să facem acum cu maculatura aceasta ? N'avem nici o ascunzătoare sigură!"

— „Aprinde focul în sobă, Nichifor!" — își tărăgăni plângător cuvintele „gazda", foarte deprimată.

Vania văzu cum dispăreau în flăcări hârtiile inutile pentru care el își riscase viața, — aruncate în foc cu furie de Nichifor, și în mișcări obosite de gazdă. Dânsul sta cu mânile lăsate în jos, neavând tăria să-i ajute.

Și în inima lui se strecură pentru prima

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

oară îndoiala în triumful grabnic al Revoluției...

Întors la Odessa, Vania avu norocul să găsească însfârșit pe tovarășul Undina.

Aceasta rămânea fermă și senină în mijlocul debandadei.

Ea nu-și pierdea nădejdea și credința, nici hotărîrea de luptă.

— „Dragă Vania !" — îi răspunse ea totuși, instinctiv omițând porecla conspirativă : „acum cel mai bun lucru pe care-l putem face e să așteptăm în liniște sfârșitul vijeliei. E inutil să ne svârcolim, e chiar dăunător. Sîntem datori să conservăm toate forțele de la care poate porni reorganizarea".

— „Dar, tovarășe Undina", — încercă să-i spună Vania, trecând peste numele familiar, pe care ea i-l dăduse....

— „Toți prietenii în afară de conspirație, îmi spun Verocica !"

— „Dar bine, Verocica, nu putem începe imediat ?"

— „Vrei să pățești ca la Harcov? Nu, acuma sîntem numai *conserve*. Să ne folosim de această vreme, să mai citim, să mai discutăm, să lămurim problemele viitorului. Stai aici în vacanța aceasta ? Cine știe ce ne așteaptă în urmă".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ei stăteau pe banca lor favorită din Bulevardul Nicolae, în faţa mării.

Imensitatea albastră înflorită de pânzele albe ale bărcilor de pescari şi de siluetele maiestuoase ale vaselor oceanice, sub soarele de Iulie, scânteia în miliarde de fărîme de oglindă.

Vania petrecu, cu toată apăsarea tragediei revoluţionare, unele din cele mai fericite săptămâni ale vieţii sale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. L.

„PACEA DELA NĂPĂDENI".

Dar anul ce a urmat trebuia să lase în amintirile lui Vania o impresie de pustiu şi de svârcoliri neputincioase.

In „cercurile de auto-instrucţie" doar câţiva nu pierduseră nădejdea şi curajul pentru luptă. Şedinţele se răreau, literatura lipsea, legăturile cu centrul şi cu organizaţiile din alte oraşe se destrămau.

Vania era deprimat în aşteptarea veştilor dela Natalia Chirilovna, care se stabilise din nou la Oniţcani. Ce este cu mama? Ce va face el în vacanţa următoare?

Numai în Iunie el primi o notă laconică din partea Nataliţei care-l invita la Oniţcani:

„Va fi bine. Fii cuminte. Te iubesc şi te sărut. Tiotia Nataliţa", — aşa se sfârşea scrisoarea.

La Oniţcani nu se observa multă schimbare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/micm1901-1932

Serghiei Simionovici Varnavin era de atâta vreme un om al casei, iar dispariţia bietului Anatol Vasilievici se pregătea şi ea de atâta vreme, încât lipsa lui aproape nici nu se simţea.

— „Dragă Vaniuşa", — îi spuse Nataliţa după ce-l aşează în budoarul său:„ Nici nu-ţi închipui ce bătălie a trebuit să dau pentru tine. Vai, sărmana de mine ! Poate eram astăzi *morte et enterrée*, dacă moş Iorgu n'ar fi găsit, însfârşit, curajul să-şi spuie cuvântul cu hotărîre. Am spus mamei tale, faţă de moş Iorgu, că să nu uite că eşti acum fiul cel mai mare, viitorul cap al familiei Răuteştilor şi stăpân al Năpădenilor, şi că nu poate amărî bătrâneţele lui moş Iorgu, gonindu-te din casa părintească, din casa pe care tu o vei stăpâni, chiar dacă ea va trăi încă atunci când moş Iorgu îşi va închide ochi; că ea nu poate crea o situaţie prin care tu n'ai putea să intri în casa strămoşească fără ca ea să o părăsească. Dumnezeule, ce-a urmat ! Trăsnete, fulgere, plânsete, afurisenii! Sărmanul moş Iorgu era cât pe aci, după obiceiul lui, să închine steagul, dar am ştiut să ţiu piept furtunii şi moş Iorgu, însfârşit, a grăit şi el ca un bărbat. Ştii cum vorbeşte el: i-a adus aminte că tu de ani de zile purtai în tine amărăciunea cuvintelor pe care le auziseşi după moartea lui Tosia, şi că acesta e un mare păcat şi că nu se poate ca acuma băiatul să sufere, şi dânsul însuşi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să rămână fără mângâiere la bătrâneţe, pentru un cuvânt ce i-ar fi scăpat copilului la necaz. Insfârşit, dragă Vania, ne-am înţeles. Moş Iorgu te aşteaptă chiar astă seară acasă, să fie faţă. Vei fi primit ca şi cum nu s'ar fi întâmplat nimic. Explicaţiunile sînt inutile căci ar putea numai sgândări rana. Să te duci să săruţi mâna mamii ca întotdeauna când te întorci în vacanţă şi totul va fi uitat, — sau cel puţin, să te porţi aşa ca şi cum totul ar fi fost uitat".

Vania, apropiindu-se de Năpădeni, în trăsura Nataliţii, un moment intimidat era cât pe ce să se întoarcă îndărăt la Oniţcani. Inima îi svâcnea, tâmplele îi băteau, respiraţia i se tăia, încât abia putu urca scările conacului.

In salonaşul verde dânsul îşi găsi părinţii aşezaţi la masă: tata îşi făcea pasienţa, iar mama şedea la un lucru de mână.

Când sărută mâna tatei, acesta, semnificativ îi strânse mâna şi cu afecţiune îl sărută de mai multe ori.

Smaragda Theodorovna, liniştită, îl sărută pe frunte şi-l întrebă dacă n'ar vrea să mănânce sau dacă a stat la masă la Oniţcani.

Aceasta a fost singura aluziune prin care ea dădea a înţelege că ştie preliminariile „păcii de la Năpădeni".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vania nu găsea cuvinte ca să poată împrăştia sentimentul de apăsare pe care nu-l putea ascunde.

Smaragda Theodorovna şi ea se ţinea foarte rezervată cu toată aparenţa ei de bunăvoinţă.

Iorgu Răutu n'a avut nici odată prea multe resurse de conversaţie. Totuşi asupra lui căzu sarcina de a salva situaţia:

— „Măi băiete, ai venit la vreme... Dumnezeu ştie cum în anul acesta se coace grâul... Nu-i vorbă că am semănat prea mult... Am peste o mie de fălci numai grâul de toamnă, şi vremea era foarte rea în iastă toamnă. O parte am putut pune încă din August, iar am isprăvit prin Noembrie... Şi poate că şi pământul n'a fost peste tot bine lucrat, încât în unele părţi, cum e în clinul spre Cucernica, — ştii, lângă pădurea bătrână de stejari, — îi copt bine, încât trebuie să-l secerăm negreşit... Începem mâne, iar încolo spre Ciripeni, încă e verde... Ai să-mi dai şi tu ajutor la seceriş şi la cărat..."

Astfel în conversaţia despre gospodărie, justificată de faptul că Vania de doi ani nu văzuse Năpădenii, seara s'a sfârşit, de bine de rău, în bună pace şi Vania s'a putut retrage în odăiţa lui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. LI.

V R A J A.

In zori de zi, Vania sculat în voie bună, n'a mai vrut să aştepte ca Margareta Jozefovna să-i servească ceaiul. Dânsa îi aduse la cunoştinţă că boerul e plecat în inspecţie spre Ciripeni, iar coana Smaragda n'a eşit încă din iatac.

El porni îndată la mama Irina.

Satul era de mult sculat şi aproape gol, oamenii fiind duşi la muncă.

Mama Irina văzându-l, părea aproape speriată de bucurie :

— „Vaniuşa! Mata eşti! Iţi creşte mustaţa, dragul mamei!" — râdea şi plângea ca îmbrăţişându-l.

Vania era adânc fericit ca întotdeauna sub mângâierile mamei Irina, dar acuma parcă resimţea şi mai mult deliciul îmbrăţişărilor de mamă, de care nu avusese parte în casa părintească.

Irina, în ochii lui, nu pierduse nimic din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

farmecul firii sale şi chiar din frumuseţea plină de vlagă, sub a cărei stăpânire a trăit el din copilărie.

— „Ce te-ai sculat aşa de devreme, puiul mamei? Ai luat ceva? Să-ţi dau un ulcior cu lapte, — amu l-am fiert să-l duc la deal, la Ilenuţa. Tare e bun, şi taman — cum s'a nimerit! — l-am făcut cu păsat ca să-ţi placă şi ţie. Avem o vată minunată, de cele roşii. Am cumpărat-o de viţică la nemţii din Camenca".

Laptele cu păsat era puţin afumat.

Vania simţi o intensă bucurie de viaţă. Prin toate vinele lui parcă furnica un curent de înviorare. Simţea cum creşte în trupul său vigoarea, şi în sufletul său hotărârea şi dorul de viaţă şi fericire.

— „Dar Ilenuţa? Unde-i, ce face ?"

— „Ehehei! de când e dusă la seceriş! Avem o falcie luată hăt în clinul spre Cucernica, în colţul lângă stejărişul bătrân. Am avut noroc că în altă parte încă e verde, ca şi la Dumitru. Incât va fi gata cu al boerului taman când va veni rândul pentru al nostru".

— „N'am văzut-o de doi ani, trebuie să fie crescută. Te miri că n'oi recunoaşte-o".

— „Apoi e fată mare amu! Iese la joc şi-i tare frumuşică !"

— „Am treabă în părţile celea şi poate am s'o văd"...

— „Poţi merge, puiule, peste câmp, şi pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

jos. Tare-i frumos şi nu-i aşa departe. Intr'un ceas, după ce rânduesc ceva pe aici, — oi fi şi eu acolo".

Câmpul era încă verde într'o splendoare aproape primăvăratecă. Aerul de dimineaţă aducea răcoare şi miresmele câmpului, tremurînd în cântecul păsărelelor. Dinspre pădure răsunau trilurile privighetorii întârziate.

Lui Vania i se părea că însăşi natura vibrează de triumful vieţii. Siluetele de femei şi bărbaţi aplecate spre pământ simbolizau unirea omului cu firea şi puterea creatoare şi dominatoare a muncii.

Vania trecu prin pădure. Sub bolta stejarilor bătrâni era răcoare şi tăcere misterioasă. Din când în când o ciocănitoare, un fâşâit de veveriţă prin crengi şi un arc de iepure sărit, vorbeau de viaţa ascunsă în sânul pădurii seculare.

Răsbătând în colţul spre Cucernica, eşind deodată din semiumbră, fu orbit de lumina intensă a soarelui de Iunie.

La stânga, în vârful dealului Ciornenilor, se profila în azurul cerului silueta maiestuoasă a castelului lui Nicanor Miulescu. La dreapta, într'o vâlcea dintre două dealuri acoperite de grădini din care răsăreau numai acoperişurile de paie, strălucea pe turnul alb al bisericii din Cucernica crucea ei de aur.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Iar drept în faţă se întindea covorul ţesut din policială al lanului de grâu.

Vania căuta pe Ilenuţa; în depărtare văzu un grup, în care însă nu se găsia silueta familiară.

Inaintând pe cărare, el zări după un buchet de tufe de corn, aplecată spre el, figura Ilenuţii, legată cu o basma albă pe cap, cu obrajii îmbujoraţi şi cu ochii ei albaştri închis strălucind ca flori de cicoare printre spicele galbene.

El se repezi spre ea. Ridicându-se, Ilenuţa îl privea înseninată de bucurie stăpânită.

Vania se opri în loc, isbit de frumuseţea nouă a acestui chip feciorelnic, plin de viaţă, de silueta ei cu linii armonioase şi aproape mistice în svelteţa lor eteree.

Cuvintele de salutare îi înghe̦ţară pe buze. El o privea în tăcere şi nemişcat, nefiind în stare să facă nici un pas.

Ilenuţa tăcea şi ea. Şi o clipă îl privi ca vrăjită; apoi zâmbi şi prin mişcarea ambelor braţe ridicate în sus, spre a reface legătura basmalei, sânii ei se conturau sub cămaşa albă, dând întregii ei înfăţişări o expresie simbolică de putere şi de „farmec etern feminin".

— „Bine ai venit, Vaniuşa!" — răsună încet adâncul contralto al vocii ei, în care vibra conştiinţa acestei clipe de dominaţiune.

— „Bună ziua, Ilenuţă!" — abia putu îngăima cu greutate Vania, neştiind el însuşi ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vorbește: „Ce mai faci, Ilenuță? Ești de mult aici? Ești singură?"

Ilenuța îl fixă zâmbind și, parcă dându-și seama de inutilitatea răspunsurilor, tăcea.

— „Îi cald tare", — spuse Vania : „mi-i sete grozav. Mă duc să beau oleacă de apă la isvorul Tudosiei".

Vania, speriat de el însuși, parcă căuta pretext să fugă. Isvorul Tudosiei nu era departe, în coasta dealului pe care se ridica pădurea între tufe de corn, cu frunze roșii.

Ilenușa tot tăcea zâmbind și, privindu-l cu ochi aproape înegriți și plini de taină, stătea sprintenă ca un ram de răchită.

Vania se depărtă încet.

La isvorul Tudosiei el se așeză pe pajiștea verde din jurul lui, bântuit de simțiri neînțelese, dulci și violente și... aștepta...

Peste câteva clipe el surprinse, furișându-se printre tufe silueta albă a Ilenuței.

— „Ți-am adus ulciorul. Ai fugit ca un năuc fără să iei ceva ca să poți be apă".

Grațios se aplecă ea spre izvor ca să umple ulciorul, fără a slăbi din ochi pe Vania, cu acelaș zâmbet misterios și dominator.

Cu o mișcare ondulatoare se așeză lângă el și-i aduse ulciorul la gură. Apoi, îi luă batista din mână și începu să-i șteargă fruntea, vorbindu-i înduioșată:

— „A crescut mare, îi răsbate puful de mus-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tăcioară, dar tot băieţelul Ilenuţii este. Cum a asudat sărmanul! Ai mers atâta loc pe jos!"

Ea îşi apropiă faţa şi se oglindea direct în ochii lui Vania.

Apoi îşi puse mânile pe umerii lui.

Vania o privea fascinat.

Şi isbit de miresmele de grâu copt şi de busuioc pe care le respira torsul ei nestăpânit de cămaşa albă, ca ridicat de forţe elementare, el se simţi prins de vârtej...

. . . . . .

— „Dragă Ilenuţă, sînt ticălos, sînt vinovat! Imi eşti tare dragă... Ştii, te voi lua, când voiu creşte mare... Fii liniştită, mama nu mă va putea opri..."

Ilenuţa culcată pe spate, cu ochii închişi, zâmbea în tăcere. Prin gura-i întredeschisă lucea şirul de mărgăritare. Ea nu-şi îndreptă măcar dezordinea hainelor, de sub care se întrezăreau, parcă sculptate în fildeş auriu, coloanele svelte ale picioarelor.

Intredeschise uşor ochii. Şi razele albastre, licărind printre gene, parcă îl ardeau pe Vania. Zâmbind, ea rosti încet, cu acelaş contralto adânc şi emoţionat, apucând pe Vania după gât:

— „E boer şi-i aşa de prost, băieţelul Ilenuţii!"

Şi-l atrase spre ea...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Prinşi din nou de vârtejul şi vraja primei dragoste, încleştaţi, Vania şi Ilenuţa pierduseră simţul vremii, — lumea întreagă dispărea dincolo de singura realitate, de singura viaţă...

Brusc, elastică întocmai ca un resort de oţel şi vioaie ca o şopârlă, Ilenuţa se desprinse din braţele lui Vania şi se ridică în picioare.

— „Deamu du-te!" — şopti ea: „Să nu ne prindă cineva, — acuş trebuie să vie mătuşa Irina..."

Vania o prinse de mână şi privind-o implorator, îi spunea fără şir:

— „Am să te iau, Ilenuţă!... Peste patru ani sînt vârstnic... Nu mă vor putea opri..."

Ilenuţa se plecă şi apucându-l cu ambele mâni de cap, îl sărută duioasă, şi în zâmbetul ei parcă se strecura o rază de melancolie:

— „Taci, taci, dragul meu. Să nu vorbim despre aiestea amu", — şi roşită şopti: „Să vii astă noapte spre pârleazul din dos!"

Sărutându-i încă odată ambii ochi, ea repede fugi, furişându-se printre tufele de corn.

La marginea poeniţii se opri un moment, şi tot zâmbind, se întoarse aruncându-i:

— „Prost e băieţelul Ilenuţii!" — şi dispăru ca o arătare.

Vania trecea printr'un vifor de simţiri contradictorii. Fiecare celulă din trupul lui vi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

bra de fericire. Parcă era pătruns de seva vieţii, — aceiaşi care străbătea prin pădure şi prin toată firea. In sufletul lui parcă răsuna o melodie armonioasă şi solemnă.

Şi în acelaş timp era cuprins de groaza răspunderii morale pentru viaţa unei fiinţe care, prin farmecul şi poezia firii ei, se ridica pe deasupra micimilor şi vulgarităţilor vegetării omeneşti.

Pornind spre casă, i se părea că niciodată membrele lui nu fuseseră mai elastice, că toţi muşchii jucau de vigoare vitală; niciodată nu se simţise aşa de înălţat şi în acelaş timp în mai desăvârşită armonie cu întreaga fire.

Viaţa din săptămânile care au urmat până la sfârşitul vacanţei, a rămas în amintirea lui Vania ca un basm fermecat plin de pasiune şi duioşie, de extaz şi poezie, în afară de realitate, în afară de cursul vremii...

In prima noapte când se apropiă de pârleazul ogradei lui Dumitru Moraru dinspre câmp, furişându-se în grădină, în umbra părului bătrân, martor al atâtor jocuri de copilărie cu Ilenuţa, el nu mai lupta împotriva vrajei de care fusese prins. Ilenuţa, cu un tact şi o uimitoare delicateţă de sentiment, trecea simplu, cu o graţie emoţionantă, şi radioasă, peste clipele critice ale îmbrăţişării, şi totodată îi adormia remuşcările luând asu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pră-şi toată răspunderea prin iniţiativa îndrăgostirilor.

Vania nu mai trăia decât noaptea, în braţele Ilenuţei, sub farmecul expansiunilor ei pasionate şi al delicioasei şi nevinovatei impudicităţi a dragostei.

Ziua părea un miraj, un vis ireal. El nu băga de seamă că aproape la fiecare eşire de acasă ca şi la întoarcere, îi apărea în cale Margareta Jozefovna cu discul veşted al feţei sale, întretăiat de crăpătura imensă a gurii, strâmbată de un zâmbet plin de subînţelesuri de complicitate şi de suggestiuni denunţătoare. El nu băga de seamă nici atitudinea mai glacială ca de obicei a Smaragdei Theodorovna, care-l fulgera cu privirile ei indignate.

Ba chiar fugea de întâlniri cu vechii tovarăşi ai jocurilor de copilărie,— instinctiv, pătruns parcă de conştiinţa vinovăţiei şi a necredinţii sale.

In ajunul plecării, cea din urmă noapte petrecută sub părul bătrân în grădina lui Dumitru Moraru, a fost, parcă, mai străină de îmbrăţişări pătimaşe.

Foarte duioasă, Ilenuţa stătea lipită de Vania şi-i oprea toate încercările de a-şi lămuri planurile asupra viitorului.

— „Taci, Vaniuşa dragă. Patru ani e multă vreme. Sîntem în mâna lui Dumnezeu. Dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ştiu că nu mă vei uita, cum nu te voi uita nici eu".

Vania simţea lacrimile ei calde care îi curgeau pe obraz, şi plângea şi dânsul, adânc înduioşat şi ferm hotărît în sufletul lui să rămână credincios acestei iubiri şi demn de inima curată şi croică a Ilenuţei.

A doua zi dimineaţă, Vania alături de Iorgu Răutu,— cu vizitiul Dumitru pe capră, nemişcat ca un idol, cu barba-i lată albită, — porni spre gară.

La eşirea din văgăuna Năpădenilor, sub un mănunchiu de plopi, el zări silueta subţire a Ilenuţii, care, vădit, aştepta trecerea trăsurii.

Ea salută adânc. Iorgu Răutu a dus indiferent două degete la pălărie, uitându-se în lături. Ilenuţa, după trecerea trăsurii, eşi în drum şi se uită dreaptă şi nemişcată, în urmă. După cotitură, chipul acesta drag se şterse din vederea lui Vania.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

CAP. LII.

PLANURI.

Locuinţa Doamnei Staroverov era plină de activitate ca un stup de albine.

Doamna Fedosia Constantinovna Staroverov, văduva unui înalt funcţionar, precum şi cele şase fete în vârstă de la patrusprezece până la treizeci de ani, erau în vecinică agitaţie, preocupate de lupta pentru existenţă. Întrucât pensia rămasă şi casa moştenită nu puteau îndestula toate trebuinţele acestei numeroase familii, însăşi doamna Staroverov, ca şi cele cinci fete mai mari, aveau diferite îndeletniciri pentru sporirea veniturilor. Iar fetiţa cea mai mică, Daşa, frecventa liceul şi era şi membră destul de activă a „cercurilor de auto-instrucţie".

Vania nu le vedea decât foarte rar, întrucât chiar atunci când lua prânzul acasă era servit în garsoniera lui.

Dar îngrijirea acestor bune gospodine el o simţea în fiecare obiect din camera lui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

Cea mai mare parte de vreme, în afară de curs, Vania o petrecea tot în „Comună", unde adesea rămânea chiar şi peste noapte.

Situaţia continua să fie excesiv de grea. Debandada partidelor revoluţionare urma înainte. Incetase aproape orice acţiune.

Ca reacţiune împotriva mişcării revoluţionare, din partea „elementelor sănătoase" ale societăţii ruse, au fost deslănţuite peste tot pogromuri evreeşti, care au otrăvit întreaga atmosferă.

Sub presiunea împrejurărilor, dispărând vechii luptători şi cadrele încercate ale revoluţiei, asupra tineretului şcolar, pregătit în „cercurile de auto-instrucţie", adesea cădeau sarcini care treceau peste puterile lor.

Vania a fost silit să se preocupe personal aproape de toate transporturile literaturii revoluţionare pentru întregul Sud-Vest al Rusiei.

In curând începu să-l preocupe o problemă mai gravă.

Acţiunea revoluţionară fusese dusă cu mijloace relativ foarte neînsemnate. In cea mai mare parte organizaţiunile locale impuneau membrilor sacrificiile necesare pentru activitatea lor. Au fost şi câţiva cetăţeni inimoşi care şi-au pus în serviciul revoluţiei toată averea: Lizogub, Voinaralschi şi prinţul Ţiţianov.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar organizațiunile revoluționare erau sprijinite și de cercurile liberale ale societății, care se așteptau ca luptătorii revoluționari să scoată pentru ele castanele din foc.

După 1 Martie, toate aceste contribuțiuni au încetat, iar debandada generală făcea cu neputință organizațiunilor locale să adune fondurile necesare. Manifestele publicate în numele Comitetului făceau apeluri disperate către membrii partidului, îndemnându-i să asigure, cu orice preț și cu orice jertfe „finanțarea" acțiunii revoluționare.

Comitetul cercurilor din Chișinău a conceput atunci un proiect îndrăzneț.

In lipsa căilor ferate, impozitele percepute în tot nordul Basarabiei, din județele Hotin, Soroca, Bălți și Orhei, se transmiteau la casieria din Chișinău, în căruță de poștă, sub paza a cel mult doi străjeri înarmați.

Vania Răutu și Vasile Giurilă, — care, ca fiu de popă din județul Orhei, cunoștea bine localitatea, — îmbrăcați în sumane și opinci, au cercetat pe jos toate cărările în vestiții codri ai Orheiului și au elaborat un plan de atac armat asupra acestor transporturi într'o vâlcea, lângă Pereseceni, — care ar putea duce, în caz de succes, la „exproprierea", în folosul revoluției, a fondurilor însemnate ale statului.

Pe de altă parte, Moise Roitman, cu ajutorul lui Vania, prin cercetarea la față locului și toate măsurătorile necesare, au con-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr 1901-1932

statat că dintr'o cameră a aripei hotelului „Elveţia", din fundul curţii, n'ar fi nevoie de o săpătură mai lungă de vreo doisprezece metri. pentru a răsbate până la tezaurul visteriei provinciale.

Cu toate planurile, desenurile şi informaţiile adunate, Vania Răutu se adresă agentului Comitetului din Odessa, Stanislaw Kwiecinski, spre aprobare, pentru ca partidul să-şi asume directiva şi răspunderea acţiunii şi pentru ca, în acelaş timp, să fie asigurată reuşita completă, prin transmiterea fondurilor expropriate organelor competente ale partidului.

Kwiecinski se arătă entuziasmat de planul chişinăuţenilor, — faţa lui pământie parcă se coloră de bucurie.

Dar neputând personal hotărî nimica, Vania a fost introdus la „tovarăşul Maurul", un bărbat frumos, cu o mare barbă neagră, cu trăsături fine, şi un ten palid de intelectual.

După ce ascultă cu multă atenţiune raportul „tovarăşului Pimperlic" şi cercetă documentele, „tovarăşul Maurul" se încruntă:

— „Regret, amice, că nu pot să te culc aici şi să-ţi dau douăzeci şi cinci unde trebuie. Acesta este singurul răspuns pe care l-ar merita proectul vostru. Atâta ne trebuie ca să ne meargă faima că deboşăm copiii şi îi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

transformăm în hoţi de codru şi în spărgători! Căutaţi mai bine să isprăviţi şcoala, să ajungeţi oameni întregi pentru ca să puteţi într'adevăr servi revoluţiei. *Tovarăşul Albinos*", — privi el către Kwiecinski: „va avea grijă să înştiinţeze toate organizaţiunile noastre ca să se coboare din nori şi să-şi dea seama de adevărata lor datorie. In ce clasă eşti dumneata?"

— „Intr'a opta", — răspunse Vania ruşinat de accastă „opăreală".

„Tovarăşul Maurul" şi-a îndreptat pincenez-ul pe nasul lui aquilin şi s'a uitat la Vania cu o curiozitate nelipsită de simpatie.

— „Tovarăşe Pimperlic, am foarte bune informaţii despre dumneata. Dar să ştii că nu-i nimic mai periculos pentru un revoluţionar, decât *ambalarea*. I se cere înainte de toate minte trează şi judecată rece. La revedere! Dar documentele rămân la mine pentru ca să nu faceţi vreo nebunie. Peste câteva luni de zile, ca student, vei avea altă arenă".

Vania se întoarse la Chişinău cam cu coada între picioare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. LIII.

EXAMENUL DE MATURITATE.

Această „opăreală", raportată în Comună şi în Comitetul cercurilor, după discuţii vii, a dus la hotărîrea că elevii din clasa a opta să suspende acţiunea revoluţionară şi să se consacre pregătirilor pentru „examenul de maturitate", — ceeace în realitate paraliza toate cercurile.

Numai garsoniera lui Vania din strada Puşchin va rămânea la dispoziţia revoluţiei ca „gazdă conspirativă" întrucât altfel nu s'ar putea satisface această necesitate.

Pregătirea pentru „examenul de maturitate", punea o problemă care nu putea fi rezolvată aşa de uşor.

Sistemul de învăţământ clasic în Rusia ţaristă, cu cele patrusprezece ore pe săptămână pentru limbile clasice, presupunea că orice candidat la maturitate poate ceti textele latine şi greceşti *à livre ouvert*, şi poate traduce orice

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pasagiu din vreun autor rus în ambele limbi clasice.

Dar, în realitate, cu metodele pedagogice întrebuinţate, nici chiar cei mai buni elevi nu ajungeau să traducă, cu toate dicţionarele la dispoziţie, zece rânduri fără cel puţin tot atâtea greşeli.

Marin Scarnitz, profesor de latină, ca şi Boleslav Slovik, — de asemeni un „frătuţ" austriac, profesor de greacă, — urmăreau înainte de toate ca regulile gramaticale sau textele clasice să fie învăţate pe de rost, fără să-şi dea seama că pe această cale inspirau elevilor o invincibilă aversiune pentru întreaga antichitate, şi nu reuşeau să le dea cea mai elementară pricepere a geniului literaturii elene sau latine.

„Grecul" ajunsese în această privinţă la un adevărat sadism. Ca să capete la dânsul notă bună, un elev trebuia, de pildă, să-i înşire, *fără răsuflare*, toate verbele neregulate, sau să reproducă fără a schimba măcar un singur cuvânt, biografia lui Platon, care preceda *Dialogurile* în ediţia şcolară.

Mic de statură, diform, cu picioarele strâmbe, crăcănate de la genunchi, cu un cap strâns între două enorme bose de la tâmple, cu ochi răutăcioşi, extrem de miopi, ascunşi după roţile ochelarilor încadraţi în rame de *bagă*, — la orice încercare a elevului de a se abate de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la tipic, indignat „Limbricul" — cum era el poreclit, ciripea cu vocea lui piţigăiată:

— „Vrei să fii mai deştept decât domnul Kühner, comentatorul lui Platon ? Fii bun, citeşte !"

Elevul după ce citea paragraful indicat, dacă nu reuşea să-l reproducă întocmai, era, ca pedeapsă, silit să scrie acest paragraf de douăzeci, de cincizeci, chiar de o sută de ori...

In această situaţie nici un „examen de maturitate" nu putea fi dat cinstit.

Din an în an temele, trimise de la centru în plicuri închise, au fost cumpărate, — după normele absolutismului ţarist, moderat prin bacşişuri, — şi cunoscute de elevi înaintea profesorilor.

Comitetul central al „cercurilor de auto-instrucţie" a avut ideia ingenioasă de a exploata în folosul casei partidului această situaţie.

Elevii celor treisprezece licee organizate, ale regiunii de Sud-Vest, au exercitat presiuni asupra părinţilor, încât sub acest pretext au fost adunate sume însemnate, din care numai o mică parte au fost utilizate ca bacşiş, iar restul pus la dispoziţia comitetului din Odessa

Temele astfel căpătate au fost pregătite în mai multe variante. Toţi *abiturienţii* au fost siliţi să le înveţe pe de rost, rezervându-se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

pentru fiecare și câteva greșeli, pentru a da un caracter de autenticitate lucrărilor.

In ziua tezei grecești „Limbricul" înfățișa o icoană pitorească. Pe rând, trecând de la o masă la alta, el își apropia ochii miopi spre a citi scrisul elevilor.

Dela cei mai tari el trecea la cei mai slabi, și spre uimire constata că tocmai aceștia dădeau o traducere mai exactă și mai elegantă, neîndrăznind să complice textul prin introducerea vreunei greșeli.

— „Tare deștepți sînteți cu toții astăzi", — scârțâia vocea lui pițigăiată, cu exasperare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. LIV.

SPRE VÂRFURI.

In cursul examenelor s'a produs un incident care a avut o înrâurire hotărâtoare asupra destinului lui Vania Răutu.

Alexandru Levi aducând cu sine dela Prut un transport de literatură clandestină, se opri ca de obicei, în garsoniera lui Vania Răutu.

In urmă, s'a stabilit că graţie imprudenţei studentului Balanovici dela Universitatea din Iaşi, contrabanda a fost *filată* de la Prut, şi toţi aceia cu care venise în contact Levi au fost puşi sub supraveghere.

Curând după „examenele de maturitate" Vania Răutu află, că la Odessa au avut loc din nou mai multe arestări, printre care şi a lui Alexandru Levi.

Vania reuşind cu cinste la examene, se grăbi la Odessa să se înscrie la Universitate. In chipul acesta el putea, în acelaş timp avea mai ample informaţiuni.

Acolo dânsul găsi o atmosferă destul de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

agitată în cercurile revoluționare, dar nimeni nu dădea prea mare importanță arestării lui Alexandru Levi.

Vania Răutu, în lipsa de uniformă studențească, cu o pălărie cu borduri largi, cu cravata „lavalieră" și cu o pitorească pelerină a pardesiului său, se cufundă cu voluptate în viața de student.

„Tovarășul Undina" se împrietenise mult cu el și îl introducea în toate cercurile frecventate de ea.

Ohrana părea a-și fi istovit stocul de informații; seria crahurilor în organizații revoluționare părea sfârșită, și se începuse din nou a se nădăjdui în reorganizarea forțelor revoluționare și în reînvierea luptei.

Vania lua parte activă la încercările de reorganizare ale grupului din Odessa.

Din primele zile de contact cu „odessiții", Vania s'a simțit ridicat în ierarhia revoluționară mulțumită unor împrejurări, care i-au adus multă satisfacțiune.

Mai întâi rezumatul întocmit de el al „Capitalului" a fost recunoscut ca o bună popularizare a marxismului pentru muncitori.

Vania era nespus de fericit aflând că acest rezumat a și fost tipărit în scop de propagandă.

Sentimentele lui Vania erau însă mai com-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plicate cu privire la cellalt fapt care îi sgândărise amorul propriu.

Tocmai pe atunci ziarele publicaseră un comunicat despre „o îndrăzneață spargere, de către niște răufăcători revoluționari" la visteria provincială a Basarabiei: dela aripa din fund a hotelului „Elveția" a fost săpat un tunel până la tezaur, și astfel o sumă de peste trei milioane de ruble a putut fi sustrasă.

Planul său și al lui Moise Roitman, executat fără ei!

Și Vania nu putu măcar împărtăși cuiva frământările sale, fără a se face vinovat de o gravă călcare a regulilor de „conspirațiune".

Dar totuși el își dădea seama că „vârfurile" îl priveau acum cu mai multă încredere și simpatie.

Așa, el era foarte mândru că a fost admis la o importantă discuție teoretică, la care luaseră parte fruntașii grupării odessite.

După 1 Martie, în lumea revoluționară din Rusia începuse acel proces de diferențiere, care în urmă avea să ducă la sciziunea adâncă dintre *Social-revoluționari* și *Social-democrați*.

Cei dintâi continuau vechea tradiție a *Narodnicilor*. Dânșii credeau că revoluția socială din Rusia e determinată de structura ei specifică, în care țărănimea, constituind majori-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tatea covârşitoare a masselor muncitoreşti, apare ca factor principal în lupta revoluţionară. Aceasta urmează dar să fie fără cruţare îndreptată mai cu seamă spre arena politică, — pentrucă numai astfel Rusia poate tinde la o renovare socială.

Social-democraţii însă şi-au însuşit concepţiile şi metodele partidelor socialiste din Apus, care se rezemau îndeosebi pe proletariatul industrial, şi în ţărănime vedeau numai o massă inertă, care în cazul cel mai bun ar putea doar fi trasă la remorcă de către muncitorimea oraşelor.

Vania Răutu gravita hotărît spre social-revoluţionari, şi credea chiar, pe temeiul studiilor sale, că doctrina oficială a social-democraţilor nu poate fi înfăţişată ca o deducţiune justă din concepţia marxistă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901_1932

CAP. LV.

INTELECTUALI ŞI MUNCITORI.

Intr'o seară, la cofetăria Mattoni, unde ei se întâlneau de obiceiu când nu era fixat un alt loc, — *tovarăşul Undina*, care avea aceleaşi inclinaţiuni teoretice, satisfăcută, zâmbind misterios, îi şopti lui Vania:

— „Sînt împuternicită să te invit la o adunare a *aşilor* revoluţionari din Odessa. Ţin-te bine!"

In curtea unui imens bloc de case din centrul oraşului, care mişuna de mii de locatari, şi în care orice vizitator străin se pierdea neobservat, tovarăşul Undina se opri, examinând faţadele:

— „Vezi", — atrase ca atenţiunea lui Vania —: „abajurul roşu în ferestruica aceia din etajul al cincilea? Intrarea e pe aicea. Eu mă duc acolo. Dumneata să te plimbi vreo cinci minute, şi la întoarcere dacă va arde aceiaşi lumină roşie, să urci şi dumneata; eu te voi aştepta la capul scării, în coridor".

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

Camera în care Undina introdusese pe Vania înfățișa spectacolul obicinuit al întrunirilor de studenți și de intelectuali („Inteligenți") ruși:

Într'un nor de fum, printre mucuri de țigări și pahare de ceai împrăștiate pe masă, pe lavabou, pe etajere cu cărți, pe marginea ferestrelor, un grup de vreo douăzeci de tineri, — dintre care patru-cinci femei, — așezați unde dădea Dumnezeu, discutau aprinși, până la amețeală, cele mai înalte probleme de politică, filosofie, știință sau literatură.

— „Sîntem cu toții", — constată — la intrarea Undinei cu Vania — gazda, o femeie tânără și plăcută, cu un păr creț scurt tăiat, și care nesupus, îi acoperea nu numai fruntea, dar cădea, ca la un mic „pudel", și peste ochii negri care luminau o față mată și palidă.

In asistență, în afară de Undina, Vania nu mai cunoștea decât pe Vasile Vasilievici Saharov, care îl salută prietenește, și pe tovarășul „Maurul".

Acesta îndată și începu să citească „referatul" său asupra chestiunii la ordinea zilei:

— „Revoluția", — suna în concluziile sale referatul: „nu poate isvorî din faptele izolate ale câtorva individualități eroice. Ea întotdeauna este un rezultat al mișcării masselor, în conformitate cu mecanica luptelor de clasă, cum ne luminează istoria tuturor marilor revoluțiuni din trecut. Inainte de a porni ac-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

țiunea sa, un revoluționar trebuie să răspundă la întrebarea: care este clasa socială pe care dânsul se poate rezema? Și aceasta nu poate fi decât clasa care într'un moment istoric dat, reprezintă factorul dinamic, — clasa ale cărei interese se identifică cu interesul de renovare socială. Țărănimea nici odată n'a jucat acest rol. Ea urmează întotdeauna în coadă clasa care-și asumă directiva istorică. In faza actuală a revoluției noastre sociale, această clasă nu poate fi decât proletariatul industrial, care însă, vădit, nu va renunța niciodată la interesele sale de clasă. In consecință, revoluționarii sînt datori să îmbrățișeze aceste interese; pe temeiul lor să organizeze proletariatul și luminându-l, că și în interesul lui e necesară o revoluție politică, să-l determine la inițiativa acțiunii revoluționare, în care vor fi atrase natural, toate elementele nemulțumite ale societății..."

Referatul a deslănțuit o furtună: exclamațiile de aprobare, protestări, murmure, aplauze, discuțiunile violente între trei, patru grupuri, nu se mai sfârșiau.

Tovarășul Undina, cu acciași voce adâncă de contralto care răscolea tot sufletul lui Vania ca ecoul clipelor de vrajă, protesta cu energie:

— „Proletariatul nostru industrial, o creațiune artificială a ministerului de finanțe, va duce după sine nouăzeci la sută din populația

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Rusiei, şi nouăzeci şi nouă la sută din muncitorimea ei? Proletariatul care poate fi desfiinţat printr'o singură trăsătură de condei, dacă va incomoda stăpânirea?"

Ea se uita provocător la Vania, cu care avusese discuţiuni lungi asupra problemei, făcând apel, cu priviri elocvente, la intervenţia sa.

Vania de vreo două ori se şi ridică de pe scaun în intenţia de a cere cuvântul dar, intimidat, strângându-şi mânile la piept se aşează din nou.

„Tovarăşul Maurul", care din ziua neuitată când a făcut reprimanda lui Vania pentru proiectele de „banditism ale pruncilor" din Chişinău, îi manifesta întotdeauna multă prietenie, interveni:

— „Tovarăşilor!", — exclamă dânsul ridicând mâna în sus: „aceasta nu mai e o discuţie, ci un sabat drăcesc! Chestiunea e prea importantă. Să procedăm sistematic. Vă recomand pe noul venit între noi, pe tovarăşul Pimperlic, care fiind cel mai tânăr, are cuvântul".

Vania se ridică şi, foarte emoţionat şi cam încurcat, luă dela început o atitudine hotărît contrarie tezei tovarăşului Maurul:

— „Dacă e adevărat", — începu el: „că revoluţia nu poate isvorî decât din acţiunea maselor, şi că aceste mase nu pot fi conduse decât de clasa ale cărei interese se iden-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tifică cu necesitatea de renovare socială, — atunci este evident că în fiecare țară există o altă clasă revoluționară. In Rusia, după adevărata concepție marxistă, numai țărănimea reprezintă *categoria muncii* și, prin urmare, constituie și factorul pozitiv al evoluției sociale. Dar țărănimea, spune tovarășul Maurul, este o massă inertă și nu poate avea inițiativa, rolul activ în viața politică? Dar *jacqueria franceză*, dar *Bundschuh* german ? Dar chiar și marea revoluție franceză, pe ce altă massă s'a rezemat decât pe cea țărănească? Și cum credeți dumneavoastră că s'ar putea face revoluție socială *împotriva* țărănimii? Cum ar putea, chiar în cadrul mondial, fi săvârșită revoluția, nesocotindu-se țărănimea, — majoritatea covârșitoare a omenirii? In Rusia, revoluția politică nu poate fi realizată decât de țărănime, și fără revoluție politică prealabilă e zadarnică orice propagandă socialistă. Iar muncitorimea industrială care, aici, nu și-a rupt încă legătura cu țărănimea, poate da excelente cadre pentru mișcarea revoluționară".

A urmat o formidabilă explozie.

Vania era hărțuit din toate părțile și nu mai putea discerne cine îl atacă și cine îl sprijină. In deosebi, gazda, drăguțul „pudel", țipa cât o ținea gura și trăgea pe Vania de cravata lui lavallieră. Nu mai știa nici el dacă de entuziasm, sau de indignare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tovarășul Undina, însă, foarte mulțumită, cu ochii strălucitori, i-a strâns mâna cu multă căldură și apoi, luându-l de braț, a pornit spre ieșire.

Afară, noaptea scurtă de vară cedase locul unei dimineți pline de lumină și de pulsație a vieții.

— „Tovarășe Pimperlic, sînt foarte bucuroasă", — spunea tovarășul Undina în stradă lui Vania: „știi că mâne avem consfătuire cu muncitorii din port. Printre ei se agită acum ideia unei greve, care în condițiunile actuale ar putea duce la o catastrofă, nimicind forțe prețioase. Ne vom întâlni și vom stabili un plan de discuțiune. Eu am mare încredere în puterea dumitale de persuasiune..."

Vania s'a despărțit de tovarășul Undina la pragul locuinței sale. Socotind însă că n'ar fi cuviincios să se prezinte la ora aceasta, la vila Nataliței și fiind încă plin de discuțiunile și emoțiunile acestei nopți memorabile, a preferat să ia întâi o baie de mare și apoi să facă drumul spre „Fontan" pe jos.

Intrunirea muncitorilor din port, în care se adunaseră peste cincizeci de fruntași ai sindicatelor muncitorești, a avut loc în afară de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

oraş, într'una din celebrele „catacombe" ale Odessei cu intrarea dinspre ţărmul mării.

La lumina tremurată şi scundă a făcliilor şi a lumânărilor de seu, adunarea avea un aspect fascinant în fantastice arabescuri de umbre; jocul de lumini pe feţele sumbre şi energice crea o atmosferă aproape mistică.

Un lucrător, înalt şi slab, cu ochii care reflectau lumina roşie a făcliilor, descriind starea mizerabilă a muncitorilor din port, — munca excesivă, salariile neîndestulătoare, abuzul de amenzi, concedieri arbitrare, — conchidea la necesitatea grevei.

In cursul vorbirii lui, Vania, febril, încerca să descifreze notele pe care, împreună cu Vera Nicolaevna, le redactase pentru discursul său, — primul lui discurs politic. Dar când i-a venit rândul să ia cuvântul, emoţionat şi enervat de lumina capricioasă, el aruncă notele şi dădu curs liber inspiraţiunii sale.

— „Tovarăşi! nu-mi voi îngădui ignominia de a tăgădui suferinţele şi mizeriile voastre! Dar dacă lupta voastră este legitimă, e mare şi răspunderea voastră, pentru fiecare act nesocotit, faţă de voi înşi-vă şi faţă de întreaga muncitorime a Rusiei"...

— „Tot noi sîntem responsabili?", — întrerupse primul vorbitor: „Muncitorii din Apus au înţeles de mult că n'au răspundere decât faţă de clasa lor!"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Nu sîntem", — reluă Vania: „în situaţia muncitorimii europene, în care ordinea legală asigură muncitorilor mijloacele de apărare a intereselor lor. In momentul de faţă mai cu seamă, ocârmuirea ar fi bucuroasă să găsească orice pretext pentru o acţiune de represiune. Acest pretext greva îl poate da de minune, şi nu vedeţi că patronii sînt în această privinţă de acord cu Ohrana?"

— „Are dreptate!" — aruncă un bătrân: „am văzut că toată ziua se cărdăşesc şi se şoptesc lighioaia noastră cu agenţii de la Ohrana. Îi cunoaştem!..." sfârşi bătrânul în murmurele de aprobare ale asistenţei.

— „Nici interesele voastre imediate", — prinse Vania curaj : „nu vor fi servite pe această cale. In schimb va fi compromisă cauza mare a revoluţiei, care singură poate duce la condiţiunile superioare de muncă. Sînteţi elita muncitorimii ruseşti, aţi eşit din sânul ţărănimii, care este mai oropsită şi mai apăsată decât voi; aveţi sarcina de a o reprezenta şi de a o conduce la luptă. Şi va fi mare vina voastră dacă printr'o mişcare inoportună veţi înlesni triumful reacţiunii asupra revoluţiei. Aceasta ar fi adevărată trădare a intereselor muncitorimii, chiar a intereselor ţării întregi".

Vania a fost impresionat că prin deosebire de întrunirea intelectualilor, la care luase parte cu o zi înainte, muncitorii au urmat dis-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cuţia liniştit, fără deviări în abstract şi fără fiorituri retorice, menţinându-se pe terenul strict practic.

Tovarăşul Undina şi Vania s'au simţit în culmea fericirii când a fost hotărîtă cu o mare majoritate amânarea grevei.

La despărţire, muncitorii, pe rând, îi strângeau lui Vania mâna cu prietenie:

— „Ehei, unde sare iedul!" — îi spuse bătrânul întrerupător: „am crezut că e mânz încă, dar el e un *tar-tor!...*"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. LVI.

POVESTEA UNDINEI.

Eșind din „catacombă" pe țărmul mării, Vera Nicolaevna și Vania au fost prinși de vraja unei nopți de Sud, scăldată în lumina lunii pline.

Reflexul razelor lunare tăia prin undele mărunte ale mării o cărare luminoasă, în mijlocul întinderii misterioase și sumbre, în care numai oglindirea stelelor aprindea mici focare de lumină, confundând apele întunecate cu catifeaua cerului înstelat.

Rămași singuri, Vera Nicolaevna, rezemându-și mâna de umărul lui Vania, vorbea încet și înduioșată, în intonația vocii ei calde răsunând și bucurie și melancolie:

— „Ai un adevărat dar al cuvântului, dragă *Vania*", — uită iarăși *Verocica* porecla conspirativă: „Ah! ce frumoasă e marea! Ești obosit? Vrei să ne ducem, pe jos, să ne plimbăm încă puțin pe bulevardul Nicolae în fața acestei feerii?"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaritaris.vania.ro/indir1901-1932

Ei porniră la braţ. Cărarea luminoasă a razelor lunare, tăind nesfârşirea mării, îi urmărea pas cu pas.

— „Te stabileşti de pe acum la Odessa ? Stai aici de vacanţă?", — întrebă Verocica.

— „Nu. Am venit numai pentru puţine zile, îngrijat de cele ce auzisem. M'am oprit la o mătuşă a mea, care e foarte drăguţă, şi care nici nu m'a întrebat ce am făcut de nu am venit noaptea trecută acasă; nu voiam, după întrunirea noastră să o deranjez atât de târziu. Acum trebue să mă duc iarăşi la Chişinău să-mi lichidez acolo toate daraverile, iar vara voi sta la ţară".

Ei stăteau acum pe banca „lor", în faţa portului.

In bezna neagră dela picioarele lor licăreau mii de lumini ale vaselor ancorate, şi mişunau felinarele colorate ale bărcilor, strecurându-se printre umbre. Cărarea aprinsă a razelor lunare era tăiată de enorma siluetă sumbră a unui pachebot oceanic.

Suflul amar al mării îi învăluia cu emanaţiile ei înviorătoare.

Vania ridică încet capul în sus.

Deasupra murmurului mării se înălţa, tăcută, imensitatea domului ceresc, întunecată şi senină, opacă şi cristalină, în vibraţiunea mistică a căii lactee. Drept în faţă ardeau în constelaţia Scorpionului clipirile ochiului roşu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

al Antaresului, ca niște semnale de far din altă lume.

Vania se apropiă, mișcat, de Verocica:

— „Frumos e cerul!", — șopti el: „câte lumi se sbuciumă poate acolo fără să știe nimic una de alta. Poate acum chiar se uită cineva ca și noi din nemărginire spre Antares, privirile noastre se încrucișează, dar nici odată nu vom afla despre aceasta. La Năpădeni adesea, ceasuri întregi, culcat pe spate, fixam câte o stea, în nădejdea de a prinde în scânteerile ei tremurarea de viață".

Verocica își rezemă lin umărul de Vania:

— „A! dragul meu", — abia se auzi, dulce și grav, acel contralto adânc care îi aducea atât aminte pe Ilenuța: „și în viață, depărtări interstelare ne pot despărți de vecinii cu care ne atingem... Sînt mai opace, mai întunecoase, mai impenetrabile barierele izolării sufletești, care aruncă nemărginite deșerturi aride în jurul nostru... — E frumos la voi la țară?" schimbă ea brusc vorba.

Vania emoționat, prins de amintiri, îi descria parcul Năpădenilor, pe coasta deasupra satului, înconjurat de păduri, dominând, la stânga, câmpia nesfârșită a Podolici și îngrădit, la dreapta, de linia frântă a dealurilor estompate în ceața albăstrie a amurgului, și, lama capricioasă a Nistrului, care șerpuiește în adâncime, dispărând după stâncile negre de granit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901-1932

— „N'am fost fericit în copilăria mea", — înduioşat şi biruit de nevoia unei simpatii, îşi desvelea Vania vechile dureri —: „nu ştiu cum aşi fi trăit înstrăinat şi apăsat în casa părintească, dacă-mi lipsea sentimentul acesta de legătură intimă cu pământul, şi dacă nu era doică-mea, mama Irina, adevărata mea mamă şi..." — se opri o clipă Vania : — „nepoata ei Ilenuţa, tovarăşa din primele zile ale copilăriei. Dumneata, Verocica, nu ştiu pentru ce, îmi evoci întotdeauna icoana reunită a acestor două ţărance... Ilenuţa are aproape aceiaşi voce ca tine, ca nici nu ştie carte, e încă un copil, ca o floare de câmp, dar nu ştii ce inimă şi ce suflet bogat are, şi câtă delicateţă de simţiri... Şi-i frumoasă! Când o vezi printre spice de grâu, cu ochii ei de cicoare, parcă-i zâna ţărânii aurite, şi respiră în jurul ei, împreună cu mirosul de grâu copt şi de busuioc, farmecul şi bucuria de viaţă..."

Vania se opri puţin ruşinat de aceste expansiuni, pe care nu şi le putuse stăpâni:

— „Dar dumneata, Verocica, n'ai stat niciodată la ţară? Eu nu ştiu încă nimic despre viaţa dumitale şi despre familia dumitale..."

Verocica tăcea, fixându-şi privirea spre abisul mării. Razele argintii ale lunii îmbrăcau liniile austere ale acestui chip feciorelnic într'o aureolă de taină.

Ea, în tăcere, îşi puse mâna pe degetele lui Vania înfipte în genunchii lui:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

— „M'am născut și eu la țară", — grăi încet Verocica, parcă prin somn, pentru sine însăși: „și am trăit în superba vilă părintească în Crimeea, la Livadia, pe țărmul mării... Dar dacă aș putea arde din creerul meu amintirea acelor vremuri!"

Vania îi apucă mâna:

— „Ai suferit și dumneata? Nu te-a iubit mama?" tresări Vania.

— „Nu, nu-i aceasta... M'au iubit foarte mult și mama și tata; sînt unica lor fiică, și tata a fost foarte mândru de mine. Eu nu-i port acuma numele, al cărui sunet mă aruncă în desnădejde. El este una din slugile favorite ale țarului, cu mari puteri discreționare. Și...". — Verocica parcă-și storcea cuvintele, hipnotizată sau cuprinsă de coșmar: „el are pe conștiință zeci de suflete de oameni, pieriți în furci, sute îl blastămă, în lanțuri, în ocnele Siberiei, și mii se sting între ghețurile polare... ...Aș fi alt om dacă aș putea șterge din sufletul meu o grozavă amintire. Într'o zi, coborându-mă din trăsură, la scara palatului nostru din Petrograd, găsii o doamnă bătrână, îndoliată, cu părul alb și ochii negri pe fața ei de fildeș îngălbenit: — *Domnișoară!*, mi se adresă ea încet, *aveți încă o inimă neatinsă, veți avea milă de o mamă, care luptă pentru viața unicului ei fiu. Dați-mi putința să văd pe Excelența Sa.* Mișcată și îngrozită am luat-o de braț și am dus-o până la ușa biroului tatii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tata, zărind-o, păli şi se retrase brusc câţiva paşi înapoi. Apoi, aruncând o privire spre mine, zise cu o voce surdă doamnei, care, ca o icoană a desnădejdii, nemişcată îl fixa cu ochii ei negri: — *Poftiţi!* Parcă văd şi acuma: uşa biroului, grea, se închide în urma lor. Cu inima îngheţată, aştept. Peste câteva momente uşa se deschide şi aud pe tata vorbindu-i nervos: — *Nu pot, doamnă, nu pot face nimic şi nici n'am dreptul să cruţ pe duşmanii Împăratului şi ai ordinei stabilite. Vă rog ridicaţi-vă!* Jos, la pământ, zăcea prosternată, silueta neagră cu părul alb, amestecat cu lâna roşie a covorului flocos din birou: — *Anton, Vasile,* chemă tata pe feciori, *să ajutaţi pe doamna.* Femeia, târâtă de braţe vânjoase, deodată se smulge şi, întoarsă spre tata, întinde o mână costelivă, nesfârşită, şi cu faţa desfigurată isbucneşte în strigăte cavernoase: *Maliuta Scuratov! Maliuta Scuratov! blăstăm să fie pe capul tău, să n'ai mângâiere de copiii tăi! Să-ţi fie inima sfâşiată şi otrăvită, cum e a mea astăzi din pricina ta, hainule!* Ultimele cuvinte sînt brusc înăbuşite jos în scară. Am simţit în inimă o fulgerare grozavă. Maliuta Scuratov! Tatăl meu — Maliuta Scuratov, — vestitul călău al călăului ţar Ivan cel Groaznic!"

Verocica nu mai putea vorbi, prinsă de uraganul amintirilor. Vania îşi întoarse faţa pentru a-şi stăpâni emoţiunea. După mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

multe clipe de tăcere, sbuciumată, Verocica urmă tot parcă aiurând în somn, încet, înșirând cuvânt după cuvânt:

— „Nu mai puteam trăi sub povara conștiinții: să-mi datoresc situația rangului tatii și să mă bucur de roadele serviciilor unui călău al țarului! După primul meu bal la curte, unde am fost solicitată de cei mai eleganți tineri ai aristocrației noastre și chiar distinsă de un mare duce, simțeam că mă voi prăbuși într'o prăpastie dacă nu voi rupe imediat orice legătură cu lumea aceasta. Am fugit... Sînt cinci ani de atunci; trăiesc sub un nume închipuit și cu pașaport falș. Nu mai aștept nimic dela viață pentru mine : îmi cunosc destinul fatal și simt o amară mângâiere la gândul că-mi ispășesc păcatul părinților, prin înscrierea numelui meu printre victimele tatălui meu... Am un frate, ne-am iubit de copii... Acum, ofițer de gardă imperială, e de ceialaltă parte a baricadei... Un revoluționar trebuie să fie întotdeauna gata pentru sacrificiul suprem. Nu-i poate fi tolerată", — strânse ca mâna lui Vania : „nu-i poate fi tolerată, dragă Vania, fericirea personală, nici dragostea și poezia, — nu numai pentru el, ca să nu-i fie jertfa îngreuiată, dar pentru ca să fie cruțate și suferințele altora..."

Vania, cu capul plecat pe genunchii săi, — nu-și mai ascundea și nu se mai lupta cu înduioșarea și disperarea care-i sfâșiau inima.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După o îndelungată tăcere, Verocica îi vorbi din adâncul său contralto, liniştitor şi stăpână de sine ca întotdeauna:

— „Dragul meu", — îl îmbrăţişă ca peste umeri: „nu mă plânge, pentru mine e o uşurare conştiinţa jertfei ce o aduc. Un revoluţionar e dator să-şi facă cinstit examenul conştiinţei şi să nu-şi puie pe umeri povara ce n'are putere s'o poarte. E mai bine şi pentru el, şi pentru alţii. In tine, Vania, eu am încredere!" — trecu ea la tonul familiar şi prietenesc.

Vania, în tăcere, duse mâna ei la gură:

— „Ah, ce copil drăguţ eşti încă!", — râse Verocica uşor şi se ridică în picioare, îndreptându-şi buclele sub pălărie.

Răsăritul roşit de apropierea astrului pământesc arunca asupra feţii mării o mantie viorie:

— „Ha-ha-ha-ha-ha!", — isbucni acuma franc, în râs, Verocica: „iar ai întârziat acasă! Ce are să zică *tiotia Nataliţa* a dumitale! Şi mai e încă mult ca să aştepţi ora cuviincioasă pentru întoarcere, iar mâne ai un drum de făcut. Hai la mine! Iţi ofer eu ospitalitatea pentru astă noapte".

— „Dar ai dumneata loc pentru mine?", — întrebă Vania puţin jenat.

— „A, am un splendid divan pentru mine,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

iar dumitale, ca musafir, îţi cedez patul meu".

In mansarda unei case cu cinci etaje, camera Verei Nicolaevna, destul de spaţioasă şi foarte simplu mobilată, vădea însă prin mii de detalii un suflet de femeie şi o fire artistică: câteva cărţi aranjate pe mese şi etajere, fotografii, gravuri şi reproduceri după tablouri, bibelouri nevinovate, dădeau acestei locuinţe un aer de lux şi rafinare, necunoscut vizuinelor obicinuite ale revoluţionarilor ruşi.

— „Trebuie să te culci repede, dragă Vania. Te duci mâne la Chişinău, apoi la ţară. Ai să vezi Năpădenii tăi, şi pe mama Irina, şi...", — zâmbi ea: „pe fermecătoarea Ilenuţa. Apoi la toamnă, tovarăşe Pimperlic, dacă vom trăi, vom face împreună isprăvi mari. Ceasul ne pune sarcini grele".

Oprindu-se ea aruncă o privire împrejur.

— „Iată", — spuse ea simplu şi natural: „aici e paharul de apă, în coridor la dreapta la nevoie vei găsi tot ce trebuie iar acum să te întorci un pic spre părete până ce mă voi pune în pat... Aşa!..."

Vania auzia foşnetul hainelor şi o săritură pe deasupra droturilor divanului.

— „Ei acuma, Vanicica, repede, *bainchi-baiu*", — şi, stăpânindu-şi o uşoară căscătură,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

întoarsă spre părete, sfârși ea : „după ce te vei culca, nu uita să stingi lampa..."

Nu apucă Vania să se întindă în așternutul răcoros și auzi respirația liniștită și regulată a „tovarășului Undina", adormită.

In confuziunea sentimentelor sale, el multă vreme se gândi la tragedia acestei fiice a aristocrației ruse, abia trecută peste pragul vârstei de majorat. La aceste gânduri, tot mai confuze, se amestecau reminiscențele lui personale, treceau viziunile... Năpădenii, mama Irina, Ilenuța, icoana învelită în amurgul vremurilor a Mignonettei...

Când Vania dimineața își deschise ochii, mansarda era scăldată de soare, și în lumina difuză se profila silueta virginală și rece a tovarășului Undina, prinsă în bluza ei albă, strânsă cu curea pe fusta ei neagră, cu gâtul înconjurat de gulerul alb amidonat, rotund, ca la o armură de cavaler cruciat.

Ea stăruia pe lângă un mic samovar, așezând pe masă cești și farfurioare.

Ochii senini și limpezi, ca lacurile de munte, îi zâmbeau:

— „Bună dimineața, Vanicica, leneșule! Eu de când m'am sculat! Mi-a făcut plăcere să mă uit la tine. Dormiai ca un copilaș, desvelit, cu plapoma jos, ca puiul alintat al mamei Irina, deprins să fie cocolit. Nu m'am pu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tut stăpâni și te-am mângâiat peste cap, dar tu zâmbiai fericit în somn... Pe cine ai visat? Spune mamei..."

Instinctul de maternitate biruiește și inima unei fecioare jertfite zeilor crunți a revoluției.

— „Mă duc să aduc niște franzeluțe albe, puțin unt și câteva felii de salam de Moscova pentru băiatul mamei... Iar tu până atunci să te îmbraci iute", — și dispăru pe ușă ca o fee bună din povești.

Cum putea ști Vania, coborând scările celor cinci etaje, că se desparte de ea pe veci, că nu o va mai vedea niciodată!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. LVII.

CRAHUL.

La Chișinău, în strada Pușchin, stupul de albine al doamnei Staroverov: ea însăși, apoi, de sus în jos: Vera, Ana, Sofia, Natalia Filipovne și Jenia și Dașa, — își luaseră sarcina să revizuiască haincle și albiturile lui Vania și să-i facă bagajele, pentruca el să nu piardă vremea în aceste preocupări, „care nu sînt pentru bărbați".

Vania alergă în strada Mihailovsca.

Din toată familia Lungu, dusă la o serbare de familie, nu se găsea acasă decât Tania, căreia o erupțiune, mai violentă ca de obicei, nu-i îngăduise să iasă.

Ea primi pe Vania în semiumbra odăiții sale cu perdelele lăsate, cu spatele spre lumină și ținând batista la față, deasupra căreia luceau veseli numai ochii ei căprii.

— „Ai stat la Odessa mai multă vreme de cât te așteptai. S'au mai potolit lucrurile acolo? Am fost foarte îngrijată. Mi-e teamă, dra-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gă Vania, pentru tine. Tu nu te păzeşti de loc. Şi înţeleg, la urma urmelor, să te jertfeşti pentru ceva mare, pentru o acţiune eroică, dar aşa, la prag!..."

— „Taci, Tanica, ai inimă de cloşcă dar trebuie să te deprinzi că eu sînt un puiu de raţă", — îi răspunse râzând Vania.

Şi, surprinzându-i o privire speriată, o îmbrăţişă de umeri şi îi vorbi liniştitor:

— „Păi, dragă Tania, e şi datoria noastră să ne păzim să nu pierim degeaba. N'avea grijă, se pare că Ohrana şi-a epuizat stocul de crahuri. Apoi, la drept vorbind, nici n'ar avea motive să se deslănţuie asupra noastră. Pentru cercul de auto-instrucţie? Pentru câteva escapade de copii? N'au nici un interes să-şi risipească fulgerele. Ar râde şi curcile de *Masacrul Inocenţilor*. Spune mai bine, dragă, unde vă duceţi pentru vilegiatură? Eu plec îndată ce-mi vor fi gata bagajele la Năpădeni. La toamnă mă instalez la Odessa, de unde voi putea adesca să vin la Chişinău să vă văd. Iar peste un an isprăveşti şi tu liceul, şi vom duce un traiu, la Odessa, minunat..."

Tania, cu silueta ei încă neformată, cu un bust de copil slăbuţ, părea cu mult mai tânără de cei şaptesprezece ani ai săi, dar ochii ei priveau serioşi vădind o gândire intensă:

— „Ştiu eu? Eu nu sînt făcută pentru învăţătură, nici pentru viaţă de luptă, nu mă pricep mult în problemele care te stăpânesc. Ha-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ha-ha!" — râsc ea deodată trist: „am în adevăr un suflet de cloşcă şi mi se strânge inima la gândul că te arunci prea crud în apă", — şi vocea ei nazală parcă dădea un patos deosebit acestei glume.

— „O! nu, cânţi degeaba la botez prohodul! Tanicica dragă, îţi sărut ochişorii. Inainte de plecare am să mai trec să sărut mâna Ecaterinei Matveevna şi să-mi iau rămas bun de la Saşa şi Catia. Acum fug la comună".

La hanul Blumberg părăsit de „comunarzii" plecaţi în vacanţă, Vania dădu numai peste Talmudistul înecat în enorma lui cărţulie cu litere pitoreşti.

— „Vezi", — ridică el liniştit capul, ca şi cum ar continua o conversaţie întreruptă de câteva clipe: „vezi, materialismul istoric al lui Karl Marx este întemeiat în mare parte pe o iluzie şi pe o confuziune. Dacă şi *Capitalul* său este un reflex, cum cere logica marxistă, un reflex al condiţiunilor materiale, dacă toate curentele de idei intră în *suprastructură* ca o consecinţă necesară a condiţiunilor economice pentru ce-şi dă el truda să scrie *Capitalul* şi să facă propagandă? Vrea să zică şi *duhul*, nu numai materia constituie o forţă şi atunci unde e hotarul între duh şi materie? Şi scriptura noastră care condenseză gândirea de milenii, ca întrupare a duhului unui popor, —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

duhul care a cucerit lumea, — nu este un factor al procesului istoric?"

— „Dragă Avram, înainte de toate constat că marxismul n'a fost fără folos studiat de tine. Vom discuta altă dată despre duh și materie. Dar trebuie să înțelegi că marxismul nu pune problema metafizică despre raporturile dintre spirit și materie. El se menține în cadrul real al manifestărilor concrete ale vieții sociale și cercetează nu hotarul între spirit și materie, ci legătura între fenomenele economice și manifestările de idei în fiecare epocă dată. Totuși observațiunea ta nu e lipsită de temei".

Și a urmat așa până noaptea adâncă, ca altă dată, discuția animată între eruditul talmudist și marxistul impenitent.

Vania, obosit, nu mai plecă spre casă, și dormi în patul său „comunist".

Dormea dus, când se simți ușor tras de mână. Deschizând ochii el văzu în fața lui pe Talmudistul, palid, cu ochii rotunzi; buzele i se mișcau, dar nici un sunet articulat nu-i eșea din gură. El întinse lui Vania ultimul număr al *Foișorului*.

Cu litere mari, în fruntea ziarului, un comunicat oficial vestea:

„O crimă odioasă a fost săvârșită astă noapte în casa No. 22 din strada Portului..."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vania sări ca ars : *Gazda conspirativă a lui Marat !...*

„Poliţia aflând", — urma comunicatul : „că în această casă se adăposteşte un cuib de răufăcători primejdioşi, a întreprins o percheziţie. Dar la apropierea jandarmilor de locuinţa bănuită, ei au fost întâmpinaţi cu focuri de revolvere şi carabine. Casa fiind înconjurată de armată şi forţe poliţieneşti, pe fereastră au fost aruncate mai multe granate. Numai credinţa şi eroismul slugilor ţarului au putut înfrânge rezistenţa disperată, în urma mai multor focuri de salve. Uşa a trebuit să fie spartă printr'un cartuş de dinamită. Nu s'a găsit şi arestat înăuntru decât unul dintre teroriştii, un tânăr necunoscut, grav rănit. Complicii săi n'au putut fi încă prinşi, dar jandarmeria se află pe urmele lor. In timpul operaţiunilor, doi jandarmi au fost ucişi de criminali, şi patru răniţi".

Vania lăsă jurnalul în jos şi mai multe gânduri deodată îi fulgerau prin minte:

„Sărmanul Marat! Dar Verocica? Cum să mă duc acasă? Nu pot sta aici. Dar pot fi de vreun folos acolo? Cel puţin să aflu adevărul, proporţiile dezastrului".

Talmudistul îl privea terorizat, dar se sfia să pună vreo întrebare.

Vania, îmbrăcat în grabă, îi aruncă, strângându-i mâna, numai câteva cuvinte:

— „Să trăeşti, Avram ! Mă duc direct la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gară. Fii bun să previi pe doamna Staroverov că voiu veni tocmai peste câteva zile. Să te duci imediat și în strada Mihailovsca să ceri scuze Taniei Lungu din partea mea, și să-i lămurești că n'am mai avut vreme să trec pe la ei..."

In tren, așezat într'un colț al vagonului, singur, Vania se sbuciuma punându-și aceiași întrebare:

— „Ce-i cu Verocica? Ce-i de făcut dacă e arestată? Când am s'o mai văd?"

Și el o văzu așa cum o lăsase în dimineața zilei de despărțire, în camera ei: silueta feciorelnică profilată în lumina difuză a ferestrei, subțire și sveltă, ca o fecioară din picturile prerafaelite, cu bluza albă, strânsă de curea deasupra fustei negre, cu aureola părului blond aprins de raze luminoase, cu ochii senini și limpezi ca lacurile de munte, și cu un surâs prin sine însuși aducător de lumină și fericire:

— „N'am s'o mai văd?"

Cu privirea lui fixată în fereastră, Vania nu vedea nici peisagiul străbătut de tren, nici ceeace se petrecea în jurul lui:

— „Pofteşti, tinere, o țigaretă?" — îl întrebă o voce răgușită.

In fața lui pe bancă, era așezat un domn cu o caschetă cafenie cu un imens cozoroc,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de sub care se arăta un nas vânăt de beţiv, de la care pleca pe obrazul stâng o hidoasă cicatrice.

— „Mulţumesc, domnule, nu fumez, — îi răspunse Vania, aruncând o privire fugară asupra lui; şi se întoarse din nou spre fereastră.

— „Ehehei, tinere! La ce te gândeşti aşa? Te duci la Odessa, o cunoşti bine? Eu mă duc pentru prima oară acolo şi nu ştiu la care han ar fi mai bine să trag. Pentru noi provincialii e foarte greu când venim într'un târg mare, necunoscut".

Cu un gest de nerăbdare, Vania dă un răspuns negativ la toate întrebările şi-şi manifesta refuzul de a sta de vorbă.

Cozorocul, mormăind supărat, îl lăsă în pace şi se aşeză în altă bancă.

Dela gară, Vania se duse direct în strada Voronzov, unde, în mansardă, se găsea odăiţa Verei Nicolaevna.

Aruncându-şi privirea în sus, el observă îndată lipsa semnalului convenit: perdeaua aşezată într'un anume fel.

El trecu înainte, fără să mai aştepte, hotărît să caute pe fraţii Goncev.

Apropiindu-se însă de casa lor în strada Deribas, Vania întâlni pe Anna Fedosievna, soră mai mare a lor, măritată după un ofiţer.

Vania se îndreptă spre dânsa, dar ea fixân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

du-l în treacăt ca pe un necunoscut, își întoarse capul, făcându-i însă în acelaș timp un gest care însemna precauțiune; Vania înțelese că i se cere să renunțe la vizita familiei Goncev și că trebue să se păzească; se opri pe loc nedumerit și deprimat: „Ce să mai facă?"

Kwiecinski, Maurul, tovarășul „Pudel", Vasile Vasilievici Saharov, e imposibil să fi putut rămâne neatinși după arestarea lui Marat și a Verei Nicolaevna, odată ce au fost prinși în vâltoare până și frații Goncev.

Rămâneau muncitorii din port. Dar Vania nu le cunoștea adresele. După o scurtă reflexiune, el se coborî pe scări spre debarcaderul vapoarelor oceanice, în nădejdea de a da de vreun cunoscut.

Rezemat de balustradă, lângă antrepozite el urmărea pe toți trecătorii. După câtăva vreme, în apropiere de el, un băetan de vreo cincisprezece ani aruncă o piatră mare în apă. Vania tresări și se uită cam supărat la băetan, — și deodată îl văzu făcându-i un semn misterios cu ochiul, și un gest de chemare cu mâna, și porni șuerând dealungul debarcaderului, până la o veche baracă a păzitorului de bărci de închirat pentru amatorii de excursiuni. Vania recunoscu însfârșit pe băetan. Era Iliușa, fratele mai mic al unuia din cei mai energici și mai combativi tovarăși, dintre lucrători, poreclit Andrei Rechinul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intors cu spatele spre el, ca şi cum ar fi supraveghiat luntrele care mişunau lângă debarcader, Iliuşa îi vorbi:

— „Andrei se ascunde. Anton, Vasile, Ciocanul, Papă-Lapte — toţi îs la dubă. Şterge-o şi tu, că-i pojar acuma!"

— „Tovarăşe Iliuşa, tot trebuie să găsesc pe cineva cu care să pot vorbi, nu mai ştiu încotro să dau cu capul".

Iliuşa fluieră o melodie, apoi îl întrebă:

— „Unde stai?"

— „La Fontan, la vila mătuşii mele".

— „Nu-i departe de catacombă. Te voi aştepta la intrare, să vii pe ţărm. Dacă nu mă vei găsi astă noapte, să vii mâine şi poimâine".

Şi Iliuşa, cu mânile în buzunar, cu casceta lăsată strengăreşte pe ceafă, se depărtă alene, fluerând aceiaşi melodie.

In tramvaiul, — pe care, sub biciul vatmanului somolent de soare, îl târau spre „Fontan" două mârţoage roaibe cu capetele lăsate în jos, cu ochii stânşi, zadarnic apăsaţi de „ochelari", Vania, aproape singur în vagonul deschis, tot căuta răspuns la întrebarea, fără deslegare:

— „Ce să fac acuma ? Care este datoria mea ca revoluţionar?"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Natalia Chirilovna când îl văzu plesni din mâni:

— „Vaniuşa, ce s'a întâmplat? Când te-ai întors? De ce te-ai întors? Eşti bolnav?"

Vania o privi implorător:

— „Tiotia Nataliţa, nu mă întreba acuma, mi-e greu să vorbesc. Vei afla mai târziu totul. Acuma aşi vrea să mă odihnesc puţin".

— „Pimperlicule dragă ! dar cămăruţa ta totdeauna îţi stă la dispoziţie. Noi, cu Serghei Simionovici, sîntem bucuroşi oricând de a te avea la noi".

Vania se încuiase în odăiţa lui, şi întins pe pat zăcea nemişcat. Aceiaşi întrebare fără răspuns îi sfredelea creerul:

— „Ce-i acum ? Ce face Verocica ? Şi ce am de făcut eu?"

Spre noapte, mulţumind Nataliţei care îi oferea să guste ceva, el porni pe portiţa din dos, care dădea la plajă, de-alungul ţărmului, spre Catacombă.

Iliuşa nu venise încă.

Aşezat pe o piatră lângă intrarea în Catacombă, Vania privea spre întinsul mării. Luna puţin scăzută se ridica la orizont, aprinzând pe valurile uşoare ale mării o cărare luminoasă; în lături apele întunecoase, prin care scânteiau luciri aprinse de stele, se confundau cu catifeaua cerului înstelat.

Iliuşa n'a venit. Şi Vania, după o lungă şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zadarnică aşteptare, se întoarse de-alungul ţărmului urmărit de dunga reflexelor lunare.

A doua zi el multă vreme nu a avut tăria să se ridice din pat.

Aproape de amiază Nataliţa intră în odăiţa lui şi, aşezată pe pat, începu să-l mângâie, în nădejdea de a-l mai distra.

— „Pimperlicule dragă, nu ştiu ce s'a întâmplat, dar eşti un bărbat şi ai încă o viaţă întreagă înaintea ta. Vor trece toate, mai cu seamă supărările tinereţii. Pot să-ţi aduc şi veşti bune de la ţară: aţi avut o recoltă foarte frumoasă, moş Iorgu te aşteaptă cu drag, foarte mândru de certificatul tău de maturitate; şi chiar mama ta, care nu mai credea că ai să duci învăţătura până la capăt, e mulţumită. Iar Irina e în al şaptelea cer de bucurie şi mi-a spus că numaidecât să te îmbrăţişez şi să te sărut pentru dânsa. Şi iată mă execut. Da ! Ştii că şi Ilenuţa s'a măritat, cam de vreme! După Vasile Cornea care mi se pare fusese pe vreme ceva şi la voi la curte".

Vania se uită nemişcat la Nataliţa. El simţea cum inima i se strânge. Buzele îi tremurau puţin, dar nu găsea nici un cuvânt. El îşi aduse aminte de băiatul slăbuţ, blând şi bleg pe care îl cunoştea din copilărie pore-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

clit de băeți „curcă muiată“ —: e *bărbatul Ilenuții!*

— „Tiotia dragă, nu te supăra! Dar am mari mâhniri și nu mi-e tocmai bine. Imi vine greu să vorbesc. Să mă lași singur. Am să citesc, și poate îmi va trece și oboseala și atunci avem să vorbim”.

Seara, Vania din nou, în zadar, aștepta pe Iliușa la intrarea în Catacombă, privind cărarea aprinsă de lună în apele mării.

Prin minte îi treceau gânduri de sinucidere: „S'ar sfârși totul, n'ași mai avea nici un răspuns de dat... nimănui... Lașitate! Dar conștiinței mele? Aceasta e datoria mea? Dar care e datoria mea? Cine mi-o poate spune?”

Trecu încă o noapte de sbucium. Dimineața însă îi aduse două vești.

Ziarele publicau comunicatul:

„Răufăcătorul arestat în strada Portului, judecat de curtea marțială extraordinară a circumscripției Odessa a fost condamnat la moarte prin spânzurătoare, și executat. Numele lui a rămas necunoscut”.

„Marat!...“

A doua veste a fost un bilețel, adus de un băiat, pe care i-l înmânase Nataliția.

Era o notă din partea Annei Fedosievna,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sora fraţilor Goncev, care-i fixa chiar înainte de amiază o întrevedere în locul ce va afla la cofetăria Mattoni: „Pază la filatură!“

Vania se aruncă spre staţia de tramvai, dar în momentul când voia să se urce în el, silit să lase trecerea unei doamne, el se aruncă un pas înapoi şi călcă pe cineva pe picior.

— „Pardon!“, — se întoarse el.

In faţa lui stătea un pasager cu cascheta cafenie, cu nasul vânăt de beţiv de sub cozoroc, şi cu o cicatrice pe obrazul stâng.

Vania sări în vagon. Pasagerul, după o clipă de ezitare, rămase în urmă.

La cofetăria Mattoni, Vania comandă o ceaşcă de ciocolată cu pişcoturi, cum îi plăcea Verei Nicolaevna.

Vânzătoarea drăguţă, care îi servea de obicei, punând tava pe masă, cu o mişcare de deget îi atrase băgarea de seamă asupra unui colţ de hârtie, care eşea de sub farfuria cu pişcoturi. Acolo găsi numai indicaţia unei adrese, şi, în loc de semnătură, aceleaşi cuvinte: „Pază la filatură!“

Eşind din cofetărie, observă în colţ cozorocul cafeniu, iar chiar lângă cofetărie, privind în vitrină pe un tânăr palid şi deşirat în costum de dril. Vania surprinse un semn pe care omul cu cozonac îl făcea omului în haine de

SIBIIU

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dril, — vădit pentru a-l desemna pe dânsul. Indată el înțelese: *Filat!*

Vania se îndreptă spre debitul de tutun din față, și de acolo, deși nu fuma, cu un pachet de țigări, și reintră în cofetărie.

Tânăra vânzătoare fără să se uite măcar la el, și pe ușa din dos. Vania, trecând spre toaletă, o văzu în curte, la intrarea unui gang, privind împrejur.

El auzise dela Vera Nicolaevna, că acest bloc de case are mai multe ieșiri.

După mai multe ocoluri și treceri prin pasajele curților obscure, convins că a derutat pe „fileur", Vania răsbătu, în sfârșit, la adresa indicată.

Vania găsi pe Anna Fedosievna alergând foarte turburată prin odaie. Ea și uită să-l salute și-l introduse îndată în miezul chestiunii.

— „Polia înainte de arestare m'a rugat să te previn, dar n'am apucat... Totul s'a prăbușit. Va veni și rândul Chișinăuțenilor, — dacă încă nu sînt arestați, — ca să fie prinși cu toții, ca în oală. Totul vine de acolo. Alexandru Levi a fost urmărit dela Prut și toate legăturile lui au fost notate. Să luați măsuri. Nu știu cum ai scăpat până acum..."

Emoționată, Anna Fedosievna aprinse o ți-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

garetă și-și vârî capătul cu cenușa fierbinte în gură.

— „Ah!“ — trânti ea furioasă țigareta jos.

Vania știind că Anna Fedosievna, cu totul străină de mișcare, poate fi totuși prin soțul ei, — ofițer din administrația guvernatorului general, — în curent cu unele taine ale Ohranei, o întrebă:

— „Cum a fost arestată Vera Nicolaevna Marmarov?“

— „Nu-i Marmarov!“, — întrerupe Anna Fedosievna bucuroasă că poate face revelațiuni senzaționale: „E Corceaghina, — închipuește-ți fiica vestitului Corceaghin, generalul, — știi? — din Ohrana! A fost prinsă când se ducea la conspirativa *Marat*, chiar îndată după crahul conspirativei. Nu știa încă de isprăvile lui Marat. Dar cum n'a băgat de seamă semnalul? Sau știu eu cum s'a întâmplat? Poate că era și cunoscută, după *gafa* lui Herman Lopatin. Dar *Marat*? Cine putea crede? Nici nu se știe cum îl chiamă! Și nu-i adevărat că erau mai mulți acolo. Dânsul singur a ținut piept la o armată întreagă. De rușine spun ei că ar fi fost și unii, care au fugit. L'au găsit ciuruit tot. Și de frică să nu moară de moarte bună, l-au și judecat îndată, telegrafic, și l-au condamnat la streang și a trebuit să-l ducă în pat la spânzurătoare, — că nu putea merge, abia sufla... Au găsit la el

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dinamită și un arsenal întreg de arme, și o fabrică de pașapoarte false"...

— „Despre ce *gafă* a lui Herman Lopatin vorbiți, Anna Fedosievna?" — o întrebă Vania.

— „Cum, nu știi? Lopatin făcuse o raită prin Rusia să regăsească rămășițele organizațiunilor, prăbușite după 1 Martie, și să restabilească legăturile. Încrezător în forța lui herculeană, el nu cifra informațiunile și adresele, ci le scria pe niște hârtiuțe foarte subțiri, rulate, ca să le poată la nevoie înghiți. Dar au dat peste el, probabil, tot pe urma lui Alexandru Levi. Și l-au atacat în stradă, dându-i de la spate cu ciomagul în cap, — trah-tararah! Și au pus mâna pe toate fițuicile..."

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. LVIII.

ODISEEA.

Vania păşea maşinal, nici el nu mai ştia încotro, printre imensele blocuri de case, fără ogrăzi, lipite una de alta, ca nişte enorme cutii de chibrituri, de cinci-şase etaje juxtapuse, — atât de caracteristice pentru capitala Rusiei de Sud.

Port de eşire al vastei regiuni de cernoziom al Ucrainei, un viu şi bogat centru comercial, — oraşul clocotea de activitate febrilă; prin străzi mişunau oameni grăbiţi şi preocupaţi.

Dar lui Vania i se părea că se află în pustiu, apăsat de tăcerea cimitirelor, ca într'o lume vrăjită.

* * *

El nu şi-a dat seama cum a ajuns pe banca bulevardului Nicolae, lângă statuia Ecaterinei, — banca *lor!*

Şi marea, brăzdată de pânze şi coşuri de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vapoare, i se părea moartă, — mort bulevardul cu umbrele trecătorilor, și stins soarele în imensitatea înghețată a cerului palid.

— „Arestată la depozitul de dinamită... La sediul terorist... după o rezistență armată!... Nu poate fi nici o nădejde... Herman Lopatin, toată organizația... partidul întreg distrus... moartea Revoluției?... Ce fac eu?... Nu pot fi zadarnice toate jertfele acestea... Ea a spus aici, — pe banca aceasta, că are încredere în mine... mai bine să mor... Dar ce să fac?... Și unde este? Știe ce s'a întâmplat?... Se gândește la mine?... Pune nădejdea în mine!... Și tovarășul Maurul... Sărmanul Marat!... E mai fericit! A murit în entuziasm... Nu știe... S'a sfârșit...“

* * *

Brusc ridicat în picioare, Vania aruncă priviri bănuitoare împrejur. N'a fost *filat?*... Nicăieri, nici o siluetă, nici o figură suspectă...

* * *

Cu bucurie, coborându-se din tramvai în fața vilei Nataliții, el văzu acolo cozorocul cafeniu și lunganul în haine de dril.

Îl așteptau? Îl pierduseră!...

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Vania!", — se aruncă spre el Nataliţa trădându-şi bănuiala şi teama. Ea rar plângea, dar acum strângând pe Vania în braţe, nu-şi putu stăpâni şiroaiele de lacrimi.

Vania şi-a pus capul pe umărul ei şi o rugă:

— „Nu plânge, tiotia Nataliţa! mi-e greu! Mi-ai dat întotdeauna nădejde şi bucuria vieţii. Nu vorbi, nu mă întreba", — îi opri el gestul interogator.

* * *

Plaja din dosul vilei era pustie, cât putea cuprinde ochiul în amurg.

In Catacombă îl aşteptau Iliuşa şi tovarăşul Andrei Rechinul.

— „Bună ziua", — îi strânse ferm mâna acesta, un tânăr vânjos, roşcovan, cu o expresie vioaie şi energică: „Ce stai aici? Nu-mi venea să cred când am auzit dela Iliuşa. Eu nădăjduiesc să mă rătăcesc, să mă pierd în massa muncitorilor din basinul Donetzului. Dar dumneata ce stai aici? Mi-am riscat pielea venind încoace. Trebuie s'o ştergi îndată, să te duci peste graniţă, să te pui în legătură cu tovarăşii de acolo... Numai aşa vom putea regăsi firele rupte ale organizaţiunilor, să le putem înnoda din nou. — Iliuşa!", — porunci el: „Să ieşi la ţărm, să mergi până la capătul Fontanului, în dreapta şi în stânga, să vezi dacă nu trag cu nasul copoii, şi, repede!"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Băetanul, cu şapca pe ceafă, cu mânile în buzunar, a pornit cu aerul lui strengăresc, fluerându-şi melodia.

Rămaşi singuri, Andrei reluă cu tonul lui hotărît:

— „Am chibzuit bine planul ca să poţi scăpa din cuibarul acesta de spioni..."

— „Tufă! Ca'n palmă! Nimeni", — declară Iliuşa intrând în cavernă.

— „Desbracă-te", — porunci băetanului fratele său: „Şi dumneata, tovarăşe Pimperlic".

După cinci minute, Vania, slăbuţ, se simţea comod cu toţi cei optsprezece ani ai săi în bluza şi pantalonii solidului băetan de cincisprezece ani, care, cu plăcere, se lăfăia în „haine studenţeşti".

* * *

Dela ţărm se îndepărtă o barcă, vâslită de un zdravăn lucrător roşcovan şi cârmită de un tânăr student, şi se îndreptă spre largul mării.

Cerul cădea jos, acoperit de ceaţă, fără stele, numai luna bătrână îşi răsbătea razele ei palide şi difuze, care jucau printre undele mării.

La o oarecare depărtare de ţărm, în apropierea unei bărci de pescari, apăru în luntre şi al treilea pasager, un băetan, — figură tipică de calfă de meseriaş.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/micri1901-1932

Ridicat în picioare, Rechinul strigă către pescari, ţinându-şi mâinile în pâlnie la gură:

— „Vasiiileii! Tu eşti, măăă?“

— „Tu eşti, Andreeei? Vino încoaa!“

Bărcile ajunse bord la bord, Andrei îi spuse bărbosului Vasile care stătea la cârma bărcii încărcată cu peşte, sub pânzele pline, mânuite de doi flăcăi, vădit fiii săi:

— „Ai isprăvit, prietene Vasile? Te duci acasă? Fii bun să iei pe băetanul acesta. Are treabă în mahalaua voastră, iar eu am de lucru încă la Fontan şi am luat şi pe conaşul ăsta să-l mai plimb pe mare. Li se năzăreşte boerilor şi plimbări noaptea, în bărci“.

La ţărm, din luntre a ieşit „studentul“, care s'a strecurat pe portiţa din dos în curtea Nataliţii, a aruncat o privire spre staţia de tramvai şi zărind cozorocul care observa, se retrase grăbit în dosul vilei.

* * *

Dimineaţa, la staţia de căi ferate Popeluhi, din Podolia, se coborî Vania, care, sub aparenţa lui de calfă de meseriaş nu putea călători mai departe, decât pe jos.

Nedormit, el totuşi porni fără şovăiri, pe drumul bine cunoscut, spre Nistru.

In tren nu se vorbea decât despre arestări în massă care prin anvergura lor impresionau toată lumea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Kiew, Harcov, Ecaterinoslav, Poltava, Nicolaev, Sebastopol, Simferopol...

Călătorii din toate centrele mari ale regiunii aduceau aceleaşi veşti comunicându-le vecinilor în şoapte speriate.

Vania abia acum îşi dădu seama de întinderea dezastrului.

— „Incotro, flăcăule?", — se trezi el deodată la realitate. Inaintea lui se opri, într'un şaraban bine închegat, un „hahol" (ţăran ucrainean) parcă ţâşnit din ilustraţiunile nuvelelor lui Gogol: „Incotro?"

— „Spre Camenca, moşule", — îi răspunse Vania.

— „Sai încoace! Te duc o bucată bună!"

* * *

Şi aşa, mergând, când pe jos, când în căruţă, când în carul cu boi, Vania a ajuns spre noapte târziu, la Camenca, colonia nemţească, de care erau legate atâtea amintiri ale copilăriei.

El se culcă într'un stog, la marginea satului, în apropiere de ţărmul Nistrului.

După atâtea nopţi sbuciumate, aici, în faţa panoramei familiare şi prieteneşti, văzută ca prin reţeaua argintie a lumii, el adormi îndată, ca o bucată de plumb ce cade spre fund.

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm1901-1932

De dimineață, trezit de soare, Vania se îndreptă spre podul Nistrului, hotărît de aici să meargă numai pe jos, ferindu-se cât se poate de întâlniri.

Pe pod nu se aflau decât vreo două care nemțești și un grup de gospodari ai Camencei, care treceau spre Vârteja.

Podul luneca lin. Undele mărunte dispăreau sub el, și se arătau de cealaltă parte, ducând cu sine frunze ofilite și crengi uscate, care dispăreau în depărtare. Trecătorii tăceau.

Privirea lui Vania se îmbrumă și el se văzu băiețel negricios, micuț și slab, pe pod. — pe podul acesta? Sub un cer înnourat, între țărmuri nevăzute, în așteptare... Ce îl așteaptă?...

* * *

Spre seară, la marginea pădurii, in clinul de lângă Cucernica, Vania hotărî să aștepte, din precauțiune, noaptea.

El se îndreptă printre tufele roșietice de corn, spre isvorul Tudosiei și se culcă pe pajiște, lângă tufa neuitată, care parcă încă respira de clipele fericite de altă dată. Pe spate, el privea în azurul deschis al cerului care se nuanța întâi de tonuri albicioase, apoi, după primele licăriri ale stelelor, se întuneca cu încetul tot mai mult dela opal până la albastrul catifelat al bolții înstelate.

Vania se ridică în cot și, printre crengi, la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sud, din constelaţia Scorpionului, îi clipea farul roşu al Antaresului.

De sub tufa de corn a Ilenuţii se întreba el: Oare o vede?

* * *

Aproape de miezul nopţii, mama Irina sări din somn la loviturile discrete în fereastră.

— „Cine? Cine? Cine-i acolo?", — întrebă ea cam speriată.

— „Mamă Irina, eu sînt. Deschide!"

— „Cum? Tu? Dumnezeule Sfinte!", — se repezi ea cu spaimă spre uşă aşa cum era, numai în cămaşă.

Şi Vania, cu capul rezemat de sânul acesta cald, fu deodată cuprins de linişte nespusă.

— „Nu aprinde lumina, mamă Irina".

* * *

— „Fugar! Tu eşti fugar! De aceia umblau pe aici jandarii!.. Ce-ai făcut? Ce-ai făcut?..."

* * *

— „Cum să ajung eu la curte, dragul mamii? Cum să dau peste conaşul Costea? Stăi să chem pe Ilenuţa. Ea stă cu bărbatu-său aici, în casa cea mică, în curtea lui Dumitru..."

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— „Sărut mâna", — răsună adânc glasul Ilenuţii.

Vania aproape nu îndrăznea să-şi arunce privirea spre silueta sveltă, care abia se desprindea în lumina argintie din fereastră.

* * *

— „Nu ştiu ce o fi făcut el, Ilenuţo dragă. E fugar. Pe dânsul îl caută jandarii, maică!"

— „Eu ştiu, mătuşico. Pentru noi, pentru dreptăţile noastre, pentru care îl blăstămase şi mama lui !" — spunea apăsat Ilenuţa, ca un ecou depărtat al vechilor suggestiuni : „Trimet acuş pe Vasile la curte. El va spune surorii sale, Mariţa, să-l vestească pe conaşul Costea". — şi dânsa eşi fără să se apropie de Vania.

* * *

Revenit cu solia lui dela curte, Costea, tremurând de indignare, zicea lui Vania:

— „Nu este nici o nădejde! Cu bigoţii, care au ajuns să-şi creadă făţărnicia, nu este nimic de făcut! Perorează despre păcatele răsvrătirii împotriva ţarului şi a lui Dumnezeu, despre ispăşirea vinovăţiei, despre pocăinţă şi purificare prin pedeapsă, — şi şueră", — lovi el cu pumnul în masă: „spumegă de ură otrăvită. Nu-ţi poate ierta vizita jandarmilor, care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

întrebau despre tine. E încă în stare să te denunțe! Dar plec și eu cu tine!..."

La patrusprezece ani, înalt, voinic, Costea promitea să fie icoana fidelă a tatălui lor, dar ochii lui albaștri nu aveau expresia blajină a lui Iorgu Răutu, — ei luceau de orgoliu și de voință.

— „Nu! Ești dator să rămâi!", — Vania îl opri punându-i mâna pe umăr și privindu-l drept în ochi.

Frații se îmbrățișară și Costea se șterse în întuneric... pentru totdeauna!...

* * *

Se crăpa de ziuă, când din curtea lui Dumitru Moraru, ieși un car cu fân, cu Vasile Cornea, bărbatul Ilenuții, pe capră.

In deal, acesta se plecă spre sumanul lui, care acoperea o parte a fânului:

— „Conașe Vania! Stai bine acolo? Am putea noi să așezăm mai bine aici fânul. Pe întuneric nu știu dacă am făcut bine împletitura".

— „Lasă că e bine, Vasilică. Să ajungem mai repede spre Găinarii-Vechi".

Vasile, băiat scund, cu o expresie blândă a ochilor săi negri, îi purta mult de grijă lui Vania, în această călătorie, nelipsită de primejdii pentru el însuși.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md=1901-1932

— „Bărbatul Ilenuții! Cel puțin nu-i va ieși din voie", — se gândi Vania.

* * *

Soarele era sus deasupra orizontului, când se auziră clopoței și tropot de cai.

Peste puține minute, carul fu ajuns de o trăsură.

— „Măi flăcăule!... A! Tu ești Vasilică!", — recunoscu Vania vocea lui Costea Ursu care striga mai departe: „N'a trecut cumva pe aici, nu l-ai zărit pe conașul Vania al vostru din Năpădeni? Cred că pe aici o fi apucat".

— „Nu l-am văzut, Doamne ferește, cucoane Costea, pre legea mea!", — răspunse speriat Vasile.

Din fericire, se gândi Vania, Costea Ursu nu e psiholog. El auzi porunca sacadată:

— „Dă biciu, Nicolae! Hai! Pașol!"

Clopoțeii și tropotul de cai treptat, se stinseră în depărtare.

* * *

Vania, pitit în ascunzătoarea lui, nu putea urmări goana trăsurii lui Costea Ursu.

Totuși, el parcă o vedea cu ochii. Nu-l cunoștea pe Costea Ursu altfel decât în vecinică goană vijelioasă în trăsură.

O fire spontană și violentă, moldovan mândru, care *nu vroia* sau nu putea să înve-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţe ruseşte, Costea Ursu era stăpânit de pasiunea nebună pentru cai, sau, mai bine zis, pentru goana lor năprasnică la trăsura lui.

Pentru a-şi putea satisface această patimă, el luase în întreprindere poştele de cai din toată Basarabia. Şi la fiecare staţie ţinea câte patru armăsari „năsdrăvani" anume pentru serviciul trăsurii sale, veşnic sburând, sub pretextul „inspecţiunii", dela un capăt la cellalt al Basarabiei.

Vania, din copilărie, nu şi-l putea închipui altfel decât stând în picioare, în trăsura învăluită într'un nor de praf, cu un harapnic în mână, din care da mereu în vizitiu, sbierând:

— „Dă zor, bre! Mai iute, măi!", — iar acesta întinzându-şi şi el biciul spre „năsdrăvanii" său, îi purta într'un adevărat vifor.

Totuşi, Vania îşi aducea aminte totdeauna cu oarecare simpatie de acest primitiv, pentru inima lui bună în fond, pentru francheţa şi curajul lui, ca şi pentru veşnica lui răsvrătire elementară împotriva tuturor ordinelor şi autorităţilor.

Şi atunci, Vania nici nu putea bănui motivele pentru care Costea Ursu se pusese în urmărirea lui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAP. LIX.

PESTE PRAG!...

Numai după trei zile, rupt de oboseală, Vania ajunse la Chişinău.

Dela Pereseceni, el a mers aproape tot timpul, prin codrii Orheiului, pe jos.

***

Moise Roitman nu recunoscu îndată în vagabondul sdrenţuit şi prăfuit, pe „asul" Vania Răutu de odinioară.

Dar el într'o clipă îşi dădu seama de situaţie, şi potrivi lucrurile astfel ca Vania să fie strecurat în camera lui nevăzut de servitori.

Prietenii aproape toată noaptea o petrecură în discuţiunea planurilor de evadare.

— „Aici este încă linişte, nu se simte încă nimic", declară Roitman: „Poate nu dau importanţă cercurilor noastre de auto-instrucţie. Cred că nu e primejdie decât pentru tine: ce să-şi bată ei capul cu noi ceştia, nişte mu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

coşi care nu ne-am mişcat din băltoaga Chişinăului! Dar tu, într'adevăr, trebuie să pleci în străinătate. Se pare că eşti acum singura nădejde a viitorului. Nu te îngriji de parale. Mâne, ai să te odihneşti aici, iar eu voi vorbi cu tata şi, punând sub presă şi pe liberalii noştri, vom avea mijloace destule".

* * *

A doua zi, Vania încuiat în camera lui Moise, — sub pretextul ca să nu-i fie deranjate hârtiile, aştepta rezultatele expediţiei acestuia.

Roitman îi aduse în cameră ceva merinde, şi-i recomandă cu străşnicie „să nu scoată nasul afară".

El se execută. Dar, aruncând în treacăt, pe fereastră, o privire în stradă, se opri deodată rigid, ca trăsnit.

Pe trotuarul din faţă parcă trecuse purtătorul şepcii cafenii, cu cozorocul ei care îi umbrea toată faţa. Peste o clipă silueta aceasta, încrustată în memoria lui, dispăru după colţ.

* * *

Se înserase bine, când Moise Roitman intră vesel, în cameră, frecându-şi mulţumit mânile:

— „Minunat! 1038 de ruble! Cu vestitul tău

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ceas cu repetiție, e asigurată cheltuiala de drum și primele săptămâni de viață de emigrant în Elveția. Apoi, ești băiat deștept, vei răsbate. Și vom găci noi cheie la lada de fier din Năpădeni, căci îl cunosc pe taică-tău, nu-l va răbda inima să te lase în mizerie, Hip, hip. hurra!", — nu-și putu stăpâni mulțumirea, deobicei tăcutul și gravul Moise Roitman: „Dar ce ești parcă o curcă plouată? Nu te bucuri? Eu te invidiez!"

Vania îi povesti despre cozorocul cafeniu. Moise Roitman deveni grav:

— „Poate ți s'a părut. In orice caz până mâne, n'ai încotro, trebuie să stai aici, apoi, vorba țăranului rus: *două morți nu se întâmplă, iar de una n'ai să scăpi!*"...

Prietenii culcați în același pat, multă vreme își șopteau nădejdile și își construiau planurile de reînviere a acțiunii revoluționare.

Moise Roitman adormi cu brațul după gâtul lui Vania. Acesta însă, încă mult timp, nemișcat, cu ochii deschiși, fixa întunericul.

* * *

Deodată el tresări din somn și se svârli din pat. Din stradă se auzeau pași grei, într'o parte, într'alta, cuvinte de comandă, zăngănit de pinteni, apoi lovituri puternice în ușă:

— „In numele Legii".

Și Moise Roitman se așează pe marginea patului ascultând.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O uşă deschisă, tropot pe scări, paşi grei, mai aproape, mai aproape, apoi şi uşa camerei trântită cu violenţă, mai multe siluete enorme năvăliră în odaie, luminate numai de la spate de două lumânări.

Intr'o clipă Vania se văzu cu mânile încleştate de doi jandarmi, la dreapta şi la stânga.

Intre alţi doi stătea Moise Roitman.

Prin uşa deschisă se întrezări faţa palidă, dar liniştită a doctorului Roitman, care-şi aruncase numai un pardesiu asupra cămăşii de noapte.

* * *

Vania fu el însuşi mirat de sentimentul de uşurare de care era cuprins stând, până ce se făcea percheziţia, ca răstignit între cei doi jandarmi.

Operaţiile erau conduse de un căpitan de jandarmi, voluminos, cu părul castaniu şi ochii suri reci, înecaţi într'o faţă palidă şi bugedă.

Câteva momente el fixă în tăcere pe ambii „arestaţi", mângâindu-şi cu mâna-i albă şi mult îngrijită, barba artistic tăiată şi parfumată.

Apoi nu le mai dărui nici o privire, supraveghiând cercetările jandarmilor.

La uşă, rezimat de pervaz, stătea nemişcat şi mut, „reprezentantul legii" — un tânăr sub-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

stitut de procuror negricios şi uscat, cu bărbuţă rară şi ochi tulburi.

Perchiziţia a ţinut toată noaptea.

Soarele era de mult ridicat când Vania şi Roitman, îmbrăcaţi pe repezeală, au fost duşi, fiecare în altă trăsură, între doi jandarmi înarmaţi până'n dinţi.

Nu li s'a dat voie nici măcar să-şi strângă mâna.

Ei nu puteau bănui că despărţirea e pe veci.

In drum Vania tăiă calea lui Avram talmudistul, dus, pe jos, între doi sergenţi de stradă, cu săbii scoase.

Privirile lor abia s'au putut încrucişa pentru o clipă...

...Inaintea lui Vania se înălţă faţada sumbră a „castelului".

Trăsura a fost oprită la intrarea învelită de taină.

Era aşteptat.

Poarta grea, ferecată, se deschise încet, scârţâind, ca o gură neagră fără fund, asupra unui abis glacial.

Vania păşi peste prag...

SFARŞITUL VOLUMULUI ★ ★

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

★ ★

CUPRINSUL

PARTEA I: ZORILE

Cap.		Pag.
I.	In nebuloasă	7
II.	Primele amintiri	16
III.	Tănăsică	20
IV.	Ilenuța	30
V.	Nunta la Corbeni	35
VI.	Prisaca	41
VII.	Preceptorul	46
VIII.	Bombardarea	53
IX.	Pastorul Faltin	60
X.	Leizăr „Arhitectul“	68

PARTEA II: ANII DE ȘCOALĂ

XI.	La Pastorat	73
XII.	Andriușa Matu	81
XIII.	Primele lecturi	85
XIV.	Prima vacanță	87
XV.	Cazul Mariei Vornicu	91
XVI.	Intre Părinți	96

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cap.		Pag.
XVII.	In „Gimnaziul Nobilimii“	99
XVIII.	Noui prietenii	106
XIX.	Tosia pedagogul	112
XX.	Familia Lungu	115
XXI.	„Cal Ideal“	118
XXII.	Moise Roitman	127
XXIII.	Cenzura	130
XXIV.	Puşchin	133
XXV.	Toporul	139
XXVI.	Inceput de emancipare	144
XXVII.	Romanul lui „Puşchin“	147
XXVIII.	Dispariţia lui Tosia	151
	PARTEA III: INIŢIAREA	
XXIX.	In „Broscărie“	161
XXX.	„Dracul Arab“	167
XXXI.	Pocăiţii şi Răsvrătiţii	172
XXXII.	Războiul şi mişcarea revoluţionară	176
XXXIII.	Seminariştii	182
XXXIV.	„Odessiţii“	188
XXXV.	„Zwei Seelen wohnen, Ach! in meiner Brust“	193
XXXVI.	„Tovarăşul Undina“	197
XXXVII.	Ceasul	202
XXXVIII.	Reminiscenţă	205
XXXIX.	Pavluşa Braşevan	209
XL.	Calea Revoluţiei	212
XLI.	Iar Nataliţa	216
XLII	Ruptura	220
XLIII.	Exodul	225
	PARTEA IV: LA PRAG	
XLIV.	„Talmudistul“	231
XLV.	„Comuna“	238
XLVI.	Pedagogie şi Revoluţie	245

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cap.		Pag.
XLVII.	1 Martie 1881	252
XLVIII.	Revelaţiunea Nataliţei	258
XLIX.	„Expediţia“	266
L.	„Pacea dela Năpădeni“	277
LI.	Vraja	281
LII.	Planuri	291
LIII.	Examenul de maturitate	296
LIV.	Spre vârfuri	300
LV.	Intelectuali şi muncitori	304
LVI.	Povestea Undinei	313
LVII.	Crahul	324
LVIII.	Odiseea	340
LIX.	Peste prag!....	352